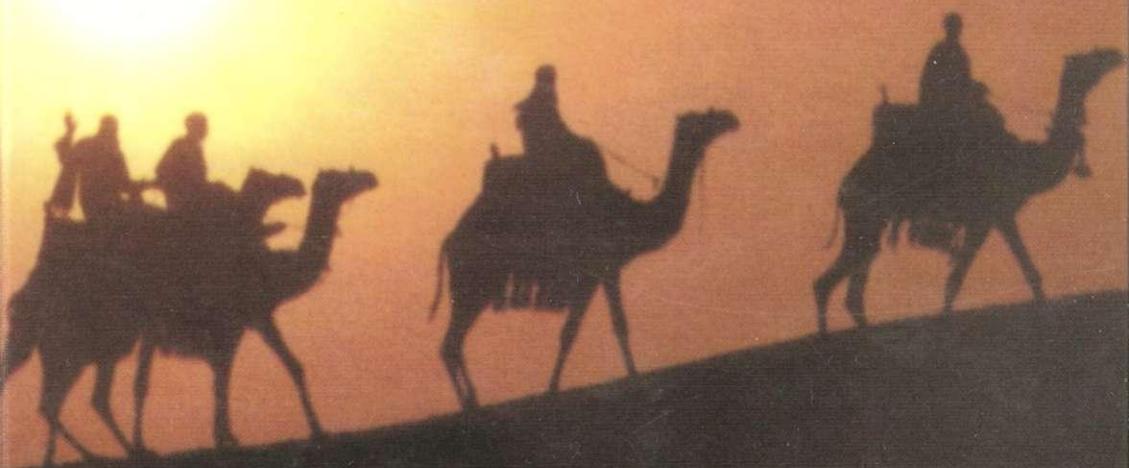

MAGI

POTRAGA ZA SKRIVENOM TRADICIJOM

ADRIAN G. GILBERT

Koautor bestselera *Proročanstvo Maya i Misterij Oriona*

M A G I

POTRAGA ZA
TAJNOM TRADICIJOM

ADRIAN G. GILBERT

S A D R Ž A J

Prolog.....	7
1. poglavlje: Hodo aš e u Davidov grad.....	11
2. poglavlje: Susret s Magom.....	32
3. poglavlje: Potraga medu sufijima.....	55
4. poglavlje: Hermes Trismegistos.....	74
5. poglavlje: Misterij Oriona.....	93
6. poglavlje: Potraga za tajnim bratstvom.....	120
7. poglavlje: Komagenski lav.....	142
8. poglavlje: Grad praoatac.....	166
9. poglavlje: Pri a o dva grada.....	185
10. poglavlje: Nimroдови stupovi.....	211
11. poglavlje: Mi , Tri kralja.....	228
12. poglavlje: Drugi križarski rat i hram na Rajni.....	252
Epilog.....	274
Dodatak 1: Ro enje Horusa i Velika sfinga u Gizi.....	286
Dodatak 2: Lovac Orion.....	290
Dodatak 3: Abrahamovo putovanje u Obe anu zemlju.....	296
Dodatak 4: Isusovo Uzašaš e.....	304
Bilješke.....	307

PROLOG

Ovaj svijet je prepun misterija, velikih i malih. ak i najjednostavniji ljudi imaju svoje tajne, pa ih tako, u širem opsegu, ima i povijest. No, možda su izvori kršanske religije obavijeni velom najvećeg tajnovitosti na svijetu. Tko je bio taj ovjek Isus? Odakle je došao? Koja je zaista bila njegova misija? Za razliku od Buddhe ili Muhameda, iji su životi dobro dokumentirani i koji su ostavili vlastite spise, povijesni Isus Krist i dalje je zagonetka.

Biblijska priča krajnje je fragmentarna, pa akako Evan elja držimo izvornom biografijom, svjetlo koje ona bacaju na povijesnog Isusa iznenađujuće ograničeno. Između dvanaest i tridesete godine, razdoblja njegovog najvećeg razvoja, posve mu se gubi trag. Ako su Matej, Marko, Luka i Ivan znali što se s njim događalo tijekom tih kritičnih godina adolescencije i rane punoljetnosti, iznimno su šutljivi, kao uostalom i Crkva utemeljena u njegovo ime. Mnogi prepostavljaju, što ne iznenađuje obzirom na kontekst Evan elja, da je kršanstvo tek reformirana i prilagođena verzija Judaizma. Na kraju krajeva, Isus je zaista bio Židov i - ako je vjerovati rodoslovju u Novom zavjetu - izravni potomak legendarnog kralja Davida. Svoje trogodišnje poslanje vršio je najvećim dijelom među Židovima, a od svojih je sljedbenika bio pozdravljen kao očekivani židovski Mesija. Zašto je onda, netko se može zapitati, ono što je poučavao tako ne-židovsko? Ovjek bi očekivao da će o njemu kao proroku biti kako je održavao javne govore u stilu Jeremije ili Ezekijela, opominjući ljudе da napuste lažne bogove i podređe se Mojsijevu Zakonu. Budući da se Evan elja na mnogim mjestima pozivaju na Stari zavjet a posebno na Izajina proročanstva,

to su bez sumnje važni elementi u u enju krš anstva. Isus o kojem itamo je inteligentan, nefanati an ovjek koji ozdravljuje bolesne i rado jede s grešnicima. On tako er ne mari previše za zabranu rada na Sabat, i radije propovijeda potrebu za tolerancijom, milosr em i opraštanjem drugima. I ni se i da je bio prili no prijateljski raspoložen prema strancima, ak i Rimljanima. Tako jedna od njegovih najvažnijih parabola, ona o dobrom Samaritancu, otvoreno objavljuje da je ovjek samilosti estit u Božjim oima, bez obzira na njegovu rasu i narodnost. Ne stje e se ni dojam da je Isus, kako neki prepostavljaju, bio revolucionar. U pri i koju donose Evan elja on ulazi u zamku, dopušta da bude zatvoren, osu en i razapet. Daleko od toga da vodi svoj narod, poput Jošue, u veliku pobunu protiv Rimljana, on svojim sljedbenicima govori da predaju Cezaru ono što je Cesarovo - teško da bi to bile rije i pobunjeni kog vode. Iz Evan elja jasno proizlazi da su židovske vlasti njegova vremena Isusa, odnosno njegov utjecaj, smatrane opasnim. Otvoreno se rugao farizejima i saducejima, esto rade i budale od njih u javnosti, kada su ga pokušavali smesti teškim pitanjima. Njegov podsmjeh njihovom autoritetu u pitanjima poput kamenovanja preljubnice u inio ga je još sumnjivijim. O ito je, dakle, nešto u vezi ovog ovjeka i njegovih u enja Sanhedrinu, Vrhovnom vije u visokih sve enika, bilo prili no mrsko. Isusa su držali opasnim heretikom, toliko opasnim, ako je vjerovati Evan eljima, da su se urotili s Rimljanima u nastojanju da ga smaknu.

Crkva u pravilu krš anstvo predstavlja kao jednu potpuno novu objavu koja se u povijesti svijeta pojavila iznenada, kao grom iz vedra neba. No, je li doista tako? Ne postoji li predživot ove uzvišene religije? Kada se pri a Evan elja pogleda objektivno, postaje o igledno da su židovski visoki sve enici Isusa smatrali odmetnikom. Razlog tome nisu bila isklju ivo njegova, prili no fleksibilna stajališta u vezi Mojsijevog Zakona, ve i neka njegova u enja koja su o ito potjecala iz izvora izvan Judaizma. Me utim, to vodi do sljede eg pitanja: koji su to izvori bili i kako je Isus došao u dodir s njima? Na to sam pitanje želio saznati odgovor, i zato sam tako zainteresiran za Mage (tj. Mudrace s Istoka, op. prev.), jer su se oni inili na neki na in povezani s tim tajnim izvorom mudrosti.

Ve više od dvadeset godina, još od posjeta Betlehemu u mojim ranim dvadesetima, u potrazi sam, s ponekim prekidom, za istinom

koja se nalazi iza legende o Magima. Iz nekog razloga, prije a o tri kralja utisnula se u moj um, vjerojatno stoga što se smjelo da krije neku dublju tajnu. Sjećam se da sam jednom, kao mali dječak, razrezao jednu od očevih loptica za golf ne bih li otkrio zašto je tako teška za svoju veličinu. Bio sam očaran otkrivačem da je ispod vrste, rupiaste vanjskine gomile smotane gume, kao nevjerojatno duga elastična traka. To sam uspio odmotati, konačno došavši do jezgre loptice, a ispostavilo se da je to mala kuglica, ispunjena bijelom olovnom pastom. O čemu je ovaj skriveni, prilično lomljiv predmet bio razlog tome da je loptica za golf imala toliki odskok.

Za mene ovo potpuno neekivanje otkriče odražava traganje za ezoterizmom - tajnim - znanjem¹. Moja potraga za Magima i tajnom tradicijom iz koje vjerujem da potječe, bila je dug i iscrpljujući i rad koji je zahtijevao brojna razmirsivanja "elastičnih" simbola i ideja, kako bi se otkrilo što leži iza mitologije. Kao i kad sam rastvorio lopticu za golf, pronašao sam - skriveno ispod mnogih slojeva simbolizma, povijesti, znanosti i misticizma - tajnu u samoj jezgri kršćanske religije. Ova tajna, misterija unutar misterije, nije izrađena od bijelog olova kao središte loptice za golf, nego od zvjezdane prašine. Moje je uvjerenje da Isus, Mesija kojeg je veliki dio svijeta počeo štovati kao Božjeg sina, nije djelovao sam. Tajni Majstori Mudrosti uputili su ga u povijesnu ulogu koju je trebao odigrati - njegovu sudbinu - kao i odredeno ezoterično znanje.

Razumijem da bi neke ljudi, u prvom redu one koji se često drže "monofizitske" doktrine - da su Isus i Krist, Sin Božji, jedan te isti entitet, da su Kristovo tijelo i duša neraskidivo povezani kroz cijelu vještina, i da je dijete Isus bilo potpuno upoznato i potpuno svjesno svoje uloge od trenutka svoga začeća - moglo uz nemiriti pojedine stvari koje želim iznijeti. Mogu samo zamoliti takve ljudi, možda većinu suvremenih kršćana, za oprost i blagost, te ih pozvati da sami procijene dokaze prije nego što će odbaciti ono što bih ovom knjigom želio reći. Po definiciji, ezoterična ili tajna povijest svijeta je nevidljiva. Nije očigledna i teško ju je dokazati. Ipak, procesom forenzičke znanosti možemo postaviti slučaj. Moguće je otkriti skriveni trag koji vodi unazad do Mudraca, pa i dalje. Zapanjujući novi dokaz, predstavljen po prvi put u ovoj knjizi, dovodi me do uvjerenja da ne samo kršćanstvo nego i judaizam vuku korijene iz tajne misteriozne tradici-

je, izgubljene u izmaglici vremena. Iz, na prvi pogled, neshvatljivih razloga, ova još i danas živa tradicija uvijek je bila povezana sa zvijezdom Sirijus i sa zviježem Oriona. Moja je namjera usmjerena na to da se objasni, jednom kada važnost ove zvjezdane veze bude prepoznata i shva ena, mnogo toga što i danas ostaje nerazjašnjeno u Bibliji, kao i u široj mitologiji svijeta. Pri a, me utim, zapo inje u Betlehemu.

1. poglavje

Hodo aš e u Davidov grad

Bio je sunan dan po etkom rujna. Svijetli, vunasti oblaci brzo su

se kretali nebom a ljetne ptice, osjeju i da lijepo vrijeme neće potrajati, pripremale su se za dugi let na jug, u Afriku. Spakirao sam ruksak, ispunjen velikim očekivanjima, jer sam i sam bio pred dugim putovanjem - ili bolje reći hodoašem - budu i sam planirao krenuti na put biciklom u Svetu zemlju. Dva tjedna koja su prethodila polasku bila su ispunjena aktivnostima jer smo moj suputnik i dugogodišnji prijatelj John i ja obavljali posljednje pripreme za putovanje biciklima, na što smo se odlučili ne samo iz finansijskih razloga, nego i zbog osjećaja izazova koji nam je to pružalo. Negdje u zakutku naših umova živjeli su prizori Križara koji osedlavaju svoje konje i kreću prema Jeruzalemu; ta se ideja pretvorila u želju da stvari napravimo na teži način, da samo putovanje bude nešto poput teškog iskušenja, kako bi hodoaše bilo utoliko slade. Krenuli smo s malo novca i mnogo optimizma, cilj nam je bio stići u Betlehem do Božića. Nismo znali kako će to biti posljednji dani u kojima će Izraelci uživati u svojoj izvanrednoj šestodnevnoj pobjedi prije nego je 1973. g. Yom Kippur rat Arapima donekle povratio ponos.

S dvadeset i dvije godine koliko smo tada imali, obojica smo bili zreli putnici budući da smo dva prethodna ljeta proveli stopirajući i po Skandinaviji, a ljeti prije toga putujući i kombijem u Španjolsku. Ništa nas, međutim, nije pripremilo za krajnji fizički izazov putovanja, kao ni za loše vrijeme s kojim smo se suočili ili. Milju za miljom teška kiša je udarala po nama dok smo se probijali svojim putem kroz prostran, pikareskan kraj. Naišli smo na sablasne podsjetnike mučne povijesti

dok smo vozili uz groblja iz Prvog svjetskog rata i obrasle ostatke rovova koji su nekad bili u središtu najstrašnijeg svjetskog pokolja. No u smo spavali ispod mostova ili u olupinama napuštenih automobila, no naša, iz vojske preostala vodootporna odje a nije bila dovoljna da nas zaštiti od neprestane kiše. Bili smo svjesni da si ne možemo priuštiti trošenje naših oskudnih sredstava na užitke francuske kuhinje, te su nam se obroci sastojali od vre ica vrlo slatkih mueslija. Cambrai, St Quentin, Laon, Reims... mjesta koja su dotad bila samo to ke na karti sada su se pretvarala u gradove, a zatim se polako gubila u mutnoj izmaglici iza nas. Ljudi su nam trubili dok su prolazili kraj nas i prskali svojim automobilima, no nismo bili posve sigurni da li zbog razdraženosti što smo im se našli na putu ili u znak njihove solidarnosti usamljenim biciklistima u zemlji Tour de Francea. Kako su dani prolazili, a kišilo je bez prekida, po eli smo sumnjati da e kiša ikad prestati. Na kraju smo popustili pragmatizmu i ukrcali se na vlak kako bismo prešli preko planina do doline Saone-Rhone, cijelo se vrijeme pritom mole i za bolje vrijeme na putu koji je pred nama. Stigavši u Dijon, neko glavni grad neovisne Burgundije a danas poznat po svom senfu, dopustili smo si predah i otišli posjetiti mjesnu katedralu.

Teško je odrediti što je to što ini veliku gra evinu, ali ima mnogo veze s atmosferom i prirodnom ljudi koji žive na tom podru ju. Medu knjigama koje sam pro itao prošle godine bila je jedna udnovatog naslova *Novi model svemira* ruskog filozofa i novinara P. D. Ouspenskog. U tom izvanrednom djelu autor je, izme u brojnih drugih, iznio i tezu da katedrala Notre-Dame u Parizu skriva tajnu. Njena gradnja nije bila slu ajna, niti je bila isklju ivo stvar "umjetnosti", ma koliko uzvišene. Ouspensky vjeruje da su masoni koji su ju sagradili posjedovali, barem neko kra e vrijeme, ve e znanje, te da su bili nasljednici tradicija koje su potjecale još iz vremena piramida, pa i ranije. Kako su došli do tog, danas izgubljenog znanja nije objasnio, ali dok sam itao njegove rije i, nekako mi se to što je iznio inilo istinitim. Osje ao sam da je u pravu, jer srednjovjekovne katedrale Francuske i Britanije bile su izraz jedne drevne tradicije, a njihovi su graditelji posjedovali tajno znanje. Katedrala u Dijonu, gdje sam sada stajao, pripada istoj tradiciji kao i poznatija Notre-Dame, i ima sli na obilježja. To je goti ko remek-djelo kasnog trinaestog stolje a, koje

premda nije veliko po francuskim standardima, ima posve osobit karakter i izgled. Burgundijci, francuski ekvivalent Škota, zapravo su u vijek bili svjesni da njihova bogata pokrajina/vojvodina predstavlja nešto različito i odvojeno od ostatka Francuske. Ovdje su, pokopani u katedrali, Philip Hrabri i Anna, kćer Ivana Neustrašivog - već sama njihova imena izazivaju i prkose. Njihovom katedralom odjekuje taj prkos i gotovo da sam mogao uti glasove iz prošlosti kako govore: "Ne Francuzi, ne Germani, nego mi Burgundijci". Ono što me se, ipak, najviše dojmilo bila je izvanredna, romanička kripta. Ovdje, u nadsvetovo enoj odaji slijedio je utrobi, osjećao sam se kao u stanju osjetilne deprivacije. Iznenada mi je postalo jasno zašto su budući vitezovi trebali proći kroz razdoblje osame i molitve, koje je ponekad trajalo i nekoliko dana, prije negoli bi ih, na velikoj ceremoniji, kralj proglašio vitezovima. Stojeći u kripti, mogao sam zamisliti, gotovo se prisjetiti, kako je moralno izgledati suočiti se u tišini i samo i s tamom unutar vlastite lubanje.

Vitez Srednjeg vijeka nije poznavao iskustvo rastresenosti s kojim se mi danas moramo nositi, tijekom našeg užurbanog, iscrpljujućeg života. Možda je upravo zbog toga njegov unutarnji život bio toliko bogatiji. Religija je za njega značila samo jedno - kršćanstvo. Ako se suočio s nekom drugom vjerom, na primjer, judaizmom ili islamom, bilo je to u vrstom uvjerenju da jedino kršćanstvo jamči vječni život na nebesima. Premda je vjerojatno imao poneku iluziju o Božjim predstavnicima na Zemlji (kao da nije lokalni biskup bio brat ili rođak), osjećao je povjerenje da ga je u velikom planu stvari, dok on brine samo o izvršavanju svoje dužnosti, Kristova krv spasila od grijeha. U vрšenju u svojoj jednostavnoj vjeri, mogao je odjahati u borbu protiv neprijatelja Crkve, vjerujući da će, ukoliko umre u toj svetoj službi, postati mu enik i otici i ravno u nebo. Međutim, naš je vitez, po svoj prilici, bio neuk i neobrazovan. Nije imao prijevod Kurana, njezino poznavanje drevne Grčke i Rima bilo je oskudno, dok je sve što je znao o drevnoj Perziji i Egiptu crpio iz onoga što je zapisano u Bibliji. O budizmu, zenu, taoizmu ili tradicijama američkih domorodaca ne bi znao baš ništa i, što se njega ticalo, te su tradicije podjednako mogle dolaziti sa drugih planeta, kao i sa drugih kontinenata.

Ove, ali i mnoge druge misli prošle su mi kroz glavu dok sam meditirao u kripti. Za razliku od našeg imaginarnog viteza, ja sam

nekoliko godina prakticirao yogu, pro itao Upanišade i, kao i mnogi drugi iz generacije 60-ih, žarko želio oti i u Indiju. Prou avao sam tako er i Platonove spise i želio saznavati više o Zapadnoj misti koj tradiciji. Ta želja (koju je John sa mnom dijelio) odvela nas je u našu potragu. Poput hodo asnika tijekom stolje a, i mi smo bili puni optimizma da smo nešto prona i u Svetoj zemlji. Nadali smo se da smo tamo sresti nekoga ili prona i nešto što će nam pokazati put. Bili smo uvjereni da smo prona i barem trag nekog skrivenog znanja, trag koji nam je nedostupan u Engleskoj.

U kripti Dijonske katedrale mogao sam osjetiti svu težinu vremena, stješnjenog u sadašnji trenutak gotovo beskona nog trajanja. Po prvi sam put shvatio što je Ouspensky mislio kad je napisao da ustvari postoje dvije paralelne povijesti svijeta: jedna vidljiva i u beskraj prenošena putem medija, a druga tajnog, podzemnog toka. Prisjetio sam se njegovih rije i:

Jedna povijest prolazi sasvim vidljiva i, strogo uzevši, ona predstavlja *povijest zlo ina*, jer da nije bilo zlo ina, ne bi bilo ni povijesti. Sve najvažnije prekretnice i razdoblja ove povijesti obilježena su zlo inima: ubojstvima, djelima nasilja, plja kama, ratovima, pobunama, krvoproljiima, mu enjima, smaknuim... Ovo je jedna povijest, povijest koja je svima znana, povijest koja se u i u školama.

Druga povijest je povijest poznata samo rijetkim. Za ve inu ona, kriju i se iza povijesti zlo ina, uopće nije vidljiva. No, ono što je ta skrivena povijest stvorila i dalje postoji, ak i mnogo vremena kasnije, ponekad i stolje ima, kao crkva Notre-Dame. Vidljiva povijest, povijest koja teće površinom, povijest zlo ina, pripisuje sebi djela tajne povijesti.¹

Ove rije i duboko su me se dojmile kad sam ih prvi puta pro itao. Zamisao o skrivenoj povijesti iza vidljivih, vanjskih doga aja koji predstavljaju sastavnice onoga što nas uče u školi, imala je smisla. Toga asa, u mra noj kripti sli noj utrobi, rije i Ouspenskoga vratile su mi se osnažene. Bio sam uvjeren da je u pravu i da postoji nevidljiva, neizre ena veza između graditelja katedrale i drevnih mističnih škola Egipta i Mezopotamije. U to vrijeme nisam imao pojma što to zapravo

vo zna i ili kako je do toga moglo do i, ali sam bio vrst u odluci da saznam odgovor. Potom sam, s još prili no neodre enim i raspršenim mislima, izašao iz kripte na zasljepljuju u svijetlost u kojoj se sada kupao grad Dijon.

Sljede eg dana, s vjetrom koji nas je gurao sle a, nastavili smo putovanje dolinom Saone-Rhone. Nuits-St Georges, Beaune, Chalon, Macon... imena kao sa popisa iz zimskog kataloga. Cijelim putem uz cestu upravo je dozrijevalo grož e i vrijeme se, barem privremeno, toliko popravilo da smo mogli donekle uživati u vidicima, zvukovima i mirisima koji su nas okruživali. Do tog smo vremena odustali od mueslija, prihva aju i psihi ku, ako ve ne fizi ku potrebu za raznolikijom prehranom. Zaustavivši se kraj malenog kafi a negdje u Provansi, na lošem smo francuskom objasnili da smo hodo asnici na putu u Svetu zemlju. *Patron* (gazda, vlasnik, op. prev.) nas je s mješavim divljenja i nevjericu pozvao unutra i inzistirao da svaki uzme po ašu njegovog doma eg crnog vina. Rumena berba koja je snažno udarala u glavu - nismo to imali na umu u 10.30 ujutro - ali, on je inzistirao da ispraznimo naše uture za vodu i, gestom koja nas je podsjetila na svadbenu gozbu u Kani, napunio ih vinom. U tom nam se trenutku pridružio njegov sin Jean i postao prevoditelj. Objasnio je da je grož e uzgojeno u njihovom vlastitom vinogradu i da njegov otac iskreno želi da uspijemo u našem hodo aš u. Zahvalili smo im na vinu i obe ali poslati Jeanu razglednicu kad kona no stignemo u Betlehem.

Patron vjerojatno nije bio svjestan zna aja svog postupka, ali nama je to mnogo zna ilo. Naposljetku, izgledalo je da smo dotakli duboko ukorijenjenu žilu drugarstva izme u doma ina i hodo asnika, koja je neko morala biti proširena diljem Europe. Ovdje, u malom francuskom selu, naišli smo na prihva anje i oduševljenje za ono što inimo koji su prelazili granice jezika i nacije. Kao suvremeni nasljednici bezbrojnih hodo asnika i Križara, koji su stolje ima prolazili istim putem kroz dolinu Saone-Rhone, imali smo viši status. Ponudivši hodo asnike vinom, *patron* je u inio više od pukog primanja gostiju, on je sudjelovao u našem putovanju i povezao se s našom velikom pustolovinom. Na taj se na in, barem u duhu, i on pridružio pustolovini. Takva su iskustva neko morala biti uobi ajena, u vrijeme kad su ljudi putovali na konjima ili pješice, a ne kao danas

kad se putuje *jumbo jetom*. Za nas je to bila jedna od svjetlih to aka putovanja.

Proputovavši Italiju uglavnom vlakom, ukrcali smo se na brod za Grku. I opet, poput mnogih hodoasnika prije nas, uzeli smo si vremena za posjet Ateni s njenom veličanstvenom prošlošću, prije negoli smo otplovili u smjeru Izraela. Naš brod, nasljednik svih onih venecijanskih i denovskih trgovaca koji su nekad trgovali između gradićih otoka i bogatijih zemalja Bizantskog carstva, zastao je na Rhodosu. Usidrio se i dok je nekoliko putnika otišlo na amcu spuštenom u vodu, ja sam zurio u nevjerojatnu tvrđavu Vitezova sv. Ivana. Neobičnom se učinila pomisao da je na tom mjestu, na tom prekrasnom dragulju isto nog Mediterana, vodena jedna od posljednjih križarskih bitaka. Naime, 24. lipnja 1522. g. otomanska vojska se, kako se procjenjuje, 200.000 ljudi iskrcala se na Rhodos, u namjeri da jednom zauvijek uništi ovo posljednje uporište križarske moći. Njima nasuprot stajalo je svega 500 vitezova, te oko 1.500 najamnika i stanovnika Rhodosa koji nisu imali namjeru predati se. Bitka je bješnjela, pa se privremeno smirivala tijekom šest mjeseci, kad su beznadno desetkovani branitelji bili prisiljeni popustiti i prihvati asne uvjete predaje. Na Badnju večer, sultan Sulejman Veliki anstveni koji je i sam bio prisutan gotovo sve vrijeme trajanja opsade, odao je poštovanje plemenitosti vitezova. Dopustio je njima i svima koji su to željeli da slobodno odu i napuste poraženi otok, akim ponudivši na upotrebu svoje vlastite brodove da ih prevezu do sigurnih luka. Da je tada znao da će za nešto više od trideset godina vitezovi sv. Ivana, smješteni u svom novom domu na Malti, potisnuti njegovu vojsku i na taj način lišiti velikog ratnog plijena Italije, vjerojatno ne bi bio tako velikodušan. Ovo je, ipak, bila posebna bitka, odlučujuća za konačno širenje Otomanskog carstva. Godine 1522. Križari su stigli do svog kraja, kao i sve njihove namjere i svrhe, i to se dogodilo upravo na plažama Rhodosa.

Tada, u trenutku dok sam promatrao velike bedeme tvrđave, nisam znao svu tu povijest. Unatoč tome, dobro sam mogao osjetiti atmosferu tog mjeseta, ali i procijeniti stratešku važnost otoka za brodove na putu između luka istočnog Sredozemlja. S jedne strane, tijekom posljednjih 450 godina sve se promijenilo; u drugom, pak, dubljem smislu sve je bilo još uvjek isto. Još uvjek postoji isto neprijateljstvo Grka i Turaka, isto rivalstvo između Istoka i Zapada. Povijest je, izgla-

da, napravila puni krug, jer sada ne samo da Grci ponovno vladaju Rhodosom, nego je i nova "križarska" država niknula u Palestini: Republika Izrael. Premda više židovska nego kršanska, poput starog, frana kog Jeruzalemског kraljevstva, financirana je i naoružavana sa Zapada. Sve se to inilo znakovitim, bilo je to više od samog nagovještaja "skrivene povijesti", ali na što je to no upu ivalo, nisam znao.

Stigavši u Haifu, treći po veličini izraelski grad i njihovu glavnu luku, John i ja na doku smo se suočili s vojnicima koji su nosili mitraljeze. Osjećali smo se kao da smo ušli u spartanski logor, jer za razliku od sjeverne Francuske gdje ožiljci Prvog svjetskog rata, iako još vidljivi, više nisu bili toliko bolni, ovo mjesto otvorenih rana bilo je još uvijek visoko militarizirano. Ponad Haife nalazi se gora Karmel, kojom neskladno dominira Bahai svetište zlatnih kupola. Ovdje se, prema njegovim sljedbenicima, nalazi grobnica Baba, perzijskog proroka iz devetnaestog stoljeća. Pogled na svjetlucanje njegovih kupola na jutarnjem suncu bio je podsjetnik da religija u Izraelu nije jednostavna stvar, jer svaki kult srednjeg Istoka zahtijeva svoje nasljedstvo u toj, na kraju krajeva, vrlo maloj zemlji. Karmel je neko bio dom drevne škole hebrejskih proroka ije knjige tvore Bibliju. Kasnije je ustupio svoje ime Karmeli anskom redu prosjekih redovnika. Red je osnovan u dvanaestom stoljeću kada se križar po imenu Berthold i njegovih deset sudrugova istomišljenika proglašilo pustinjacima u blizini poznate Ilijine špilje na Karmelskoj gori. Kada smo mi posjetili goru, koja sada nalikuje na vrt u predgrađu, nismo vidjeli pustinjake.

Ostavivši za sobom plavetnilo Mediterana, krenuli smo u unutrašnjost preko krševitih brda Zafeda i spržene doline Megido (biblijskog Armagedona), prije nego što smo se spustiti u svježu dolinu Hulah. Ovdje, u svojevrsnoj oazi plodnosti, leži mnogo bogatih i produktivnih izraelskih kolektivnih farmi ili kibuća. Uskoro smo se John i ja našli kako beremo grejpfrut na jednoj takvoj farmi zvanoj Kefar Szold, starom naselju s mnogo osoba koje su preživjele holokaust. Ovi ljudi, od kojih su neki bili toliko traumatizirani onime što su doživjeli da su odavno odustali od svakog prava na razboritost, bili su živu i prijekor bestijalnosti ljudske vrste. Izgledala je kao okrutna ironija injenica da su zemljišta uokolo naših baraka bila ograđena bodljikavom žicom. Ovi izbjeglice iz Hitlerovih logora smrti bili su i dalje na prvoj liniji.

Iza ţi ane ograde nalazila se Golanska visoravan, mali dio Sirije koji su Izraelci osvojili 1967. g. u Šestodnevnom ratu. Ovdje, probijaju i se kroz minska polja i zaobilaze i druge ostatke rata, bili su ugaženi putovi kojima smo se mogli popeti, iako smo bili upozorenici da ne idemo predaleko i da se uvijek držimo staze. Še u i tim krajevima u kasno poslijepodne, kad bi vru ina popuštala, a brdo Hermon, obasjano zalaze im suncem poprimalo naran astu nijansu, sanjario bih i pitao se da li je i Isus hodao istim ovim brdima. Da li je i on, kao ja, promatrao planinu Arakses, skaku u i medu stijenama? Da li je gledao grabežljivce kako se okupljaju i kruže iznad leša u podnožju? Je li na ovom mjestu prokleo smokvino drvo - možda nalik onima koje sam video kako divlje rastu uz cestu - jer nije urodilo plodom? Sva ta i mnoga druga pitanja iznenada su u meni zaživjela kao nikad prije, sve dok nisam kroio u ovu neobičnu zemlju, udisao njene mirise i pio njenu vodu. Uzeo sam svoju Bibliju iz torbe i nasumice ju otvorio. "Traži i na i eš, kucaj i otvorit e ti se." - pisalo je - "Jer svatko tko traži dobiva, i onome tko kuca bit e otvoreno." Ja kucam, pomislio sam, kucam; koliko glasno to treba biti? Iz nekog dubljeg dijela svoje duše dobio sam odgovor: Ne još, ali jednog dana. Budi strpljiv i vrata e biti otvorena; na vrijeme e sve biti otkriveno. uvaо sam te rije i u srcu, odlučivši na tom mjestu i u tom trenutku da nikad ne u odustati od potrage za znanjem; da u jednog dana shvatiti očemu se ustvari radi u Evanđeljima i istinu o tom neobičnom ovjeku Isusu.

Tog smo Boži a John i ja stigli do Betlehema i stajali u gomili na Trgu jaslica. Sniježilo je, bilo je hladno i drugi nije nego što smo o ekipovali, budući je na svakom uglu bilo grube komercijalizacije. Nastalo je blago komešanje kada je Harold Wilson, tada premijer Ujedinjenog Kraljevstva, s pratnjom došao do crkve, u svom poznatom kaputu, dobro zakopanom zbog hladnoće. Poput Marije i Josipa koji su ostali izvan svratišta, nismo ga mogli pratiti u toplinu unutar zaštitnih zidova crkve, jer se okupilo daleko previše važnih dostojanstvenika koji su pri ulasku imali prednost pred običnim hodnikima poput nas. Umjesto toga, otišli smo do pošte i poslali razglednicu Jeanu iz sela u Francuskoj. U pozadini na Trgu, američki pjevači zbor pjevali su beskonačne stihove "Jednom u kraljevskom Davidovom gradu" i "Mi, tri kralja", nesvjesni, inilic se, arapskog grada oko njih. Iznad

Trga, kao jeftina imitacija prije iz Evangelja, nalazila se svjetla, plastična zvijezda. Plamnjela je i svjetlucala poput oxfordskih ulica rasvjete, tako nevjerojatno prosta kada nisam znao bili se smijao ili plakao. Imao sam dojam da stojim cijelu vječnost, motreći u zvijezdu s podjednakom mješavinom gledanja i fascinacije. Kako je, pitao sam se, ovo mjesto, vjerojatno samo mjesto Rođenja moglo biti pretvoreno u takav cirkus? Što bi sam Isus napravio s crkvenim zborom koji je posjetio njegovo slavno mjesto Rođenja da bi pjevalo himne pod plastičnom zvijezdom? Ali onda mi je nešto drugo privuklo pozornost: zvijezda je bila petokraka. Znao sam da je tradicionalno Boži na zvijezda takva, ali iznenada mi se to učinilo vrlo udinim. Ovo je ipak bio Betlehem i u Bibliji je zvan Davidovim gradom. Pa ipak, Davidova zvijezda koja se mogla vidjeti na sinagogama i na svakoj izraelskoj zastavi ima šest krakova. Kad je tako, zašto bi Betlehemska zvijezda imala pet krakova, a ne šest? Tek kasnije spoznati da je ta naizgled nevažna razlika u dizajnu ustvari vrlo značajna u smislu razumijevanja eozoterijskih znakova.

Zagledavši se iza znaka enja zvijezde, počeo sam razmišljati o legendi o tri Maga, koji su obično opisani kao kraljevi i tradicionalno poznati kao Gašpar, Melkior i Baltazar. Oni su bili prvi hodonašnici u Betlehem i mi smo, posljednjih par mjeseci, na neki način išli njihovim stopama. Prisjetio sam se kako sam kao šestogodišnjak u školskoj božićnoj predstavi glumio Melkiora, ali mi nitko, ni tada ni kasnije, nikad nije objasnio značenje triju kraljeva. Tko su bili ti kraljevi? Odakle su došli? Jesu li bili povezani s nekom vrstom mistike tradicije? Iznenada, iako nisam znao zašto, ova su pitanja zadobila veliku važnost, i žarko sam želio pronaći nekog iskusnog od koga bih mogao tražiti odgovor na ta i mnoga druga pitanja. U Engleskoj sam imao ime i adresu jednog od entika Ouspenskog, pa sam odlučio da ugađam po povratku posjetiti. Ovaj je ovjek zasigurno bio jedan od najizvanrednijih ljudi svoje generacije ali, kako u tek otkriti, to je bio samo po etak nečega što će postati jako duga potraga.

Evan eoska pri a o tri mudraca

Pri a o Magima ustvari je uvrštena u samo jedno od etiri Evan elja, ono Matejevo:

A ro enje Isusa Krista zabilo se ovako. Njegova majka Marija, zaru ena s Josipom, prije nego se sastadoše, nade se trudna po Duhu Svetom. A Josip, muž njezin, pravedan, ne htjede je izvrgnuti sramoti, nego naumi da je potajno napusti. Dok je on to snovao, gle, an eo mu se Gospodnji ukaza u snu i re e: "Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj za eto, doista je od Duha Svetoga. Rodit e sina, a ti eš mu nadjenuti ime Isus jer e on spasiti svoj narod od grijeha njegovih." Sve se to dogodilo da se ispunii što Gospodin re e po proroku:

"Evo, Djevica e za eti i roditi sina, i nadjenut e mu se ime Emanuel - što zna i: S nama Bog!".

Kad se Isus rodio u Betlehemu judejskom u dane Heroda kralja, gle, mudraci se s Istoka pojaviše u Jeruzalemu, raspituju i se: Gdje je taj novoro eni kralj židovski? Vidjesmo gdje izlazi zvijezda njegova, pa mu se do osmo pokloniti."

Tada Herod potajno dozva mudrace i razazna od njih vrijeme kad se pojavila zvijezda. Zatim ih posla u Betlehem: "Po ite, re e, i pomno se raspitajte za dijete. Kad ga na ete, javite mi da i ja po em te mu se poklonim." Oni, saslušavši kralja, po oše. I gle, zvijezda kojoj vidješe izlazak i aše pred njima sve dok ne stiže i zaustavi se povrh mjesta gdje bijaše dijete. Kad ugledaše zvijezdu, obradovaše se radoš u veoma velikom. Udu u ku u, ugledaju dijete s Marijom, majkom njegovom, padnu ni ice i poklone mu se. Otvore zatim svoje blago i prinesu mu darove: zlato, tamjan i smirnu. Upu eni zatim u snu da se ne vra aju Herodu, oti oše drugim putem u svoju zemlju.²

Uloga Maga, odnosno trojice mudraca u Matejevoj pri a o Isusovom ro enju krajnje je tajanstvena. Pojavljuju se poput dobrih vila u vrijeme ro enja, svaki nude i poklon koji na neki na in simbolizira Isusovu sudbinu: zlato za kralja, tamjan za sve enika i smirnu

za iscijelitelja. Premda bi se moglo tvrditi da je priča ista Matejeva izmišljotina (osobno ne vjerujem da je tako), on je morao imati razlog za njeno uvrštavanje u svoje Evanđelje. Bez obzira na koji način na to gledali, postoji nešto vrlo udno i ezoterično oko te legende.

Konstantinopol i Sveta Mudrost

Pripovijest o Magima je jedna od najomiljenijih priča Novog zavjeta, a njihovo "Klanjanje" jedna je od najčešće prikazivanih tema u religioznoj likovnoj umjetnosti. U Srednjem vijeku priča o Magima bila popularna, djelomično i stoga što je umjetnicima i kiparima pružala izliku da podsjetite vlastite kraljeve da su i oni podanici više Kristove vlasti. Kako god bilo, kraljevi i carevi i sami su žarko željeli vidjeti sebe portretirane kao pobožne sljedbenike Krista, pa su esto tražili da na slikama budu prikazani upravo u sceni prinošenja simboličnih darova, bilo samom Isusu, bilo Djevici Mariji. Među najboljim, ako ne i najstarijima od tih djela jest mozaik iz desetog stoljeća, smješten iznad vrata trijema katedrale Aja Sofija u Konstantinopolu (Istanbulu). On prikazuje dva vrlo ugledna vladara kako prinose darove Djevici i Djetu. S desne strane je Konstantin Veliki, prvi kršćanski rimski car, koji prinosi Djevici svoj novi grad Konstantinopol, a s lijeve strane nalazi se Justinian koji predstavlja svoje djelo: samu katedralu Aja Sofiju (slika 2).

Aja Sofija je posvećena 27. prosinca 537. godine naše ere. U vrijeme kada je ovaj mozaik postavljen, oko etiristo i pedeset godina kasnije, ona je još uvijek bila najveća i najimpozantnija religijska građevina pokrštenog svijeta i privlačila je hodočasnike cijele Europe. Oni su bili zadivljeni ne samo veličinom i raskoši, ali i danas veličanstvene građevine, nego i onime što je ona govorila o društvu koje ju je stvorilo. Zapadna Europa u to je vrijeme tek započela izrancati iz mračnog Srednjeg vijeka i stoga je proživiljavala osjećaj gubitka, kulturnog vakuma koji je trebao biti ispunjen. U Francuskoj, Britaniji i Njemačkoj malo je ljudi znalo pišati, akademski u aristokracijom. Uzastopni valovi barbarских invazija Vandala, Gota, Hunova i Vikinga doslovno su izbrisali naslike u Rima na Zapadu. A ovdje u Konstantinopolu staro je Carstvo i dalje živjelo, s nesmanjenim sjajem

i netaknutom krš anskom civilizacijom. Ne treba nas iznenaditi, dakle, da su - kako se civilizirani život po eo vra ati na zapad - misaoni ljudi gledali na Bizant kao na izvor nadahnu a. Osim toga, promatrali su ga kao riznicu izgubljenog znanja jer je posjedovao knjižnice kakve u Europi nisu vi ene tisu u godina. Neki su se nadali da se "Svetu Mudrost", koje je Aja Sofija oplijivi izraz, može potaknuti da se udoma i i u prijestolnicama Zapada, te da tako doneše novo prosvje enje, ponovno oživljavanje Zapadne civilizacije.

U umu Zapadnjaka tri kralja iz pri e o Magima predstavljala su sve što je egzoti no i civilizirano. Oni nisu bili tek vladari ili veleposlanici sa poganskog Istoka, nego hodo asnici najvišeg reda. Bili su to sveti ljudi koji su prepoznali da su podanici - bez obzira na to koliko njihovo materijalno bogatstvo i svjetovna mo bili veli anstveni - djete ta Isusa. U svojim srednjovjekovnim umjetni kim djelima i skulpturama, zapadni su umjetnici nastojali prikazati taj osje aj poniznosti na licima veli anstva, ali su tako er od Bizantinaca posudili ideju analogije. Upravo na na in kao što je prikazano na mozaiku iznad vrata trijema u Aja Sofiji, gdje vidimo bizantske careve Konstantina i Justinijana kako prinose darove Djevici i Djetetu, tako su se i europski kraljevi davali portretirati na slikama. Najpoznatiji primjer za to možda je i najezoteri nija slika Srednjeg vijeka. Njena podrobna analiza otkriva skriveno znanje, a osobno vjerujem da upu uje na dodir barem jedne od okrunjenih glava Europe s tajnom tradicijom krš anskog hermetizma zaodjenutog u odoru Maga.

Rikard II i Wiltonski diptih

Godine 1993. održana je važna izložba u Nacionalnoj galeriji u Londonu, i tom je prilikom prikazano ono što se smatra najljepšim do danas o uvanim umjetni kim djelom iz etrnaestog stolje a: Wiltonski diptih (slika 5). Ovaj mali, prenosivi dio oltara naru io je jedan od najmanje shva enih engleskih kraljeva, Rikard II. To je jedno od svjetskih uistinu veli anstvenih umjetni kih djela, koje stoji ravno pravno uz *Mona Lisu* Leonarda da Vinci, Rembrantovu *No nu stražu* i Van Goghove *Suncokrete*. Rikardova je nesre a što je uglavnom poznat po tome da je za vrijeme njegovog kraljevanja Parlament kona no

prisilio kralja da prizna njegovu nadmo . Imao je nesre u da je živio u vrijeme kada su prevladavala pitanja ove vrste, jer je on sam bio inteligentan i osje ajan ovjek. Nije zaslužio da bude pomenen, što mu se naposljetku dogodilo, niti da abdicira u korist svog neotesanog ro aka Henrika IV, niti da bude ubijen u dvorcu Pontefract u dobi od 33 godine. Povjesni ar John Harvey o njemu je zapisao sljede e:

Rikard II je zna ajan budu i da je u najve oj mjeri bio predstavnik svoje obitelji, cijele ku e Plantageneta, i jer je predstavljao na najosobniji na in vrhovni primjer božanskog kraljevskog dostojanstva. Njegova upornost u vezi svete i neraskidive prirode kraljevske asti koja mu je dodijeljena njegovim posve ivanjem, i u pogledu potpunog zadržavanja prava Krune, bila je rezultat njegovog predvi anja svega što e uslijediti, jednom kad ova prepreka bude uklonjena. Nije ni sentimentalnost niti romantizam vidjeti u Rikardu visoko intelligentnog i nadasve kulturnog ovjeka, posve u skladu s visokim intelektualnim dostignu ima njegova doba, ovjeka obdarenog boljim uvidom od ve ine ljudi, ak i od ve ine suverena, u bit karaktera vladavine.

...jedna je od naj eš ih i najraširenijih pogrešaka prepostaviti da je razdoblje, zato što je udaljeno u vremenu, samim time i barbarskije, s lošijim uvjetima i manje sofisticirano. Besrijekorna ravnoteža Gr ke šestog i petog stolje a prije Krista, i profinjen umjetni ki pravac kiparstva, slikarstva i književnosti faraona Aknatona tisu u godina ranije, tome nas mogu podu iti. Sli no tome, i etrnaesto stolje e predstavlja postignu e najvišeg vrhunca europske egzistencije, i bit emo bliže pravoj ocjeni ako Rikarda II zamislimo kao supermana, mudrijeg i bolje sposobljenog od nas samih, nego ukoliko ga smatramo sirovim vladarom u doba sjajnog divljaštva. Vjerojatno je da Europa, od etrnaestog stolje a, nije imala ni jednog pojedinca sposobnog vrednovati Rikardovu pravu vrijednost.³

U Shakespeareovoj drami *Rikard II*, koja je prva u njegovom ciklusu koji se bavi Ratovima ruža, kralj je predstavljen kao slab, nemo an i pod utjecajem nedostojnih, prostih prijatelja s kojima se

drznuo imati homoseksualnu vezu. Ovu posljednju primjedbu go-to sigurno su mu podmetnuli njegovi neprijatelji kako bi opravdali njegovo rušenje s vlasti. Godine 1382. oženio se Anom eškom, k erkom kralja Karla IV. Premda je brak ostao bez djece, nije bio bez ljubavi, i njemu se doslovno slomilo srce kad je ona 1394. g. umrla. Može biti da je bio donekle mekušast u nastupu, doista je bio zgodan, a izvjesno je da je bio zainteresiraniji za u enost nego za muške poslove poput rata, ali to ne zna i da je bio homoseksualac.

Rikardovo rodoslovlje bilo je jednako onome njegove kraljice, i da su imali djecu, povijest Europe etrnaestog stolje a išla bi drugi ijm smjerom. On je bio sin Crnog Kneza i unuk Eduarda III kojeg je naslijedio na prijestolju. S te strane obitelji bio je potomak Filipa IV Lijepog od Francuske i njegove polusestre Margarete. Gledano još dalje u prošlost, bio je potomak bizantskih careva i povezan s ma arskom kraljevskom obitelji. Imao je i jaku velšku crtu, budu i da je bio potomak Llewellyna, supruga Joan, k eri kralja Ivana. Uzmemo li u obzir njegovu neupitnu inteligenciju i njegovu povlaštenu poziciju kao potomka tolikih kraljevskih ku a, ne iznena uje mogu nost da je imao pristup tajnom znanju.

Wiltonski diptih kojeg je dao izraditi dvodijelni je panel (slika na drvenoj plo i) oslikan s obje strane. Nedavno je o iš en, i otkako je restauriran postao je predmetom izvanrednog detektivskog rada. Promatrano površinski, radi se o jednostavnom, nabožnom crtežu koji je vjerojatno korišten, poput drugih diptihia, kao pozadina improviziranog oltara. Na desnom panelu nalazi se slika Djevice s djetetom Isusom u naru ju. Od glave do pete odjevena je u plavo. Majka i Dijete pra eni su grupom od ukupno jedanaest an ela koji su poput nje odjeveni u plavo i koji tako er nose cvjetne krune. Ve ina an ela stoji iza nje, promatraju i u tišini razvoj doga aja. Jedan an eo s njezine desne strane drži stijeg *Sv. Georgea*, simbol Engleske, dok druga tri, od kojih dva kle pored nje, pokazuju rukama i pokušavaju njezinu pozornost skrenuti na razvoj doga aja na susjednom panelu. Ovdje, na drugom panelu, mladi Rikard II tako er kle i, dok iza njega stoje - i o igledno se drže kao njegovi pokrovitelji - tri sveca s aureolom. Dvojica od njih su bivši kraljevi koji su vladali Engleskom: sv. Eduard Ispovjednik koji je umro 1066. g., i sv. Edmund Mu enik, posljednji kralj Isto ne Anglije kojeg su 870. g. mu ili Danci. Oba ova sveca potakla su pu ke pobožnosti njima

u ast, prvi sa sjedištem u njegovoј poznatoj grobnici u Westministerskoј opatiji, a drugi na groblju sv. Edmunda. Tre i lik, najbliže desnoj strani, pa stoga i samoj Djevici jest sv. Ivan Krstitelj.

Na slici Rikard pruža prema naprijed prazne ruke, kao da o ekuje da nešto primi. Ideja o povratu darova koje Djevica Marija vra a mudracima, premda se ne spominje u Matejevom Evan elju, zauzima važno mjesto u jednom drugom spisu, apokrifnom evan elju koje su navodno koristili gnostici u drugom stolje u. Ovo evan elje, osim što opisuje Isusovo ro enje u špilji van Betlehema, pripovijeda zanimljivu pri u o Magima i njegovim povojima.

I došlo je vrijeme, kad se Gospodin Isus rodio u Betlehemu, gradu Judeje, u doba kralja Heroda; mudraci su došli s Istoka u Jeruzalem; prema proro anstvu Zoradaschta (Zoroastera), i donijeli sa sobom darove: naime, zlato, tamjan, i smirnu, i poklonili mu se, i prinijeli mu svoje darove.

Zatim je Gospa Marija uzela jedan od njegovih povoja u koje je edo bilo umotano, i dala ga njima umjesto blagoslova, što su oni od nje primili kao najplemenitiji poklon.⁴

Na iznena enje Maga, ispostavilo se da povoj ima udesne mo i.

Na njihovom povratku došli su im kralj i kraljevna raspituju i se, što su vidjeli i u inili, kakvo je bilo njihovo putovanje i povratak, te kakvo su društvo imali putem.

No, oni su izvadili povoj koji im je dala sv. Marija, i na ra unoga održali gozbu.

Prema obi aju zemlje iz koje su došli, zapalili su vatru i obožaval ga.

Potom, bacivši povoj u plamen, vatru ga je uzela i zadržala.

A kad je vatra bila ugašena, ponovno su uzeli povoj, neoste en, kao da ga vatra nije ni dodirnula.

Tada su ga stali ljubiti, stavljati na svoje glave i o i, govore i: Ovo je sigurno nesumnjiva istina, i zaista je iznena uju e da ga vatra nije mogla zapaliti ni uništiti.

Zatim su ga uzeli, i s najve im ga poštovanjem položili me u svoje blago.³

Interpretacija koju je ponudila Nacionalna galerija jednaka je onoj o Konstantinu na trijemu predvorju katedrale Aja Sofija u Istambulu; naime, Rikard Djevici prikazuje svoje kraljevstvo. Me utim, to nije jedino objašnjenje. Osim ukoliko ne prepostavimo da je stieg Engleske kojeg drži an eo poklon kojeg joj je Rikard upravo darovao, ne postoji ekvivalentan prikaz Konstantinovog darovanja njegovog grada. Rikardove ruke su prazne i stje e se dojam da je on sam spremam nešto primiti. Uzimaju i u obzir da je diptih najvjerojatnije korišten kao dio oltara prilikom održavanja svetih misa, i da su položaj i govor tijela prikazanih likova bili važni, ini se više nego izgledno da se Rikard spremam primiti dijete Isusa u svoje ispružene ruke. Duhovno tuma enje prizora moglo bi se odnositi na to da on moli da primi dijete Isus, što predstavlja aluziju na primanje svete pri esti na misi. Nema sumnje da je on, kao predani katolik, vjerovao da primaju i sakrament sv. pri esti zaista prima dio tijela i krvi živoga Krista. Me utim, postoji mogu nost da prikaz krije još jednu drugu tajnu poruku: Rikard zapravo moli Djевичu da mu podari vlastitog sina. Budu i da je bio monarch bez nasljednika, njegov su položaj ugrožavale ambicije njegova ro aka Bolingbrokea, kao i spletkarenje brojnih i mo nih lordova. Da je imao sina vjerojatno bi im se lakše suprotstavio.

No, još mnogo toga ima na ovoj izuzetno ezoteri noj slici. Izbor ova tri sveca kao Rikardovih pokrovitelja (gotovo bi ih mogli nazvati njegovim "vodi ima" ili an elima uvarima) o igledno nije bio proizvoljan. Prema onome što se moglo pro itati u knjizi koja je popratila izložbu, jasno proizlazi da je posebno štovao ova tri sveca. Izbor prve dvojice prili no je razumljiv, budu i su obojica bili kraljevi Engleske (ili barem jednog njezinog dijela) koji su nosili isti teret odgovornosti kao i on. Izbor sv. Ivana kao njegovog tre eg pokrovitelja na prvi je pogled manje o igledan.

Rikard je bio ro en 6. sije nja, a to je, kao što znamo, veliki krš anski blagdan: Bogojavljenje ili dolazak Maga koji donose darove djetetu Isusu. Ne iznena uje, dakle, da Wiltonski diptih sadrži aluziju na Mage. Prisutnost tri kralja, s Rikardom kao jednim od njih, oponaša prizor nebrojenih drugih slika, no ovdje postoji i nešto više od toga. Crkva legendu o Magima drži toliko važnom da je Bogojavljenje, odnosno, proslava u ast njihovog navodnog posjeta,

veliki blagdan. Me utim, 6. sije nja nije oduvijek bio povezan s Isusovim fizi kim ro enjem. U ranoj Crkvi, bio je to tako er Sveti dan, ali nije imao nikakve veze s Ro enjem. Zapravo, smatran je danom Kristova krštenja na rijeci Jordanu (slika 4) i zvao se "Dan svjetla", što se odnosilo na Isusovo prosvjetljenje i svjetlo koje je sjajilo iznad Jordana. O tom doga aju itamo u Matejevom poglavljju:

Tada do e Isus iz Galileje na Jordan Ivanu da ga on krsti. Ivan ga odvra aše: "Ti mene treba da krstiš, a ti da k meni dolaziš?" Ali mu Isus odgovori: "Pusti sada! Ta dolikuje nam da tako ispunimo svu pravednost!" Tada mu popusti.

Odmah nakon krštenja iza e Isus iz vode. I gle! Otvoriše se nebesa i ugleda Duha Božjega gdje silazi kao golub i spušta se na nj. I eto glasa s neba: "Ovo je Sin moj, Ljubljeni! U Njemu mi sva milina!"⁶

Rikard II je o ito znao da je blagdan Bogojavljenja koji pada na njegov ro endan 6. sije nja, izvorno bio slavljen u ast Isusova krštenja na Jordanu, i to objašnjava zašto je smatrao sv. Ivana svojim posebnim svecem zaštitnikom.

Da je simbolizam impliciran u "Wiltonskom diptihu za Rikarda bio od najve e važnosti, kao i njegovo uvjerenje u božansko pravo kraljeva uo lјivi su i po na inu na koji je postupao s Westministerskom opatijom, svetištem Eduarda Ispovjednika i mjestom gdje su engleski kraljevi bivali, i još danas bivaju, okrunjivani. Rikard je bio posebno zainteresiran za opatiju, sjeverni trijem je sagra en tijekom njegove vladavine, a pridonio je i izgradnji crkvene la e. esto je tamo odlazio tijekom teških vremena i barem jednom prigodom zatražio je da mu lanovi Parlamenta prisegnu na podani ku vjernost ispred Eduardove grobnice. Bio je velikodušan prema opatiji, daju i joj mnoge darove, uklju uju i zastave sv. Eduarda i sv. Edmunda, te crkveno ruho ukrašeno rukama ne samo ovih kraljeva, nego i njegovim vlastitim, kao i rukama njegove kraljice. Na tim su odorama tako er prikazani Djevica i Ivan Krstitelj. Smještaj drugih kapelica oko svetišta Eduarda Ispovjednika odražava raspored na Wiltonskom diptihu. Na vrhu stare crkve stoji sam sve ev grob. Sjeverno od njega je mala kapele posve ena sv. Mariji i Ivanu Krstitelju, dok je s druge strane na tom

mjestu, na jugu kapelica sv. Edmundova. O igledno je, dakle, da se Rikard želio na i u istom sveta kom društvu nakon smrti, kao što je vjerovao da je bio za života. Me utim, njegovo osobito štovanje Ivana Krstitelja, na diptihu prikazana kao sveca koji ga dodiruje i predstavlja Djevici, o igledno je i iz natpisa nad njegovim grobom: *O clemens Christe - cui devotus fuit iste; Votis Baptiste salves quem pretulit iste.* Ili, u prijevodu: "O milosrdni Kriste kojem je on (Rikard) bio posve en, spasi ga (Rikarda) po molitvama Krstitelja koji ga je predstavio." Ova molitva, prili no ponizna na površini ini se gotovo bogohulnom po svojim implikacijama, jer je, kao što je poznato, osoba koju je Ivan Krstitelj predstavio u Evan elju Isus Krist. Ova molitva upu uje na to da Rikard želi postati kao sam Isus ija je služba zapo ela njegovim krštenjem na Jordanu; želi postati posve enik istog reda kao i Krist. No, je li to bila isklju ivo osobna opsesija kralja iji je ro endan slu ajno padao 6. sije nja, ili tu postoji nešto više od onoga što je vidljivo na prvi pogled? Je li Rikard djelovao sam, ili je zaista bio u dodiru s tajnom strujom ideja koje su imale središte u misti koj tradi ciji poveznoj s Krstiteljem i Magima? Vjerujem da je ova posljednja prepostavka to na i da je ta struja imala izvor u Bizantskom carstvu, a vra ena je u Europu u vrijeme Križarskih ratova.

Gotski Magi

Križarski pokret službeno je zapo eo u studenom 1095. g. Koncilom u Clermontu koji je sazvao Papa Urban II. Me utim, u Burgundiji postoji snažna predaja o tome da su se trideset i šestorica biskupa ranije te iste godine tajno okupila u Autunu, i da su upravo tu dani prvi zavjeti da se ide u Jeruzalem.⁷ U zapadnoj Europi postojale su mnoge katedrale i velike opatije s temeljima starim nekoliko stotina godina, ali prije Križarskih ratova nije bilo gra evina s karakteristi nim šiljastim prozorima i vratima gotskog stila. Starije crkve, poput Durhamske katedrale, koje su izgra ene u takozvanom romani kom ili normanskom stilu, nudile su ograni ene mogu nosti za radove u staklu. Struktura tih gra evina bila je teška, s nevjerojatno tankim stupovima i nosivim zidovima, dopuštaju i stoga samo vrlo male prozore. Iz tog razloga, bila su to prili no mra na i tmurna

mjesta. Većina ukrasa sastojala se od murala, budući da su mogu nositi da se upotrijebi obojeno staklo bilo ograničene. Pojava gotike, sve vise im potpornjima koji su preuzele težinu krova i brojnim manjim stupovima unutar građevine, omoguila je graditeljima da koriste staklo u mnogo većoj mjeri. Iznenada su crkve postale hramovi svjetla, isti učinak na taj način vezu između ovih svetih mjesta i Kraljevstva nebeskog kojeg su trebala predstavljati. Prodirući kroz prozore, svjetlo se lomilo u blještavim bojama, mijenjajući i modificirajući atmosferu unutar crkve, ovisno o jačini sunca i o tome koji prozori su bili osvijetljeni u određeno doba dana. Ove nove crkve, okrenute prema istoku i estestvo s velikim rozetama iznad zapadnog ulaza, bile su *de facto* hramovi sunca. Kao sredstvo za uzdizanje ljudskog duha, ove su crkve sve do danas ostale bez premca; pa ipak, njihova pojava u europskom okruženju jednako je iznenadna kao i pojava piramide u Egiptu. Razumije se da je poticaj koji je doveo do tog razvoja već bio potpuno oblikovan do vremena kada se prvi od ovakvih hramova - katedrala u Chartresu - pojavio na crtačkoj ploči. Zaključak koji se nameće jest da su ovo znanje Križari donijeli s Istoka u dvanaestom stoljeću, ali pravo pitanje glasi - odakle? Naime, crkve Konstantinopola i Jeruzalema u to vrijeme nisu bile toga tipa gradnje, bile su to uglavnom zaobljene građevine bez zašiljenih lukova.

Namjena katedrale bila je višestruka. S jedne strane, predstavljala je sjedište mjesnog biskupa i zbog toga je trebala odražavati dostojanstvo i ugled njegove službe ali je, s druge strane, također morala djelovati i kao knjiga za podučavanje nepismenog puka. To se postiglo pomoći u slikovnih prikaza i kipova, u staklu i kamenu, te na zidu naslikanim epizodama i scenama sadržanim u Bibliji. Pritom je posjet Triju kraljeva Betlehemu oduvijek bila najdraža tema. U Chartresu, vjerojatno najzagotonitijoj od svih gotičkih katedrala, nalazi se veliki prozor od obojenog stakla koji donosi cijelu priču o Rođenju, a neka polja prikazuju i Tri kralja. Oni najprije susreću Heroda, zatim posjećuju uđu Đevecicu i Dijete i napisljetu se, nakon upozorenja koje su primili od anđela, vraćaju kući drugim putem. Betlehemska zvijezda vidno je istaknuta na ovim prozorima. Prisutna je s Marijom i Josipom u štali, u vrijeme samog rođenja, ali ona također vodi Mudraca u Betlehem i, neobično, još je uz njih u trenutku kada ih probudi anđeo. Vjerojatno je svaka katedrala u Europi svojevremeno

imala jedan ili više prozora koji su oslikavali pri u o Magima, no u Autunu u Burgundiji, gdje se 1095. g. održao tajni saziv biskupa, njihova je pri a ispri ana u kamenu. Zemljište na kojem je trebala izrasti Autunska katedrala biskupu je 1119. g. darovao Etienneu de Bageu, burgundski vojvoda, brati Pape Kaliksta II. Radovi su zapo eli sljede e, 1120. godine i katedrala je dovršena dvadeset i pet godina kasnije, to nije 1145. g.. Pri a o Magima divno je prikazana u tri razli ita prizora koje je na kapitelima isklesao veliki ali zagonetni kipar zvan Gislebertus. O njemu se malo toga zna, ali je njegovo djelo nasre u, premda ošte eno, preživjelo do današnjih dana. U prvoj sceni Magi su prikazani kako se predstavljaju Herodu. U drugoj, predaju svoje darove: tamjan i smirna nalaze se u okruglim posudama, dok je zlato u malenoj škrinji. U tre oj, najzanimljivoj sceni, prikazani su zajedno dobro umotani u krevetu, sa svojim krunama i dalje na glavi. Iznad njih sjaji zvijezda, a jednog od njih, koji za razliku od druge dvojice ima otvorene o i, po ruci dodiruje an eo koji ih još jednom želi upozoriti da se vrate drugim putem.

Osim prozora od obojenog stakla i kipova, katedrale su obi no sadržavale mnogo slika, naslikanih na zidovima ili na platnu. Slikari tih slika uglavnom su se pridržavali odre enih pravila pri njihovoj izradi. Marija je prikazana kako sjedi s djetetom Isusom u krilu, i njenim suprugom Josipom u blizini. Odjeveni su u jednostavnu odje u, a njena se tradicionalno sastoji od vanjskog plavog plašta preko donje tunike crvene boje. Obi no joj je glava pokrivena plavim pokrivalom za glavu ili šalom, ali je ponekad prikazana sa suvremenijom frizurom. Gotovo uvijek ima aureolu ili zlatno svjetlo, što jasno upu uje na to da je svetica. Tri su Maga, naprotiv, obi no prikazana bogato naki eni i odjeveni, s velikom svitom slugu i sljedbenika. Budu i da dolaze s Orijenta, oni su egzoti ni, ponekad prikazani u pratnji neobi nih životinja, poput pitomih leoparda, kao i deva, kako bi se do aralo da dolaze s Istoka. U europskoj tradiciji Magi su u prav ilu i kraljevi, te stoga nose krune (iako su one ponekad uklonjene iz poštovanja prema Kralju kraljeva koji je pred njima). Jedan od kraljeva, onaj najstariji, kle i pred Djevicom i Djetetom, predaju i svoj poklon ili ljube i Isusovu nogu. Ostali smjerno stoje u pozadini, ekaju i svoj red da u ine isto. Opet prema tradiciji, jedan od njih je tamnoput, bilo da je Afrikanac ili Indijac s potkontinenta. Nepotrebno je

napomenuti da se nijedna od ovih pojedinosti ne može prona i u Matejevom izvještaju, toliko sažetom da govori minimalno. Me utim, kult Maga, premda popularan u Francuskoj kao i u Britaniji, svoju pravu apoteozu ne e dose i ni u jednoj od ovih zemalja, nego u Njema koj, ili bolje re eno, u Svetom Rimskom carstvu. Kako je do toga došlo druga je pri a, i moralo je pro i mnogo godina prije negoli sam se našao pred onim što je trebala biti grobnica u kojoj su pohranjene njihove kosti. Dugo vremena prije toga bio sam u jednom drugoj potrazi: želio sam sazнати ima li živu ih U itelja koji danas posjeduju tajno znanje za koje sam vjerovao da je bilo pravim razlogom gradnje goti kih katedrala.

2. poglavje

Susret s Magom

U svibnju 1973. godine, na povratku iz Izraela, našao sam se u vlaku koji je vozio od Londona do poznatih britanskih toplica u mjestu Cheltenham. Bio sam na putu da upoznam Johna Godolphina Bennetta, izvanrednog ovjeka iju sam autobiografiju pro itao godinu dana ranije. Bennett, tada u svojim sedamdesetima, u to je vrijeme vodio eksperimentalnu ezoteri nu školu u Sherborneskoj ku i, velikoj ladanjskoj pala i do koje se stizalo autobusom iz Cheltenhama. Oglasi za ovu školu upu ivali su na to da je to mjesto gdje polaznici mogu nau iti sveti ples, meditaciju i druge tehnike osobnog razvoja. Silno sam želio saznati što bi to moglo biti. Tako er sam bio više nego znatiželjan u vezi samog Bennetta, jer sam iz onoga što sam pro itao stekao dojam kako se radi o engleskom gentlemanu i filozofu, nimalo sli nom pomodnim, indijskim "guruima" tog vremena. Ustvari, izgledao je kao da u potpunosti i po svemu pri-pada nekom drugom vremenu.

Stigao sam jedne sun ane subote ujutro; ljubazno me do ekala nje-gova supruga Elizabeta, zaposlena gospoda koja je u sebi imala nešto od držanja nadstojnice javne škole. Zgrada je bila velika i staromodna, i lako je bilo zamisliti ladanjske zabave koje su se ovdje nekada održavale. Cijelo je mjesto imalo ozra je nestvarnosti, kao da se ovjek pri ulasku kroz vrata te ku e vra ao unazad u vremenu, u 20-e godine prošlog stolje a. Iako je unutrašnjost zgrade bila pomalo dotrajala i pohabana, posjed je bio veli anstven, s nekoliko jutara pažljivo pokošenih travnjaka i dražesnim gredicama cvije a u blizini zgrada. Primjetio sam da je jedna od njih bila ure ena u obliku eneagrama,

devetokrakog simbola o kojem je Ouspensky opsežno raspravljaо u svojoj posljednjoj knjizi *Upotrazi za udesnim*. To me nije iznenadilo jer sam znao da je Bennett svojevremeno bio jedan od u enika Ouspenskog. Uskoro nam se pridružio sam Bennett, visok, prili no nezgrapne gra e, velikih ruku i s neobuzdanom sijedom kosom. U gumenim izmama i otrcanoj staroj odje i izgledao je više kao profesionalni vrtlar nego kao filozof. Objasnivši mi da se hitno treba pozabaviti nekim stvarima, izveo me van, zgrabivši usput kantu za zalijevanje. Ublizini se nalazio mali kamenjar, odvojeno podru je, drve em zašti eno od pogleda izvana. Ispred njega bio je maleni ribnjak, i on me sada vodio prema njemu. "Adriane" rekao je, "da li bi bio tako ljubazan da zaliješ kamenjar? Ne u se dugo zadržati, otprilike pola sata, a onda ti dajem dvadeset minuta, pa em razgovarati o emu god želiš". Uto mi je gurnuo u ruke kantu za zalijevanje i, prepustivši me tišini okruženja, krupnim koracima se udaljio u smjeru ku e. Donekle ozlovoljen i prili no nestrpljiv, napunio sam kantu vodom iz bazena i pregledao guste redove ma uhica i petunija. Možda sam trebao nešto sli no o ekivati, ali ovakvo nešto mi doista nije bilo ni nakraj pameti. Prošao sam više od stotinu milja kako bih s velikim ovjekom razgovarao o dervišima, i po dolasku sam o ekivao - ako ne baš do ek s crvenim tepihom - onda barem šalicu aja. Umjesto toga, našao sam se posve sam u nepoznatom vrtu kako njegujem biljke na rubovima gredice. Dakako, nisam zbog toga ovamo došao i, nakon što sam nekoliko puta napunio kantu i zolio biljke najbliže po etku gredice, sjeo sam i po eo razmišljati o tome što ga moram pitati tijekom svojih dvadeset minuta. U trenutku kad se vratio, inilo mi se da je prošla cijela vje nost; odmah je zapo eo s inspekcijom mogu rada. Zagledavši se iza prednjih redova cvije a u pozadinu gredica, primjetio je da u tim dijelovima i dalje prevladavaju suhi uvjeti. Zracrvenio sam se od neugode, iznenada shvativši da je ono što sam smatrao zadatkom od nebitne važnosti, ustvari bila neka vrsta testa kojeg sam o ito upravo pao.

Napustivši vrt, vratili smo se u ku u na šalicu aja i obe ani razgovor. Smjestili smo se u njegovoj radnoj sobi koja je bila, koliko se sje am, sku ena prostorija na prvom katu. Pozvavši me da u em, ponudio mi je stolac pokraj obi nog drvenog stola. "Upravo sjediš na stolcu na kojem je sjedio Ouspensky dok je pisao *U potrazi za*

udesnim. Možda se nikad više ne emo sresti, no imaš na raspolaganju dvadeset minuta moga vremena, da raspravimo što god želiš. Dakle, imaš li pitanja na koja želiš odgovore?" Nekoliko godina ranije, dok sam putovao u Švedsku, itao sam knjigu *Upotrazi za udesnim* i jako me zainteresirao njezin sadržaj, no ništa manje nije me zanimala ni pretpostavka da još uvijek postoje U itelji Mudrosti - poput biblijskih Maga - koji žive na Istoku. Sada, ne samo da sam sjedio u stolcu autora te knjige, nego je pred mnom bio jedan od nekoliko živu ih ljudi koji su u ili od njega osobno, i koji mi je mogao reći više o toj neobičnoj knjizi. Odakle su izvorno potekle ideje koje sadržava? Je li Ouspensky znao više od onoga što je napisao? Postoji li još uvijek, kako je on dao naslutiti, tajno bratstvo živu ih posve enika na Bliskom istoku? Ova, kao i brojna druga pitanja već sam dugo vremena želio postaviti Bennetu. Međutim, dok sam sjedio u njegovoj sobi, moj um koji je do tada bio pun zamisli postao je potpuno prazan. Nervozno sam se vrpčao, nesposoban bilo što smisliti, jer mi se iznenada ništa nije inilo posebno važnim. Kako je atmosfera postajala sve napetija, umjesto da postavim intelligentno, filozofsko pitanje, prasnuo sam u smijeh. Nisam se smijao njemu, niti bilo emu određenom, već proturjejući situacije u kojoj sam se zatekao. Osjećao sam se kao lik u bajci kojem je ponuđena mogunost da mu budu ostvarene tri želje, a on nije u stanju smisliti ništa bolje nego da zatraži kobasicu. Naposljetku, kako su dragocjene minute prolazile, sabrao sam se i počeo razgovarati o sudbini. U to vrijeme nisam razumio što je on pod tim mislio. Tek kasnije, kad mi se ukazala prilika pročitati neke od njegovih knjiga koje nisu bile objavljene za njegova života, mogao sam razumjeti pravo znaće onoga o čemu smo razgovarali.

U Bennetovom naučnom izražavanju riječi "sudbina" (engl. *destiny*) i "usud" (engl. *fate*) imale su potpuno drugi znaće. Usud, rekao je, uključuje sve što je izvan naše kontrole; on stvara okvir unutar kojeg se vode naši životi. Tako su boja naših očiju, rasa, nacija i obitelj u kojoj smo rođeni, naš astrološki horoskop, naše sklonosti i talenti - dio i omot našeg usuda. Sve ovo jezgrovitno je opisano u knjizi *Dublji ovjek* koja je posthumno objavljena na temelju njegovih bilješki:

Postoji ne samo odluka da se bude rođen, nego i odluka o izboru mesta rođenja, od kojih roditelja i s kakvim naslijedstvom...

Novi život koji dolazi nosi odre eni obrazac; ima oblik i formu, i to su neizbjježna ograni enja. Najo itiji je genetski obrazac putem kojeg dijete dobiva svoje nasljedne prirodne darove, polovica kojih dolazi od oca, a polovica od majke. U trenutku kad o evo sjeme uđe u maj ino jajačce, uspostavljen je obrazac fizi kog života. Osim ovoga, postoji i obrazac usuda koji ne potje e od oca i majke, nego se smatra da je odre en okruženjem planetarnih utjecaja u trenutku za e a. Oboje, i fizi ko naslje e, kao i "astralno naslje e" ili usud utvr eni su u trenutku za e a, te predstavljaju zakone koji upravljaju novim životom.'

Usud, ponekad zvan sre a, djeluje u životu na na in da nam donosi razne mogu nosti, upoznavaju i nas s ljudima poput budu ih žena ili muževa, i op enito oblikuju i na ine na koje se stvari doga aju. Sudbina je, me utim, nešto potpuno drugo: to je, rekao je, zadatak naše duše i svrha dolaska u život.

Osim geneti ki prenesenog fizi kog uzorka i "duhovnog uzorka" ili usuda, postoji viši stupanj reda koji se može nazvati *sudbinom*... Sudbina djeteta je jedinstvena, i dana mu je neovisno o tome tko su mu roditelji. Ona ne dolazi od njih, niti od bilo ega "izvan" djeteta. Možemo re i da dolazi od Boga. Sudbina zna i da u ini ono što treba ispuniti svojim ro enjem, a kroz to postoji mo izbora odgovaraju ih uvjeta života. Za e e e po i po zlu: neuspjeh za e a, fizi ke teško e ili poba aj: nešto, dakle, prije i sudbinu da bude utjelovljena. Ili se dijete može roditi, no ispostavit e se da usud ili uvjeti života ne dopuštaju da sudbina bude ostvarena. Djeca s posebno uzvišenim sudbinama jako su rijetka na svijetu, pa su pripremljeni posebni uvjeti kako bi se osigurali preduvjeti njihova za e a i ro enja.²

Uspjeh i neuspjeh u životu ovise o stupnju u kojem ispunjavamo svoju sudbinu koja može, ali i ne mora biti uskla ena s našim usu dom. Sudbina je nešto aktivno, dok je usud u tom smislu pasivan. Ovo je povezano s pojmom osobne "Volje" kao izvorom namjere koja se u pojedincu o ituje kao ambicija. Uslijed toga, jedna od glavnih zada a njegove ezoteri ne škole bila je probuditi polaznike za svrhu i cilj nji-

hove duše, jer se isklju ivo ispunjavanjem vlastite subbine može posti i trajnije zadovoljstvo u životu.

Sam Bennett o igledno je bio obilježen posebnom sudbinom. Kao mladi borio se u rovovima tijekom Prvog svjetskog rata, a 1918. g. bio je ranjen i poslan natrag u Englesku na oporavak. Za vrijeme bоловanja nau io je turski³ i prijavio se na natje aj za položaj mla eg obavještajnog službenika u Konstantinopolu. Od tada je njegov život krenuo novim smjerom, bliski susret sa smr u promjenio je njegovo opažanje svijeta. Prvi svjetski rat doveo je do mnogih politi kih promjena, ne samo u Europi nego i na Bliskom istoku. Tijekom ve eg dijela devetnaestog stolje a Otomansko carstvo bilo je poznato kao "bolesnik Europe". Cijeli niz ratova i revolucija do tog je vremena ve oslobodio otomanske kontrole Gr ku, Srbiju i skupinu drugih balkanskih država; sada, kada je sultan napravio katastrofalu pogrešku svrstavši se uz Nijemce i Austrijance, bile su izgubljene tako er i bliskoisto ne zemlje - Arabija, Mezopotamija, Sirija i Palestina. Ova su podru ja postala britanski i francuski protektorati, s odjecima na nekadašnje križarske države od prije otprilike 800 godina. Što je bilo još gore po Turke, kao posljedica Velikog rata i samoj Turskoj je prijetilo raš lanjivanje kada se 1920. godine gr ka vojska, pod zaštitom francuske i britanske mornarice, iskricala na Smirnu. Grci su ve zauzeli isto nu Trakiju sve do linija ataldže⁴ i saveznike izlagali pritisku da im dopuste zauzeti Konstantinopol. Pod pritiskom Francuza i Talijana, sultan je u kolovozu iste godine potpisao Ugovor u Sevresu po kojem preostali dijelovi Anatolije trebaju biti podijeljeni u "interesne sfere" izme u Francuske, Britanije i Italije. Ovo bi u biti uništilo Tursku kao neovisnu državu i, posve razumljivo, izazvalo pobunu njenih stanovnika. Kao rezultat nastale situacije, Pokret nacionalista pod vodstvom Mustafe Kemala (Ataturka) dobivao je na snazi. Uslijedio je rat za nezavisnost, uslijed ega su se britanske i francuske snaga po ele povla iti, a Grci su doživjeli poraz. Dana 17. studenog 1922. g. Muhamed VI, posljednji sultan, pobjegao je na Maltu na britanskom brodu *Malaya*, i 29. listopada 1923. Turska je postala republika.

Kako bi posebno istaknuo i naglasio prekid s prošloš u, Ataturk, prvi predsjednik Turske, preselio je glavni grad iz Konstantinopola

(danas Istambula) u Ankaru. Osim toga, sekularizirao je zemlju, odjelivši džamiju od države, što je i danas slučaj. Uveden je latinski umjesto arapskog alfabeta za pisanje na turskom jeziku, a provedene su i mnoge druge promjene, uključujući i ukidanje Feza i gušenje vjerskih pokreta poput vrte ih derviša.⁵

Gotovo preko noći Turska je od srednjovjekovne postala modernom državom, okrećući se i leda tradiciji.

U takvo je okružje došao Bennett nakon svog iskustva tika do smrti 1918. godine. Ubrzo se istaknuo kao obavještajac, i kada su se britanske snage potkraj 1920. godine povukle, njemu je povjerena cijela Britanska obavještajna služba koja je pokrivala ogromno područje koje je neko pripadalo Otomanskom carstvu: od Dalmatinske obale do granica Perzije, Egipta i Rusije. Bio je, u pravom smislu riječi "naš ovjek u Konstantinopolu", i premda je imao tek 22 godine, imao je in potpukovnika.

Dok je vršio dužnost glavnog špijuna Britanskog kraljevstva, posao koji je oigledno volio, sprijateljio se i postao blizak s jednim od otomanskih princeva koji se zvao Sabaheddin. On je bio sin Damad Mahmoud paše, poznatog turskog reformatora i vezira, kojeg je despotski Abdul Hamid II otjerao u egzil. Bio je, osim toga, i ne ak Vladajući sultana, Muhameda VI. Princ Sabaheddin je bio vrlo kulturni ovjek koji je radije govorio francuski negoli turski i koji je naslijedio ove liberalne politike poglede. Bio je tako i duboko zainteresiran za misticizam, detaljno je proučavao teozofiju Madame Blavatsky i bio je osobni prijatelj Rudolfa Steinera, utemeljitelja izdanka antropozofskog pokreta.

Na neki način, Sabaheddin je bio predstavnik vrste koja će uskoro potpuno izumrijeti. On je bio živu a veza s prošlošću koja se protezala unatrag sve do vremena Bizanta, sa svijetom koji je sve samo ne nesatio, ači i 1920. godine. Bennett, visokog, pomalo nezgrapnog mladog špijuna, zaintrigirao je ovaj mali, nježni ovjek profinjenih manira, a osjećaj je, izgleda, bio obostran. Jednom tjedno obično su zajedno većerati, nekad sami, nekad s drugim gostima, kao, na primjer s Bennettovom ljubavnicom i budućom suprugom, gospodom Winifred Beaumont. Uvijek su većerali u palači Kuru Chesme, jer Sabaheddin zbog straha od ubojstva nikad nije izlazio noći, a morale

su to biti i prilično sve ane prilike. U palači bi do dugo u no raspravljali o filozofiji i misticizmu, temama koje je barokna raskoš Kuru Chesmečinila stvarnjima. Pod Sabaheddinovim utjecajem i Bennett se počeo zanimati za hipnotizam i za druge neobjašnjive fenomene. Taj interes mu promijeniti život i naposljetku, pedesetak godina kasnije, ga dovesti do toga da osnuje "Međunarodnu akademiju trajnog obrazovanja" u Sherborneskoj kući, koju sam 1972. god. posjetio.

U potrazi za udima

Godine 1920. Konstantinopol ili Istanbul kako je uskoro biti prozvan, bio je preplavljen izbjeglicama svih profila. Posljedice Prvog svjetskog rata, revolucija u Rusiji, politika previranja u Armeniji i grčka invazija na Tursku - sve je to imalo za posljedicu velika seljenja stanovništva. Mnogi od tih ljudi, Rusi, Grci, Turci, Armenci i ostali, završili su u Konstantinopolu, bilo kao svojem zadnjem odredištu, ili pak, što je bilo još jedno, kao usputnoj postaji za neko drugo mjesto. Kao šef obavještajne službe i glavni špijun Britanskog carstva, te prijatelj otomanskih princeva, Bennett je došao u dodir s brojnim osebujnim ljestvama, uključujući i tek pristiglog došljaka iz Sovjetskog saveza - Piotra Demianovicha Ouspenskog. On je, više i od Sabaheddina, izvršiti značajan utjecaj na tijek ostatka Bennetovog života.

Ouspensky, novinar iz Petrograda, izrazito antikomunističkih nazora, bio je ovjek izvanrednog intelekta koji je posjedovao rijetku sposobnost da komplikirane ideje prikaže jednostavnima, a jednostavne zamisli dubokoumnima. Tko smo mi? Odakle dolazimo? Koja je naša sudbina? To su bila pitanja koja su ga zaokupljala i zbunjivala više nego većinu ljudi. Vidio je da živimo u složenom svijetu punom kontradikcija, ali je vjerovao i da postoje Umetitelji. Kroz povijest je postojalo uvjerenje da negdje tamo postoji jedan viši autoritet od onog profesora i političara u našoj sredini, premda još uvijek ljudski; neka skrivena škola ili zajednica prosvjetljenih koji, ako već ne kontroliraju sudbinu ljudskog roda, tada zasigurno znaju odgovore na ova temeljna pitanja. Vjerovanje u Umetitelje Mudrosti, kako ih doista i moramo zvati, važan je premda nedovoljno priznat dio svake velike religije. Dakle, tko su bili ti ljudi? Odakle su došli? Ima li dokaza o njima?

hovom postojanju? Prema teozofiji, oni su Božji instrumenti, tajno društvo posve enika koje pokreće i potiče svijet prema njegovoj boljoj subbini. No, budući da za razliku od Pape ili Dalaj Lame ovi ljudi ostaju nepoznati, Ouspensky im nije mogao dodijeliti lica. Poput sudske vještaka, mogao je jedino retrospektivno prepoznati njihova djela, iz tragova koje su za sobom ostavili. Mogao je zaključiti gdje su bili, ali ne i gdje su sada, te gdje će biti u budućnosti.

Neustrašiv, prije početka Prvog svjetskog rata krenuo je u potragu kako bi sam pronašao Majstora. Posjetio je i proputovao Indiju, Cejlон i Egipt, u potrazi za bilo kakvim neobičnim znanjem koje bi moglo biti skriveno u tim egzotičnim zemljama. Kao Sabaheddin i mnogi drugi ljudi tog vremena, i on je bio pod velikim utjecajem spisa H.P. Blavatsky, majke teozofije, i nadobio se da bi, ako će tražiti na pravim mjestima, mogao naletjeti na njene Majstore, ili barem sresti nekoga tko bi ga znao uputiti gdje bi ih mogao pronaći. Uvidio je da su gotovo svi koji su se bavili takozvanim ezoteričnim radom, što bismo danas nazvali "New Ageom", zavaravali kako sebe tako i druge. Na svakog polu-autentičnog učitelja ezoterije dolazilo je na stotine ili tisuće šarlatana koji su iskoristavali tuču slabosti. Otkrio je da je ova istina vrijedila kako za Istok, tako i za Zapad.

Međutim, Ouspensky nije bio običan hippy: on je također bio matematičar i filozof koji je već napisao knjigu o zamršenoj temi Vremena i Prostora. Ta je knjiga, hrabro naslovljena *Tertium Organum*,⁷ predstavila izvanredne i iznenađujuće zamisli o svjesnosti i realnosti viših svjetova, kao i što bi to moglo značiti u terminima fizike vremena i prostora. Baveći se golemim područjem - sve od geometrije do vrte dimenzije do spisa Lao Tzua - bila je to uistinu originalna knjiga. Premda su se Blavatskyni Majstori pokazali varavima, ova mu je knjiga donijela priznanje u Rusiji, a kasnije mu je omogućila pristup londonskom društvu.

Pukim udrom preživjevši boljevi kroz revoluciju i ono što je sa sobom donijela, Ouspensky je početkom 1920. g. u pratnji male grupe ljudi došao u Konstantinopol. Ovdje je upoznao Bennetta i, zahvaljujući njegovom utjecaju, uspio dobiti putnu dozvolu koja mu je omogućila odlazak u Englesku. U kolovozu 1921. g. stigao je u London i uz pomoć Lady Rothermere, supruge novinskog tajkuna i ljubitelja njegovog *Tertium Organuma*, gotovo istoga dana privukao

mali krug sljedbenika. To su većinom bili itatelji dva rubna asopisa *Novo doba i Potraga*. Godine 1931. Ouspensky je objavio svoju drugu knjigu, *Novi model svemira*, koja se uglavnom temelji na esejima koje je napisao tijekom svojih istraživanja prije Prvog svjetskog rata. U predgovoru drugom izdanju ove knjige objavljene 1934. g. ponovio je svoje uvjerenje o postojanju u prošlosti (a možda i u sadašnjosti) ljudi Višeg Uma. Taj (Viši Um) je, piše on, zaslužan za sva velika umjetnička djela koja na svijetu postoje, kao što su Evan elja, Upanišade, Velika sfinga u Gizi i drugi spomenici.⁸ U prvom poglavlju, naslovljenom "Ezoterizam i Moderna Misao", on se bavi ovim pitanjem do okrećene razine, povezujući ezoteri no znanje s radom škola pod vodstvom takvih Majstora za koje Viši Um nije samo koncept, već stvarnost. Na temelju vlastitog iskustva pojašnjava da se ezoteri no znanje ne nalazi lako:

Ezoterizam je maglovit i nedostupan, međutim ovjek koji uči o njemu ili ispituje postojanje ezoterizma ima izglede pristupiti školi ili se može nadati da će sresti ljudi koji će mu pomoći i pokazati mu put...

..Jer vrata u svijet udesnog mogu se otvoriti samo onome koji traži.⁹

Za Ouspenskog bilo je samo po sebi razumljivo da civilizacija ne samo da je nastala kao rezultat rada ezoteričnih škola, nego je i mogla opstati tek onoliko dugo koliko je primala kontinuiranu podršku iz ovih skrovitih izvora. Tako se i naginjanje religiji, što se može utvrditi po broju ljudi koji traže inicijaciju u "misterije", može povezati s odgovarajućim propadanjem civilizacije. Znanstveno ili tehničko znanje ne predstavlja zamjenu za tu ljudsku evoluciju, a samo je kroz nju moguće uspostaviti kontakt s Višim Umom; bez njega, ljudska rasa ostaje bez vodstva i stoga je osuđena na degeneraciju.

U jednom drugom eseju, objavljenom u istoj knjizi, Ouspensky je dalje razradio povezanost između ezoterizma i našeg znanja o tome što doista oblikuje povijest. Nije ga zanimala "povijest zla i ljeta", odnosno povijest kojom su se neko bavili dnevni listovi, a koja nam se i dalje predstavlja u svom razvoju svake vremeni u "Vijestima" na našim TV ekranima. Mnogo ga je više zanimalo tajno prenošenje ideja, na in-

na koji je ezoteri no znanje premoš ivalo stolje a, od jedne grupe ka drugoj, od jednog društva, religije ili ak civilizacije ka drugoj. Upravo ti i takvi tragovi djelovanja njegovih voljenih Majstora Mudrosti bili su, po njegovom mišljenju, prava povijest svijeta.

Izme u dva rata, Ouspensky je postao dobro poznat u london-skim, prili no formalnim, ezoteri nim krugovima. Me utim, privatna predavanja koja je održavao i kojima su ponekad prisustvovali ljudi poput Aldousa Huxleya i A.E. Waitea, kao i A.R. Orange, urednik *Novog doba*, nisu imala mnogo veze s njegovom vlastitom potragom, nego su se uglavnom temeljila na idejama kojima ga je podu avao drugi Rus: George Ivanovich Gurdjieff. On je bio polu-Armenac i polu-Grk, a odrastao je na nemirnom podru ju rusko-turske granice potkraj devetnaestog stolje a. Veliki putnik i tragatelj za istinom, Gurdjieff je lutoao širokim prostorom Bliskog, Srednjeg pa i Dalekog istoka, traže i izguljeno znanje. Tvrđio je da je tijekom tih putovanja naišao na brojne neobi ne, nepoznate samostane i hramove koji su uvali ne samo teoretsko znanje, ve i prakti ne tehnike za ovjekovu transformaciju. Poput Madame Blavatsky jednu generaciju prije njega, on je sada donio ove ideje natrag u Rusiju, daju i do znanja da je upravo njegov "rad" ono pravo.

U itelj iz Armenije

George Ivanovich Gurdjieff bio je nesumnjivo jedan od najneobi nijih ljudi stolje a. Ro en je u Armeniji, krševitoj planinskoj zemlji, stisnutoj izme u Irana, Turske, Gruzije i Azerbajdžana. Armenija kao politi ki subjekt rijetko je bila slobodna od kontrole izvana, a tijekom ve eg dijela devetnaestog stolje a oko nje su se žestoko sukobili Rusija i Otomansko carstvo. Grad Kars, gdje je Gurdjieff odrastao, sada se nalazi s turske strane granice, no u vrijeme dok je on bio dje ak pri padao je imperijalnoj Rusiji. Stoga je, u njegovo vrijeme, to bilo pogodnije mjesto za krš ane nego što je to danas, pa je on stekao obrazovanje u lokalnoj školi ruske katedrale. To me utim nije bilo dovoljno dje aku koji je že ao za znanjem. Vrlo rano je, kao i Ouspensky, postao uvjeren da je drevni svijet posjedovao znanje koje smo mi zagubili u svojoj bezglavoj jurnjavi za materijalizmom; tako je

i on zapo eo doživotnu potragu za tom starom mudroš u. Tijekom godina bio je na brojnim dugim putovanjima, došavši na istok sve do Tibeta i Indije, a na zapad do Egipta i Abesinije. Me utim, ve ina njegovih putovanja bila je usredoto ena na Turkistan i Mezopotamiju, u središtu ovog nepreglednog teritorija.

Gurdjieff je bio uvjeren da su ljudi drevnih vremena, barem u odre enom smislu, bili razvijeniji nego što smo mi danas. Vjerovao je da je - dok smo napravili veliki tehnološki napredak tijekom posljednjih nekoliko stolje a i nau ili kako koristiti energije da bismo podigli svoj životni standard - istovremeno došlo do popratnog gubitka drugih vrsta znanja. To znanje, povezano s našom duhovnom, psihološkom i moralnom dobrobiti, uvijek se nalazilo u djelokrugu religije. Vjerovao je da su ak i inteligentni, dobro obrazovani ljudi dvadesetog stolje a upravo žalosno neupu eni u ove stvari, u usporedbi s njihovim dalekim precima; smatrao je da smo mi ti koji na neki na in živimo u "Mra nom dobu", a ne u vremenu prosvje enosti, kako smo skloni misliti. Suvremena znanost, premda nas osloba a nepovoljnijih aspekata prirode, sve vrš e nas veže za materijalni svijet, i sve nam više otežava nastojanje da prona emo svoju pravu svrhu ili sudbinu. Dakle, naš svijet i naše mjesto u njemu nisu onakvi kakvima ih zamišljamo. Naše su vrijednosti izokrenute do te mjere da smo se ak prestali pitati koja je svrha života, prepuštaju i mu da sam nade odgovor.

Nije, me utim, sve potpuno izgubljeno. Gurdjieff je vjerovao da su inteligentni i upu eni ljudi iz prošlih vremena predosje ali da e se ovo dogoditi. Oni su o ekivali da e njihove civilizacije s vremenom biti zbrisane, i da e duboko neznanje zavladati Zemljom. Sukladno tome, kodirali su najvažnije aspekte svoga znanja i sustava vjerovanja u ono što je Gurdjieff nazvao "legominizmima". esto su to bile materijalne tvorevine, poput hramova ili piramida, za koje se moglo prepostaviti da e opstati tisu ama godina. U drugim slu ajevima, radilo se o spisima ili pak tradicionalnim pjesmama i plesovima. Postoje ak i takvi legominizmi kao što je svežanj od trinaest igra ih karata koje u svoje etiri boje utjelovljuju, u sažetom obliku, cijeli niz ezoteri nih ideja. Vjerovao je da je na svaki od ovih na ina znanje sa uvano i tim putem proslijе eno budu im generacijama. Gurdjieff je tada krenuo na cijeli niz dugih putovanja u potrazi za tim izgubljenim znanjem.

Prema Bennettu, razdoblje Gurdjieffove potrage trajalo je otprilike šesnaest godina, od 1891. do 1907. g., a kulminiralo je dopuštenjem za ulazak u tajni hram kojeg je vodilo ezoteri no društvo nazvano Sarmoungsko ili Sarmansko¹⁰ bratstvo. Veći dio petog poglavlja Gurdjieffljeve polu-autobiografske knjige *Susreti s izuzetnim ljudima* bavi se njegovom potragom za tim misterioznim bratstvom, za koje je on vjerovao da je utemeljeno u Babilonu oko 2500. g. pr.n.e.¹¹ To je otprilike bilo vrijeme kada su Egipatani bili zauzeti gradnjom Velike piramide. Bennett je vjerovao da su potomci istog tog tajnog bratstva prosvijetljenih inicirali Pitagoru, oca zapadne filozofije, dok je bio zarobljeni stanovnik Babilona. On navodi da postoji jedna stara predaja koja govori da je Pitagora putovao svijetom u potrazi za znanjem. Dok je boravio u Egiptu, perzijski kralj Kambiz prisilio je sve mudre ljudi iz te zemlje, uključujući i Pitagoru, da odu u Babilon. Taj je događaj zabilježen u djelu Jambliha (grčkih neoplatonista koga filozofa (oko 260. - 330. n.e.)) *Pitagorin život*

...on (Pitagora) je posjetio sve egipatske sve enike, usvajajući cijelokupnu mudrost koju je svaki od njih posjedovao. Proveo je dvadeset i dvije godine u svetištima hramova, proučavajući astronomiju i geometriju, i bio je iniciran, ne na uobičajen ili površan način, u sve misterije bogova. Međutim, tada su ga zarobili Kambizovi vojnici i odveli ga u Babilon. Tu je bio više nego zadovoljan zato što se je spojio s Magima koji su ga uputili u svoje poštovanja dostojno znanje, i u najšavrsnije štovanje bogova. Uz njihovu pomoć, takođe, proučavao i produbio aritmetiku, glazbu i sve druge znanosti. Nakon dvanaest godina, u dobi od oko pedeset i šest godina, vratio se na Samos.¹²

Bennett upućuje na drugu legendu koja govori da je, za vrijeme boravka u Babilonu, Pitagora sreo Zoroastera (Zaratuštru). On je utemeljitelj perzijske religije koja nosi njegovo ime i tradicionalno se vjeruje da je bio mentor Kambizova oca, Kira. Ova je priča sadržana u drugom *Pitagorinom životu*, ovaj put Jamblihova u knjizi Porfirija:

U Egiptu je (Pitagora) živio sa sve-enicima, te je naučio jezik i mudrosti Egipatana, i njihove tri vrste pisma, epistolografsko,

hijeroglifsko i simboli ko, od kojih jedno oponaša uobi ajeni na in govora, dok druga dva izražavaju smisao alegorija i parabola. U Arabiji je vije ao s kraljem. U Babilonu se družio s drugim Kaldejcima, posebno se vežu i za Zaratasom (Zoroasterom) koji ga je o istio od ne isto a njegova proteklog života, i podu io stvarima od kojih je krepostan ovjek dužan biti slobodan.¹³

Porfirije objašnjava kako su se razli ite drevne kulture isticale u jednoj ili drugoj znanosti, i kako je Pitagora u io od svih njih:

Što se ti e njegova znanja, govorilo se da je matemati ke znanosti nau io od Egip ana, Kaldejaca i Feni ana, budu i su se Egip ani od davnina isticali u geometriji, Feni ani u brojevima i proporcijama, a Kaldejci u astronomskim teoremitima, božanskim ritualima i štovanju bogova; ostale tajne o usmjerenu životu primio je i nau io od Maga.¹⁴

Ne ulaze i u pojedinosti vezane za njegova putovanja, o igledno je da je Gurdjieff oblikovao svoj život po uzoru na Pitagorin. Kad je krenuo u potragu, vjerojatno je imao na umu legendu o ocu grke filozofije kojeg su inicirali babilonski Magi. Bennett je uvjeren da je "do odre enog stupnja" Gurdjieff svoju vlastitu kasniju akademiju oblikovao po uzoru na Pitagorinu školu.¹⁵

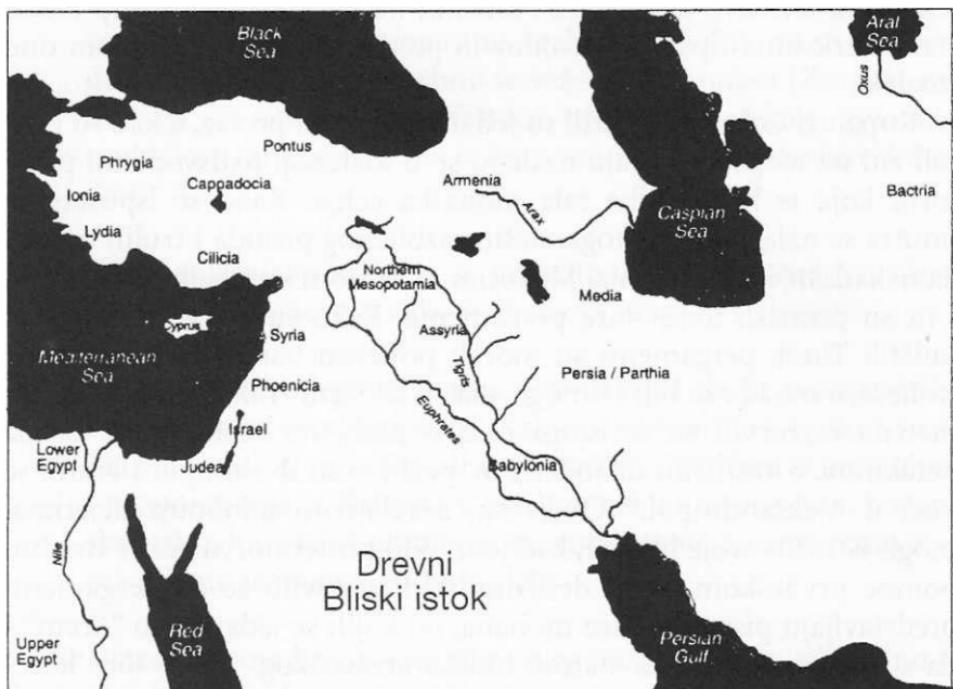
Tijekom svojih putovanja Gurdjieff se susreo s brojnim istomišljenicima koji su tako er že ali za izgubljenim znanjem. Kako bi si olakšali teret oformili su poluformalno društvo nazvano "Tragatelji za Istinom" i dogovorili se da e ujediniti rezultate svojih istraživanja. Jedan od lanova ove grupe bio je njegov armenski prijatelj koji se zvao Pogossian. Poput Gurdjieffa, i on je bio mladi s nešto slobodnog vremena na raspolaganju, a dijelio je i njegov interes za misterije. U namjeri da prodube ovo svoje zanimanje i u potrazi za drevnom mudroš u zajedno su krenuli na nekoliko putovanja; jedno odre eno razdoblje proveli su medu ruševinama drevnog armenskog glavnog grada Anija, bave i se pomalo arheologijom.¹⁶ Danas je teško shvatiti da se dva armenska mladi a zabavljaju kopaju i medu tim ruševinama, no 90-ih godina 19. stolje a arheologija je bila još u

povojima, te je predstavljala neku vrstu amaterskog sporta. U to je vrijeme bilo izvedivo da dvojica odlučnih mladića postave kamp među starim crkvama i pala amfifnih predaka, te rade uglavnom ono što žele.

Kopajući uokolo, pronašli su jedan podzemni prolaz, a kad su probili zid na njegovom kraju našli su se u malenoj, nadsvetnoj prostoriji koja je bez dvojbe bila monaška elija. Kako se ispostavilo, unutra se nalazilo malo toga: nešto razbijenog posuda i trulih ostataka nekadašnjeg namještaja. Međutim, u jednom kutu sobe bila je niša i tu su pronašli neke stare pergamente. Kako su 1064. g. grad Ani uništili Turci, pergamenti su morali potjecati barem iz jedanaestog stoljeća, a možda su bili i mnogo stariji. Izloženi zraku, neki od dokumenata razmrvili su se istoga dana u prah, no većina ih je ostala netaknuta. S rastućim uzorcima enjem, pažljivo su ih sakupili i vratili se kući u Aleksandropol.¹⁷ Ovdje su, u relativno udobnim uvjetima, mogli istražiti svoje blago i, kad je to bilo potrebno, zatražiti stručnu pomoć pri teškom poslu dešifriranja. Ispostavilo se da pergamenti predstavljaju pisma dvojice monaha, od kojih se jedan zvao "Arem", i da su napisana na vrlo starom obliku armenskog. Međutim, korespondencijom, koja se uglavnom bavila uobičajenim crkvenim pitanjima, bilo je i jedno pismo koje je, s njihove točke gledišta, bilo zanimljivije od ostalih. U njemu se spominjalo misteriozno "Bratstvo Sarmoung" - naziv na koji je Gurdjieff ranije naišao u armenskoj knjizi *Merkharvat* - uz tvrdnju da je, u vrijeme kad je pismo napisano, njihov glavni samostan bio "u dolini Izrumina, tri dana putovanja od Nivssija". Pogossian i Gurdjieff su ubrzo shvatili da je Nivssi bilo staro ime za grad Mosul u sjevernom Iraku. Grad je smješten u blizini ruševina Ninive i, u vrijeme kad je pismo napisano, bio je glavni grad provincije zvane Nieve. Uz pomoć naputaka iznesenih u pismu, smatrali su da ne bi trebalo biti preteško pronaći Izruminsku dolinu kao i - pod pretpostavkom da još uvijek postoji - misteriozni samostan Sarmanskog bratstva. Dakle, kad se ukazala prigoda, spakirali su torbe i krenuli u potragu.

Putovanje je bilo mnogo napornije od onog što su očekivali. Uobičajene političke napetosti između Turaka, Armenaca i Kurda podrazumijevale su da će morati do svog odredišta stići i težim putem, preko planine Egri Dagh, prerušivši se u kavkaske Tatare kako bi izbjegli

Zemljovid 1

jegli da budu uvu eni u lokalne etni ke sukobe. Treballo im je to no dva mjeseca od dana kad su prešli rijeku Araks - koja i danas oznaava granicu između Turske i Armenije - kako bi stigli do grada kojeg Gurdjieff prilično zagonetno naziva "Z". Stvari su se dobro odvijale, no kad su bili već nadomak cilju, snašla ih je katastrofa:

To no dva mjeseca nakon prelaska rijeke Araks, konačno smo stigli do grada "Z", iza kojeg smo trebali proći kroz jedan klanac u smjeru Sirije. U tom klancu, prije negoli stignemo do poznatog vodopada "K", trebali smo skrenuti prema Kurdistanicu, i očekivali smo da ćemo negdje uz taj put pronaći mjesto koje je bilo glavni cilj našeg putovanja.

Budući da smo se do tog vremena već uspješno prilagodili okolnim uvjetima, daljnje je putovanje teklo prilično glatko, sve dok jedna neočekivana nezgoda nije promijenila sve naše namjere i planove.¹⁸

Nezgoda je bila u tome da je Pogossiana ugrizao jedan vrlo otrovan pauk. Tako su, umjesto da nastave prema pretpostavljenoj lokaciji Izruminske doline, krenuli prema gradu "N". Tu se našao jedan armenski sve enik koji je pokazao suosje anje za neugodan položaj u kojem su se našli, i izrazio spremnost podnositih dok se Pogossian ne oporavi od hitne operacije koju je Gurdjieff morao izvesti kako bi ga spasio od paukovog ugriza. Međutim, ostali su kod sve enika gotovo punih mjesec dana tijekom kojih su se s njim sprijateljili, i on im je povjerio da posjeduje jednu drevnu kartu. Ona nije bila nacrtana na papiru nego na finom pergamentu i, prema riječima, ima sve enika, generacijama je bila u njegovoj obitelji. Kad ju je Gurdjieff prvi put vidovalo je prilično preplavljen osjećajima:

Uhvatila me snažna drhtavica, koja je bivala sve snažnija, što sam je više iznutra pokušavao obuzdati, i ne pokazati svoje uzbudljivoće. To što sam ugledao - nije li to upravo ono o čemu sam razmišljao mjesecima, za dugih besanih noći!

Bila je to karta "pred-pustinjskog Egipta".¹⁹

Napustivši privremeno potragu za Sarmanskim samostanom, imao je Pogossian oporavio krenuli su u Egipat, ponijevši sa sobom kopiju karte koju je Gurdjieff kradom napravio dok se sve enik bavio drugim stvarima. Poslije brojnih drugih avantura, Gurdjieff se, bez Pogossiana, našao u Kairu, radeći kao turistički vodič do piramida u Gizi. Koristeći svoju tajanstvenu kartu, pažljivo je proučio područje koje se sada našlo u središtu njegovih istraživanja:

Treba reći da sam svoje slobodno vrijeme provodio hodajući po tim mjestima kao opsjednut, nadajući se da u pronađu, uz pomoć svoje karte pred-pustinjskog Egipta, objašnjenje Sfinge i nekoliko drugih spomenika drevnog doba.²⁰

Razloge napuštanja svoje ranije potrage za Sarmanskim bratstvom te intenzivno zanimanje za drevni Egipat nije objasnio, niti je izravno rekao da je to dvoje u bilo kakvoj vezi. Međutim, kasnije se u knjizi "Vrača Aziji" i, za vrijeme boravka u Bukhari, kontaktira ga izaslanik Reda kojeg je tražio. Odveden je, zavezanih očiju, do njihovog tajnog

samostana, skrivenog negdje u gotovo nedostupnoj dolini. Tamo jeiniciran u odre ena tajna znanja i prakse. Ovo iskustvo za njega je bilo poput pronalaženja Svetog Grala.

Izme u 1907. i 1914. Gurdjieff je, ini se, bio naveliko zauzet sastavljanjem u jedan sveobuhvatni "sustav" razli itih niti znanja koje je dotad prikupio. Taj je sistem uklju ivao filozofiju, psihologiju te kozmologiju i, premda u nekim stvarima sli an Teozofiji H.P. Blavatske, bio je mnogo detaljniji i prakti niji u njegovoj primjeni. Povezao je teorijsku stranu svoga rada s programom glazbe i plesnih pokreta, od kojih je za mnoge tvrdio da ih je nau io u razli itim tajnim samostanima koje je posjetio tijekom svojih putovanja. Bio je to opsežan program na koji je Ouspensky naišao u Moskvi 1916. g., a kojeg je Gurdjieff prvo izvezao u Konstantinopol, a potom u zapadnu Europu i Ameriku.

Ouspensky je upoznao Gurdjieffa svega nekoliko tjedana nakon svog besplodnog putovanja na Istok, te je gotovo istoga asa ostao njime o aran. etiri godine "G", kako je bio znan, bio je njegov mentor, podu avaju i ga mnogim novim i neobi nim idejama. inilo se da je napokon našao autenti nog u itelja, pravog Majstora Mudrosti. Godine 1920. Gurdjieff je otvorio svoj institut u Francuskoj, u dvoru u selu Avon, na rubovima Fontainebleaua. Ovdje je podu avao ples i dramu kao i onu vrstu ezoteri nih predmeta koja je toliko fascinirala Ouspenskog tijekom vremena koje su zajedno proveli u Rusiji.

Tijekom sljede ih nekoliko godina Gurdjieff je pridobio velik broj u enika, od kojih su mnogi bili iz Amerike. Zatim je, 1924. godine, nakon ozbiljne automobilske nesre e u kojoj je zamalo smrtno stradao, zatvorio institut i preusmjero interes na pisanje vlastitih "legominizama". U sljede ih nekoliko godina napisao je tri "serije" pod zajedni kim naslovom *Sve i svašta*. Prva od njih bila je prilaz svesku od tri knjige naslovljenom *Beelzebubove pri e njegovom unuku*. Ovo je udnovato djelo, pisano stilom razvu enim i teškim za itanje, napisano u formi znanstvene fantastike. Pisano iz perspektive palog ali sada pokajni kog an ela (sada stari Beelzebub, koji je za mladena ke grijeha bio osu en na život u prognanstvu na rubovima svemira u Sun evom sustavu), opisuje njegovo putovanje ku i na njegov, bolje smješten, planet - Karatas. Kako bi ugodno proveli vrijeme za tog dugog svemirskog leta, Beelzebub zabavlja svog mladog unuka, koji

putuje s njim, priama o svom životu. Uglavnom pripovijeda o povijesti planeta Zemlje i zašto su njezini neobični ljudi toliko drukčiji od ekvivalentnih intelligentnih oblika života na drugim planetima u univerzumu. Dušovite i ironije, *Beelzebubove priče* su intelligentna mješavina uputa i satire koju uspijevaju odgojetnuti tek najustrajniji itatelji. To nije slučajno. Bennett bilježi da je Gurdjieff namjerno zamolio značenja u *Beelzebubovim pričama* kako bi samo najustrajniji medju itateljima razumjeli o čemu govori:

On sam (Gurdjieff) slušao bi itanje poglavljia na glas i ukoliko bi video da su ključni odlomci olako uzeti - i stoga gotovo neizbjegljivo previše površni - ponovno bi ih pisao kako bi, kako je sam govorio, "dublje zakopao psa". Kad su ga ljudi ispravljali i rekli da je sigurno mislio "dublje zakopati kost", on bi im odgovarao da nisu "kosti" nego pas ono što trebaš pronaći. Pas je pse a zvijezda Sirijus, koja u zoroasterskoj tradiciji predstavlja duh mudrosti.²¹

Druga knjiga Gurdjieffa, *Susreti s iznimnim ljudima* - ona u kojoj se nalazi priča o njegovoj potrazi za Sarmanskim bratstvom - na površini je izravnije djelo. Površno uvezši, riječ je o autobiografiji, ali je ustvari više od toga. U pripovijetke su pretvorene mnoge priče o etičkim nlostima, kao i stvarne lekcije o tome kako različiti tipovi ljudi mogu najbolje iskoristiti svoje talente. U knjizi su, takođe, samo naznačeni tragovi o tome gdje bi se mogao naći izvor sve te mudrosti. Za razliku od *Beelzebubovih priča*, stil je težan i lagani za itanje, a ipak su *Izuzetni ljudi* na razne načine akademski i esoterički. Njegova treća knjiga *Život jestvaran samo dok jesam* postoji samo u fragmentarnom obliku: navodno je on sam uništio neka poglavljia prije objavljanja jer je imao dojam da govore previše. Sa uvanjem je opis nekih njegovih metoda podučavanja, ponovno autobiografski, koji u dijelovima objašnjava njegove neobičnosti, ponekad skandalozne, postupke prema svojim učenicima. Radi se o kratkom djelu koje je manje predanom itatelju znatno manje zanimljivo od prethodnih knjiga i, koje akcije nisu objavljene sve do kasnih 70-ih prošlog stoljeća.

Iako je 1924. godine Ouspensky potpuno raskinuo s Gurdjieffom, nikad nije posumnjao u vrijednost učenja koja je od njega primio, niti

u to da je njegov bivši uitelj bio poslan kao glasnik onakve škole mudrosti kakvu on sam nije bio u stanju locirati niti u Egiptu niti u Indiji. Sve do svoje smrti 1948. g. Ouspensky je držao predavanja o "Sustavu", kako je bio poznat Gurdjieffijev prilično eklektičan zbir ideja i tehnika. Nakon Drugog svjetskog rata u obliku knjige zapisao je svoje bilješke s predavanja, isprepletene sa svojim anjima na njegove rane dane provedene s Gurdjieffom; djelo je objavljeno posthumno, 1950. g. pod naslovom *Upotrazi za udesnim*.

Originalni radni naslov knjige *Upotrazi*, koji je u objavljenom izdanju zadržan kao podnaslov, bio je *Fragmenti nepoznatog u enja*. Ovaj je podnaslov vjerojatno bila prikrivana aluzija na drugo ključno djelo, *Fragmenti zaboravljenog vjerovanja*, G.R.S. Meada, vodećeg britanskog Teozofa njegova vremena. Mead je bio urednik asopisa *Potraga*. Njegova monumentalna djela, *Tri puta najveći Hermes* i *Fragmenti zaboravljanog vjerovanja* bila su i još jesu ključna djela na području gnosticizma i hermetičke tradicije. Ouspensky je ranije esto održavao sastanke u uredskim prostorima *Potrage*, pa su njih dvojica blisko surađivali. Oni su razgovarali nije ostalo забиљежено, ali je Mead, u to vrijeme ovjek poodmakle dobi, izgleda podupirao ruskog emigranta. Ouspensky je, odabравši naslov *Fragmenti nepoznatog u enja* sigurno želio uputiti "one koji imaju o čemu vide" na vezu između ideja koje je razradio u knjizi *Upotrazi za udesnim* i Meadowog djela o gnosti kom krije anstvu.

Londonske grupe Ouspenskoga bile su vrlo uspješne, umnoživši se nakon njegove smrti u cijeli niz društava i grupa. Bennett je, po povratku iz Turske, postao jedan od glavnih učenika Ouspenskog, pa se tako dogodilo da je doslovno naslijedio stolac svog uitelja - na kojem sam i sam sjedio, prilično neudobno, otprilike dvadeset i pet godina kasnije. Budući da je bio uz Gurdjieffa u vrijeme kada je ovaj bio na smrti, 1949. godine, Bennett je bio uvjeren da je i ogrtač ovog uitelja prešao u njegove ruke. Šinilo mu se da mu je sudbina namijenila nastavljanje njihovog rada, pa je pokrenuo svoje vlastite škole, najprije u Kingstonu u predgrađu Londona a, kasnije, u Sherborneu.

Od njegove smrti 1949. godine, napisane su brojne knjige o Gurdjieffljevom "radu", no unatoč tome, ostao je visjeti upitnik: da li je promicao kult koji je sam osmislio ili je doista došao u dodir sa skrivenim izvorom znanja? Je li bio, kako je sam dao naslutiti, iza-

slanik tajnog Bratstva - Majstora Mudrosti o kojima je govorila Blavatsky i koje je uzaludno tražio Ouspensky - ili tek još jedan šarlatan? Ova pitanja, koja bi na prvi pogled mogla zanimati isključivo njegove sljedbenike, ustvari su od mnogo većeg značaja. Ukoliko je uistinu pronašao Majstora, nasljednike Maga koji su inicirali Pitagor, tada to ne samo da njegov rad inačice mnogo zanimljivijim za proučavanje, nego i za nas ostale ima dublji smisao.

Gurdjieff i gnosti ka tradiciji

U potrazi za udesnim, najpoznatija knjiga Ouspenskoga, i dalje je Biblija mnogim školama i grupama, proisteklim iz Gurdjieffljeve tradicije. Naizgled jednostavna knjiga, pravo je nalazište informacija, koje pruža ne samo sažetak neobičnih vjerovanja, već i zapise na koji su način ta vjerovanja izvorno predstavljena. Na te sam "fragmente nepoznatog u enja" naišao 1971. g., za svog putovanja u Švedsku. Nekoliko mjeseci prije toga, kao student, već sam bio privržen *Tertium Organum*, ali ova mi se knjiga učinila daleko ezoteričnijom. Nije bila lagano čitivo, budući da su mi u njoj iznesene ideje bile nepoznate. Imala je neobičnu energiju, jer je način na koji je napisana istovremeno i mistificirajući i prosvjetljujući. Odakle ove ideje? Je li Gurdjieff uistinu, kako je Ouspensky vjerovao, stupio u kontakt s tajnom školom? Ta su mi se pitanja vrzimala glavom i dok sam otprilike dvije godine kasnije biciklom putovao u Izrael i imao vremena za razmišljanje o tome.

Prema Ouspenskome, Gurdjieff je tvrdio da njegov rad ustvari predstavlja "ezoterično kršćanstvo", odnosno, da proizlazi iz tajnih tradicija koje šira Crkva više ne razumije. Te su tradicije, tvrdio je, izvorno došle iz drevnog Egipta:

Kršćansku crkvu, kršćanski oblik bogoštovlja nisu osmisili crkveni oči. Sve je to preuzeto u gotovom obliku iz Egipta, ali ne iz Egipta kojeg poznajemo, nego iz onog koji ne poznajemo. Taj se Egipt nalazio na istom području kao i ovaj drugi, ali je postojao mnogo ranije. U povijesnim vremenima preživjeli su tek njegovi fragmenti, ali su oni uvani u takvoj tajnosti da ak ni ne znamo da su očuvani.²²

Pojam ezoterizma u krš anstvu danas u sve eni kim krugovima izaziva podizanje obrva. Me utim, sam je Isus o ito bio ezoterik. Podu avao je u parabolama koje su bile otvorene za interpretaciju na mnogim razinama a, ponekad bi apostole odveo na stranu i objasnio im pravo zna enje onoga što je govorio. Iz Evan elja ipak proizlazi da Isus ak ni svojim u enicima nije objašnjavao sve što je radio. Mnoge njegove postupke i u enja njegovi suvremenici nisu razumjeli jer nisu imali "o i da vide, ni uši da uju". U enja koja je Gurdjieff podu avao a koja je Ouspensky kodificirao u sustav bila su žestoka i vrlo daleko od konvencionalnog krš anstva. Njih su dvojica imali vlastitu logiku i autoritet koji je zaintrigirao mnoge ljude, uklju uju i i mene. Pa ipak, ostalo je pitanje, je li to u enje tek mješavina ideja koje je Gurdjieff pro itao u knjigama, stopivši ih s odre enim vlastitim uvidima i promišljanjima, ili je doista naišao na jednu ili više tajnih škola tijekom svojih brojnih putovanja? Dok je Gurdjieff još bio živ, njegovi u enici nisu imali posebnog razloga pretjerano se baviti ovim pitanjima. Kult koji se oko njega stvorio bio je, u svakom slu aju, sam po sebi zadovoljan, i tek je nekoliko njegovih u enika imalo vremena ili jezi nih sposobnosti potrebnih da krenu u vlastitu ozbiljnu potragu, idu i u iteljevim stopama. ak i nakon njegove smrti, ve ina se zadovoljila nastavljanjem po starom, itanjem, prou avanjem i komentiranjem spisa koje je za sobom ostavio, izgra uju i vlastite krugove. Bennett, me utim, nije bio zadovoljan takvim pristupom - barem ne kao dugoro nim ciljem. Pedesetih godina prošlog stolje a sam je krenuo u potragu za izvorima Gurdjieffljevog znanja. vrsto je vjerovao u postojanje Majstora Mudrosti i, doista, naslov njegove posljednje knjige, na kojoj je radio kad sam ga upoznao 1973. g., a koja je posthumno objavljena 1975., bio je *Majstori Mudrosti*. Bennett je vjerovao da Majstori postoje i da su povezani s Gurdjieffljevim Sarmoungskim ili Sarmanskim društвom. Budu i da je dobro poznavao nekoliko jezika mogao je rasvijetliti etimologiju imena i odrediti, barem teorijski, što je ta grupa mogla predstavljati:

Jedan takav trag dao je Gurdjieff, spominju i u više odlomaka Sarmoungsko ili Sarmansko društvo. Izgovor je isti, bez obzira kako je rije napisana, a može se pripisati starom perzijskom. Taj se naziv pojavljuje, ustvari, u nekim od Pahlawi (perzijskih)

tekstova kako bi ozna io one koji su o uvali Zoroasterove doktrine. Rije se može interpretirati na tri na ina. To je rije za p elu, koja je uvijek bila simbol onih koji skupljaju dragocjeni "med" tradicionalne mudrosti i uvaju ga za buduće naraštaje. Zbirku legendi, dobro poznatu u armenskim i sirijskim krugovima pod naslovom *P ele*, preispitao je Mar Salomon, nestorski arhimandrit u trinaestom stoljeću, otprilike u vrijeme Džingiskana. *P ele* govore o misterioznoj sili, prenesenoj iz vremena Zoroastera, koja se o itovala u vrijeme Krista.

O itiji prijevod bio bi *man* protuma iti u njegovom perzijskom značaju, gdje označava osobinu prenesenu nasljeđem, sukladno tome, razlikuje tј. karakterizira određenu obitelj ili rasu. Može, dakle, označavati riznicu nasljeđa ili tradiciju. Riječ *sar* znači glava, i u doslovnom značaju, i u značaju glavnog ili najvažnijeg. Tako bi kombinacija *sarman* označava glavnu riznicu tradicije, zvane "vježbe na filozofiju" koju su s generacije na generaciju prenosila "inicirana bića", da upotrijebimo opis Gurdjieffa.

Još jedno moguće značenje riječi Sarman glasi "oni koji su prosvijetljeni"; doslovno, oni ije su glave prošli.²³

Kad sam napustio Sherborne, imao sam očekivati razmišljati. Proveo sam vikend sudjelujući u svetom plesu, meditaciji, prisustvovao sam i predavanjima, ali se nisam osjećao dokraja usklađenim s radom. Osim toga, nisu me privlačili socijalni ideali i život u zajednici što su, inače, predstavljali dio paketa potpunog sherborneskog iskustva. Nisam sumnjaо da Škola ima mnogo za ponuditi, ali to nije bilo ono što sam tražio. Želio sam saznati više o Majstorima Mudrosti i nisam bio siguran da bi mi pristupanje Bennettovoj školi pružilo dovoljno širok pregled tog pitanja. Nevoljko sam spakirao svoje torbe, znajući i negdje u dubini svoga bića da, kakvo god blago sudbina uvala, da ga na tom mjestu ne upronadi. Kad sam došao do prilaza na putu prema autobusnoj stanici sreća sam Bennettu koji je sjedio na kositici za travu. Cijela je zajednica obdržavala dan šutnje, tako da mi nije ništa rekao na rastanku, ali se ja nisam osjećao tako suzdržano. Dok sam se s njim rukovao i objašnjavao mu razloge svoga uranjenog odlaska gledao je u mene prazno, s mislima koje su bile negdje drugdje. Premda sam ga

sreo u još nekoliko navrata prije njegove smrti, otprilike osamnaest mjeseci kasnije - štoviše, ak sam prisustvovao nekim otvorenim predavanjima koje je održao u Londonu - bio sam siguran da sam donio ispravnu odluku. Ništa manje nisam bio siguran u to da je Gurdjieffljevo Sarmansko bratstvo, te neobi ne, isto ne zemlje s planinama i rijekama iz kojih su došli, na neki način povezano s Matejevim Magima. Trebalo je proteći više od dva desetljeća prije negoli sam i sam bio u stanju slijediti tragove, jer bez obzira na znakove i migove sudbine, preda mnogom je bilo još mnogo stvari koje sam prije toga morao odraditi.

Potraga medu sufijima

Nakon smrti Gurdjieffa u listopadu 1949. godine, Bennett, koji je

s njim proveo mnogo vremena tijekom njegovih posljednjih mjeseci, odluio je krenuti na put na Istok, u potragu za tajnovitim Sarmanskim bratstvom. Budući je te no govorio turski koji je bio lingua franca (mješovit žargon, kojim se sporazumijevaju različiti narodi, op. prev.) ne samo Turske nego i cijelog područja nekadašnjeg Otomanskog carstva, odlučio je koncentrirati svoju potragu na tu regiju. Napustivši svoje nekadašnje omiljeno prebivalište, Istanbul, gdje je nekad radio kao britanski špijun, prije povratka u Europu otputovat će u Konju, Damask, Jeruzalem, Bagdad i stari Babilon.

Bennett je bio iznimno zainteresiran za sufizam, mistici kultu jezgru islama. U svojoj autobiografiji *Svjedok bilježi* kako je 1920. g. posjetio konstantinopsku tekiju Mevleva ili vrte ih derviša, možda najpoznatijeg sufiskog reda.¹ Morao je biti jedan od posljednjih zapadnjačkih posjetitelja koji je Mevleve video na djelu u Konstantinopolu, jer je uskoro nakon toga njihov red, kao i svi ostali, ugušen Ataturkovom modernizacijom. U vrijeme kada mu je svjedočio io, vrte i ples derviša s filcom pokrivenim glavama nije mu mnogo znao, ali kad se 1953. g. vratio u Tursku, jedna od prvih stvari koje je Bennett napravio bila je ponovni posjet davno napuštenoj tekiji. U uvjerenju da bi se neko skriveno znanje moglo pronaći u njezinim dimenzijama, izmjerio je semahanu ili sobu za ples. O tome piše:

Kako sam stajao na podu punom prašine i promatrao drvene
dijelove u raspadu, video sam što je derviški pristup životu

zna io Turcima u razdoblju od više od sedam stoljeća. Oni su bili kvasac praktičnog misticizma koji je sa uvaćao religiozni život Turske od propadanja u formalizam.²

Njegovi mistici nisu uvideli u moći svrhu turske religijske arhitekture bili su produbljeni kad je posjetio sveti grad Konjicu gdje je posjetio izvornu Mevllevsku tekiju, gdje je sahranjen sam Džalal Al-Din Rumi, osnivač Reda.³

Svakog dana svog boravka u Konji odlazio sam u veli anstvenu Mevllevsku tekiju, dom pjesnika Džalala Al-Dina Rumija - osnivača Reda Mevllevskih derviša. Semahanu su izgradili u dvanaestom stoljeću po uputama njegovog sina, sultana Veleda, Seljuški kraljevi Konje. Ona je prototip tri tisuće šezdeset i pet sličnih građevina, raspoređenih po jugozapadnoj Aziji. Dok sam ju proučavao, postao sam uvjeren da su veli inačice i proporcije građevine bile izvedene iz neke izgubljene umjetnosti stvaranja koncentracije psihičkih energija, koje su mogle utjecati na unutarnje stanje onih koji su se tu sastajali da bi štovali Boga.⁴

Nadahnut posjetom Rumijevom mauzoleju, ali i dalje bez jasne putne rute, Bennett je produžio do Adane i zatim, otišavši iz Turske u Siriju, nastavio putovanje do Alepa i Damaska. Do tog je vremena odlučio da će "putovati i živjeti kao Turac, s malo novca za trošenje", pa je iz tog razloga izbjegavao druge zapadnjake. U Siriji je posjetio još tekiju i svetišta, ovaj put susredu i se s životu im predstavnicima Mevllevskog reda, koji izvan Turske nisu bili izloženi Ataturkovom progonu. I premda su ga se snažno dojmile jednostavnost i religiozna predanost derviša, unatoč tome osjetio je poriv da krene dalje. Gorio je od želje da upozna kako prošlost tako i sadašnjost, i želio je vidjeti neke od važnih arheoloških nalazišta, razbacanih u ovom dijelu svijeta. Na putu iz Sirije u Irak, neko je vrijeme proveo medju ruševinama drevnog Babilona, okviru radnje mnogih Gurdjieffjevih *Beelzebubovih priča*, ali njegovo najznačajnije otkriće u Iraku bit će izgubljena dolina Šeik Adi, glavno svetište malo poznatih ljudi zvanih jezidi, iako su ponekad zvani jezeviti.

Dolina Šeik Adi dobila je ime po "svecu" ije je i svetište, a za kojeg jezidi vjeruju da je živio prije nekoliko tisuća godina, možda otrilike u vrijeme Abrahama. Bennett je proveo dan u razgledavanju svetišta i propitkivanju njegovog nadstojnika, prije mu mu je pomagao kurdski prevoditelj. Bilježe i skupljene dojmove u svom dnevniku iz tog vremena, piše:

Moje je uvjerenje da su oni (jezidi) potomci drevnih Kaldejaca. Njihova tradicija govori da su doselili s juga, i oni bi doista mogli biti izgubljeni ostaci babilonskih Maga koji su nestali nakon vremena Aleksandra Makedonskog.⁵

Napustivši Šeik Adi, Bennett je oputovao natrag u Konstantinopol, a zatim u London. Iako je cijeli život održavao bliske veze s različitim sufiskim grupama i bio snažno privučen islamskoj religiji, ipak nije mogao prije i preko procijepa koji leži između križa i polumjeseca, pa je svoje dane okončao kao Rimokatolik. Unatoč tome, neodoljivo ga je privlačila jedna druga religija koja je prethodila kako kršćanstvu tako i islamu, a koja je na oboje religije ostavila trajan trag - zoroastrizam. Ova religija njegovih babilonskih Maga, po njegovom je uvjerenju bila ako ne najveća od svih svjetskih otkrivenja, tada zasigurno religija koja je bila najuspješnija u svojoj praktici noj primjeni. Vjerovao je da su upravo njezina u enja predstavljala temeljni element u Gurdjieffljevoj filozofiji samotransformacije, na što upućuje i primjedba potonjeg o Sirijusu i zakapanju pseće zvijezde umjesto kosti. Bennett je također bio uvjeren da je Zoroaster, utemeljitelj te religije, pravi identitet lika kojeg Gurdjieff naziva "Ashiata Shiemash" u svojoj knjizi *Beelzebubove priče*, a koji uspijeva uvjeriti ljude da prestanu žrtvovati životinje. To je, prema Gurdjieffu, bila praksa koja je svojevremeno u Aziji dosegla razmjere epidemije.

Bez obzira na to jesu li "babilonski Magi" uistinu bili preci Jezida, oni su oigledno zauzimali važno mjesto u Bennettovoj potrazi za Gurdjieffljevim Majstorima; no, jesu li oni mogli biti povezani sa Sarmanskim bratstvom? To me je pitanje muilo, ali na njega sam Bennett nije dao jasan odgovor. Međutim, jasno proizlazi da ukoliko ima imalo istine u Matejevim legendarnim Magima, tada mora postojati i nekakva veza između njih i zoroastrizma, religije kojoj su pri-

padali ljudi koje su Grci nazivali *Magoi*. U skladu s time, odlučio sam istražiti koje su to veze mogle biti.

Dobra religija

Premda je nemoguće posve pouzdano tvrditi, Zoroaster je najvjerojatnije bio rođen negdje na današnjem graničnom području između Irana i Azerbejdžana, na obalama rijeke Araks.⁶ Opreme je prihvatao da je rođen oko 630. pr. Kr.⁷, a religija koju je osnovao besramno je dualistička.

Poput Egipta i Mezopotamije, Perzija je iznimno stara zemlja. Njezini religijski korijeni sežu vrlo daleko, unatrag sve do osvita civilizacije. U tom drevnom razdoblju, prije negoli su izgrađene piramide, i mnogo prije nego što je Abraham krenuo na svoje epsko putovanje od kaldejskog Ura prema Hebronu, već su postojali ljudi indo-europskog podrijetla koji su živjeli u Iranu i Indiji. Ti su ljudi, preci suvremenih Perzijanaca i Europljana, bili organizirani po plemenskim zajednicama, s dinastijama kraljeva koji su njima vladali. Njihova je religija najvjerojatnije bila puna kultova, s mnogim elementima koje je i danas moguće prepoznati u suvremenim kulturama te regije. U korijenu njihovog bogoštovlja bilo je obožavanje elemenata, posebno vatre i vode, te namjera da se oni održe "istima". Njihovi su rituali uključivali žrtve ljevanice i žrtvovanje životinja - običajno bikova.

Zoroaster je bio pomazani svećenik te ranije religije, ali je primio gotovo biblijski poziv da postane prorok. Prema legendama sačuvanim u Gathasu,⁸ u dobi od 30 godina imao je viziju u kojoj je vidio Ahura Mazdu, vrhovnog boga iranskog panteona. Budući da među svojim ljudima nije naišao na poštovanje, Zoroaster je otišao na dvor susjednog kralja Vištaspe i obratio ga na novu religiju. Po Bennetu, svećenici starije, pred-zoroastrijske religije već su bili nazivani Magi, i njihovo prihvatanje novog proroka bilo je ključno:

Magi su bili članovi kaste ili sloja koji je u središnjoj Aziji postojao i prije Zoroasterovog vremena. Oni su prihvatali Zoroastera kad je došao na dvor kralja Vištaspe, baktrijskog kralja Khorasana. Dvojici Maga povjeren je zadatak da testiraju

Zoroasterovu vjerodostojnost, no otkrili su da njegova upu enost prelazi granice njihovog znanja. Kralj se preobratio na njihov savjet.⁹

Religija koju je Zoroaster objavio i koju e prigrli perzijski kraljevi bila je, me utim, radikalni odmak od ranijih kultova, jer je on podu avao da je svijet, premda oblikovan od Boga, stvoren kao bojno polje izme u dobra i zla. Prema Zoroasteru, dobri Bog, Ahura Mazda (ili Ormuzd kako ga zovu u kasnijim tekstovima) postojao je kao vje no svjetlo, i vrijeme. Me utim, i njegov neprijatelj Angra Mainiju (kasnije zvan Ahriman), duh sve tame i zla tako er je postojao, barem kao mogu nost. Shvativši opasnost koja je isto i njegovog vje nog bi a prijetila od zla, Ormuzd je smislio plan da uhvati i uništi Ahrimana. Klopka je bila naš materijalni svijet koji e, jer je podre en prostoru i vremenu, prisiliti protivnika da iza e na vidjelo. Ormuzd je znao da e zli Ahriman pokušati uništiti ovaj svijet ali, za razliku od svog protivnika, on je mogao gledati unaprijed kroz vrijeme i znao je da e u tom pokušaju Vrag biti zarobljen u vremenu i prostoru. Na taj na in, iako bi zlo moglo dobiti neke po etne pobjede i stoga uzrokovati patnju u svijetu, dugoro no ono e biti poraženo, a dobro e triumfirati.

U zoroasterskoj tradiciji, prototip ovjeka (ekvivalent biblijskog Adama) zvao se Gajomart. On je, zajedno s nebeskim bikom i prvom biljkom, stvoren šestog dana. Ahriman je na Ormuzdov izazov odgovorio dahnuvši smrt na ove prve kreacije života. Me utim, premda su joj one same podlegle, ispuštile su svoje sjeme tisu estruko: od bika su nastale sve druge životinje, od biljke sve ostale biljke, a od ovjeka ljudska rasa. I tako, premda je Ahriman u svijet donio smrt, nije mogao uništiti sam život. Bitka izme u Boga i Vraga, dobra i zla, života i smrti trebala se nastaviti.

Prema Zoroasteru, ljudska vrsta je trebala odigrati važnu ulogu u tom dugotrajnom ratu protiv zla, jer je ovjekova duša prvenstveno bojno polje za borbu izme u ove dvije sile. Ormuzd je otpo etka znao da e Ahriman ovjeka iskušavati grijehom i time prouzro iti njegovu smrt. Me utim, premda e kratkoro no ovjek neizbjježno pasti, vremenom e se sjetiti svojih božanskih izvora i po eti djelovati kao Božje oru e u fizi kom svijetu. Za pobožne zoroastrijce život, rad i

u enje proroka nadilazili su sve što je prije postojalo, i odatle su crpili upute za eti no življenje. On je pogledao naprijed kroz vrijeme, do kraja vremena, kada će se roditi Saoshyans¹⁰. Tada će Vrag biti jednom zauvijek uništen, zlo će biti protjerano, i svijet će biti doveden u red. U me uvremenu, mudraci su se hrabro borili i iznad svega pokušavali održati njega i njegovu riječistim.

Otprilike nekih dvjesto i pedeset godina Magi su služili religioznim potrebama ljudi. Međutim, invazija Aleksandra Velikog 334. g. pr. Kr. uzrokovala je ogromne prevrate na cijelom području Perzijskog carstva. Do vremena kada su, kako se prepostavlja, Magi iz Evanđelja krenuli na put u Betlehem kako bi svjedočili Isusovu rođenju, zoroastrizam kao religija bio je pred gašenjem. Iako će kasnije, pod perzijskom Sasanidskom dinastijom, oživjeti i dostići svoje zlatno doba, to je još bilo daleko u budućnosti.

U prvom stoljeću prije Krista već i dio Mezopotamije nalazio se unutar Partskog carstva," koje nije bilo centralizirano na nacija na koji je to bilo Ahemenidsko carstvo koje je prethodilo Aleksandrovom osvajanju, ili Sasanidsko carstvo (oko 224. - 651. n.e.) koje će uslijediti kasnije. Prije negoli su Rimljani preuzeli nadzor nad tim područjem, postojala je prilična sloboda, vjerska kao i politička, za brojne male države u istočnoj Turciji i u Mezopotamiji. U tim gubitnim okolnostima, cvjetali su brojni lokalni kultovi, prije svega kult Mitre, boga kojeg su štovali Arijevcii¹² mnogo prije Zoroastrovog rođenja. Postojanje tih kultova na rubovima Partskog carstva, navelo me na to da posumnjam kako Magi iz Evanđelja nisu došli iz Perzije, nego možda prije iz Mezopotamije. Poželio sam podrobnije istražiti Mitrinu povezanost.

Junak Mitra

Kada je 1953. godine J.G. Bennett posjetio svetište Šeik Adi tražio je nešto više od stare grobnice. Pretpostavljao je da jezidi posjeduju drevno znanje i da su vjerojatno bili jedan od Gurdjieffijevih najvažnijih izvora. Imao je dobre razloge za takav zaključak budući da Gurdjieff sam upućuje na jezide u *Susretima s iznimnim ljudima*. U tom djelu opisuje kako je bio svjedokom da ukoliko se na tlu oko jednog od njih nacrtava krug, on ga ne može svojevoljno napustiti. Krug postaje kavez iz kojeg, ma koliko pokušavao, ne može pobjeći.

Neka udna sila, mnogo mo nija od njegove normalne snage, zadržava ga unutra...

Ako je jezid na silu izvu en iz kruga, on istog trenutka pada u stanje katalepsije (uko enje miš a, op. prev.), iz kojeg se vra a u trenutku kad je vra en unutar kruga. No, ukoliko ga ne unesu natrag u krug, u normalno stanje se vra a, kako smo se uvjerili, tek nakon trinaest ili dvadeset i jedan sat.

Nemogu e ga je vratiti u normalno stanje na bilo koji drugi na in. Bar moji prijatelji i ja to nismo uspjeli, unato injenici da smo ve poznavali sve na ine poznate suvremenoj hipnoti koj znanosti za izvo enje ljudi iz katalepti kog stanja. To su mogli posti i samo njihovi sve enici, pomo u odre enih kratkih napjeva."

Ako je Bennett gajio bilo kakve nade da e vidjeti sli ne fenomene, morao je biti razo aran. Ili su njegovi doma ini izbjegavali stajati u krugovima ili su, što je vjerojatnije, takve ezoteri ne priredbe držali za sebe. Nažalost, što god da je mislio o jezidima i njihovom neobi nom kultu, nije prihvatio njihovu ponudu da ostane s njima neko vrijeme i u i o njihovim unutarnjim tajnama. Nije mogao re i mnogo više od toga da vjeruje kako su oni preživjela karika drevnih kultova, koji su prethodili ranom krš anstvu.

Njihov je kult mješavina sabijske, krš anske i islamske tradicije - vjerojatno su s vremena na vrijeme posu ivali razne legende koje su povezivale njihova vjerovanja s drugim obližnjim vjerovanjima. Jezidi bi tako er mogli biti povezani sa starim kultom Mitre. Ako usporedimo simbole izvan svetišta u Šeik Adi s onima u hramu u Hatri,¹⁴ možemo prepoznati zmiju, a možda i škorpiona."

Mitraizam se uglavnom smatra hereti kim izdankom zoroastrizma, ali to je pretjerano pojednostavljenje. Veza izme u dvije religije zapravo je mnogo složenija i na mnogo je na ina sukladna vezi krš anstva i islama. Naime, kao što je na neki na in islam reformirana ina ica krš anstva, on je i radikalno redefinirao Starozavjetni pristup Bogu, pokoravanjem Njegovoj Volji u svakodnevnom životu; na sli an

na in i mitraizam predstavlja povratak u raznim oblicima na predzoroastersku povijest.

U perzijskoj, arijskoj tradiciji koja je prethodila Zoroasterovoj reformaciji, ve je postojao Mitra¹⁶ koji je, zajedno s Varunom i Indrom, bio jedan od velikih bogova. Usko se povezivao s idejom pravde i bio je zazivan da svjedo i u slu ajevima kušnje vatrom, kad je optuženi morao protrati kroz uzak prostor, izme u plamte ih stupova ili debla. Veza izme u Mitre i vatre sve je više ja ala kako je vrijeme prolazilo i, donekle poput kršanskog arkanela Mihuela s kojim bi se mogao usporediti, postao je solarno božanstvo. Personificirao je goru u vru inu sunca kao i njegovu svjetlost. Tako je, na ezo-teri nom ili uobi ajenom stupnju u enja, Mitra bio vatreni Bog sunca, gospodar zavjeta i personifikacija apstraktne kvalitete pravde. Nije, međutim, to privuklo njegove rimske pristaše da postanu sljedbenici njegovog kulta. Za njih, on je bio personifikacija arhetipa junaka. Njegov kult, koji se poput požara proširio Rimskim carstvom u prvom i drugom stolje u naše ere, bio je osobniji od klasičnog zoroastrizma. Za Grke i Rimljane, Mitra je bio herojsko, antropomorfno božanstvo koje se moglo izjedna iti s Herkulom, te s bogom sunca Apolonom i Helijem.¹⁷

Nažalost, malo je toga u vezi s rimskim mitraizmom došlo do nas u obliku spisa, premda još postoje brojni reljefi i kipovi koji nam pružaju jasne obrise onoga što je kult predstavlja. Njegova središnja legenda ima o igledne veze kako sa zoroastrijskim tako i biblijskim mitovima o stvaranju. Mitra je, poput Gajomarta, božansko dijete. Rodio se iz stijene pokraj svetog potoka u podnožju drveta.¹⁸ Ali, on je također "Adam", koji jede od plodova s drveta i stvara odje u od njegovog lišća. Kako tumači veliki stručnjak za mitove Joseph Campbell, uz njegovo jedenje ploda nije povezan grijeh.

U perzijskom Mitri ujedinjena su dva Adama;¹⁹ naime, kod njega nije bilo grijeha, nije bilo Pada, uključeno u ozakonjenje zakona o djelima svjetovnog života. Pomoći u svog noža dijete je ubralo plod drveta i oblikovalo odje u od njegovog lišća: još jednom poput Adama - ali bez grijeha. Postoji još jedna scena koja ga prikazuje kako odapinje strijele na stijenu, iz koje istječe voda da osvježi klečeg molitelja. Mi ne posjedujemo taj mit,

Prikaz 1

Mitrina stela, prednja strana

Prikaz 2

Mitrina stela, stražnja strana

no ovu je epizodu moguće usporediti s onom kad Mojsije svojim štapom može da poteče voda iz stijene u pustinji (Knjiga Izlaska 17:6). Međutim, Mojsije je zgriješio, jer je dvaput udario, i dosljedno tome uskraćen mu je ulazak u Obe anu zemlju, kao što je i Adam sagriješio te mu je uskraćen Raj. No, spasitelj Mitra je i jeo plod s majinskog drveta i učinio da poteče voda života iz njegove majke stijene - bez grijeha.²⁰

Mitrina legenda najpoznatija je po svojoj povezanosti sa sudbinom nebeskog bika. Za razliku od zoroasterske priče o stvaranju, u kojoj prvi bik jednostavno umire uslijed Ahrimanovih djela, u mitraizmu je on žrtvovan. Iz nekog nejasnog razloga Mitra mora uhvatiti živog biku i na ramenima ga odnijeti u svoju pećinu. Tamo ga, u poznatom prizoru, koji je prikazan na bezbrojnim statuama i stelama, poput one u Louvreu, žrtvuje. Taj je događaj prepun simbolike:

Prvotni bik je pasao na obronku kad ga je mladi atletski bog, uhvativši ga za rogove, uzjahaо; životinja ga je, divlje galopirajući, privremeno zbacila, ali se on držao za njene rogove, a velika zvijer ga je vukla, sve dok se napisljeku nije srušila. On ju je zatim uhvatio za stražnja kopita, koja je podigao na ramena, i tako je zapravo takozvani prolaz, ili teška zada a tegljenja živog

bika, s glavom nadolje, putem s mnogo prepreka do njegove pe ine. Ova teška kušnja i za junaka i za bika postala je simbolom ljudske patnje op enito, ali i odre enih teško a posve enika na njegovom putu do prosvjetljenja - analogno (iako teško usporedive ja ine) Križnom putu kasnijeg krš anskog kulta. Kad je stigao do pe ine, gavran kojeg je poslalo sunce donio je rije spasitelja da je došao trenutak žrtve, i tada je, uhvativši žrtvu za nozdrve, zarinuo nož u njegove slabine... Pšenica je iznikla iz bikove le ne moždine, a iz njegove krvi poteklo je vino - odatle kruh i vino sakramentalnog objeda. Iz njegovog sjemena, koje je skupio i pro istio mjesec - kao u ortodoksnom zoroasterskom mitu - nastale su korisne životinje koje služe ovjeku... životinje božice-majke smrti i ponovnog rojenja došle su da izvrše nekoliko svojih zadataka: škorpion, pas i zmija.²¹

Ovaj opis boga kako vu e prvotnog bika u svoju pe inu i žrtvuje ga nesumnjivo je imao sli nosti s ritualima u prakticiranju kulta. Name e se pomisao na "rodeo", s hrabrim mladi ima koji se bore s bikovima, možda ih ak i vuku natrag u pe inu kako bi bili žrtvovani. Takva žrtvovanja bikova svakako su bila uobi ajena posvuda u drevnom svijetu, i još uvijek možemo vidjeti posljednje tragove toga u današnjim španjolskim borbama s bikovima.

U Bibliji Mojsije zaziva Božji gnjev nad Izraelce kad ih ugleda kako štiju i plešu oko zlatnog kipa bika. To, me utim, nije bila njihova zamisao, ideju su dobili od Egip ana koji su, u to vrijeme, tako er obožavali svetog bika zvanog Apis. Središte egipatskog kulta bika bilo je u Memphisu, a Apis, koji je bio samo jedan u odre eno vrijeme, je bio držan u raskoši tijekom svog života. Nakon smrti, njegovo bi se tijelo mumificiralo i sahranjivalo u divovskom mauzoleju zvanom Serapeum. Taj se mauzolej nalazi u blizini kraljevske grobnice u Sakkari i predstavlja labirintsku mrežu katakombi u kojima je smješteno beskrajno mnogo sarkofaga u koje su neko bila polagana mumificirana tijela bikova. Mauzolej je ponovno otkrio 1850. g. uvaženi francuski arheolog, Auguste Mariette, razotkrivši suvremenom svijetu puni doseg egipatske opsесije njihovim Apisom. Svaki je sarkofag tri metra visok, dva metra širok i dug etiri metra, te iskle-

san iz jednog jedinog komada granita. Rad i napor koji su bili uloženi u obradu i pomicanje svakog pojedinog sarkofaga - a tamo ih se nalazi na desetke - svjedo je o mo i koju je kult neko imao kod Egipata.

U Perziji su stvari isle uglavnom druk i jem tokom. To an oblik indo-iranskih vjerovanja prije rođenja Zoroastera nije određen, ali je poznato da su i oni imali kult bikova koji je uključivao žrtvovanje ovih životinja. Izvorno je to bio vrlo posvećen i nije mu se olako pristupalo, ali je do vremena kad se Zoroaster rodio, vjerojatno oko 630. pr. Kr., nastupila određena dekadencija i ogroman broj bikova je nepotrebno žrtvovan. Zoroasterska reforma one ranije, primitivne religije Irana koja je, izgleda, bila usredotočena na štovanje (ili barem udobrovoljavljavanje) elemenata i duhova prirode, imala je dalekosežne posljedice. Napose je dovela u pitanje cijelokupnu praksu žrtvovanja životinja za koju, kako je sam Zoroaster smatrao, u religiji nije bilo mesta. Evo što o tome piše profesor R.C. Zaehner:

"Tako je zoroasterska reforma demonizirala onu klasu božanstava zvanih *daeve* i eliminirala drugu klasu božanstava koja su Iranci zvali *ahure*, a Indijci *asure* sa samo jednom iznimkom Ahura Mazde (kasnije zvanog Ormuzd) koji je podignut do statusa jedinog istinskog Boga iz kojeg su proizašla sva ostala božanstva. Nasuprot ovom Bogu stajao je Angra Mainiju (Ahriman), Destruktivni Duh; i život na Zemlji je predstavljen kao borba između Ahura Mazde i njegovih popratnih Moga i s jedne strane i Angra Mainje i njegovih demonskih hordi s druge. Za Zoroastera je to bila vrlo stvarna borba jer su obožavatelji *daeva* još uvijek bili predstavnici tradicionalne religije, a njih je on poistovjećivao sa svime što je zlo. I ni se da je me u njihovim običajima bilo i žrtvovanje životinja u kojem je bik bio žrtva, a to žrtvovanje Zoroaster odlučno osuđuje."²²

Budući da se sam Zoroaster toliko protivio žrtvovanju životinja, ini se vrlo neobično da je ono zauzimalo središnju ulogu u mitraizmu. Izgleda da odgovor leži u injenici da mitraizam nije bio - kako se općenito pretpostavlja i beskrajno ponavlja u svim udžbenicima na tu temu - heretička izvedenica zoroastrizma. Vjerojatnije je da su i jedan i drugi izdanci, premda s nekim međusobnim interakcijama, iste

izvorne proto-religije, ali su se razvijali različitim, paralelnim putovima. Poznato je da je postojala arijevska religija velike starosti - neki vjeruju da je sezala unatrag ak do posljednjeg Ledenog doba - koja je prakticirana na području cijelog Srednjeg istoka i u sjevernoj Indiji mnogo prije Zoroasterovog vremena.²³ Međutim, najstariji navodi o Vedskim ili arijevskim bogovima nisu pronađeni ni u Perziji ni u Indiji, već na području današnje Turske. U jednoj od velikih povijesnih selidbi, negdje oko 2200. godine pr. Kr., ako ne i ranije, ljudi zvani Huriti spustili su se sa brdovite zemlje koja je okruživala jezero Urmia u plodne ravnice sjeverne Mezopotamije. Kao i Perzijanci, ovi su ljudi bili Arijevci i dovezli su sa sobom tada za udan izum: ratna kola. Ovo lagano vozilo kojim se lako upravljalo poteklo je iz stepa južne Rusije, i sve do tog vremena narodi starih civilizacija Egipta i Babilonije nisu ga poznavali. Naoružani novim ratnim kolima, drevnom ekvivalentu tenka, Huriti su uspjeli pregaziti sve pred sobom i osnovati kraljevstvo, nazvano Mitani, na području koje se danas neto no naziva Kurdistan. Nastavili su s osvajanjima i do 1800. g. pr. Kr. stigli do Perzijskog zaljeva. Odатле su krenuli na zapad, u Siriju i Palestinu, miješajući se sa starosjedilačkim Semitima te regije. U ugovoru potpisanim oko 1400. g. pr. Kr. između kraljevstva Mitani i njihovih susjeda Hetita, s kojima su mogli ustpostaviti odnos, spomenuto je pet arijevskih bogova: Indra, Mitra, Varuna i dva Ašvina. Dakle, bog Mitra bio je poznato božanstvo u istočnoj Turskoj mnogo prije dolaska Zoroastera, za kojeg se uglavnom vjeruje da je rođen oko 630. g. pr. Kr.

Bennettova prepostavka da bi današnja religija jezida mogla barem djelomično potjecati od kulta Mitre za mene je bila od iznimne važnosti u mojoj potrazi za tradicijom Maga. Mitraizam je područje za koje sam tijekom godina i sam pokazivao sve više zanimanja, i naposljetku sam zaključio da ne predstavlja tek jedan od izvora Gurdjieffjevog znanja, nego da je duboko utjecao i na razvoj ranog kršćanstva. Naime, izgleda da "mitra", karakteristična kapa biskupa, vuče podrijetlo iz imena Mitra ili Mithras, što je jedna od inačica izgovora tog imena. To, uistvari, ne bi trebalo iznenaditi, budući da je kršćanska religija u nastajanju od Mitre preuzeila i više od osobitih kapa. Zbunjujuće je za kršćane, postoje brojne paralele između njegovog kulta i Rimokatoličanstva, među kojima nije nevažan odabir 25. prosinca - rođendana Mitre - za Božić.

Ustvari, ak postoji i kapelica posve ena Mitri skrivena u katakombama ispod Vatikana u Rimu. Kako su to no izgledale ceremonije koje su se doga ale unutar takvih mitraisti kih špilja nije nam poznato, ali dovoljno toga je došlo do nas kako bi se moglo re i da su imale mnogo zajedni kog sa svojim kasnijim suparnikom, krš anstvom.

Krist i Mitra

Dok sam prou avao gradu, postalo mi je jasno da krš anstvo prili no mnogo duguje mitraizmu. Tada još nisam shva ao zašto je tomu tako, osim zbog injenice da su i rano krš anstvo i mitraizam bili azijatski kultovi s, po svoj prilici, odre enim zajedni kim idejama. Me utim, kako sam dublje ulazio u materiju, sve sam više shva ao da tu postoji više od toga. I ne samo to, prou avanje mitraizma bacalo je novo svjetlo na odre ene "krš anske" ceremonije.

Mitraizam, kao i drugi kultovi s korijenima na Srednjem istoku, usko je poistovje en s astrologijom. Malo je, doduše, sa uvanih mitraisti kih spisa, ali o kultu možemo zaklju ivati i na temelju prou avanja preživjelih isklesanih reljefa unutar njihovih hramova. Izgleda da se, poput suvremene masonerije, kult temeljio na ideji uza stopnih inicijacija. Prema jednom suvremenom autoru, koji citira raspravu *Le culte de Mithra* M. Layarda, bilo ih je dvanaest.

Ti su stupnjevi bili podijeljeni u etiri faze - Zemaljsku, Zra nu, Vatrenu i Božansku - a svaka se sastojala od tri. Zemaljska je sadržavala Vojnika, Lava i Bika; Zra na - Lešinara, Noja i Gavrana; Vatrena - Grifona, Konja i Sunce; Božanska - Orla, Kopca-Pti ara, Oca O eva.²⁴

Ostaje tajna kako je nastala ve ina ovih imena, ali iz odnosa etiri elementa i tri stupnja pripisana svakom od njih jasno proizlazi da imamo posla sa zodijakom. Me utim, prema Josephu Campbellu zodijak predstavlja nepromjenjivu pozadinu po kojoj se planeti kre u.

... zodijak predstavlja povezanost, vje no kruže u sferu vremena-prostora-uzro nosti, unutar koje djeluje nevezani Duh -

nepokrenut, a ipak kre u i se u svemu. Orbite sedam vidljivih nebeskih tijela - Mjeseca, Merkura, Venere, Sunca, Marsa, Jupitera, i Saturna - zamišljene su kao sedam ovoja oko Zemlje, kroz koje se duša spustila, dolaze i se roditi.²⁵

Trebalo je pro i sedam stupnjeva ili inicijacija na putu da bi se postalo Majstorom, a one su bile uskla ene sa sedam planetarnih tijela. Prvi se stupanj zvao *Corax* (gavran) i simbolizirao je planetarno tijelo Mjeseca. Druga inicijacija nazivala se *Cryphias* (skriveni u itelj) i bila je povezana s planetom Merkura; tre i je bio *Miles* (vojnik) planeta Venere; etvrti je bio *Leo* (lav) planeta Sunca; peti *Perse* planetarnog tijela Marsa; šesti je bio *Heliodromus* (Sun ev glasnik) planeta Jupitera; sedmi i posljednji bio je *Pater* (Otac) planeta Saturna. I dok možemo samo naga ati o tajnom zna enju ovih imena ili o na inu na koji su ceremonije navedenih stupnjeva izvo ene, poznato je da su kandidati za inicijaciju bili odjeveni u odgovaraju e kostime. Važna je bila njihova astrološka veza i vjerovanje da je mogu e popeti se ljestvama nebesa, uzdižu i se postoje im planetarnim tijelima. Ovo je uobi ajena predodžba koja se nalazi u mnogim tajnim tradicijama, kao i u Kabali, misti nom unutarnjem putu judaizma.²⁶ Prema Kabali, sedam svjetala sedmorukog židovskog svije njaka ili Menore, predstavlja sedam planeta ili "latalica" (uklju uju i sunce i mjesec).

Kretanje planeta pozorno su pratili sve enici i astrolozi u cijelom drevnom svijetu, jer je postojalo uvjerenje da oni upravljaju ljudskom sudbinom. Smatralo se da planeti prožimaju muškarce i žene astralnom mo i, prema njihovoj vlastitoj prirodi. Me utim, ovi "darovi", koji su se o itovali kao uro eni talenti, bili su dvosjekli ma : mogli su biti vrline ili poroci, ovisno o tome na koji su na in korišteni.²⁷ Samorazvoj na astralnom ili planetarnom nivou podrazumijevao je u enje prepoznavanja ne ijeg osobnog planetarnog tipa, tj. trebalo je znati prepoznati koji su "bogovi" ili svjetla prevladavali u ne ijoj naravi, kako bi se zatim mogla razviti samodisciplina potrebna da se ovla da na inom primjene te sile, kako bi se one, umjesto na negativan, o itovale na pozitivan na in. Me utim, pravi cilj ezoteri nih kultova poput mitraizma bio je, sli no kao i u Bennettovoj školi u Sherborneu, nau iti pojedinca kako da se u potpunosti izdigne iznad ove razine. Sedmerostruka ljestvica inicijacije bila je namijenjena oslobo anju

duše od sila koje su esto simbolizirane sedmoglavim zmajem. Tako bi, nakon smrti, duša mogla posve napustiti Sun ev sustav i otpotovati na nebo, s onu stranu zvijezda. Campbell to tuma i na sljede i na in:

Pojedinac je iz svakog (planetarnog tijela) preuzeo odre enu vremensko-prostornu kvalitetu koja je s jedne strane doprinijela njegovom karakteru, ali je s druge strane predstavljala ograni enje. Stoga je sedam stupnjeva inicijacije, jedan po jedan, prijelaze duha trebalo u initi lakšim, iznad sedam ograni enja, dostižu i vrhunac u postignu u neograni enog stanja.

U krš anstvu postoji sli na predodžba planetarnog ili astralnog svijeta kao izvora iz kojeg crpimo kako naše talente, tako i naše nedostatke. To je najjasnije u Ijivo u Otkrivenju, posljednjoj knjizi Biblije. Ovdje je sedam planeta prikazano kao sedam zvijezda koje u desnoj ruci drži "jedan sli an Sinu ovje jem". Povezani su sa sedam zvijezda i sedam arhetipskih crkvi:

Glede tajne onih sedam zvijezda koje vidje u mojoj desnici i sedam zlatnih svije njaka: sedam zvijezda an eli su sedam crkava, sedam svije njaka sedam je crkava.²⁸

Svaka od sedam crkava Male Azije, kojima je upu en prvi dio Otkrivenja, ima odre enu snagu zbog koje je hvaljena, i slabost koja ju nastoji odvesti u grijeh. Poput mitraizma, velikog suparnika u prvom i drugom stolje u naše ere, krš anstvo nudi sedam inicijacija zvanih sveti sakramenti, kako bi se pomoglo duši u njezinim naporima da zadobije spasenje. Na sedam sakramenata može se gledati kao na neku vrstu ljestava; još jednom, mogu e ih je dovesti u vezu s planetarnim tijelima. Tako imamo: Krštenje (Mjesec); Pomirenje (Merkur); Ženidbu (Venera); Euharistiju-Pri est (Sunce); Potvrdu (Mars); Sve eni ki red (Jupiter); i Bolesni ko pomazanje (Saturn).

Uz tolike brojne paralele izme u krš anstva i mitraizma, lako je pomisliti da je ovaj potonji bio zvjezdana religija Maga. Me utim, postoje drugi argumenti koji govore protiv ove prepostavke, me u

kojima nije od najmanje važnosti podatak da Boži nije slavljen 25. prosinca sve do 353. g. n.e., kada je Papa Liberije odredio upravo taj datum. Prije toga, najve i kršanski blagdan u tom dijelu godine bilo je Kristovo krštenje, a slavilo ga se 6. siječnja. Izbor tog datuma za tako važan blagdan ini se da nema podrijetlo ni u Perziji ni u Mezopotamiji, nego u Egiptu.

Eon i Krist

U vrijeme Rima, u gradu Aleksandriji, postojao je vrlo velik hram zvan Koreion. Ovdje se 6. siječnja slavilo rođenje Eona.²⁹ Kako je to zabilježeno u spisima Svetog Epifanija (oko 315.-402.), poganska svetkovina Eona najvjerojatnije se još obilježavala ak i u njegovo vrijeme. On piše:

... u Aleksandriji, u Koreionu, kako se zvao - golem hram, moglo bi se reći ogra en prostor Djevice - nakon što su cijelom budjeli uz pjesme i glazbu, pjevaju i svom idolu, kad je bdićenje završilo, u zoru, spustili su se sa svjetiljkama u podzemnu kriptu, i iznijeli drveni kip koji je nag ležao na nosiljci, s pet atom križa na injenim od zlata na elu, i s dva slična pečata na svakoj ruci, i još dva na svakom koljenu, svih pet pečata slično izrađeni od zlata. I nosili su uokolo kipa, sedam puta³⁰, okruživši najjunutarniji hram, uz pratnju svirala, bubnjeva i himni, i uz slavljenje ga odnijeli ponovno u podzemlje. Ako bi ih tko upitao za znaće enje te misterije, odgovarali bi: "Danas je u ovaj sat Djeva (Kora), to jest Djevica, rodila Eona."³¹

Ovaj zapanjujući dokaz veze između Djevi inog rana i svetkovine starog Božja, koji mi na Zapadu danas slavimo kao Bogoslovovanje, upire prst na drevni Egipt kao na alternativni izvor legende o Magima. To nije nemoguće kao što se na prvi pogled čini. U Isusovo vrijeme, Aleksandrija je bila vjerojatno najciviliziraniji grad na svijetu i ujedno dom velike židovske zajednice. Njezin najveći filozof je također bio Židov, najistaknutiji građanin imenom Filon (oko 30. pr. Kr. - 45. n.e.), koji je brat Aleksandar bio Cezarov bankar. U Filonovim opsežnim spisi-

ma, jednim od najboljih onovremenih zabilješki koja je došla do nas, on nam mnogo govori o vjerovanjima i običajima "mudrih ljudi" svoga vremena. Među njih je uvrstio i perzijske Mage "koji svojim pažljivim ispitivanjem djela prirode u svrhu spoznaje istine, u dubokoj tišini, i pomoći u (mističnih) prizora prodrorje jasno će postaju posve enici u misterije božanskih vrlina, a kad za to doći vrijeme iniciraju (one koji dolaze poslije njih)."³² No, Filon nije bio samo promatrač egzotičnih religija, čini se da je bio u bliskom odnosu, a možda i član, zajednice mistika zvanih Terapeuti. Središte zajednice bilo je južno od Aleksandrije i mnogo od onoga što je Filon zapisao o njima i njihovim vjerovanjima na neobičan način unaprijed oslikava kršćanstvo.

Kao filozof, Filon ima mnogo zajedničkog s Bennettom i s Meadom koji u svom djelu *Tri puta najveće i Hermes* do potankosti analizira Filonov rad. Za Filona bilo je samo po sebi jasno da rad filozofa nema svrhe izvan religioznih okvira. Taj se okvir blisko povezivalo s idejom inicijacije, koja je, međutim, držana u tajnosti jer ju šire mase ne bi mogle razumjeti. Tako on piše:

Ove se stvari primaju u vašu dušu, vas mistiku, vas ije su uši pročitane, kao uistinu svete tajne, i pazite da o njima negovorite bilo kome tko bi mogao biti bez inicijacije, već ih pohranite u svoja srca, dobro uvajte svoju kulturu s blagom; ne kao riznicu u kojoj leže zlato i srebro, stvari koje propadaju, već kao izbor i nagradu posjedovanja - znanje Uzroka (svega) i Vrlinu, i treći, dijete ovoga dvoga.³³

Ovakav stav, da se svete tajne ne otkrivaju neiniciranim, pronalazimo i u Matejevom Evanđelju: "Ne daj svetinje psima, i ne bacaj svoje biserje pred svinje, jer će ih one zgaziti i okrenuti se ponovno i nasraniti na vas." Jedna od takvih velikih tajni, kad govorimo o Filonu, doktrina je o Logosu kao o Sinu Božjem. On piše:

Povrh toga Bog, kao Pastir i Kralj, vodi (i određuje) zakonom i pravdom prirodu nebesa, razdoblja sunca i mjeseca, mijene i progresije ostalih zvijezda - ovlastivši kao zastupnika (za taj zadatok) svoj vlastiti Razum (*Logos*), svog Prvorođenog Sina, da preuzme brigu o svetom stadu, kao da je potkralj Velikog kralja.³⁴

Mead, u svom komentaru ovog odlomka raspravlja kako je ovaj "Nebeski ovjek" za Filona bio Nebeski Božji Mesija. Nastavlja citiraju i drugi odlomak koji mi je kad sam ga pro itao bio nadasve tajnovit ali koji je, kako u kasnije otkriti, klju za uistinu mnogo stvari.

Nadalje, uo sam jednog od Mojsijevih pratilaca kako izgоварa neke rije i (logos) poput ovih: "Gle ovjeka ije je ime Istok" - vrlo neobi no ime, ako zamislite da se misli na ovjeka sastavljenog od tijela i duše; ali ako ga promatraste kao Bestjelesnog ovjeka koji se ni u emu ne razlikuje od Božanskog lika, priznat ete da mu nadijevanje imena Istok savršeno odgovara.

Jer Otac stvari koji ga je uzdigao kao Svoga najstarijeg Sina, kojega drugdje naziva svojim Prvoro enim, i koji, kada je ro en, oponašaju i putove njegovog Veli anstva i promišljaju i o Njegovim arhetipskim uzorcima, oblikuje vrste (stvari).³⁵

Ove su rije i primjetno sli ne po etku Evan elja Sv. Ivana, koje je nekad itano na kraju svake katoli ke mise:

U po etku bijaše Rije (Logos), i Rije bijaše kod Boga, i Rije bijaše Bog. Ona u po etku bijaše kod Boga. Sve je po njoj postalo; i ništa što je postalo nije bez nje postalo. U njoj bijaše Život; i Život bijaše svjetlo ljudima. I Svjetlo svijetli u tami; i tama ga ne obuze.³⁶

Tako je u Filonovoj filozofiji, kao i u Ivanovom Evan elju, Sin Božji, to jest Prvotni Logos, odgovoran za stvaranje vidljivog univerzuma prema liku i arhetipskim uzorcima, stvorenim od njegova Oca. "Život koji je svjetlo ljudi" i koji "sjaji u tami" je, naravno, sunce. Na koji je na in Isus Krist - Logos ili Rije koja je postala tijelom - povezan sa suncem jedna je od velikih misterija krš anskeg ezoterizma. Filon, me utim, prepostavlja "Zvijezdu zvijezda", koja se nalazi u središtu kreacije i daje svjetlo ostalim tijelima, uklju uju i i vidljive zvijezde, naše sunce, mjesec i planete.

(Ovo Svjetlo) je (Jedna) zvijezda, s onu stranu (svih) nebesa, Izvor Zvijezda koje su vidljive osjetilima, koju ne bi bilo pretje-

rano nazvati Sve-sjajem, i iz koje sunce, mjesec i ostale zvijezde, i putuju e i nepomi ne, vuku svoje svjetlo, svaka prema svojoj mo i.³⁷

Kao što se može vidjeti iz gore navedenog, Filon je volio alegorije - toliko da zaista povremeno postaje gotovo nerazumljiv. Iz njegovih je spisa jasno da je u Aleksandriji postojao tok židovske misli koja je bila usko povezana s drugom egipatskom školom koja je djelovala otpri-like u isto vrijeme, onom Hermesa Trismegistosa. Ta je škola, kako u otkriti, nastavila duboko utjecati na zapadnu misao sve do vremena Renesanse, pa i kasnije. Da li bi Filonova ideja "glavne zvijezde", one koja svoju svjetlost daje svima drugima, mogla biti povezana s drevnim egipatskim obožavanjem Sirijusa, najsjajnije zvijezde na nebu? Ako je doista tako, to bi predstavljalo zanimljivu vezu izme u Egipta i pri e o Magima, jer u otkriti da Hermesovi spisi nisu sa uvani u Egiptu nego u Mezopotamiji, mjestu gdje je Gurdjieff tražio svoje Sarmansko bratstvo.

4. poglavlj e

Hermes Trismegistos

Godine 1986., dvanaest godina nakon Bennettove smrti 1974.,

naišao sam na staro izdanje vrlo neobične knjige. Naslovljena *Hermetica*, bila je to zbirka drevnih spisa prevedenih s latinskog ili grčkog. Spisi su uključivali i niz eseja ili *libelli*, poznatih kao *Poimandres* ili *Corpus Hermeticum*. U mnogo emu su nalikovali na Platonove dijaloge osim što su bili izvorno egipatski a u enja nisu bila Sokratova ve Hermesa Trismegistosa, što je grčko ime za Tota (Thoth), egipatskog boga mudrosti. U to je vrijeme filozofska alkemija bila tema koja me je posebno zaokupljala i o kojoj sam, u kontekstu astrologije, pisao u svojoj prvoj knjizi.¹ U alkemijskim spisima pronašao sam brojna pozivanja na Hermesa Trismegistosa, navodnog autora ovih tekstova, ali nisam znao da postoji ovakav izbor djela samog u itelja. Sudbina ili sreća, ispostavilo se da je to ključ kojeg sam tražio mnogo godina, nešto što je obnovilo moj interes za područje ne samo Egipta, nego i nevidljivog zbora u itelja. Ovi hermetički spisi pružaju mi i mnogo naznaka pravog identiteta Gurdjieffljevih izvora i gdje bih trebao tražiti želim li pronaći tragove biblijskih Maga.

O podrijetlu *Hermetice* malo se zna, osim da je najvjerojatnije nastala u Aleksandriji, negdje po etkom kršanske epohe. Budući da je već im dijelom pisana na grčkom a njezine glavne teme esto su upadljivo slične onima o kojima se raspravljava u Platonovim djelima, suvremenici su je u enjaci bili skloni otkloniti kao "neoplatonizam" i stoga nevrijednu ozbiljnih analiza. Međutim, radi se o nerazumijevanju. Premda je vjerojatno točno da eseji sadržani u *Corpus Hermeticum* potječu iz prilično kasnog vremena, a stilom - budući da

se radi o razgovorima između učitelja (uglavnom, ali ne uvijek samog Hermesa) i jednog ili više njegovih učenika - podsjećaju na platonističke dijaloge, u enja koja sadrže daleko su veće starosti.

Grci u vrijeme Platona i Sokrata, pa i ranije, gledali su na Egiptanike na uvare drevne mudrosti. Mnogi od najvećih grčkih filozofa putovali su u Egipt radi inicijacije u njihove tajne rituale, kultove Izide i Ozirisa. Njihov hippijevski put nije ih vodio na Katmandu već u Sais. Štoviše, sve entitete Saisa, prema Platonu, uputilo je Solon (oko 638.-588. pr. Kr.), u misterije i ispriče mu prije u o Atlantidi koju će kasnije Platon ponoviti u *Timeju* i *Kritiji*. Herodot (oko 484.-425. pr. Kr.), "otac povijesti", posjetio je oko 450. g. pr. Kr. hram Feniksa u gradu Annu, koji će kasnije biti preimenovan u Heliopolis. Plutarh (46.-120. n.e.), grčki biograf i svestrani pisac, sigurno je posjetio Egipt, a svoj prikaz prije o Izidi i Ozirisu utemeljio je na onome što je naučio od tamošnjih svećenika. Pitagora (šesto stoljeće pr. Kr.), otac cijelokupne grčke filozofije također je bio posvećenik egipatskih škola, i bez dvojbe se može reći da je tamo razvio interes za geometriju, područje koji su oni izumili. Vrlo je vjerojatno da je i teorem koji nosi njegovo ime naučio od Egipćana!

Da su Egipćani revno i marljivo zapisivali svaki oblik znanja nisu tek naklapanja. Aleksandrija je posjedovala najveću knjižnicu Starog svijeta, sve dok ju Rimljani nisu zapalili (oko 47. pr. Kr.), što je predstavljalo čin vandalizma dostojan Mao Tse Tungove Crvene armije. Knjižnica je sadržavala tekstove iz cijelog tada poznatog svijeta i, razumije se, na tisuću spisa iz samog Egipta. Nije li moguće, pa i vjerojatnije, da je Platon plagirao *Hermeticu* od egipatskih pisaca, a ne obrnuto? Da je Platon (ili prije, njegov učitelj Sokrat) izveo mnoge svoje filozofske postavke iz egipatskih izvora? Time se ne želi reći da spisi sadržani u *Corpus Hermeticum* prethode Platonu, nego da i jedni i drugi proistječu iz zajedničkog izvora, tajnog u enja koje su od najdrevnije starine prenosili egipatski posvećeni.

Prije o tome kako je *Corpus Hermeticum* stigao na Zapad sama po sebi je fascinantna, te zaslužuje da ju se preprije. Egipt, a posebno Aleksandrija, vrlo su rano postali domom kršćanske zajednice. To nikako ne iznenađuje obzirom na velik broj Grka, Židova i drugih useljenika koji su živjeli u zemljama; osim toga, postojala je sloboda kretanja ljudi između grada i Levanta. Kršćani nisu željeli ostaviti dojam

da ne pripadaju ovom kozmopolitskom području, pa je rana Crkva u prvo vrijeme koristila paralele između vlastitih doktrina i u enja kulturna drevnih misterija kao na primjer privlačenja sljedbenika. Taj ekumenički pristup podrazumijeva da je Egipat razvio hibrid, svoju vlastitu tradiciju gnosti kog kršćanstva, koja se podjednako oslanjala na misterije Memphisa kao i na misterij Kalvarije. Do drugog stoljeća naše ere ovakav otvoren pristup postao je sve veća smetnja i zapreka Crkvi. Ima su se u enja po elu u vršivoti u vrste, nepromjenljive doktrine. Crkveni oči poput Ireneja kudili su egipatske gnostike, a kad je kršćanstvo prihvatoeno kao službena religija Rimskog carstva, gnostičari su bili i proganjeni. Godine 390. n.e. proglašen je edikt o ukidanju poganstva u Egiptu, nakon što je godinu dana ranije važan hram Serapis u Aleksandriji već bio prisvojen i pretvoren u crkvu. Poganske knjige, poput *Corpus Hermeticum*, uvane u aleksandrijskoj knjižnici ruljama je opljačkana i zapaljena. Kada su Aleksandrijom, zajedno s ostatkom Egipta 641. g. n.e. zauzeli Arapi, njegove knjižnice - to nije rečeno, ono što je od njih ostalo - posve su uništene. Štoviše, navodno su knjige tijekom šest mjeseci korištene za zagrijavanje javnih gradskih kupališta. Premda se ovu priču u danas smatra nevjerodstojnom zbog uništavanja knjiga velikih razmjera već tijekom ranijih stoljeća, ne postoji dvojba o tome da je upravo taj trenutak označio konačno propadanje Aleksandrije; Hermetike bi u cijelosti nestale da nije bilo drugog povijesnog sluma koji je htio da se otiče izvan Egipta, u neoekivanom okruženju sjeverne Mezopotamije.

U Bibliji se spominje da je Abraham (Abram), praočac svih Židova, rođen u Kaldejskom gradu Uru, sa svojom obitelji odatle krenuo kako bi se konačno nastanio u Obeanoj zemlji kanaanskoj. Poticaj za prvi dio ovog putovanja dolazi od njegovog ostarjelog oca Teraha koji je umro i bio pokopan *en route*. Prije je ispričana u Knjizi Postanka:

Terah povede svoga sina Abrama, svog unuka Lota, sina Haranova, svoju snahu Saraju, ženu svoga sina Abrama, pa se zaputi s njima iz Ura Kaldejskoga u zemlju kanaansku. Kad stignu do Harana ondje se nastane.

Dob Terahova dosegnu dvjesta i pet godina; a onda Terah umrije u Haranu.²

Danas Haran, grad u kojem je sahranjen Terah, leži na malom pritoku rijeke Balikh, koja je i sama pritoka mo nog Eufrata, u jugoistočnoj Turskoj, nekoliko kilometara sjeverno od sadašnje sirijske granice. Tisuama godina ovo je bilo podruje od velike važnosti koje je osiguravalo trgovinu putovima između Istoka i Zapada. Bio je to velik grad, utvrđen obrambenim zidinama dugim nekoliko milja i okružen otvorenim poljima. Haran se u Bibliji ponovno spominje kada Abraham, sada stanovnik Hebrona, onamo šalje svog slugu kako bi ovaj potražio ženu za njegovog sina Izaka. I tako je sluga sjeo pored gradskog zdenca, nagodivši se s Bogom da prva mлада žena koja odgovori na njegovu molbu, te njemu i njegovim devama ponudi vodu, bude ona prava za sina njegovog gospodara. Ispostavilo se da je to bila Rebeka, Nahorova unuka i, stoga, Abrahamova pranaakinja. I u sljedećoj generaciji, Jakov, sin Izaka i Rebeke, na očevo poticaj odlazi u Haran kako bi pronašao ženu. Na kraju je tamo proveo dvanaest godina radeći za svog ujaka Labana, Rebekinog brata, oženivši obje svoje rođakinje. Stoga grad Haran u Bibliji ima posebno mjesto kao Abrahamova domovina, mjesto gdje je prebivala njegova šira obitelj.

Unatoč tome, Haran nije bio židovski grad u vjerskom smislu, niti je ikad postao potpuno kršćanski. Žilavoš u i upornoš u gotovo nezabilježenom bilo gdje drugdje u srednjevjekovnom svijetu, grad je ostao vjeran drevnjim tradicijama od ovih, te ostao tvrdoglavogoganskog. Sve dok ga Mongoli 1259. g. n.e. nisu razorili, većina tamošnjih stanovnika nastavila je sa svojim štovanjem zvjezdanih bogova, a glavna vjerska građevina u gradu nije bila ni crkva ni sinagoga, nego hram mezopotamskog Boga mjeseca - Sina. U jednom od neobičnih povijesnih zaokreta ovaj je konzervativizam predstavljao jamstvo da će egiptanska Hermetika preživeti manje doba, te zapaliti vatre europske Renesanse.

To se moglo i ne dogoditi, da je sudbina krenula nekim drugim tokom. Između 633. i 643. n.e. Haran su zauzeli Arapi, tijekom osvajanja Sirije i Mezopotamije. Kao i ranije, pod nominalnom kršćanskim upravom Bizantskog carstva većina se stanovništva odbila obratiti na novu vjeru i nastavila je s poganstvom, nedvojbeno plaćajući poreze za tu privilegiju. Sve je teklo mirno svojim tokom dok 830. g. n.e. kalif al-Mamoun, isti onaj koji je 820. g. n.e. zapovjedio otvaranje Velike piramide u Gizi, nije prošao pored grada, na putu u

rat s Bizantincima. Primijetivši da su mnogi ljudi u gradu neobi no odjeveni, upitao ih je kojoj zakonom zašti enoj vjerskoj grupi pri padaju. Odgovorili su da su oni Haranjani. Potom ih je pitao jesu li oni ljudi od knjige, krš ani, Zidovi ili arobnjaci. Za svaku od pobojjenih mogu nosti morali su mu odgovoriti nije no. Kad ih je on zatim upitao imaju li kakav sveti spis i nekog priznatog proroka, ljudi su izbjegavali odgovor. U me uvremenu kalif je izgubio živce, te im je najavio da e ih - ne postanu li ili muslimani ili pripadnici neke od drugih religija priznatih u Kurantu do vremena kad se on bude vra ao - bez oklijevanja sve osuditi na smrt kao nevjernike i idolopoklonike.

Zbog prijetnje koja im je odzvanjala u ušima, mnogi od njih postali su bilo krš ani bilo muslimani, no neki su i dalje ustrajali u svom uvjerenju. Premda je kalif al-Mamoun uskoro nakon toga umro u vojnom pohodu i nikad se nije vratio kako bi izvršio svoju prijetnju, ljudi su na temelju tog slu aja uvidjeli koliko je nesiguran njihov položaj ukoliko bi opet bio na sli an na in doveden u pitanje. Stoga su se proglašili Sabijcima, pripadnicima jedne od Kurantom dozvoljenih religija koju se može na i u toj knjizi; za svog su pak proroka proglašili nikog drugog nego Hermesa Trismegistosa ije su spise posjedovali u obliku *Corpus Hermeticum*. Nasre u nitko, a ponajmanje muslimani, nije znao tko su bili Sabijci, a još manje se znalo u što su vjerovali, pa je to bilo dovoljno da im zajam i zakonsku zaštitu. Od tada nadalje, Sabijci iz Harana bili su priznata grupa s vlastitom religijom.

Iako su mnogi, ako ne i ve ina Haranjana bili obi ni pogani koji ma je religija predstavljalala malo više od održavanja hramskih rituala, medu njima je bilo i onih više filozofske prirode. Ti su pojedinci bili dobro obrazovani i upravo su oni, zahvaljuju i svojoj inteligenciji, poznatu zbirku *Hermetica* ili Hermesove rasprave proglašili svojim svetim spisima. Koliko je bilo do Arapa, Hermes se poistovje ivalo s Idrizom, kako su oni zvali Henoka, dok je Agathodaimon - o kojem se tako er govori u *Hermetici*, a ustvari je ime za Ozirisa - bio identificiran sa Setom, tre im Adamovim sinom. Ovakvim su aranžmanom svi bili zadovoljni, pa su muslimani sljede a dva stolje a Sabijce iz Harana više ili manje puštali na miru, tako da su ovi mogli slijediti vlastita u enja. Zahvaljuju i toj novoj nagodbi, neki od njih su preselili iz Harana u Bagdad. Thabit ibn Qurra, voda te frakcije, postao je poznati u itelj; pisao je djela na arapskom, a mnoga druga je preveo s

gr kog i sirijskog na arapski. Tijekom sljede ih stotinu i pedeset godina Sabijci - koji su još uvijek predstavljali odvojenu sektu - uživali su povlašteni položaj u bagdadskom društvu, te su postali posrednici koji su Arapima prenosili drevne mudrosti.

Me utim, ovakvo stanje stvari nije moglo potrajati vje no. Zlatno doba kalifata je prolazilo, a carstvo kojim su upravljali vladari poput al-Mansura, al-Rashida i al-Mamouna se raspadalo. Mo bagdadskih kalifa preuzeli su provincialni guverneri i turski generali koji su samo nominalno bili njihovi vazali. Usponom Buwayhida kao "Na elnika dvora", kalifi su postali tek malo više od visokih sve enika u sjeni. Kako je vrijeme prolazilo, ja ale su snage vjerske ortodoksije na ra un liberalnijih nazora koji su omogu avali cvjetanje takvih grupa kao što je bila ona Sabijaca. Taj je proces ubrzan kad su Turci Seldžuci, na "poziv" kalifa, uspješno zauzeli Bagdad 1055. g., i kad je njihov voda, Tughril-beg, proglašen kraljem Istoka i Zapada. Na nesre u Sabijaca, Seldžuci kao pobornici sunitske ortodoksije nisu blagonaklono gledali na hermeti ke filozofe.

Do tog su vremena brojni spisi sadržani u *Hermetici* ve bili prevedeni na arapski, no izgleda da su barem neki medu Sabijcima, u Bagdadu ili u samom Haranu, još uvijek razumjeli gr ki i posjedovali tekstove na izvornom jeziku. U strahu od progona, ili možda bježe i pred njima, krenuli su na zapad, prema Konstantinopolu. Tu se dogodilo nešto nalik platonisti kom preporodu pod vodstvom velikog uitelja i kasnijeg premijera, Michaela Psellusa. Na neki na in, putem izravnog ili posrednog susreta s ovim sabijskim prognanicima, on je došao u posjed zbirke *Hermetica*. Umnožio ju je i potom, dodavši vlastite komentare³, ponovno vratio da kruži medu ljudima. To se dogodilo otprilike etiri stotine godina prije negoli e *Hermetica* još jednom postati novost, ovaj put u Italiji.

Hermes Trismegistos i firentinska renesansa

Vjerojatno najve i i najtraumati niji doga aj cijelog petnaestog stolje a - barem kada govorimo o krš anskom Zapadu - predstavlja tursko zauzimanje Konstantinopola 1453. godine. Danas nam je teško zamisliti ozbiljnost tog doga aja, ali možda kinesko osvajanje Tibeta 1950. g. može poslužiti za neku vrstu usporedbe. Bizantsko je carstvo,

svakako, ve stolje ima bilo u završnoj fazi propadanja; nakon poraza carskih snaga kod Manzikerta 1071. g. Papi je odaslan poziv u kojem se traži potpora Zapada u borbi protiv turske prijetnje. Kao rezultat uslijedili su Križarski ratovi koji su, premda daleko od idealnog gledaju i iz perspektive Isto nog carstva, donekle oslabili trenutni pritisak. Me utim, do 1453. g. države koje su organizirale Križarske ratove kao i njihove vojske odavno su nestale i Sveti zemlji je ponovno bila u islamskim rukama. Sam Konstantinopol bio je blijeda sjena svoje nekadašnje slave, sa svih strana okružen neprijateljskim silama. Lišen svoga carstva o kojemu je ovisilo njegovo bogatstvo i snaga, njegov kraj kao krš anskog grada bio je neizbjegjan. Opsada je trajala nekoliko tjedana, a kraj je bio brutalan. U svega tri dana grad je bio divlja ki oplja kan i opustošen, pa je na kraju tog razaranja ak i pobjedni ki sultan na odlasku zaplakao uz rije i: "Kakav smo to grad prepustili plja ki i uništenju". Iz crkvi se plja kalo zlato, i još jednom - kako se to esto doga a u sli nim prilikama - cijele biblioteke vrijednih knjiga zapaljene su. Preživjeli Grci - njih oko 50.000 - najve im su dijelom bili zarobljeni, premda je sultan neke od njih oslobođio, a neki su pobegli na Zapad. Nemali broj tih emigranata dospio je u Firencu, gdje im je spremno pružena dobrodošlica. Nije poznato kako je *Corpus Hermeticum* preživio katastrofu, ali vjerojatno je ve bio iznesen iz grada prije same opsade. U svakom sluaju, ta neprocjenjiva zbirka hermeti kih spisa bila je jedna od prognanica koje su se uspjele domo i Zapada.

Godine 1460. Cosimo de Medici, firentinski vojvoda, poslao je gr kog monaha Fra Lionarda del Pistoju u Makedoniju. Cosimo je ve neko vrijeme kupovao djela gr kih filozofa poput Platona, tako da je gotovo sigurno do njega došao i glas da se na crnom tržištu pojavit važan rukopis tog tipa. Pistoja ga je trebao prona i i donijeti. Kada se vratio, ono što je donio sa sobom - barem što se Firentinaca ti e - bilo je nezamislivo blago: cjelovit gr ki tekst *Corpus Hermeticum*. Kako sam nije znao itati na gr kom, i ujedno svjestan da ne e još dugo poživjeti, Cosimo je odmah naložio svom glavnom prevoditelju Marsigliu Ficinu da ostavi po strani Platonova djela na kojima je tada radio kako bi prešao na ovo novo djelo.

Platonizam ili, to nije, neoplatonizam u to je vrijeme bio popularan u Italiji, a ta e etiketa kasnije biti pripisana i samoj *Hermetici*,

no to ipak nije bio razlog Cosimova zanimanja za nj. On je, sukladno općem uvjerenju, vjerovao u izgubljeno Zlatno doba, vrijeme kad je ljudska vrsta bila prosvjećena negoli je to danas. Iz Biblije jasno proizlazi da su Adam i kasniji patrijarsi esto razgovarali s Bogom. Za razliku od naših dana, kada se najrecentnije mišljenje ili stav o bilo kojoj temi ujedno smatra i najboljim dostupnim odgovorom, u Cosimovo vrijeme starina davala dodatnu vrijednost. Poput dobrog vina, filozofija i filozofi s vremenom bi postajali sve plemenitiji i bolji. Što je filozof pripadao daljoj prošlosti - ili se barem tako smatralo - bio je vremenski bliže Zlatnom dobu, te stoga i bliži izvoru stvarnog znanja. Po toj logici, Mojsijeva djela bila su veće vrijednosti od Platonovih, koji je pak bio stariji od Aristotela, Seneke, Marka Aurelija, Sv. Augustina, i tako dalje. Međutim, Hermes Trismegistos, navodni autor *Hermetice*, spadao je u potpuno drugu kategoriju. On je bio egipatski prorok i bog znan kao Tot (Tehuti) kojem se pripisuje izum tajanstvenih hijeroglifa i upravljanje starih Egipćana u znanja poput onih o gradnji piramide. Štoviše, izjednačen je s hebrejskim prorokom Henokom koji se uzgred spominje u Bibliji kao otac Metušalaha i kao onaj koji je "hodao s Bogom", a kojeg su poznavali i rani Crkveni oči iz apokrifnih spisa. Ustvari, danas nam je iz studija Svitaka s Mrtvog mora poznato da su takozvana "Knjigu Henokovu" u Isusovo vrijeme visoko cijenili Eseni. Cosimovo uvjerenje - bilo ispravno ili pogrešno - da u rukama drži izgubljena djela tako uzvišenog mudraca kojeg je, osim toga, od Adama dijelilo svega sedam generacija, vjerojatno je bilo više nego što je on mogao podnijeti. Naime, uopće eprihvata enoj i utvrđenoj hijerarhiji ideja, ovo djelo Hermesa - koji je također bio poznat kao Tot, koji je pak bio izjednačen s Henokom - ne samo da je nadilazilo Platona, nago i Mojsija, pa i akademika Abrahama. Stoga ne udi da je od Ficina zatražio da ovo iznimno djelo prevede u što je moguće krajem roku.

Danas tek malobrojni vjeruju da je opširna *Hermetica*⁴ zaista velike starosti, no unatoč tome to su ipak izvanredni dokumenti. Njihov golem utjecaj na renesansnu misao je neupitan, i još uvjek se osjećaju njihov odjek i dubina osjećaja koje nije doseglo nijedno drugo djelo drevne filozofije. Gotovo je sigurno da su hermetički spisi - koji uključuju i druge poput *Asclepiusa*, kojeg je Cosimo već morao imati u vlasništvu, i to u latinskom prijevodu, kao i *Kore Cosmu*, dijela druge

hermeti ke zbirke poznate kao *Stobaeus* - predstavljali bilješke s predavanja neke ezoteri ne škole - i to škole one vrste kakvu je Gurdjieff tražio potkraj devetnaestog stolje a.

Prije svoje smrti, 1464. godine, stari Cosimo imao je prilike pro itati prve, nedora ene Ficinove prijevode na latinski gr kog *Corpus Hermeticum*. Entuzijazam ostarjelog Medicija za ovaj projekt bio je, me utim, tek po etak hermeti kog procvata koji e ostaviti dubok trag na Renesansu koja je u to vrijeme preplavila ne samo Firencu, ve i cijelu Italiju. Novi prijevod, objavljen 1471. godine, oduševljeno su pozdravili mladi platonisti Firentinske akademije, kao što je bio Pico della Mirandola koji je spojio u enja Hermesa s idejama "krš anske Kabale" kako bi stvorio novu, okultnu filozofiju ili "magiju". Ovaj tajni, podzemni tok okultizma - kojim se detaljno bavila ugledna povjesni arka Dame Frances Yates - prožima velik dio umjetnosti i znanosti šesnaestog, sedamnaestog i osamnaestog stolje a.

Astrologija koja je, sli no kao i u našem vremenu, tada uživala u jednom od svojih periodi kih preporoda, predstavljala je jezik okultne filozofije. Razvijena je cijela znanost me usobnih korespondencija: "prirodna magija" koja je povezivala biljke, trave, kamenje, simbole i temperamente s odre enim planetima. Magi ari poput Corneliusa Agrippe i dr. Johna Deea u svojim su knjigama otvoreno objavljivali i zagovarali ovakve ideje, no one su tako er oblikovale i temelje domišljatog jezika umjetni kih aluzija. Kao primjer možemo navesti tri gracie koje se mogu vidjeti kako plešu na slikama poput Botticellijeve *Primavere*; one predstavljaju povoljne utjecaje Sunca, te planete Jupiter i Veneru.⁶ Vjerojatno najpoznatiji i najutjecajniji od svih hermeti kih dokumenata bio je kratak dokument naslovljen *Smaragdna plo a Hermesa Trismegistosa* koji predstavlja skra eni oblik hermeti ke filozofije kako se ona primjenjuje u alkemiji. Spis zapo inje rije ima:

Istina bez obmane, sigurna i najistinitija.

Ono što je dolje jest poput onoga što je gore, a ono što je gore jest poput onoga dolje, zbog izvo enja udesa jedne (iste) stvari.

Prema Ouspenskome, Gurdjieff je esto spominjao ovaj dokument svojim grupama u Petrogradu i Moskvi. Volio je citirati sljede i stih o

filozofskoj alkemiji - "Odijelit eš zemlju od vatre, fino od grubog" - koji je ujedno predstavljao temelj onoga što je on sam podu avao. Bio je, dakle, "Renesansni ovjek" u pravom smislu rije i, u itelj u tradiciji Ficina i Pica della Mirandole.

Nepotrebno je re i da nisu svi blagonaklono gledali na ponovno otkri e hermeti ke filozofije, kao i s njom povezanih znanosti: astrologije, numerologije i divinacije. Dok je Crkva pod vodstvom dvojice Papa, Leona X i Klementa VII - obojice Cosimovih unuka obrazovanih na Firentinskoj akademiji - tolerirala pojavu hermetizma, nije nedostajalo ni protivnika. Giordano Bruno, bivši redovnik Dominikanac i putuju i misionar hermeti kog pokreta plovio je preblizu vjetra, i politi ki i teološki. Da je ostao u Njema koj ili Engleskoj gdje je imao prijatelje, i gdje je Reformacija pobijedila Inkviziciju, mogao je izbjeg i pogubljenje; me utim, 1591. g. vrativši se u Italiju, u inio je kobnu grešku. Unutar godine dana zatvoren je u Veneciji i predan Inkviziciji, izdan od bivšeg simpatizera koji ga je osumnji io za izdajni ko udruživanje s Henrijem od Navarre, kraljem Francuske i protestantom.

Katoli ka crkva još uvijek je trpjela poniženje zbog Reformacije i pokazala se nesposobnom vratiti zalutalu ovcu - sjevernu Europu - nazad u stado. Poraz španjolske Armade od Engleza 1588. g. i uspon ku e Navarre u Francuskoj ozbiljno su ugrozili Papin nadzor i nad samom Italijom. Dok bi stolje e ranije Bruno bio smatrani bezopasnim ekscentrikom, u me uvremenu stavovi su postali tvrdi, a Crkva je ustala u obranu protiv svega što je moglo dodatno potkopati njezin autoritet. Jedan od zlo ina koji su mu se pripisivali bilo je i njegovo uvjerenje da krš anski simbol križa svoje podrijetlo nije dugovao Isusovom raspe u nego mnogo starijem simbolu - egipatskom crux ansata ili *ankhu*. Frances Yates piše o tome i citira dokumente venecijske Inkvizicije:

Vrlo je važno napomenuti, me u novim dokumentima u *Sommariu* postoje indikacije da je Bruno križ držao zapravo egipatskim svetim znakom. Zatvorenik koji je s njim dijelio zatvorsku eliju prijavio ga je da je rekao kako križ na kojem je raspet Isus nije imao onakav oblik kakav je prikazan na krš anskim oltarima, nego da je pravi oblik toga znaka uklesan

na prsima božice Izide, a kojeg su kršani "ukrali" od Egipatana. Odgovarajući na inkvizitorovo pitanje o ovome, Bruno je potvrdio da je izjavio da je oblik križa na kojem je bio razapet Krist drugi nego što je obično "naslikan", dodajući i ove znakovite riječi:

"Mislim da sam kod Marsiglija Ficina propitao da je vrlina i svetost tog znaka (dosl. *carattere*, pod im misli na križ) mnogo drevnija od vremena Utjelovljenja Našeg Gospodina, i da je bio znan u vrijeme progvata religije Egipatana, otprilike u Mojsijevo vrijeme, i da je taj znak bio privršen na Serapisova prsa."⁷

Takve su ideje mogile izazvati pljesak na dvoru kraljice Elizabete I prilikom njegova posjeta Engleskoj 1583. godine, ali nisu probile led kod njegovih inkvizitora. Sljede ih devet godina držali su ga u tamnici, sve dok 17. veljače 1600. na Campo de' Fiori u Rimu nije spaljen na loma i kao heretik. On je bio jedan od posljednjih hermetičkih filozofa koji se otvoreno razmetao svojim idejama. Otada nadalje pokret je djelovao u tajnosti.

U Engleskoj je Elizabeta, "Kraljica arhbnica" bila smatrana - a vjerojatno je i ona sama dijelila to mišljenje - živu im utjelovljenjem Izide. Oko nje je izrastao kult koji je odlučno prigrlio u enja Egipta kao protutežu papinskom autoritetu. Ona je prepoznala važnost arhetipova i u osjećaju svojih ljudi uspješno se uzdigla kao nadomjestak za Djevicu Mariju. Sve dok je bila živa, hermetički filozofi poput dr. Johna Dee-a bili su zaštićeni. Međutim, njezinom smrću u 1603. godini dolaskom Jamesa I na englesko prijestolje prevladala je nepovoljnija klima. Novi se kralj protivio astrologiji i magiji na koje je gledao sa gnušanjem. Dee, koji se sada više nije mogao osloniti na pokroviteljstvo stare kraljice, umro je u siromaštву 1608. godine. Njegov je odlazak označio kraj jednog doba.

Međutim, to nije bilo dovoljno. Kralj i njegovi pristaše koji su željeli ist protestantizam, sloboden od svake natruhe egipatskog utjecaja, shvatili su da ukoliko to žele postići, tada sama *Hermetica* mora biti diskreditirana. James je nasreću imao spremnog ortaka u jednom Isaacu Casaubonu, najbrilijantnijem grčkom u enjaku tog vremena. Podrobnom analizom originalnih hermetičkih tekstova i njihovom usporedbom s drugim greckim spisima različite starosti pošlo mu je za

rukom datirati *Corpus Hermeticum*. Daleko od toga da je to djelo drevne starine, nastalo prije vremena Metušalah; otkrio je da je vjerojatno napisano tijekom prvih stolje a krš anske ere.

Ovo poražavaju e otkri e dalo je za pravo onima koji u *Hermetici* nisu željeli vidjeti ništa više od izbljuvka platonizma, za injenog pozajmicanja iz Biblije, te uba enog u egipatski okvir. Po elo se dvojiti jesu li nepoznati autori gr koga *Corpus Hermeticum* i latinskog *Asclepiusa* - drugog važnog hermeti kog spisa - živjeli u Aleksandriji tijekom drugog i tre eg stolje a naše ere i bili tek obi ni pogani koji su pokušavali odvratiti plimu krš anstva. Od tog je vremena ovo mišljenje postalo standardni akademski stav prema *Hermetici* koja je postala tek nešto više od neobi nosti zanimljive samo u enjacima koji su istraživali rubne granice neoplatonisti ke filozofije. Ovo, sada op eprihva eno mišljenje, dobro je sažeto u Uvodu prijevoda Waltera Scotta iz 1924. godine koji mi je došao u ruke:

Koji su to ljudi, i u kojim okolnostima, napisali našu *Hermeticu*? Na to pitanje može se odgovoriti kako slijedi. U Egiptu pod Rimskim carstvom postojali su ljudi koji su primili odre ene pouke iz gr ke filozofije, a posebno iz platonizma tog razdoblja, ali nisu bili zadovoljni pukim prihva anjem i ponavljanjem šablonskih dogmi ortodoksnih filozofskih škola, ve su nastojali nadogra ivati, na temeljima platonisti ke doktrine, filozofsku religiju koja bi bolje zadovoljila njihove potrebe. Amonije Sakas, egipatski u itelj Egip anina Plotina, morao je biti ovjek tog tipa; a bilo je i drugih njemu manje ili više sli nih. Ovi se ljudi nisu otvoreno nadmetali s afirmiranim filozofskim školama, niti su pokušavali utemeljiti novu, vlastitu školu na sli nim smjernicama; no, tu i tamo bi neki od ovih "tragatelja za Bogom" u tišini oko sebe okupio malenu grupu u enika i nastojao im prenijeti istinu u kojoj je on sam pronašao spasenje. Podu avanje u tim malim grupama moral je uglavnom biti usmeno, a ne temeljeno na pisanim tekstovima; moral se sastojati od privatnih i intimnih razgovora u itelja sa samo jednim u enikom u odre eno vrijeme, ili najviše s dva do tri u enika. Me utim, ponekad bi u itelj u pisani oblik stavio srž razgovora u kojem je objašnjeno neko pitanje velike važnosti; ili bi možda u enik,

nakon takvog razgovora sa svojim uiteljem, zapisao o tome onoliko koliko se mogao sjetiti; a kad je jednom bio napisan, spis bio prelazio iz ruke u ruku unutar grupe, i iz jedne grupe u drugu.

... Na prvom mjestu, može se postaviti pitanje postoji li u *Hermetici* bilo što izvedeno iz doma e religije Egipta. Što se ti e krajnjih iskaza doktrine postoji vrlo malo... egipatski udio u hermeti koj doktrini još ostaje koli inski razmjerno malen; njezina glavnina je neupitno izvedena iz grke filozofije.⁸

itaju i ovo, odmah sam zapazio sličnost između tipa ezoteri ne škole koju je autor opisivao i Ouspenskijevih izvještaja o razgovorima koje je Gurdjieff održavao u Moskvi. Pa ipak, nisam razumio zašto je bio tako siguran da su ovi egipatski uitelji bili pod snažnim utjecajem grke filozofije. Uzmimo da su Grci, osobito Platon, razvili ideju pisanih filozofskog dijaloga, no najvažnije zamisli u korijenima njegove filozofije nedvojbeno su egipatske.

Možda zbog teozofskih veza G.R.S. Meada, Scott uopće ne spominje njegov prijevod *Hermetice* iz 1906. g. naslovljen *Tri puta najveći Hermes*. Mead je bio stručnjak za spise rane Crkve i, poput Scotta, s lakoćom je Italijanini i latinski. Nije zabilježeno da li su se njih dvojica sreli, ali bilo bi zanimljivo uti njihovu raspravu o *Hermetici*. Za razliku od Scotta, on nije vjerovao da je *Hermetica* bila neoplatonistička krivotvorina, nego je, slično meni, osjećao da ona predstavlja posljednje izljeve rane egipatske tradicije. Mead - vjerojatno svjesniji unutarnjeg znanja *Hermetice* od Scotta - u njezinu obranu citira ranak francuskog autora Artauda:

Uli smo od Champolliona, mlađeg, kako izražava službeno mišljenje da knjige Hermesa Trismegistosa zaista sadržavaju drevnu egipatsku doktrinu, tragovi koje se mogu otkriti iz hiperoglifa koji prekrivaju egipatske spomenike. Nadalje, ukoliko se pregledaju i sami tih fragmenti, u njima nalazimo teologiju prilično u skladu s doktrinama koje je Platon postavio u svom Timeju - doktrinama potpuno odvojenim od doktrina ostalih grčkih škola, i za koje se zbog toga smatralo da ih je Platon upoznao u hramovima Egipta, kad je tamo došao razgovarati s njihovim svećenicima.⁹

Mead dalje razra uje temu, istražuju i djela brojnih njema kih komentatora i razli ite lažne argumente koji su, u prošlosti, bili iznošeni kako bi obezvrijedili *Hermeticu*, prije negoli e do i do vlastitog zaklju ka o krajnjoj vrijednosti ovih spisa.

Što duže ovjek prou ava najbolje od ovih misti nih propovijedi - ostavljaju i po strani sve predrasude i pokušavaju i osje ati i misliti s piscima - to je svjesniji da prilazi pragu ne ega za što bi se moglo povjerovati da je istinski Adytum¹⁰ najboljega iz misti nih tradicija starine. Neizmjerno mnogo aluzija na veli anstvenost i beskrajnost leži iza tog praga - medu ostalim vrijednim stvarima vizija klju a egipatske mudrosti, interpretacija apokalipse pomo u svjetla poput sunca jasne epopeje razumljivog kozmosa.

Takva veli anstvenost i takve misterije imaju mo i ljepotu koje ni najsramotnija predaja tekstova kroz ruke neupu enih ne može potpuno prikriti, i oni su još uvijek prepoznatljivi, iako odjeveni u prnje njihove nekad lijepe odje e, onima koji imaju o i da vide i uši da uju.¹¹

Mead je bio u pravu. *Hermetica* je uistinu izvanredna zbirka spisa, no itaju i ih prvi put bio sam zapanjen otkrivši kako se ine duboko osobni i moderni. Filozofija tih spisa nije bila apstraktna poput Platonove ili Aristotelove, a upu ivala je na stvarnu premda tajnu inicijacijsku tradiciju velike starosti. Filozofska debata za njih nije bila pitanje za otvorenu raspravu, nego proces kroz koji je Majstor mogao uputiti svoje u enike u znanje potrebno za njihov osobni religiozni razvoj. Podu avali su da je najvažniji životni cilj posti i osobnu *gnozu* tj. znanje božanskih stvari. Izgleda da je sve drugo bila priprema za taj trenutak prosvjetljenja, kada e u enik sam iskusiti božansku istinu spoznaje Boga. Prema *Hermetici* prva osoba koja je to postigla bio je bog Hermes, utemeljitelj škole.

I dok god je Obrtnik koji je stvorio svemir želio ostati nepoznat, sve je bilo obavijeno neznanjem. Ali kad se odlu io objaviti, udahnuo je u odre ene božanske ljude strastvenu ežnju da ga spoznaju, i stavio im u umove sjaj ja i od onoga kojeg su ve

imali unutar svojih grudi, tako da mogu najprije željeti tražiti još nepoznatog Boga, a potom imati i moć da ga nadu. Ali to, Horuse, moj predivni sine,¹² ne bi bilo moguće posti i ljudima smrtnoga roda da nije ustao onaj čija je duša bila prijem iva za svete Moći i nebesa. A takav je ovjek bio Hermes, onaj koji je stekao znanje svih stvari. Hermes je video sve stvari, razumio je ono što je video, i imao je sposobnost da drugima objasni što je razumio - (ipak, nije obznanio istinu bez zadrške) jer je ono što je otkrio upisao na ploće za pisanje, i sigurno je sakrio ono što je zapisao, ostavivši veći dio toga neizvređenim, kako bi za tim mogli tragati u svim kasnijim vremenima.¹³

Način na koji se ovo dogodilo opisan je u prvoj knjizi *Corpus Hermeticum* - *Poimandres* (na hrvatskom: "pastir ljudi"). Gnoza je Hermesu objavljena kad je imao neku vrstu izvantjelesnog iskustva.

Jednom davno, kada sam počeo razmišljati o stvarima koje jesu, a moje su se misli vinule visoko, dok je moja tjelesna osjetila svladao san - ali ne san u kakav padne ovjek opterećen punim želucem ili tjelesnim umorom - prikazalo mi se i prišlo Biće beskrajne i neograničene veličine, i zazvavši me imenom, reklo mi:

"Što želiš vidjeti i naučiti, naučiti i saznati mišlju?" "Tko si ti?", rekoh. "Ja sam", odgovori on, "Poimandres, Um Vrhovne vlasti." "Rado bih naučio te", rekoh, "stvari koje jesu, i razumio njihovu prirodu, i imao spoznaju Boga. To su", odgovorih mu, "stvari o kojima želim naučiti." On odgovori: "Znam što želiš, jer sam doista sa tobom posvuda, zapamti sve što želiš naučiti, i ja će te podučiti."¹⁴

Ovo se poglavljje nastavlja s opisom kako je Bog stvorio univerzum od prvobitne supstance iz koje je nastalo i duše. Izgleda da su te iste duše na početku živjele s Bogom u najvišoj sferi, tako reći u području kreacije, s onu stranu vremena, prostora i uvjetuju ih utjecaja planeta:

Ali Um Oca svih stvari, onog koji je Život i Svjetlo, rodio je ovjeka, Biće poput Njega samoga. I uživao je u ovjeku, kao u

svom potomku; jer ovjek je bio ugodan za gledanje, jer je bio sli an svome Ocu. S dobrim je razlogom Bog tada uživao u ovjeku; jer je to bio vlastiti oblik Boga u kojem je Bog uživao. I Bog je dao ovjeku sve stvari koje je stvorio.

Me utim, ovjeku je postalo dosadno, i postao je nemiran, žele i sam biti stvoritelj. Prema *Poimandresu*, ova e ga težnja neizbjegno odvesti ka "padu", kao i utjelovljenju duša, koje tada postaju fizi ki muškarci i žene. Opis pada ovjeka sli an je opisu koji se nalazi u Knjizi Postanka, pa ipak je pri a na na in kako je ovdje iznesena na simboli an na in nekako dublja.

I ovjek se smjestio na Stvoriteljevom nebесkom svodu, i promatrao stvari koje je na inio njegov brat (odnosno, stvoriteljska sila ili Solarni Logos koji je stvorio sedam upravitelja ili svjetala Sun evog sustava), koji je bio postavljen iznad podru ja vatre; i promatrao je Stvoriteljevu kreaciju u podru ju vatre, želio je na initi stvari i za svoj dio; i njegov mu je Otac dopustio, imaju i u sebi sav rad Upravitelja; a Upravitelji su uživali u njemu, i svaki od njih mu je dao dio svoje vlastite prirode.

I upoznavši bi a Upravitelja, i primivši dio njihovih priroda, želio se probiti kroz ograni avaju i krug njihovih orbita; i pogledao je dolje, kroz strukturu nebesa, probivši sferu i pokazavši naniže usmjerenoj Prirodi prekrasan oblik Boga. I Priroda, vidjevši ljepotu Božjeg oblika, nasmijala se ludom ljubavlju ovjeka, pokazuju i odraz tog najdivnijeg oblika u vodi i njegovu sjenu na zemlji. I njemu se, kad je video taj oblik, oblik sli an njegovom, u zemlji i vodi, svidio, i želio je ondje prebivati. I djelo je uskoro slijedilo plan; i nastanio se u tvari bez razuma. I Priroda, kad je dobila onog koga je voljela, uzela ga je u zagrljav, i oni su se združili u jedno; jer su bili zaljubljeni jedno u drugo.

Ne udi da je biblijski izvještaj o Adamu i Evi sli an Mojsijevu opisu, koji je navodno sam napisao prvih pet knjiga Biblije, i koji je, navodno, tako er bio podu avan mudrosti Egip ana. To bi moglo

zna iti samo jedno: da je bio iniciran u hermeti ku tradiciju i da je usvojio mit o stvaranju sli an onome prona enom u *Poimandresu*. Me utim, pri a kako ju je ispripovjedio Mojsije u Genezi skre e u patrijarhalni smjer. Za Pad božanskog Adama nije krivo zavo enje prirode, nego njegove supruge, prve žene Eve. Kad sam shvatio da je Adam hebrejska rije za ovjeka, a da Eva zna i "majka svih stvari" uvidio sam da je pri a iz Knjige Postanka morala biti iskrivljena verzija ovog izvornog, egipatskog mita o stvaranju. Bio sam zadivljen kako dubinom u enja u *Poimandresu* tako i na inom na koji je njegov mit o stvaranju izgledao toliko bogatiji u zna enju od Geneze.

Opisavši kako je priroda privukla ovjeka, *Poimandres* nastavlja s pri om o njegovoj Sudbini:

I zbog toga je ovjek, za razliku od svih drugih bi a na zemlji - dvostruk. Smrtan je poradi svog tijela; besmrtan je kao ovjek vje ne supstance. On je besmrtan, i sve su stvari u njegovoj mo i; tome unato , on pati kao smrtnik, budu i je podre en Sudbini. Izdignut je iznad strukture nebesa, a ipak se rada kao rob Sudbine.

Ovo bi, ini se, bio ovjekov usud za svu vje nost da nije bilo zagovora bogova. U kasnijem *Hermeticumu*, naslovljenom *Kore Cosmu* ili "Djevica svijeta" govori se da se sama zemlja obratila nebesima za pomo jer je ljudska vrsta one istila svijet svojim neprestanim ratovima i porocima.

Zatim je Zemlja i dalje stajala, u gorkoj tuzi; i (kad je dobila dopuštenje da brani) mog veli anstvenog sina, tada je zapo ela: "O Kralju i O e, Predsjedni e nadsvo uju ih sfera nebeskih, i Upravitelju nas, Elemenata, koji stojimo pred tobom... Ja sam obeš aš ena; protiv mene su iznikle nevolje od ljudske vrste. Ne strahuju i ni od ega, oni ine sve vrste zlo ina; zaklan svakom vrstom okrutnih naprava, ovjek pada mrtav na mojim poljana ma, o Gospode, a ja sam natopljena sokovima trulih leševa. Iz razloga, Gospodine, što sam prisiljena podnositi bi a mene nevrijedna, želim obuhva ati, zajedno sa svim bi ima koja sam donijela na svijet, tako er i Boga. Koliko li e dugo tvoj zemaljs-

ki svijet, naseljen smrtnicima, biti bez Boga? Pošalji na Zemlju, ako ne svoje vlastito sebstvo, - koje ne tražim jer ne bih mogla podnijeti da zarobim tebe - tada barem nešto svog svetog izljevanja¹⁵

Kao odgovor na njezine molitve, Bog Otac Atum, poslao je svog praunuka Ozirisa, zajedno s njegovom ženom Izidom, da donesu civilizaciju: sustav pomo u kojeg bi ljudska vrsta bila vra ena u stanje svetosti i stoga bi ponovno zadobila svoju slobodu od materijalnog svijeta:

... Bog je ispunio svemir zvukom svoga svetog glasa, i rekao:
 "... Drugi e sada si i da prebiva posred tebe, izljev mog bi a, koji e držati svetu stražu nad djelima ljudskim. On e biti sudac živih - sudac kojega nitko ne može prevariti - i strašni kralj mrtvih; svaki e se ovjek sresti s takvom odmazdom kakvu njezina djela zaslužuju."

Na to Horus re e: Reci mi dakle, majko, kako je Zemlja postigla tako sretan udio u primanju Božjeg izljeva? A Izida odgovori: Mo ni Horuse, ne traži od mene da ti opišem izvor stabljike iz koje si izniknuo; jer nije dopušteno istraživati ro enje bogova. Samo ti ovo mogu re i: da je bog koji vlada sam, onaj koji je stvorio univerzum, poslao na zemlju za kratko vrijeme tvog oca Ozirisa i veliku božicu Izidu, da svjetu pruže pomo koja mu je bila toliko potrebna.

Oni su ispunili ljudski život onime što je božansko, i tako zaustavili divljaštvo uzajamnog pokolja.

Oni su utvrđili na zemlji rituale bogoštovlja koji su bili to no uskla eni sa svetim Silama na nebu.

Oni su posvetili hramove i uveli žrtve bogovima koji su bili njihovi preci, i dali smrtnom ovjeku blagodati hrane i skloništa.

... Oni su, nau ivši tajne Božje zakone, postali zakonodavci ljudske vrste.

Oni su izmislili (inicijaciju i uvježbavanje) proro kih sve enika, do kraja, da bi ovi mogli hraniti ljudske duše filozofijom i spašavati njihova tijela umije em iscijeljivanja kad su bolesni.

Kad smo sve to napravili, sine moj, Oziris i ja smo, osjetivši da je svijet ispunjen blagoslovima bogova koji prebivaju na nebu, zatražili dopuštenje da se vratimo našem domu iznad.

itaju i ove retke, jasno je da je drevna egipatska religija Ozirisa imala nevjerljivo mnogo zajedni kog s kršćanstvom. Na samo da su obje religije govorile o potrebi ljudske vrste da bude spašena od svojih grješnih putova, nego su takođe govorile da je Bog poslao svoj "izljev" ili sjeme, da svijetu donese promjenu. Prepoznavši važnost ovih tekstova, osjetio sam da je vrijeme za objavljivanje novog izdanja, jednog koje bi bilo prihvatljivije široj javnosti od pretjerano u enog izdanja Scottovog prijevoda kojeg sam ja posjedovao. Dakle, po eoo sam uređivati njegov svezak, izglađujući i tekst i uklanjajući mnoge zapreke glatkim itanju. Kako sam želio da ljudi itaju ove dokumente s uzbudnjem, a ne na klinici na inu enjaka, zaokružio sam knjigu vlastitim predgovorom, skrećući pozornost na njihovu eozoteriju vrijednost. Nadao sam se da će knjiga biti uspješna i da će oživjeti zanimanje za cijeli predmet hermetičke filozofije. Me utim, kad sam konačno objavio to izdanje u svibnju 1992. g. nisam ni slutio da će me to odvesti u najveću pustolovinu mog života dotada.

5. poglavje

Misterij Oriona

Prošlo je otprilike pet mjeseci kako sam objavio novo izdanje *Hermetice*, i baš sam taj dan slučajno bio kod mojih distributera rješavajući i neke probleme koje su imali sa svojim radioalnim sustavom. Nenadano je zazvonio telefon i, na moje veliko iznenađenje, ispostavilo se da je poziv za mene. Prvo sam pomislio da je to sigurno moja supruga, jer tko bi drugi znao da sam u Ashgroveu taj dan. Međutim, svi problemi koji su mi mogli pasti na pamet, bilo u vezi poteško i s autom ili drugim teško, a ma koje bi zahtijevale njezin hitan telefonski poziv usred dana, brzo su se raspršili kad sam s druge strane žice uočio nepoznat muški glas.

Ispostavilo se da je to Robert Bauval, belgijsko-aleksandrijski građevinski inženjer koji je, nakon što je bio protjeran iz Egipta tijekom jedne od Nasserovih istkih stranaca, sada živi u Engleskoj. On je, ispostavilo se, već neko vrijeme tražio Scottov prijevod *Hermetice*, ali u svakoj knjižari u kojoj ju je pokušao naći odgovarali su mu da je rasprodana i nedostupna. Zatim je, tjedan ili dva prije tog poziva, imao priliku posjetiti prilično staromodnu knjižaru u Oxfordu. Tamo su, na iznenađenje i samih knjižara, u svojoj bazi podataka otkrili moje novo Solos Press izdanje. On je odmah naručio dva primjerka - jedan za svog prijatelja - i oni su propisno stigli par dana kasnije. Nastavili smo razgovor, te mi je on objasnio da je razlog njegovog poziva to što ga je zaintrigirao moj predgovor u kojem upućujem na vezu između Aleksandrijske škole Hermesa Trismegistosa i IV. dinastije graditelja piramide. Ovo je, iniliko se, bilo glavno područje njegova interesa i ak je napisao neobjavljenu knjigu

o toj temi. Razgovarali smo možda sat i pol, razgovor se kretao preko širokog područja raznih tema, sve od djela Dame Frances Yates, do Bitke piramide, Ozirisove religije i astronomije Orionove konstelacije. Upitao me da li bi me zanimalo pogledati njegovu knjigu, i eventualno ju objaviti; nakon nekoliko dana knjiga je stigla poštom.

Bilo je to djelo velikog dometa koje je u svojim implikacijama otkrivalo rad izvanrednog uma. Navikao sam na udne rukopise i ponekad sam imao dojam da je svijet naseljen sve samim prikrivenim ekscentricima koji izvode najbizarnije teorije u pogrešnom uvjerenju da jednom ipak naiđe i izdava a koji bi poželio tiskati. Me utim, ovaj autor, premda oigledno zanesen, nije bio ekscentrik. Ono što je imao za reč na temu piramida, iako posve neortodoksnog, bilo je dobro argumentirano i potkrijepljeno pomnim istraživanjima, za što su mu sigurno bile potrebne godine. Unatoč injenici da je knjiga pokrivala preširoko područje i, po meni, bila previše akademskog stila prezentacije a da bi privukla široko interesovanje, bio sam siguran da je potencijalno mogla biti "bestseller". Zato smo dogovorili sastanak, i tjeđan ili dva kasnije našao sam se pred njegovim vratima.

Robert Bauval bio je ovjek u srednjim etrdesetima, mršav, i sa svojstvenom razdražljivošću jednog Mediteranca. Ovjek koji je mnogo proputovao, živio je u Africi i na Srednjem istoku radeći i na nekim od najvećih građevinskih projekata prošlog stoljeća. Njegovo egipatsko podrijetlo udruženo s njegovim znanjem i iskustvom u praktičnim pitanjima građevinarstva natjeralo ga je da preispita aktualne teorije o svrsi piramide u Gizi. Iznio mu se da postoji egzaktnost u njihovoj izvedbi koja se nije slagala s prihvatom enim akademskim mišljenjem da su one bile tek pojedinačne grobnice moćnih faraona. Okom pravog građevinara uočio je da se tu krije nešto više od toga, i da, akko su piramide bile grobnice, njihov razmještaj i veličina ipak su određene nekom sveobuhvatnom shemom. Što je to no predstavljala ta shema i zašto je izabrana, na prvi pogled nije mu bilo jasno, ali on je bio odlučno saznati, uvjeren da se tu krije neka vrlo važna tajna.

U početku je njegov interes za piramide bio tek hob, ali postupno, tijekom godina, postajao je strast koja ga je sve više opsjedala. Sastavio je izvanrednu slagalicu, otkrivši da su piramide u Gizi IV. dinastije sagradene tako da predstavljaju zvijezde koje danas poznajemo kao

Orionov pojas. Štoviše, i ostale piramide, izgra ene otprilike u isto vrijeme, predstavljaju druga, susjedna zvijež a, a svoju rijeku Nil Egip ani su zamišljali kao zemaljski pandan Mlije ne staze. Bila je to zapanjuju a zamisao o kojoj ve ina akademika kojima se obratio nije željela razgovarati. Pa ipak, mogao je potkrijepiti svoje zaklju ke drugim podacima koji su išli u prilog takvoj novoj, stelarnoj teoriji. U Tekstovima piramida, najstarijoj zbirci religioznih spisa na svijetu, koji potvr uju da su pokojni faraoni vjerovali da e se ponovo roditi kao zvijezde u Orionu, pronašao je brojne potvrde svojoj teoriji. Brojni su prikazi Oriona koje se može vidjeti na zidovima kasnijih grobnica, a nalaze se i medu zapisima piramida, dok je egiptologija potvrdila da je ta konstelacija bila u vezi s Ozirisom, bogom mrtvih. Kao da to nije dovoljno, postavljalo se i pitanje izvjesnih "odvoda zraka" u Velikoj piramidi; za jedan od takvih odvoda 1964. g. je otkriveno da je bio usmjeren prema najvišoj to ki Orionova pojasa¹ u vrijeme kad je piramida izgra ena. Sve to zasigurno predstavlja više od puke slu ajnosti i upu uje na potrebu ponovnog razmatranja egi-patske astralne religije.

Dok sam sjedio u Robertovoj kuhinji on me bombardirao injenicama, brojkama i datumima, gotovo bez predaha. Boljela me glava od intenziteta naše rasprave kada sam krenuo ku i nekih šest sati kasnije. Ono što je iznio tijekom razgovora bilo je toliko izvanredno i važno da sam znao da, uhato svemu, mora biti objavljeno. Bio sam, osim toga, svjestan, kao što se to doga a u ovakvim prilikama, da je za obojicu ovo bilo pitanje sADBINE. On je bio poput tempirane bombe koja sadrži kriti nu masu uranija i koja bi mogla eksplodirati svakog trenutka. Znao sam da je moja obveza osigurati da taj materijal prasne u kontroliranim uvjetima. Morali smo na i na in da me usobni elektricitet, nastao iz ovih radioaktivnih ideja, dosegne što je mogu e širi auditorij.

U tjednima koji su uslijedili blisko smo sura ivali na projektu. Odlu ili smo zajedno napisati knjigu pod naslovom *Misterij Oriona*, koju smo zajedni ki objaviti kod Solos Pressa. Me utim, sADBINA je skrivala još trikova kad smo se upleli u doga aje oko otkri a tajnih "vrata" unutar same Velike piramide.² Bili smo uvjereni da bi bilo bolje da ne objavljujemo knjigu sami, ve da ju ponudimo nekom velikom izdava u. Potvrdilo se da je to bila mudra odluka budu i je,

nakon emitiranja dokumentarca naslovljenog *Velika piramida - prilaz zvijezdama* kojeg smo snimili za BBC, i svega etraest mjeseci otkako smo se Robert i ja upoznali putem telefona, *Misterij Oriona* postao najprodavanija knjiga u Velikoj Britaniji.

Haran i Magi

Dok smo radili na knjizi *Misterij Oriona*, ustvari, od samog po etka našeg druženja, Robert i ja esto smo raspravljali o temi Maga. Obojica smo vjerovali da je zvijezda koju je Matej opisao u svom Evan elju teško mogla biti supernova. Bilo je mnogo vjerojatnije da je predstavljala Sirijus, najsjajniju zvijezdu na nebu, koju su obožavali narodi diljem Bliskog istoka, a koju su Egipani usko povezivali s rojenjem kraljeva. Matej je svoje Evan elje napisao jednu generaciju nakon događaja koje je opisao, a njegova ciljana grupa itatelja bila je vjerojatno više nežidovskog nego židovskog podrijetla. Tako je on trebao dokazati Egipatima, Grcima, Sirijcima i ostalima da njegov Mesija, Isus iz njegovog Evan elja, nije bio samo židovski prorok, već i sveop i spasitelj. Morao je nepobitno dokazati vjerodostojnost, a jednim dijelom tome je doprinijelo povezivanje Mesije sa Sirijusom, kraljevskom zvijezdom Izide i Horusa. Egipatani su utemeljili svoj Sotiski kalendar na kretanju Sirijusa kojeg su tada nazivali Spdt, dok je na grčkom postao poznat kao Sotis. On se povezivao s njihovom najpopularnijom božicom Izidom i njezinim sinom Horusom, koji je prema legendi bio udesno za eti iz sjemena njezinog mrtvog muža Ozirisa. Egipatani su vjerovali da su svi njihovi faraoni, za života, inkarnacije Horusa. Nakon smrti bili su podvrgavani cijelom nizu rituala, uključujući i mumifikaciju, osmišljenih na način da ih pretvore u "Ozirisa". Poslije izvršenih obreda mogli su se uzdići u nebo i postati zvijezda u zviježđu Oriona. Kao dio posmrtnih rituala, Izida je moralna "rodit" novog Horusa. To je zahtijevalo izvođenje dalnjih obreda koji su uključivali zvijezdu Sirijus i, svojevremeno, kako smo vjerovali, Veliku piramidu.

Izida kao lik majke bila je popularna u drevnom Egiptu. Svakome tko se upustio u proučavanje ove teme jasno je da je ovaj simbol Izide, obudovljene majke božanskog djeteta Horusa, prešao u kršćansku

ikonografiju kao Djevica s Djetetom. Postoje bezbrojne figurice koje prikazuju Izidu kako doji Horusa ili kako on, nešto ezoteri nije, sjedi u njezinom krilu s jednim prstom na njezinim usnama - gestom koja zna i "uvaj tajnu". S dolaskom Kršanstva, Izida, božica majka koja nije bila popularna samo u Egiptu već i diljem Rimskog carstva, postala je Marija, Kraljica Neba. Njezin naziv *stella maris* tj. "zvijezda mora" razotkriva izvore njezina kulta. "More" koje se ovdje podrazumijeva nije ono Sredozemno, već ocean iznad, odnosno nebo. "Zvijezda mora" bila je i jest Sirijus, najsjajnija zvijezda našeg neba, tisući ljeđa imala smatrana zvijezdom Izide. Marija je naslijedila ak i plavi Izidin ogrt.

Zamisao da su Magi slijedili kretanje Sirijusa zasigurno nije bila izvorno Matejeva. Nebo u Mezopotamiji uglavnom je vedro i jasno, pa je bilo uobičajeno za putujuće karavane da se kreću u noći. Svi narodi Bliskog istoka bili su vještici astronomi, a negdje u Božićevo vrijeme Sirijus bi izašao oko zalaska sunca i spustio se nedugo prije zore. Za ovjeka vještog u navigaciji i upućenog u njegovo kretanje, Sirijus je uistinu bio idealna zvijezda vodilja. Obzirom na sve spomenute veze, religiozne i navigacijske, nije bilo teško predvidjeti da će Matejeva priča o zvijezdi koja je vodila Mage imati trenutni odjek u Egiptu. Ostaje pitanje, međutim, je li Matejeva priča, dotjerana i usavršena kakva je nedvojbeno bila, utemeljena na stvarnom događaju? Jesu li stvarni Magi s Istoka, kao što je prikazano na milijunima božjih ikon, posjetili Jasle u Betlehemu? Osobno sam vjerovao da jesu i da su bili izaslanici jedne tajne škole aktivne u Mezopotamiji i u Perziji. Međutim, prvi od dokaza neće biti pronađen u Palestini niti u Mezopotamiji nego u Egiptu, zemlji iz koje je Mojsije neko poveo svoj narod, i gdje su Magi, kako sam vjerovao, također imali veze.

Hram Feniksa

U ožujku 1993. godine Robert i ja smo, zajedno s mojom suprugom Dee, otišli u Egipat da u posljednji trenutak obavimo neka istraživanja i napravimo fotografije za našu knjigu koja je uskoro trebala izaći. Dok smo bili tamo iskoristili smo mogućnost posjeta Heliopolisu, sada predgrađu u Kaira, ali prije pet tisuća godina

duhovnom srcu Egipta. Zvan Annu (biblijski On) Heliopolis, "grad sunca", bio je posve en Atumu, ocu bogova. Iako je on sam bio, poput krš anskog Boga-Oca, nevidljiva sila iza kreacije, obi no je bio obožavan kao Atum-Ra, zalaze e sunce. Heliopolis je izgra en na vrhu brda, ponad rijeke Nil i, kao prebivalište Oca Bogova, za Egipane je imao isto zna enje kakvo e kasnije za Izraelce imati brdo Sinaj. U drevna vremena bilo je mnogo hramova na brijezu Heliopolsa koji su predstavljali razli ite škole i kultove popularne u razli ita vremena. Me utim, najvažniji od njih i ujedno žarište našeg interesa bili su ostaci samog Atumovog hrama. Ovo, vjerojatno najstarije religijsko nalazište u Egiptu, jednom je udomljivalo kameni stup posve en Bogu ocu. Prema egipatskoj mitologiji, Atum je stvorio svijet iz svog sjemena i ini se da je njegov stup, proto-obelisk koji je vjerojatno imao sli no zna enje kao kamen na oltaru kojeg je kasnije podigao hebrejski patrijarh Jakov, predstavljao njegov falus. U istom hramu tako er se uvao predmet zvan BenbenSKI kamen. On je vjerojatno stajao na vrhu stupa i izgleda da je bio ili sjajno ulašten ili obložen zlatom, tako da je svjetlucao na suncu. U *Misteriju Oriona* Robert i ja smo slijedili tragove koji su povezivali BenbenSKI kamen iz Heliopolsa sa širim meteroritskim kultom koji je neko prevladavao u cijelom Egiptu i Bliskom istoku. Na moju veliku žalost okvir knjige *Misterij Oriona* i njezina arheološka narav nisu nam dopuštali da se bavimo ezo teri nijim idejama u vezi njegovog simbolizma. U neko vrijeme tijekom Doba piramide (oko 2700.-2180. pr. Kr.), BenbenSKI je kamen nestao. Robert Bauval je bio uvjeren da je dospiio u Veliku piramidu, a da ga je tamo sakrio faraon Khufu koji se ili bojao za njegovu sigurnost, ili je jednostavno želio za sebe zadržati njegove mo i za cijelu vje nost. Da li je to uistinu tako nikad neemo znati sa sigurnoš u, ali otkri e (1993. g.) ne ega što izgleda kao zatvoreni otvor koji vodi do tajne odaje daje težinu ovoj hipotezi.

Izgradnja velikih piramida u Gizi i Dashouru koju su poduzeli faraoni IV. dinastije - Sneferu, Khufu, Khafra i Menkaura - bila je veliki pothvat, ništa manji od stvaranja neba na zemlji. Me utim, rezanje, tesanje i polaganje milijuna tona kamena vapnenca kako bi se napravile te gra evine izgleda da je opteretilo kako resurse, tako i strpljenje ljudi. ini se da je nakon Menkaurine smrti došlo do neke vrste pobune, pa je mo prešla na novu dinastiju faraona, od kojih su

trojica navodno bili sinovi blizanci sve enice iz Heliopolisa. Izgleda da su se ovi faraoni V. dinastije zadovoljili gradnjom mnogo manjih piramida od onih koje su gradili njihovi prethodnici, a koje su danas tek nešto više od omanje hrpe kamenja. Unas, posljednji faraon dinastije, podigao je svoju piramidu na izvornom kraljevskom groblju u Sakkari, blizu piramide faraona Zosera iz III. dinastije koji je i zapo eo gradnju svojom revolucionarnom stepenastom piramidom. Ova je piramida druk ija od svih njezinih prethodnica budu i su Unasovi sve enici smislili radikaljan plan da unutrašnjost njegovih pogrebnih odaja bude ispisana hijeroglifima. Ti "Tekstovi piramide", kako su nazvani, tvore najstariju zbirku religijskih spisa na svijetu. Mnogo nam govore o kraljevskom kultu faraona i njihovom vjerovanju da e nakon smrti otploviti do zvijezda.

Nakon Unasove smrti mo je ponovno prešla u druge ruke, ozna ivši po etak VI. dinastije. Faraoni ove dinastije nastavili su u Sakkari graditi piramide od kojih ve ina nosi hijeroglifske tekstove. Me utim, krajem VI. dinastije, oko 2180. godine pr. Kr., Egipat je, izgleda, potresla neka vrsta revolucije. Zlatno doba graditelja piramide naglo je završilo, a egipatska civilizacija poela je ubrzano propadati. Piramide, hramovi i grobnice su oplja kani, a zemlja je ušla u "Mra no doba" povjesni arima poznato kao Prvo me urazdoblje. Tijekom tog razdoblja nemira faraoni i dinastije i dalje su se smjenjivali, ali je o njima malo toga poznato. Zatim se, oko 1990. pr. Kr., dolaskom XII. dinastije, dogodila neka vrsta preporoda, te je Egipat povratio samopouzdanje. Jedan od faraona ove dinastije, Sesostris I (tako er zvan Senusert I) zapo eo je obnovu Atumovog hrama u Heliopolisu, tako da je ono što smo ovamo došli vidjeti ve im dijelom bilo njegovih ruku djelo.

Nakon smrti posljednjeg faraona XII. dinastije, oko 1786. pr. Kr., Egipat je potonuo u drugo Mra no doba. Ovaj put uzrok, ini se, nije bila unutarnja revolucija, nego najvjerojatnije napad izvana na zemlju od strane tajanstvenog naroda zvanog Hiksi. Ovi stranci, nazivani "Pastirski kraljevi" ili "Narod mora", vladali su zemljom dvjestotinjak godina. Vode se brojne rasprave o tome tko su bili ti ljudi i odakle su došli, no sude i po postoje im reljefima, bili su semitskog podrijetla, a domovina im je gotovo sigurno bila Sirija i jugoisto na Turska. Ovo je vrlo zanimljiva injenica s to ke gledišta Biblije, jer ima li imalo

istine u pri i o Abrahamovoj selidbi i kasnijem naseljavanju djece Izraela u Egiptu, tada se to moralo dogoditi negdje u tom vremenskom razdoblju. Štoviše, ovo se vremensko odre enje podudara s Matejevom kronologijom. Svoje Evan elje on zapo inje rodoslovom Josipa, Isusovog poo ima, te zaklju uje rije ima:

U svemu, dakle: od Abrahama do Davida etrnaest naraštaja; od Davida do prognanstva u Babilon etrnaest naraštaja; od prognanstva u Babilon do Krista etrnaest naraštaja.³

Budu i da je poznato da se pad Jeruzalema i progostvo Židova u Babilon dogodilo 586. g. pr. Kr. i da se Isus vjerojatno rodio 7. g. pr. Kr., tada je stvar jednostavne matematike zaklju iti da za Mateja jedna generacija traje približno etrdeset godina. Ra unaju i 42 generacije unatrag od Isusova ro enja dolazimo do razdoblja oko 1684. g. kao po etka Abrahamove generacije. To je u Drugom medurazdoblju egi patske povijesti otprilike vrijeme osvajanja Hiksa.

Tijekom razdoblja vladavine Hiksa Egipatom su vladali strani kraljevi, a jednog od njih je Abram (Abraham) mogao sresti i pred njim se pretvarati da mu je žena Sara samo sestra:

Ali kad je zemljom zavladala glad, Abram se spusti u Egipat da ondje proboravi, jer je velika glad vladala zemljom. Kad je bio na ulazu u Egipat, re e svojoj ženi Saraji: "Znam da si lijepa žena. Kad te Egip ani vide, re i e: "To je njegova žena", i mene e ubiti a tebe na životu ostaviti. Nego, reci da si mi sestra, tako da i meni bude zbog tebe dobro i da, iz obzira prema tebi, poštede moj život.

Zbilja, kad je Abram došao u Egipat, Egip ani vide da je žena veoma lijepa. Vide je faraonovi dvorani pa je pohvale faraonu i odvedu ženu na faraonov dvor. Abramu pode dobro zbog nje; ste e on stoke i goveda, magaraca, slugu i sluškinja, magarica i deva.

Ali Jahve udari faraona i njegov dom velikim nevoljama zbog Abramove žene Saraje. I faraon pozva Abrama pa re e: "Što si mi to u inio? Zašto mi nisi kazao da je ona tvoja žena? Zašto si rekao: "Ona mi je sestra", pa je ja uzeh sebi za ženu? A sad, evo ti

žene; uzmi je i hajde!" Faraon ga onda preda momcima, a oni ga otprave s njegovom ženom i sa svime što bijaše njegovo.⁴

Ova priča, vjerojatno apokrifna, više baca svjetlo na Egiptane nego na Abrahama koji ne samo da se kukavički skriva iza Sarinih skuta, nego i podmuklo prihvata darove za njezinu sramotu. Josip, Abrahamov praučnik, prolazi nešto bolje. Doveden u zemlju kao rob, u biblijskoj pripovijetci on se uzdiže na mjesto upravitelja nad cijelom zemljom nakon što je ispravno protumačio faraonove snove. Dakle danas, u Egiptu mu mnogi pripisuju izgradnju kanala, Bahr Yussef, koji povezuje rijeku Nil s jezerom Moeris (Birkat Qaroun), koji omogućuje navodnjavanje prostranih područja dodatne zemlje u Fayumu. Da u vrsti svoj položaj glavnog dužnosnika, Josip se ženi kćerkom vrhovnog svećenika Ona (Heliopolisa), koja je gotovo sigurno bila kraljevske krvi.

Još faraon reče Josipu: "Premda sam ja faraon, neće nitko dići svoje ruke ni noge bez tvog odobrenja u svoj zemlji egipatskoj." Faraon nazva Josipa "Safenat Paneah", i za ženu mu dade Asenatu, kćer Poti-Fere, svećenika u Onu.⁵

Asenta kasnije rodi Josipu dva sina, Manaše i Efrajima, koji iako su polu-Egiptani, primaju poseban blagoslov svog djeda Jakova (Izraela). On ih prima u svoju obitelj kao jednake njihovim ujacima, od kojih se najstariji Ruben osramotio spavajući s Bilhom, priležnicom njegova oca.

Kad Jakovu rekoše: "Evo ti je došao sin Josip", Izrael skupi svoje snage i sjede na postelju. Reče Jakov Josipu: "Bog Svemogući, objavi mi se u Luzu, u zemlji Kanaanskoj; blagoslov mi dade, a potom mi reče: "U inicijate te rodnim i mnogobrojnim, u inicijate da postaneš skup naroda, i tvome potomstvu poslijepote dat u ovu zemlju u posjed zauvijek." Sad oba tvoja sina što su ti se rodila u zemlji egipatskoj, prije nego sam ja stigao tebi u Egipt, neka budu moji - Efrajim i Manaše neka budu moji kao i Ruben i Šimun!"⁶

Jakov zatim Josipu ožaloš en govori o smrti svoje najdraže žene Rahele, majke potonjega, na putu u Betlehem.

Kad sam se, naime, vra ao iz Padana; na moju žalost, tvoja majka Rahela umrije na putovanju u Kanaansku zemlju, tek na maloj udaljenosti od Efrate. Sahranio sam je ondje uz put u Efratu, sadašnji Betlehem.⁸

O ito je lijepa Rahela - za iju je ruku Jakov žrtvovao etrnaest godina života, rade i za svog ujaka u Haranu - umrla tijekom poroda jedinog Josipovog punokrvnog brata, Benjamina. On je bio najmla i od sinova Izraela i s njim je Josip izveo varku prije negoli se otkrio svojoj bra i; dao je svoj srebrni pehar sakriti u Benjaminovu vre u žita kako bi ga ovaj nesvesno ukrao i kako bi se skupina bila prisiljena vratiti kada egipatski uvari to kasnije otkriju. Ovo je, ini se, bio test kojim se želio uvjeriti da li bi njegova ostala polu-bra a, koji su ranije izdali Josipa, bila spremna napustiti i Benjaminu. Oni, me utim, to ne u ine, a sam Juda, koji je ranije prodao Josipa za dvadeset srebrnjaka, ak nudi svoju vlastitu slobodu u zamjenu za dje akovu. Stoga ih je Josip primio nazad uz veliko slavlje, a faraon ih je kasnije nagradio s posjedima u Egiptu.

Še u i uokolo onoga što je ostalo od Feniksovog hrama s njegovim ogromnim obeliskom Senuserta I (slika 11), nisam mogao ne postaviti si pitanje što je Josip o tome morao misliti. Mogao sam ga zamisliti kako raspravlja o legendi o feniku sa svojim tastom, koji bi kao visoki sve enik ovdje imao titulu "poglavar promatra a". Kao upravitelj sve zemlje egipatske, ovjek bez ijeg dopuštenja nitko nije mogao "podi i ruku ili nogu u svoj zemlji egipatskoj", Josip je morao biti zadužen za održavanje svetišta poput Feniksovog hrama. Izvjesno je da je video sjajno blistaju i obelisk, i nedvojbeno mu je bio objašnjen njegov simbolizam.

Hixi su živjeli uglavnom na podru ju Delte, sa samo nominalnom upravom nad Gornjim Egiptom. Postupno su se oko grada Tebe (Luxora) u vrstili novi temelji mo i ro enih Egip ana a pokret za nezavisnost dobio je na snazi. Razdoblje Hiksaja završilo oko 1567. pr. Kr. kada su kona no poraženi od ove nove sile u prodoru, te je ro eno

Novo kraljevstvo. Doživjevši poraz, za prepostaviti je da su preostali Hiksi, vjerojatno uklju uju i i Izraelce, tada postali robovi.

Tijekom Novog kraljevstva, pod militantnim faraonom Tutmozisom III, Egipat je dosegao svoju najve u svjetovnu mo . Ovaj je faraon poveo rat protiv svojih susjeda, odvezivši vojsku na sjever sve do Carchemisha na Eufratu, i proširivši Egipatsko carstvo sve do prostranih podru ja Bliskog istoka, uklju uju i Palestinu. Premda se prijestolnica Egipta preselila na jug, iz Memphisa u Tebu, hramsko podru je Heliopolisa sada je bilo obnovljeno. U slavu svoje pobjede i nesumnjivo kao znak zahvalnosti bogu-suncu Atumu-Rau, Tutmozis je opremio njegov hram s najmanje etiri obeliska. Najve eg od njih, koji je sa svoja trideset dva metra i dvadeset pet centimetara bio najviši ikad podignut, uklonili su Rimljani. U Rim ga je premjestio Konstantin Veliki i danas stoji na Trgu Sv. Ivana Lateranskog. Drugi Tutmozisov obelisk je 390. g. n.e. u Konstantinopol prenio bizantski car Teodozije, i ponovo ga podigao na mramornom postolju na Hipodromu. Tamo je ostao stajati sve do danas, iako je za razliku od samog obeliska, koji je još u prvobitnom stanju, postolje sada u velikoj mjeri ošte eno. Ostala dva, pogrešno poznata kao Kleopatrine igle, uzeo je rimski car August kako bi ukrasio hram Cezareum u Aleksandriji. Ponovno su premješteni potkraj 70-ih godina 19. stolje a u London, a kasnije u New York, gdje do danas stoje na Thames Embankmentu i u Central Parku.

Novo je kraljevstvo u svakom smislu bilo najsajnije razdoblje Egipta. Ostavilo nam je neprocjenjive slike Doline kraljeva i kraljica, ogromne hramove *Luxora i Karnaca*, da i ne spominjemo grobnicu kralja dje aka Tutankhamona. Faraon Ramzes II podizao je svoje goleme statue diljem zemlje, uklju uju i ogromni, sada polegnuti kip u prijestolnici Starog kraljevstva - Memphisu. Jedan od obeliska koje je on postavio ispred Amonovog hrama u Luxoru sada je u središtu Pariza, i obilježava mjesto na kojem je neko stajala gilotina. Ako je podigao još neke u Heliopolisu, oni su odavna nestali. Danas obelisk Senuserta I iz Srednjeg kraljevstva stoji posve sam, kao što je to bilo prije pojave Novog kraljevstva.

Kada su to no Mojsije i Izraelci krenuli u svoj povijesni prelazak preko Crvenog mora iz egipatskih zapisa nije poznato. Me utim, ako primijenimo Matejevo pravilo od otprilike 40 godina po generaciji, i

prihvatimo da je Naasson, sin Aminadabov i otac Salomonov, ista osoba kao Nashon, šurjak Aaronov,⁹ tada možemo ustvrditi da se Egzodus odigrao osam generacija, ili ugrubo 320 godina nakon vremena Abrahama. Bilo bi to, dakle, razdoblje oko 1364. g. pr. Kr., što Egzodus smješta u vremenski okvir XVIII. dinastije Novog kraljevstva.

Izlazak se zaista mogao dogoditi, kako mnogi vjeruju, tijekom razdoblja nemira koje je uslijedilo nakon vladavine poznatog faraona Novog kraljevstva, Ehnatona. On je prijestolnicu Egipta preselio iz Tebe u novo mjesto Teli el-Amarnu i uveo monoteisti ko štovanje Sun evog diska zvanog Aton, u zamjenu za starije kultove bogova. Eksperiment nije uspio i nakon njegove smrti njegov nasljednik Tutankhamon bio je prisiljen vratiti se u Tebu i ponovno uvesti stare običaje. Umro je još kao dječak, da bi ga prvo naslijedio general zvan Horemheb, a potom jedan od najvećih egipatskih vladara, Seti I. Njegova pažljivo ukrašena grobnica u Dolini kraljeva, danas tužno opustošena, smatra se jednim od najvećih umjetničkih dostignuća svih vremena. Njezine stropne dekoracije, koje prikazuju zviježđa poput boginje voden-konja Tuart koja drži stup za usidravanje, otkrivaju da je stelarna religija Starog kraljevstva još uvijek bila živa, tisuću godina nakon što su izgrađene piramide. Drevna mudrost Egipta nije bila zaboravljena.

Biblijska priča o Mojsiju u rogozu, koja prethodi samom Egzodusu, sadrži paralele s ranijom pričom o Horusu, sinu Izide, koji se takođe morao skrivati među nasadima papirusa u mostarskoj Delti kako ga ne bi ubio njegov zli ujak Set. U Mojsijevom slučaju prijetnja dolazi od faraona, koji je poput Seta, okrutni tiranin koji je, pokušavajući kontrolirati stanovništvo, zapovjedio da sva muška hebrejska novorođenčad počne ugušiti buduće ubijena. Kako bi zaobišla ovu odredbu, Mojsijeva majka sakrije u košaru među nasadima trske na rubu Nila.

Neki dan ovjek od Levijeva koljena odoči oženiti se djevojkom Levijkom. Žena zaista će i roditi sina. Vidjevši kako je krasan, krila ga je tri mjeseca. Kad ga nije mogla više sakrivati, nabavi košaricu od papirusove trstike, oblijepi je smolom i paklinom, u nju stavi dijete i položi ga u trstiku na obali Rijeke. Njegova sestra stane podalje da vidi što će s njime biti.

Faraonova kći side k Rijeci da se kupa, dok su njezine sluškinje šetale uz obalu Rijeke. Opazi ona košaricu u trstici, pa pošalje sluškinju da je doneše. Otvori je i pogleda, a to u njoj dijete! Muško edo. Plakalo je. Njoj se sažali na nj. "Bit će to hebrejsko dijete", reče. Onda njegova sestra rekne faraonovoj kćeri: "Ho eš li da ti potražim dojilju medu Hebrejkama, da ti dijete doji?" "Idi!", odgovori joj faraonova kći. Tako djevojka ode i pozove djetetovu majku. "Uzmi ovo dijete - reće joj faraonova kći - odgoji mi ga, a ja u te pla ati." Tako žena uzme dijete i othrani ga. Kad je dijete odraslo, ona ga odvede faraonovoj kćeri, koja ga posini. Nadjene mu ime Mojsije, "jer sam ga - reće - iz vode izvadila".¹⁰

Faraonova kći, kao Izida s Horusom, štiti dijete dok ne bude dovoljno odrastao da se suprotstavi vrhu i, poput Horusa, vrati vladavinu zakona medu svoje ljude. I ni se da biblijska pripovijetka naglašava da je u tom smislu Mojsije zakoniti "faraon", odobren od Boga. On je, poput Horusa, Izidinog sina, morao podnijeti sramotu skrivanja medu rogozom prije negoće se, konačno, moći suprotstaviti faraonu i zadobiti slobodu za svoj narod.

Kao što je svakom čitatelju Biblije poznato, sloboda je bila kratkog vijeka. Unutar nekoliko stoljeća Izrael Starog zavjeta pretvorio se od države male naroda u rascjepkano kraljevstvo, podijeljeno između sjeverne oblasti deset plemena s prijestolnicom u Samariji te južne oblasti dva plemena, Benjamina i Jude, još uvijek sa središtem u Jeruzalemu. Stješnjene između velikih sila, Egipta i u posetku Asirije, a zatim Babilonije, ove male države nisu se mogle dugo održati. Deset plemena Izraela, koja su tvorila izvorno kraljevstvo Samarije, zarobili su Asirci i prevezli u Aziju:

Asirski kralj osvoji svu zemlju i kreće opsjedati Samariju. Opsjedao ju je tri godine. Devete godine Hošejne" vladavine zauze asirski kralj Samariju i odvede Izraelce u sužanstvo u Asiriju. Naselio ih je u Helahu, i na Haboru, rijeci u Gozanu, i u gradovima medijskim.¹²

Medijski gradovi bili su južno od Kaspijskog mora u današnjem sjeverozapadnom Iranu. Rijeka Gozan je bila mnogo bliže domu sada

porobljenim Izraelcima. Bilo je to podruje Sjeverne Mezopotamije naplavljeni pritokom Eufrata zvanom Habor. Deset "izgubljenih plemena" Izraela, ukljuju i ona Efrajima i Manašea, Josipovih sinova, na tom su mjestu nestala iz Biblije, iako se ponovo spominju u Prvoj knjizi Ljetopisa:

Probudio je Izraelov Bog neprijateljstvo asirskoga kralja Pula i neprijateljstvo asirskoga kralja Tiglat Pilesera. Oni su odveli u sužanstvo Rubenovo i Gadovo pleme i polovinu Manašeova plemena. Doveli su ih u Helah, Habor i Haru i na Gozansku rijeku do današnjeg dana.¹³

Prema Youngovojo Podudarnosti, Hara bi mogla biti isto mjesto kao Haran, drevni grad u kojem je pokopan Abrahamov otac, i koji leži na rijeci Belikh, drugoj pritoci Eufrata, a u to je vrijeme također bio pod vlašću Asirskog carstva:

"Hara... Mjesto potpuno nepoznato, osim ako ga ne poistovjetimo s Haranom ili Charanom, gradom Mezopotamije u koji je Abraham došao iz Ura. Haran je u davnini bio poznat kao Carrhae. Zato možemo zaključiti da se dio Izraelaca pod vodstvom Pula i Tiglat-Pilesera smjestio u Haranu na Beliku, dok ih je već i broj odveden do Chambore!"¹⁴

To ne lokacije Halaha i Habora manje su određene, ali se tini da ovu prvu predstavlja neiskopana gomila zemlje zvana Gla, u blizini stjecišta rijeka Habor i Jeruher. Grad Habor mogao bi biti blizu današnjeg Nusaybina.

Izgubivši deset plemena sjevernog Izraela, Biblija se sada usredotočuje samo na sudbinu njihove južnjeke braće, koja su većinom potomci dva plemena - Jude i Benjamina - i o kojim nadalje govori kao o Židovima. Premda su i neke od njih odveli Asirci, koncem nove su ih iz Jeruzalema maknuli Babilonci koji su 586. pr. Kr. razorili jerusalimski Hram i zapalili ga zajedno s većim dijelom grada. Gotovo sav narod, osim najsromotnijih seljaka koji su ostavljeni da "budu vinogradari i poljoprivrednici", odvedeni su kao zatočenici u Babilon. Međutim, tumači se završava, jer je među onima koji su ostali došlo

do manjeg gra anskog rata. Protivno upozorenjima proroka Jeremije, oni koji su preživjeli odlu ili su pobje i u Egipat kako bi izbjegli bijes Babilonaca. Ne treba naglašavati da, kao što je Jeremija prorekao, ni tamo nisu bili sigurni, budu i je to bila sljede a meta Nabukodonozora. Medu svojim zastrašuju im proro anstvima o uništenju Židova, Jeremija je isto prorekao i za hram u Heliopolisu:

On e vatrom sažeci hramove bogova egipatskih, spalit e i izagnati bogove, o istit e zemlju egipatsku kao što pastir plašt svoj otrijebi od buha. I onda e nesmetan odavde ot i. Porazbijat e spomenike hrama Sunca koji je u Heliopolu, a hramove bogova egipatskih ognjem e spaliti.¹⁵

Babilonsko osvajanje Egipta dogodilo se vjerojatno negdje oko 580. pr. Kr.. Nije zabilježeno da li je Atumov hram zaista bio oplja kan, ali je to uvjerljiva pretpostavka.

Godine 539. pr. Kr. Babilon je pao pred snagom ujedinjenih vojsaka Medijaca i Perzijanaca vodenima Kirom Velikim. On je ostao zapam en kao kralj koji je oslobođio Židove iz babilonskog sužanstva i dopustio im da odu ku i i obnove jeruzalemski Hram. Do 525. g. pr. Kr. Perzijanci su ve vladali ve im dijelom Azije, uklju uju i i ve i dio Anatolije, i željeli su proširiti svoje carstvo na zapad. Uz pomo feni kih i gr kih pla enika, Kirov sin Kambiz uspješno je zauzeo Egipat. Da se zadovoljio pukim plja kanjem zemlje i pla anjem danka vjerojatno bi bio prihva en kao nimalo gori od bilo kojeg drugog stranog osvaja a; me utim, on je sablaznio Egip ane ubivši memfiškog svetog bika Apisa.

Kod Egip ana je bio obi aj držati te bikove, samo po jednog u odre eno vrijeme, u velikoj raskoši. Vjerovali su da bik predstavlja utjelovljenje Ozirisa, i nakon smrti ti su bikovi balzamirani i pokapani u divovske sarkofage u Serapeumu, golemoj podzemnoj nekropoli u Sakkari. Za Perzijance to je bilo puko praznovjerje, a Kambiz je vjerojatno želio ku i donijeti dokaz da je sada on gospodar zemlje i da može raditi što god želi. Me utim, za svoj grijeh po injen protiv bika Apisa navodno je bio proklet, i Egip ani nisu bili iznena eni njegovim kasnijim ludilom i samoubojstvom.

Ovo prvo Perzijsko carstvo, unato svoj svojoj mo i, nije dugo potrajalo. U prolje e 334. pr. Kr., s vojskom izme u 30.000 i 40.000

Ijudi, Aleksandar Veliki zauzeo je Malu Aziju. Stigavši u Gordium, frigijski glavni grad, riješio je zagonetku njegovog poznatog vora razrezavši ga svojim ma em. Sljede e godine prešao je planinu Taurus i prošao kroz Cilicianska vrata da bi porazio Perzijance blizu grada Issusa. Prošavši kroz Siriju i Feniciju, 332. pr. Kr. stigao je u Egipat. Za razliku od Kambiza, on je pokazao znatno više poštovanja za egiptsku religiju štoviše, želio je sam biti priznat kao božji sin. Vjerovao je pri i svoje majke Olimpije da je ro en nakon što ju je obeš astio Zeus kojeg Grci izjedna uju s egipatskim bogom Amonom. Stoga se on vrlo pristojno ponašao u Egiptu, prinose i žrtve bogovima u Memphisu i krenuvši na poznato hodo aš e do središta Amonovog kulta u oazi Siwa.

Aleksandrova smrt u Babilonu u mladena koj dobi od trideset i tri godine prekinula je najsjajniju vojni ku karijeru u cijeloj povijesti. Ostaje nam samo naga ati kako su se i on osobno i svijet mogli razvijati da je doživio starost. U stvarnosti je njegovo golemo carstvo, koje se protezalo od isto nog Sredozemlja do sjeverne Indije, bilo osu eno na propast. Podijeljeno je izme u njegovih generala, a Egipat je pripao u udio Ptolemeju, koji je ustanovio svoju vlastitu dinastiju u novoj prijestolnici Aleksandriji. Ova je loza nastavila vladati Egipтом s promjenjivom sre om tijekom sljede ih tri stotine godina. U me uvremenu, Palestinu i Siriju je zauzeo Seleuk, drugi od Aleksandrovih generala, te je i on za eo svoju lozu - Seleukide. Zatim je 30. pr. Kr., nakon pomorske bitke kod Akcija, Oktavije Cezar, koji e kasnije postati prvi rimske car August, napao Egipat. Kleopatra, posljednja od Ptolomejeva, po inila je samoubojstvo, nakon što je njezin ljubavnik Marko Antonije ve pao na njegov ma . Dugi niz faraona, idu i unatrag do I. dinastije oko 3100. godine pr. Kr., došao je svom kraju. Prestavši biti neovisna sila, Egipat je postao provincija Rimskog carstva pod upravom guvernera. To nije zna ilo da su Rimljani bili potpuno neosjetljivi na njegovu slavnu prošlost. Naprotiv, oni su dopustili Egip anima da i dalje štuju svoje odabrane bogove, posebno Serapisa (kasniju verziju Ozirisa) i njegovu pratile Izidu. Ovi su bogovi bili tako popularni da su pronašli mnogo sljedbenika i medu samim Rimljanim i njihov se kult proširio carstvom. Naime, uskoro su se pojavili hramovi Izide u tako udaljenim mjestima od Egipta kao što su Köln i Pariz.

Židovi su, u me uvremenu, postupno uspjeli zbaciti sav tu inski jaram. Pod Makabejskim vodom, Judom Matatijom, podigli su pobunu protiv svog Seleukidskog vladara Antioha IV. On je grubo uvrijedio Židove zabranivši obrezivanje, izvr u i njihove zakone i ohrabruju i nežidovske oblike bogoštovlja u hramovima. Njegov veliki zlo in, za koji mnogi vjeruju da je na njega aludirao prorok Daniel kao na "grozotu pustoši", bio je žrtvovanje svinje na Visokom oltaru:

Kitimski (izvorno zna i ciparski; ovdje se o ito radi o Rimljanim, op. prev.) e brodovi navaliti na njega¹⁶, i on e se uplašiti. Vratit e se, bjesnjeti protiv svetoga Saveza, i opet e se sporazumjeti s onima koji napustiše sveti Savez.ete e njegove do i i oskvrnuti svetište-tvr u, dokinut svagdašnju žrtvu i onđe postaviti grozotu pustoši.¹⁷

Židovski rat za nezavisnost bjesnio je cijelu jednu generaciju, dok seleukidska posada kona no nije izašla iz Jeruzalema 141. pr. Kr.. Makabejcima ili Hasmonejcima kako su poznati, tek je djelomi no pošlo za rukom spojiti uloge visokog sve enika i nasljednog monarha. Iako su uspješno osvojili prakti ki sve što je povjesno pripadalo blizana kim kraljevstvima Jude i Izraela, zajedno s isto nom obalom rijeke Jordan i Mrtvog mora, suprotstavili su im se farizeji koji su osporavali njihovo prisvajanje prava na visoko sve enstvo. Ove su podjele kona no dovele do pada Hasmonejaca i prisvajanja države od strane Idumejca Antipatera, koji je djelovao kao savjetnik-ministar Ivana Hirkana II.¹⁸

Do tog je vremena sudbina Judeje bila neraskidivo povezana sa sudbinom Rimskog carstva. Nakon Antipaterove smrti, Marko Antonije je imenovao njegove sinove Heroda i Fazaela poglavarima države, usput istisnuvši Hirkana. Promjenu dinastije potvrdio je Rimski senat 40. g. pr. Kr. kada je Herod imenovan za kralja Judeje. On je, barem u vlastitim oima, ozakonio svoje svojatanje, uvezvi za drugu ženu princezu Marijamnu, posljednju iz loze Hasmonejaca. Njezin brat Aristobul postavljen je za visokog sve enika, ali zbog straha da njegova popularnost ne postane prevelika, Herod ga je 35. pr. Kr. osudio na smrt.

Herodov naslov je ponovno ratificirao Oktavije 31. pr. Kr., nakon bitke kod Akcija; njegovo suprotstavljanje Kleopatri nadoknadilo je njegovu raniju privrženost Marku Antoniju. Siguran u potporu od strane Rima, Herod se sada osjeao slobodnim da smakne Hirkana. Njega su njegovi podređeni smatrali stranim usurpatorom, te su ga podjednako i mrzili koliko su ga se i bojali. Nesposoban da bilo komu vjeruje, Herod je ubio Marijamnu, kao i svoja dva sina koja je s njom imao. Ako ni na smrtnoj postelji nije se osjeao posve sigurnim; otkrivši da njegov najstariji sin Antipater spletkari protiv njega, pogubio ga je svega pet dana prije nego je i sam umro.

Uz ovaj izvještaj o jednom od najzloglasnijih diktatora u povijesti, ne iznenađuje da je Sveta obitelj uvidjela da je preporučivo napustiti Judeju. Razumije se da kad bi Herod dobio vijest o rođenu nekog djeteta s poluzakonitim zahtjevom na prijestolje, odmah bi zapovjedio njegovo smaknuće.

Na putu za Rim s ciljem da osigura prijestolje, Herod je otišao u Egipt i posjetio Kleopatru. Nije vjerojatno da je otišao uz Nil do Heliopolisa, ali da je to u isto, nesumnjivo bi se, poput Kambiza, Aleksandra i Augusta, divio neobičnoj ljepoti heliopolskih obelisaka, zagonetnih igala Boga-sunca.

Heliopolis i Djevino drvo

Stigavši u Heliopolis automobilom, prošli smo kroz vrata i ušli u mali park koji predstavlja sve što je ostalo od nekad svetog ogra enog tla. Nije osobito velik, a od obližnjih polja i blokova stanova odvojen je ružnom žirom anom ogradi. Sam hram, ili barem ono što je od njega ostalo, izgledao je kao prazan bazen; mogao sam ga zamisliti ispunjenog vodom s fontanom u sredini. Bilo je teško povjerovati da je ova prilika jednostavna i skromna građevina neko bila najvažniji hram u Egiptu; no ne smije se izgubiti iz vida da je to bilo ipak prije više od pet tisuća godina - mnogo se toga može dogoditi za pet tisuća ljeđa. Ispred hrama uzdizao se golemi obelisk. Ploča postavljena ispred njega obavještava da ga je oko 1940. pr. Kr. podigao Senusert I. Danas stoji sam, kao nijemi svjedok nekadašnje veličanstvenosti Annua, premda je neko bio okružen šumom obelisaka, kao i brižno izrađeni građevina.

Prvo se inilo da e naš izlet u Heliopolis biti ponešto razo aravaju , no tada smo slu ajno naišli na nešto drugo za što e se ispostaviti da je vrlo važno u kontekstu pri e o Magima - krš anska crkva zvana Materiva.

Egipat je jedna od prvih kristijaniziranih zemalja u svijetu. Njegova velika, kozmopolitska zajednica u Aleksandriji - gdje su se Grci sudarali sa Židovima, Sirijcima, Rimljanim i drugima - inila ga je idealnim regrutnim tlom za novu vjeru. Kada je, po nalogu Konstantina Velikog, krš anstvo postalo državna religija Rimskog carstva, Aleksandrija je ve bila jedan od ve ih patrijarhata. Sa zatvaranjem poganskih hramova, Crkva je u vrstila svoju mo . Me utim, njezina vode a pozicija u egipatskom društvu ne e potrajati. Godine 640. n.e. vojska muslimanskih Arapa pod zapovjedništvom generala zvanog Amr napala je zemlju. U srpnju su porazili Bizantince u Heliopolisu te nastavili s organiziranjem opsade utvrde Babilon na mjestu gdje e kasnije nastati Kairo. Na Veliki petak, 6. travnja 641., garnizon se predao i Amr je mogao krenuti u pohod na sjever, prema Aleksandriji. Grad je izdajni ki predao patrijarh Pkauchios koji je i sam možda bio obra eni musliman. Tako je, za nešto više od godinu dana i uz minimalni otpor, jedna od najbogatijih provincija Rimskog carstva za krš anstvo bila izgubljena. U vrlo kratkom vremenu, bilo zbog useljavanja ili uslijed obra enja, ve ina Egip ana su postali muslimani, dok su krš ani postali manjina iji je broj bio u stalnome padu.

Nekoliko dana prije odlaska u Heliopolis posjetili smo Gr ku pravoslavnu katedralu i takozvanu "Vise u crkvu" sv. Jurja koja стоји na nekadašnjem mjestu egipatskog Babilona. Crkve su bile veli anstvene, no zgrozili smo se kad smo vidjeli kako su groblja nedavno postala meta vandala i plja kaša. Iz mnogih grobnica, od kojih su neke prili no nove, oplja kane su sve tri arije koje su mogle biti u njima, dok su kosti pokojnika usput bile raštrkane. Razumije se da smo znali da su plja ke grobova bile uobi ajene u Egiptu još od vremena prije najranijih faraona, no ipak je bio šok vidjeti današnje grobove, na nekima od kojih su još uvijek bile slike njihovih vlasnika, ovako uništene. Pogled na razmrskane križeve i izbjeljele kosti ponukao nas je na razmišljanje. ovjek tada shvati u kojoj je mjeri civilizacija ranjiva i da siromaštvo ljudi dovodi do krajnjih granica anti-socijalnog ponašanja.

Me utim, ono što me više zanimalo, i što je predstavljalo pravi razlog mog posjeta crkvama nije bila zla kob pokojnika, ve sudska živu ih. Bio sam siguran da su koptski kršani posjedovali odreene tajne o izvorima kršanstva i njegovim vezama sa starim Egiptom iz razdoblja prije Kristova vremena. Kako nisam znao koje bi to veze mogle biti, vjerovao sam da središte ovog misterija predstavlja priča o Bijegu u Egit.

Kad su oni (Magi) otišli, an eo se Gospodnji ukaza Josipu u snu i reče mu: "Ustani, uzmi dijete i njegovu majku, pa bježi u Egit u budi ondje dok ti opet ne kažem, jer će Herod tražiti dijete da ga ubije." On tada ustade, uze no u dijete i majku njegovu te ode u Egit. Tu ostade do Herodove smrti. Tako se imalo ispuniti što je Gospodin rekao po proroku: "Iz Egipta pozvah sina svoga."¹⁹

Kao što se može prepostaviti, za egipatske kršane ovo je jedna od najpopularnijih priča Novog zavjeta, i u crkvi Sv. Jurja vidjeli smo slike koje slave taj događaj. Premda ništa više u vezi tog putovanja nije rečeno, spomena je vrijedna injenica da je ovo jedini zapis iz Evanđelja koji govori o tome da je Isus napustio Svetu zemlju; to je nešto što Egipane ispunjava velikim ponosom. U razgovoru s nekim svećenicima u katedrali naučili smo da lokalna tradicija tvrdi kako je po dolasku u Egit Sveti obitelj neko vrijeme ostala u Heliopolisu, a potom otišla na jug do Asyuta, gdje su živjeli nekoliko godina. Navodno je crkva, zvana Materiya, sada stajala na mjestu na kojem su oni neko odsjeli.

Ovo je potaklo našu znatiželju, te smo odlučili, kada nam prilike to dopuste, potražiti tu crkvu. Napuštajući Senusertov obelisk, odvezli smo se malo unatrag prema središtu, za standarde Kaira, prilično nog predgrađa. Mnogi ljudi koji žive u današnjem Heliopolisu su kršani Kopti, i poput Grka i Armenaca, imaju ugled uspješnih poslovnih ljudi. Možda iz tog razloga trgovine i kuće za njih imaju drukčije značenje nego u ostatku Kaira. U tom je dijelu takođe vidljiv još snažniji francuski utjecaj nego u ostatku Kaira, središte kojega ima određeni *Belle Epoque* sjaj, tako da je sam Heliopolis više podsjećao na Marseilles negoli na Egit. Ovdje, u središtu imu ne, uspješne zajed-

nice, pronašli smo ono što smo tražili - crkvu Materije (slika 13). Prošavši kroz vrata, suo ili smo se s malom, žuto obojenom gra evinom, okruženom tihim vrtom kaktusa, palmi i drugih egzotičnih biljaka koji je odvajao crkvu od buke i vanjskih zaga enja. Sadašnja gra evina bila je stara svega stotinjak godina a podigli su ju Francuzi. Iznad dvostrukih ulaznih vrata stajao je latinski natpis: "SANCTAE FAMILIAE IN AEGYPTO EXSULI". Iznutra, zidovi su crkve bili ukrašeni sa šest velikih murala koji su prikazivali pri u o Bijegu. Prvi od njih, s lijeve strane i najbliži vratima, nosio je natpis "*Pokolj Nevinih*". Ilustrirao je pri u iz Matejevog Evan elja:

Vidjevši da su ga mudraci (magi) izigrali, Herod se silno rasrđi i posla poubijati sve djeake u Betlehemu i po svoj okolici, od dvije godine naniže - prema vremenu što ga razazna od mudraca (maga).²⁰

Slika je prikazivala okrutne vojnike kako izvršavaju Herodove zapovijedi, dok majke poklane dojenadi pla u od muke. Rahela, najdraža Jakovljeva žena, na neki je način zaštitnica Betlehema jer je umrla pri porodu na putu onamo. Razumljivo, ona oplakuje smrt nedužne djece, posebno stoga što je pleme Benjamina, njezinog mlađeg sina, imalo polovicu židovskog naroda nazvanog po Judi. U ezoteričnom smislu ona prethodi Mariji jer su njezinog prvorođenog sina Josipa njegova braća prodala Jišmaelcima, na Judin poticaj, za dvadeset srebrnjaka. Kasnije, u Evan elju, Isus je isto tako biti izdan neprijateljima od drugog "Jude" - Jude Iškariotskog - za trideset novih a. Proročanski se ovo inačica kao još veći razlog Rahelinom žalovanju, te kao dodatni razlog zašto Matej to ovdje spominje.

Drugi mural prikazuje Josipa i Mariju na odvojenim krevetima unutar podruma izgrađenog od kamena. Njega je probudio anđeo koji mu govori da moraju pobjeći u Egipat (slika 15). Izvedba slike takođe je ganutljiva, osobito nježan lik anđela. On je naslikan toliko tanko, kao duh, da se kroz njega nazire zid u pozadini. Treći i posljednji mural koji se bavi događajima u Judeji, prikazuje Josipa kako vodi Mariju s djjetetom na leđima magarca. Iza njih stoje zidine Betlehema, ispred ravno prostranstvo nepomirljive pustinje koje trebaju prije i da bi stigli u Egipat.

Prelazak crkvene lade izgleda kao simbolika putovanja preko Sinaja budući da sljede i mural, s desne strane i najbliži oltaru, prikazuje Svetu obitelj kako se odmara pokraj Nila. Marija sjedi na jednoj u nizu raspadnutih sfinge a ptice se skupljaju oko njezinih nogu. Diskretno hrani dijete Isusa dok u daljini Josip napaja magarca na obali Nila.

ini se da sfinge predstavljaju zagonetnost Egipta, koji je bio drevan već u vrijeme prije rođenja Abrahama. Možda je ezoterično značenje ove slike da je Egit do mjesto odmora i izvor hrane za mladog Mesiju, da je njegova majka, poput Izide mnogo tisuća ranije, ovdje mogla pronaći sklonište za sebe i svoje novorođene.

Sljedeća slika bavi se mjesnom legendom i, za samu crkvu Materije, najvažnija je od svih. Blizu crkve, u vlastitom malenom dvorištu, stoji staro drvo egipatske smokve, koje je danas u vrhu potpornjima jer, bez pomoći, više nije dovoljno snažno da izdrži težinu svojih asnih grana (slika 17). Razgledao sam to drvo prije ulaska u crkvu, iako mi je tamošnji nadzornik dopustio tek da napravim nekoliko fotografija; kako ne govorim arapski, nije mi mogao reći ništa o samom drvetu, ali je zato rukom pokazao u smjeru obližnje kamene udubine koja je sadržavala nešto vode. Ovo je, kako sam kasnije otkrio, središte legende po kojoj su se Marija i Josip ili odmarali ispod ovog drveta ili su ga sami zasadili. Prije sačuvana u jednom starom, gnosti kom evanđelju koje je prvi put preveo i objavio gospodin Henry Sike 1697. godine:

Zatim su otišli do smokvinog drveta, koje se sada zove Matarea; I u Matarei je Gospodin Isus ušao da potpiše izvor, u kojem mu je Sv. Marija oprala ogrta; i balzam se proizvodi ili raste u toj zemlji, od znoja koji je tamo pao s Gospodina Isusa.²¹

Otočito je stari uvar želio da shvatim kako je udubina s vodom upravo ona ista u kojoj je Marija oprala odjevu. Veza između Materije i izvora vode nije izmišljotina pisaca Evanđelja. Staro arapsko ime za Heliopolis - *Ayin esh Shems*, što znači "vrelo sunca" - izgleda da je poteklo od ove legende koja govori da je Isus ušao da istječe izvor u gradu sunca.

U "Izgubljenim biblijskim knjigama" jedna zabilješka daje nešto više pojedinosti o drvetu u toj priči:

Cheminitius, koji je to saznao od Petra Mu enika, aleksandrijskog biskupa, u trećem stoljeću, govori da se mjesto u Egiptu kamo je Krist bio protjeran sada zove Matarea, i da se nalazi oko deset milja od Kaira; da stanovnici stalno pale svjetiljku u znak sjećanja na taj događaj; i da je tamo vrt s drvećem koje daje balzam, koje je zasadio Krist dok je bio dječak.²²

Crkvena zidna slika događaja (slika 16) vrlo vjerno prikazuje staro drvo kako izgleda danas, te Josipa kako стоји i Mariju kako sjedi u sjeni drveta. Izgledaju opušteno, možda zbog olakšanja što je njihovo dugo putovanja došlo kraju, te su sada na sigurnom. No, imao sam osjećaj da ipak postoji nešto više u vezi s ovom primanjem, neko ezoterično znaće iza i iznad povezivanja Isusa s ljekovitim balzamom koji bi se vjerojatno mogao izraditi od biljnog soka takvog smokvinog drveta. U pretkršćanskim vremenima egipatska smokva je bila posvećena božici Hator koja je bila prikazivana kao krava skrivena među njezinim granama.

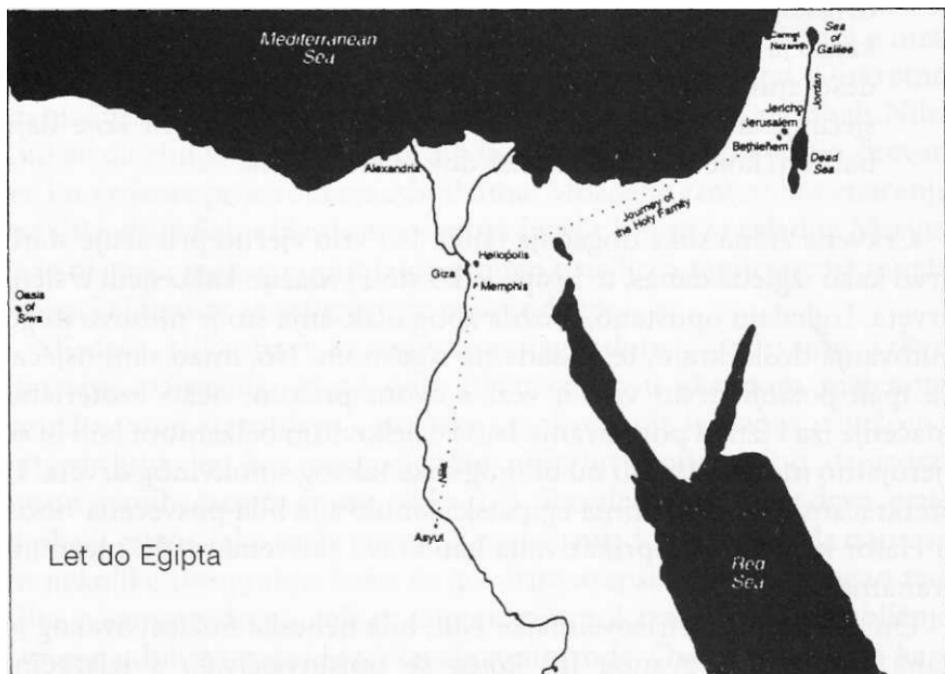
Ona je, poput Ozirisove majke Nut, bila nebeska božica. Svakog je dana rana sina zvanog Ihi kojeg se poistovjećivalo s izlazećim suncem.

Postojala je, međutim, druga predaja o Božici Majci, koja je vjerojatno ignorirana ili potisnuta tijekom Starog kraljevstva. Nebeski ocean bio je zamišljen kao "velika poplava" - na nekoliko mjesta obožavan kao krava iji je trbuš prekriven zvjezdama oblikovao nebo... Hator je lice neba, dubina i dama koja prebiva u lugu na kraju svijeta. Njezin sin je Ihi, dijete koje iz svoje majke izranja u zoru svakog dana kao novo sunce...

Ihi je dijete-svjetlo, simbol za prvo izranjanje u njegovoj svježini i mogućnosti... Ružasta nijansa neba u zoru, da li prvog jutra ili svakog dana, krv je ispuštena od Hator ili Izide - imena su međusobno zamjenjiva - kad rada svog sina.²³

Mitološka povezanost između Marije kao majke živog Isusa i Hator kao majke izlazeći sunca, od kojeg se obje odmaraju u gaju smokvinog drveća, svidjela bi se egipatskim gnosticima. No, postoji li

Zemljovid 2

neka poruka u simbolu Marijinog drveta koja je možda još ezoterija?

Kroz cijelu Bibliju, stabla simboliziraju obitelji, pa ak i ništa manje negoli izvornu kraljevsku lozu kraljeva Izraela. To obiteljsko stablo ima korijen u Jišaju, ocu kralja Davida. Ono je simboli no posje eno u vrijeme kada je Jeruzalem pao u ruke Babilonaca i sinovi posljednjeg kralja od Jude, Zedekiaha, su pred njim ubijeni prije nego je on sam oslijepljen i u lancima odveden u Babilon. U Izaiji postoji mesijansko proro anstvo koje govori o ponovnom izrastanju ovog drveta, s mlađicom izraslom iz njegovog korijenja:

Isklijat e mlađica iz panja Jišajeva, izdanak e izbit iz njegova korijena. Na njemu e duh Jahvin po ivati, duh mudrosti i umnosti, duh savjeta i jakosti, duh znanja i straha Gospodnjega... U dan onaj: Jišajev izdanak dignut kao stijeg narodima, puci e željno tražiti. I prebivalište njegovo bit e slavno.²⁴

Ovo su proroanstvo kršani oduvijek tuma ili na na in da se odnosi na Isusa, budu i je Jišaj bio jedan od Josipovih predaka pobrojenih na po etku Matejevog Evanđelja. To proroštvo, sa svojom snažnom porukom za nežidovske narode, citirao je sv. Pavao u svojoj Poslanici Rimljanimu kao potporu svog poslanja nežidovima²⁵. Je li, dakle, moguće da Djevi ino drvo simbolizira kraljevsku kuću u Davidovu i Isusovu sudbinu da bude grana izrasla iz korijena? To je moralo biti jedno od objašnjenja, ali nisam njime bio potpuno zadovoljan. Da je Materija bila bliže Jeruzalemu, tada bi simboli na aluzija na Isusa kao rođaka kralja Davida imala više smisla. Meni se inilo da je to obiteljsko stablo, uz pretpostavku da je bilo ono što stablo egipatske smokve simbolizira, starije od toga i povezano s Egiptom. Aluzije na Rahelu, inicijalne, kao da su neizravno upućivale na to. Drugim riječima, to nije stablo Jišaja već njegovog pretka Josipa, poglavara sa šarenim ogrtačem. Stekao sam dojam da je poruka Djevi inog drveta bila u tome da je dolaskom u Heliopolis Isus uspostavio kontakt s vrlo drevnom vezom koja je sezala u vrijeme mnogo prije Mojsijevog rođenja, te da mu to donijeti sreću.

Šesti i posljednji mural odveo je ovu heliopolsku vezu jednu stepenicu dalje (slika 14). On prikazuje Mariju s djetetom kako, jašući kroz slavoluk, ulazi u stari grad - prizor koji na neki način u duhu prethodi priči o Isusovom kasnijem ulasku u Jeruzalem na Cvjetnicu. Na rubu slike vidi se nekoliko egipatskih stupova, od kojih se jedan upravo urušava i ostaje bez svog kapitela. Ova bi scena opet mogla upućivati na događaje sadržane u nekanonskim Evanđeljima, gdje Isusov dolazak u Egipt uzrokuje rušenje idola. Inicijalne da to simbolizira kraj jedne epohe, kraj drevnog svijeta kojeg je Egipt bio kolijevka, te po etak sljedeće, kršanske ere. U pozadini slike vidljiv je usamljeni Senusertov obelisk ije usko tijelo stupa probada nebo.

Promatrajući sliku sve se više u vršu ivalo moje uvjerenje da kršanstvo kakvim ga mi poznajemo ima snažne veze s tradicijama misterija Starog svijeta, osobito Egipta. Kako i zašto je do toga došlo nije dokraj jasno, ali je očigledno povezano s kratkim boravkom Izraelaca prije Mojsijevog Egzodusa. Uvidio sam da ukoliko želim pokušati razmrsiti ovaj misterij, moram zaviriti iza mitološkog okvira Starog zavjeta te probati razumjeti simbol obeliska.

Perzijska invazija iz 525. g. pr. Kr. ostavila je i druge značajne

posljedice osim ubijanja bika Apisa: uključila je Egipat u jedno veće carstvo koje je obuhvaćalo veći dio Srednjeg istoka i otvorila ga stranim putnicima. Jedan od njih bio je i grčki povjesničar Herodot koji je oko 450. pr. Kr. posjetio Feniksov hram. Tamo je razgovarao sa svećenicima i oni su mu ispričali svoje legende o mitološkoj ptici zvanoj *bennu*. Taj egipatski feniks (slika 12) ima hijeroglifski oblik sive aplje i redovito je prikazan na papirusima u društvu Ozirisa, boga mrtvih, iju dušu navodno predstavlja. Reklo bi se da u egipatskoj tradiciji zauzima donekle analognu ulogu europskoj rodi. Prema svećenicima, *bennu* je bio rijedak posjetitelj koji se pojavljuje jednom u svakih pet stotina godina. Došao bi iz Arabije i donio sa sobom tijelo svoga roditelja, zamotano u lopticu mire, koje bi zatim zakopao u hramu.

Proučavajući etimologiju imena, riječ *bennu* izgleda da ima veze sa semitskim korijenskom riječi *ben* koja znači "sin od". Kako je Nu ili Nut bila nebeska božica drevnog Egipta, a skupina antropomorfnih bogova - Oziris, Izida, Set i Neftis - su navodno bili njezina djeca, moglo bi biti da *bennu* znači "sin Nut". To bi bio prikladan naziv za Ozirisa. Međutim, prema egiptologu R.T Rundle Clarku, *bennu* nije samo usko povezan s Ozirisom kao utjelovljenje njegove duše, nego predstavlja i "riječ Božju" ili Logos. Njegov posjet hramu u Heliopolisu pokreće novo svjetsko doba ili eon, tako zapovijedajući vremenu. U tom je smislu on glasnik neba. Clark o tome piše:

Feniks, dakle, utjelovljuje izvorni Logos, Riječ ili izjavu sudsbine koja posreduje između božanskoguma i stvorenih stvari...

Ispod svih egipatskih spekulacija leži uvjerenje da se vrijeme sastoji od povratnih ciklusa koji su božanski utvrđeni: dana, tjedna od deset dana, mjeseca, godine - ali i dužih perioda od 30, 400 ili 1460 godina - određeni prema konjunkcijama sunca, mjeseca, zvijezda i poplavama. Na neki način, kad je feniks ispustio svoj prvotni zov, on je pokrenuo sve ove cikluse, te je stoga on zaštitnik svih podjela vremena, i njegov hram u Heliopolisu postao je središte kalendarske regulacije.²⁶

Kamen *benben* koji je neko stajao u Feniksovom hramu izgleda da je simbolizirao, ili su možda ljudi vjerovali da predstavlja stvarno

feniksovo "jaje". Kako su vršni kameni ili pyramidioni postavljeni na vrhove piramide tako er nazivani imenom *benben*, Robertu i meni se inilo o iglednim da su simboli no bili povezani s izvornim *benbenom* iz Heliopolisa. Osim toga, budu i da su se i oštiri, piramidalni vrhovi obelisaka tako er zvali *benben't*, ini se da je taj simbol bio od Šireg zna aja. Uz to, izgleda da je oblik piramide u egipatskoj religiji imao mjesto analogno križu u krš anstvu. Naime, piramida je, kao i križ, predstavljala smrt i uskrsnu e, božansku rije Boga, utjelovljenje spasitelja i ro enje novog doba. Ako je Isus zaista došao u Heliopolis kao što Egipani vjeruju, tada on nije ispunio samo proro anstva Židova koji su o ekivali da se njihov Mesija rodi u Betlehemu, nego je jednako tako ispunio i proro anstva Egipana.

Napustivši Heliopolis i Materiju, vratili smo se u hotel. Naš put u Egipat bio je veliki uspjeh i bili smo uvjereni da e *Misterij Oriona*, kad iza e iz tiska, biti više no uspješan. Kako god, moje misli krenule su dalje, od Egipta do Mezopotamije. Prisjetio sam se kako je Gurdjieff negdje u današnjem Kurdistanu pronašao kartu "pretpustinjskog Egipta" i kako ga je ta karta naposljetku dovela do susreta s tajnim bratstvom. Po eo sam sumnjati da je to bratstvo moglo imati nekakvu vezu s Magima iz Matejevog Evanđelja. U želji da dublje proniknem u ovu tematiku prekopao sam svoju biblioteku traže i daljnje tragove. Na kraju mi je postalo jasno da postoji samo jedan smjer djelovanja kojim sam trebao krenuti: morao samo slijediti Gurdjieffljeve i Bennetove stope i sam provjeriti o emu se tu radi. Ispostavilo se da e to biti pustolovina s zanimljivim razgranjivanjima.

6. poglavje

Potraga za tajnim bratstvom

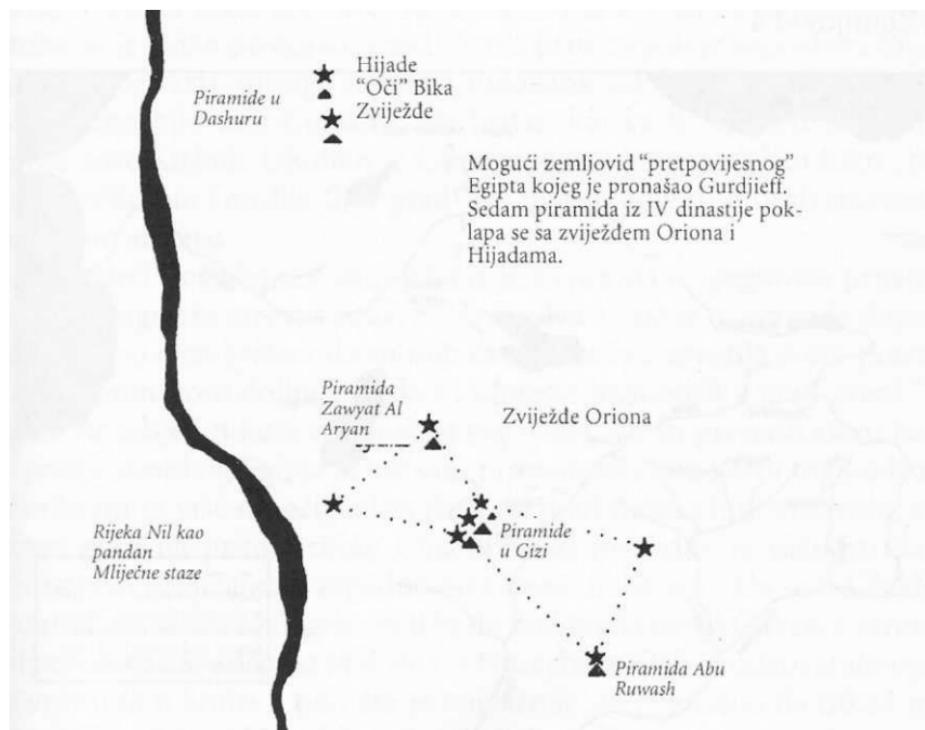
Rad na projektu Orion bio je poticajan i uzbudljiv, i što je najvažnije, primorao me da ozbiljno razmislim o Egiptu i piramidama. Plan i raspored piramida kao divovske karte neba bio je nešto izvanredno i u po etku teško za razumjeti. Unatoč tome, zamisao je bila uvjerljiva, i bio sam siguran da je Robert Bauval u pravu, barem u općem, bitnim pojmovima i u svojim zaključcima. Tada sam se sjetio da sam mnogo godina ranije u *Susretima s iznimnim ljudima* itao kako je Gurdjieff na jednom od svojih putovanja otkrio kartu "pretpustinjskog Egipta". Nisam mogao ne zapitati se je li i on naletio na Orionovu korelaciju. Je li pronašao stari, tajni dokument koji razotkriva tajnu Orionove korelacijske (karta 3)? Ako je doista tako, odakle ta karta i gdje ju je on pronašao? Zaintrigiran, odlučio sam bolje istražiti ova pitanja, i ponovno vrlo pozorno pročitao dio o njegovim putovanjima koji pokriva ovo razdoblje.

Gotovo odjednom postalo mi je jasno da premda je ostavljao tragove kako bi ga drugi mogli slijediti, to ipak nije bilo toliko jednostavno i lagano kako se na prvi pogled inilo. Bennetovu tvrdnju da tajnu dolinu Izrumina¹ treba izjednačiti s onom Šeik Adija smatrao sam prilično sumnjivom. Na kraju krajeva, u priči o njegovim putovanjima sadržanoj u *Susretima* Gurdjieff nikad nije stigao do Izrumina; njegovo traganje za tajnim samostanom za koji je vjerovao da je nekad tamo stajao bilo je prekinuto Pogossianovom nezgodom s paukom i potrebom da ga njeguje do ozdravljenja. Da je Gurdjieff namjeravao označiti jezide kao izvor svoga znanja o Sarmoungu – kako je to izgleda Bennett vjerovao – smatrao sam da bi to u inio na

izravniji i opipljiviji na in. A, injenica je da ve ina onoga što o njima govori nije osobito laskavo, te odaje da su ovi bili upleteni u neku vrstu primitivnog vudua nad kojim nisu imali nadzor.² Premda je Gurdjieff možda doista i izradio studiju jezidske religije, nisam stekao dojam da je to bio pravi izvor njegova znanja, niti da su suvremeni jezidi bili živu i uvari one tradicije koja ga je najviše zanimala.

Bennettova potraga za nasljednicima Sarmounga među sufiskim redovima Srednje Azije također mi je djelovala pogrešno usmjerenom. Nema sumnje da je Gurdjieff posjetio sufiske tekije gdje je mnogo naučio ne samo o tehnikama disanja, nego i određene svete plesove. Donio ih je na Zapad i objavio da potječu iz derviških samostana Središnje Azije. Njegovi spisi, osim toga, potiču određene osjećajne spram mesta kao Bukhara, Balkh i Samarkand, i stječe se dojam da je on usvojio mnoge od tajnih tradicija tih mesta. Premda je sufizam

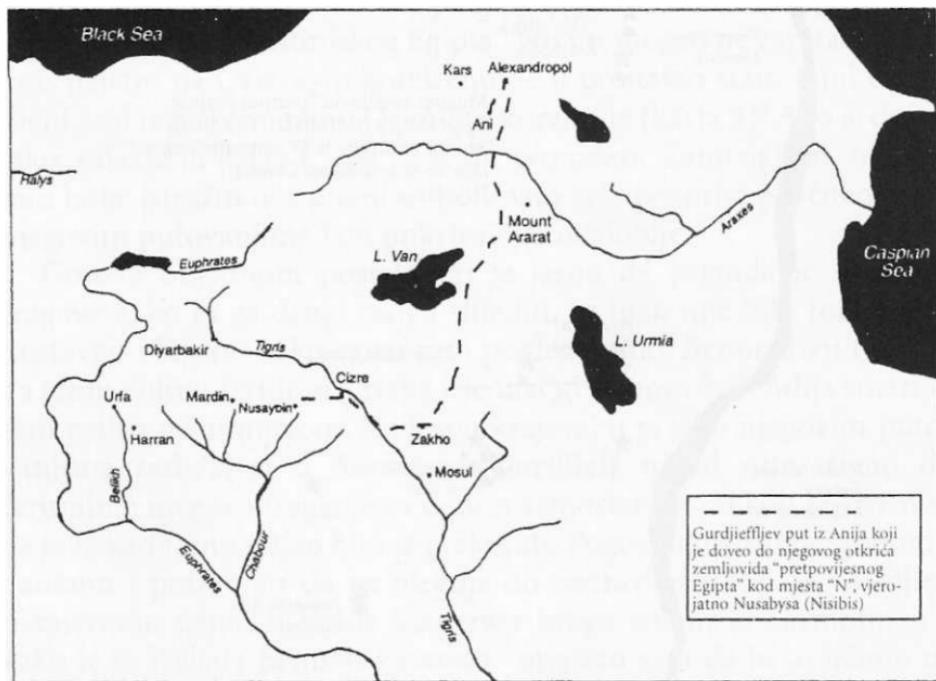
Zemljovid 3.

posve sigurno bio uvar drevnih tradicija i imao staro podrijetlo, nešto mi je govorilo da se ustvari razvio iz drugi ije nasljedne linije. Nisam mogao prepoznati te Redove kao stvarne potomke ili nasljednike Sarmanskog bratstva koje se inilo blisko povezano s Egiptom i piramidama, a mnogo manje s Baktrijom i plavo prekrivenim slavolicima mongolskog preporoda. Bio sam uvjeren da je Gurdjieff do svojih najve ih uvida došao kad se nalazio mnogo bliže svom domu - na podruju koje je u njegovo vrijeme pripadalo samom Ottomanskom carstvu.

Nabavivši kartu Srednjeg istoka odgovaraju e veli ine, i usporedivši ju s opisima iznesenim u *Susretima*, po eo sam pratiti njegovu pretpostavljenu rutu. U inilo mi se da je Bennetova pogreška - koja ga je zabunom odvela do Šeik Adija - bila u tome što je bio zaokupljen pra enjem Gurdjieffljeve namjeravane rute umjesto one kojom je zaista išao. Logi na stvar bila je slijediti njegove stope, a ne njegov plan putovanja, i vidjeti kuda one vode (zemljovid 4).

Zemljovid 4.

Gurdjieff nam priopava da je dva mjeseca nakon prelaska rijeke Araks stigao do grada "Z". Bennett je, vjerujem ispravno, ovo mjesto izjednačio sa Zakhom u ira kom Kurdistanu. To je grad koji se nalazi na granici, u blizini kako Turske tako i Sirije, smješten na jednoj od pritoka rijeke Tigris. Potom su prošli kroz neki klanac, "u smjeru Sirije". U tom su tjesnacu morali doći do vodopada nazvanog "K", i to prije skretanja za Kurdistan. Dok sam promatrao kartu inilo mi se uđnim da je govorio o skretanju za Kurdistan, budući da su već bili u njemu. Osim toga, njihovo putovanje prema Siriji nije imalo smisla ukoliko im je cilj - kako je Bennett vjerovao - bila dolina u okolini Mosula. Taj se grad nalazi mnogo dalje niz rijeku Tigris i, najvažnije, u suprotnom smjeru od Sirije. Nešto mi je govorilo da su krenuli sjeveroistočno od Zakha, uz, a ne niz, dolinu Tigrisa, prema gradu Cizre. Na svojoj suvremenoj karti isto ne Turske, upravo iznad grada, video sam da je na Tigrisu bila izgrađena brana koja je stvarala veliko, razgranato jezero u gornjim nizinama. Nisam mogao pronaći ništa što bi ukazivalo na postojanje vodopada u tom području, ali Tigris u ovoj regiji brzo teče kroz duboke kanjone, pa se i ini vjerojatnim da je jedan postojao iznad Cizre prije negoli je sagrađena brana. Na mojoj karti, mnogo dalje na jugoistok od Zakhoa na turskom je označeno bilo ime Çukurca. Na britanskoj karti tog područja taj se grad zove Kirkuk. Ukoliko se Cizre mogao izgovarati i kao Kizre, tada je to očito bio Gurdjieffijev grad "K", mjesto gdje su morali skrenuti u drugom smjeru.

Sljedeći događaj o kojem govoriti jest epizoda o njegovom prijatelju kojeg je ugrizao otrovni pauk. Nije navedeno gdje se ta nezgoda dogodila, ali smo obaviješteni da su njih dvojica sada napustila svoju potragu za Izruminskom dolinom, i da su umjesto toga otišli u grad zvan "N", gdje su odsjeli u kući armenskog svećenika. Tu su pronašli staru kartu "pretpustinjskog Egipta". Dok sam promatrao svoju kartu tog područja inilo mi se više nije očigledno da je taj grad morao biti Nusaybin, vrlo stari grad na pritoci rijeke Chabour. Od presudne je važnosti da se Nusaybin nalazi točno zapadno od Cizre (ili Kizre). Da su od Zakhoa krenuli na sjever uz Tigris stigli bi do vodopada iznad Cizre, a zatim bi skrenuli na zapad kako bi došli do Nusaybina. Ovo je odgovaralo opisu putovanja u knjizi i, ono što je najvažnije, to je znalo da nikad nisu namjeravali ići u Mosul ili Šeik Adi, kako je Bennett to zamislio.

Tada sam po eo sumnjati da je poistovje ivanje "Nivssija" s Ninivom, a odatle s Mosulom predstavljalo varku koju je Gurdjieff uvrstio u pri u u namjeri da slu ajne i nedosljedne tragatelje odvratiti s pravog traga. Nisam mogao prona i nikakve bilješke koje bi potvrdile da se Mosul ili Niniva ikada zvao Nivssi, premda - budu i se nalazi u ira kom Kurdistanu - nisam bio spremjan krenuti onamo i provjeriti na licu mjesta. No, otkrio sam da se Nusaybin obi avalo nazivati Nisibis - blizak anagram od Nivssi - i da je neko u domljavao slavnu akademiju. Ta je institucija dugovala svoj ugled, ako ne i svoje podrijetlo, jednom doga aju iz 449. n.e. koji se zbio u gradu Edessi,¹ otprilike 190 kilometara dalje na istok. U to su se vrijeme u Isto noj Crkvi vodile velike rasprave u vezi prirode božanstva Isusa Krista. Dvije škole misli, olako etiketirane kao diofiziti i monofiziti,⁴ bile su u otvorenom sukobu. Ukratko, predstavnici prve škole držali su da je Isus rođen kao ovjek i da je postao sjedinjen s Bogom. Najekstremniji zagovornik ovog mišljenja bio je Nestorije (umro oko 451. n.e.), sirijski svećenik koji je postao patrijarh Konstantinopola od 428. - 431. n.e. Monofizitsko je shvaćeno da je Isus rođen kao Bog, da je jedno u supstanci s Bogom, da je uvijek bio i da će uvijek biti Bog. Ovaj stav danas predstavlja pravovjerno u enje Crkve, dok je diofizitizam potisnut kao hereza. Međutim, on je i dalje treperio, ali kao podzemni pokret, iako je akademija Nestorije proglašen heretikom i protjeran u gornji Egipt.

Sredinom petog stoljeća u Edessi, sada poznatoj pod nazivom Urfa, nalazilo se jedno od najvažnijih vjerskih središta na svijetu, odnosno - tri teološke škole: armenska, sirijska i perzijska. Posljednja od njih smatrana je jednim od najvećih središta u enja na samo u Edessi, nego i u cijelom svijetu. Međutim, škola nije bila popularna kod mjesnog biskupa Kira, zbog svojih nestorijanskih sklonosti. Na njegov ju je poticaj 489. n.e. car Zeno zatvorio i protjerao u Perziju. Mnogi od njih otišli su preko granice, u tadašnju Perziju, i smjestili se u Nisibisu, tamo utemeljivši ili ojačavši školu. Kako je, između ostalog, Nisibis u drugom stoljeću bio dom najpoznatije židovske zajednice i škole u regiji, mnogo je vjerojatnije da je to bio Gurdjieffev Nivssi, te da je njegova izgubljena dolina bila negdje na tom području.

Ovo je imalo mnogo smisla i pošto se nazirati obrazac. U sjevernoj Mezopotamiji, samo etrdeset kilometara južno od Edesse, nalazio se

drevni grad Haran koji je neko bio dom poglavara Abrahama i gdje je, prema Bibliji, pokopan njegov otac Terah. Ovo je također bio grad koji je *Hermeticu* sa uvao tijekom europskog Mra nog doba, sve do vremena nedugo prije uništenja grada od strane Džingis-kana u tri-naestom stoljeću. Ako je Gurdjieff zaista pronašao kartu "pretpustinjskog Egipta" u kući sve enika u Nisibisu, tada se ino vjerojatnim da je to na neki način povezano sa školom Perzijanaca koji su tamo preselili 489. g. n.e. Ova je škola svoje podrijetlo dugovala Edessi i gotovo je sigurno bila u dodiru sa svakom školom koja je neko postojala u Haranu. Zaključak se inio o tom: ako namjeravam potražiti tragove Gurdjieffljevog Sarmanskog bratstva, ovo područje sjeverno od Sirije bilo je dobro mjesto za početak.

Postojalo je, međutim, još nešto što mi je privuklo pozornost i što sam također želio istražiti. To je bilo izgubljeno kraljevstvo Komagena, smješteno sjeverno od Edesse. Znao sam da je tu postojao iznimno spomenik sagrađen tik prije Isusovog vremena, a za koji sam imao neobičan predosjećaj da je na neki način povezan s primatom Magima. Nisam znao što bi mogla biti ta veza, ali se inilicno da je ovaj spomenik - neka vrsta turske piramide - uvao u vlastitu veliku tajnu vrijednu istraživanja. Sumnjavao sam, uz to, da bi mogao biti povezan s Gurdjieffljevim Sarmanskim bratstvom, iako se ponovno nametalo pitanje na koje nisam imao odgovor - što bi ta veza mogla biti. Kako se sva tri mjesta - Nusavbin, Haran i Komagena - nalaze u Turskoj, bili su mi relativno dostupni i stoga, za razliku od Iraka, otvoreni za znanstveno istraživanje. Razumno je, dakle, bilo otići i tamo i pogledati.

Komagena, izgubljeno kraljevstvo

Nisam imao nikakvih dvojbi oko toga da su Magi iz Matejevog Evanđelja bili povezani s Egiptom. Međutim, i dalje se postavlja isto pitanje: odakle su to no oni došli? Prepostavka da su bili Perzijanci nije od velike pomoći budući su, u Isusovo vrijeme, cijela Mezopotamija kao i veći dio Anatolije službeno bili u Partskom carstvu i, stoga, "perzijskom". Magi nisu morali stati i iz same Partije da bi ih se smatrало Perzijancima. Ustvari, bilo bi iznenađujuće da jesu.

Mnogo je vjerojatnije da su došli iz Mezopotamije, odnosno da su bili "babilonski Magi", da se poslužimo Bennettovom terminologijom. Abrahamska, kao i hermeti ka veza nametnule su Haran kao vjerojatno mjesto njihova polaska, pa sam odlu io posjetiti ga; ali bilo je i drugih mjesta koja je tako er trebalo uzeti u obzir.

Magi najvjerojatnije nisu bili ortodoknsni perzijski sve enici budu i je u prvom stolje u pr. Kr. zoroasterska religija bila u stanju gašenja. Mogli su, me utim, biti pripadnici tajne škole koja je mogla biti povezana s drugim kultovima i pokretima, poput mitraizma, koji je prevladavao u isto noj Anatoliji i Mezopotamiji. Uvidjevši koliko malo znam o cijelom tom podru ju, po eo sam prou avati povijest tog dijela svijeta. Ubrzo sam spoznao da se u Kristovo vrijeme mnogo toga doga alo u dolinama dviju rijeka, a osobito Eufrata, i da je potrebna daljnja istraga. Na svoje veliko iznena enje, otkrio sam da je Mezopotamija u to vrijeme još uvijek bila izvan Rimskog carstva i da je udomljavala mnoštvo zanimljivih zvjezdanih kultova koji su uklju ivali Mage. Jedan od najvažnijih, možda i stoga što je ostavio brojne tragove, bio je kraljevski kult kraljeva Komagene, malene države na gornjem Eufratu. Je li možda upravo Komagena mjesto odakle su došli Magi iz Evan elja? Odlu io sam se pozabaviti tim pitanjem.

Iako je bila estom metom napada tu inskih sila, Komagena je bila vrlo stara zemlja s pretpoviješ u i civilizacijom koja je sezala unatrag u vrijeme ak i prije uspona Asirijske. Koliko je poznato, Kutmuhi (ili Kumuh), naziv pod kojim je bila poznata Asircima, prvi je osvojio Adad-Nirari I (oko 1300. pr. Kr.), a zemlja je ostala vazalna država sve do pada Asirijske 612. g. pr.Kr.. Asirci su, kako svjedo i Biblija, bili krajnje nemilosrdni imperijalisti. Neprestano su bili u ratu protiv svojih susjeda od kojih su uzimali teške namete i danke zauzvrat za mir. Oko 1100. pr.Kr., na po etku vladavine Tiglat-Pilesera I, Kutmuhi je bio uklju en u pobunu, izvršenu od strane Muški (biblijskih Mešeh). Pobunu je divlja ki ugušio asirski kralj koji se hvali svojom pobjedom na glinenoj prizmi, danas pohranjenoj u Britanskom muzeju:

U po etku moje vladavine, dvadeset tisu a ljudi zemlje

Muški i njihovih pet kraljeva... uzdali su se u svoju snagu i spustili su se i osvojili zemlju Kutmuhi. Uz pomo Assura,⁵ mog

gospodina, okupio sam svoje ko ije i svoje trupe. S njihovih dvadeset tisu a ratnika i pet kraljeva borio sam se u zemlji Kutmuhi i porazio ih. Leševe njihovih ratnika zbacio sam u razornoj bitki poput Olujnog (boga). U inio sam da njihova krv pote e u dolinama i na vrhuncima planina. Odrubio sam im glave i nagomilao ih izvan njihovih gradova, kao gomile žita. Iznio sam njihov pljen, njihove bogove i njihovo vlasništvo, u neizmjernom broju. Odveo sam šest tisu a (ljudi), ostatke njihovih trupa, koji su se sklanjali pred mojim oružjem i obgrlili moje noge, i ubrojio sam ih medu stanovnike moje zemlje.⁶

Ljudi Komagene o ito nisu bili tek žrtve, nego i aktivni sudionici u pobuni, a budu i su imali posla sa zlo ina kim Muškima, on se sada usmjerava na to da ih kazni.

U to sam vrijeme isto tako krenuo u pohod protiv zemlje Kutmuhi koja je bila neloyalna i koja je zadržavala danak i porez od mog gospodina Assura. Osvojio sam zemlju Kutmuhi po cijeloj njezinoj dužini i širini. Iznio sam njihov pljen, njihove bogove, i njihovo vlasništvo. Ostatak ljudi zemlje Kutmuhi, koji su bježali pred mojim oružjem, prešli su u zemlju Shereshe (grad na podruju suvremenog Diyarbakira), koja se nalazi na udaljenim obalama Tigrisa, i u inili od tog grada svoje uporište. Uzeo sam svoje ko ije i svoje ratnike, te preko strmih planina i njihovim iscrpljuju im putovima prokr io sam si put bron anim krampovima, i u inio sam cestu prohodnom za prolaz svojih ko ija i trupa. Prešao sam Tigris i osvojio grad Shereshe, njihovo uporište. Rastjerao sam njihove ratnike u sredini brda poput —, i u inio da njihova krv te e u Tigrisu i na vrhovima planina.⁷

Danas bi Tiglat-Pileser, kao i ve ina drugih asirskih kraljeva bili smatrani ratnim zlo incima. itaju i njegovo hvalisanje u vezi ratnih pohoda u Komagenu i na druge krajeve, nisam mogao a da ne pomislim na nedavne televizijske prizore kurdske seljaka koje je iz njihovih domova u brda otjerao vladar suvremene Asirije - Saddam Hussein. "Povijest zlo ina", ini se, neprekidno se ponavlja. U inak Tiglat-

Pileserovog rata morao je biti zastrašivanje Komagene, jer kako je prikazano u zapisima drugih asirskih kraljeva, gotovo uvijek radilo se o pla anju poreza. Jedna zanimljiva stavka u vezi danka pla enog Shalmaneseru III (oko 857. pr.Kr.) uklju ena je u takozvani "Monolitni natpis" uklesan na steli iz Kurkha, grada koji se nalazi dvadeset milja južno od Diyarbakira. Ovo je sada tako er u Britanskom muzeju:

"Katazilu od Kumuha,—20 mina srebra, 300 cedrovih klada, godišnje sam primio (od njega)."¹⁸

S padom asirske prijestolnice Ninive 612. pr.Kr., Komagena je, izgleda, prvo došla pod babilonsku upravu a potom, pobjedom Kira, u Perzijsko carstvo. Sljede a pri a o Komageni, koju sam dosada dobro upoznao, ini jednu od najzanimljivijih fusnota povijesti Srednjeg istoka. Godine 334. pr.Kr. Aleksandar Veliki, tada kralj samo Makedonije, prešao je Helespont i krenuo u pohod na Malu Aziju. Stigavši u Gordium, drevnu prijestolnicu Frigije, otišao je u Zeusov hram gdje su se uvala neobi na tovarna kola. Prema legendi, Zeus je neko , kroz proro anstvo, uputio Frigijce da za svog kralja prihvate prvog ovjeka koji e se uspeti do njegovog hrama u takvim kolima. Sretnik je bio seljak imenom Gordije, i on je doista postao kralj, a njegovo je vozilo smješteno u hram. Ova su kola bila posebna budu i su se držala zajedno zahvaljuju i udno zavezanim komadu drijenove kore. Kao daljnji zaokret u pri i, slijedi dano proro anstvo koje govori da tko god uspije odvezati taj vor, postat e gospodar cijele Azije. O mnogima koji su sasvim sigurno pokušavali a nisu uspjeli razvezati zapetljani vor povijest ne posjeduje zapise, ali je poznato da Aleksandar navodno nije gubio vrijeme pokušavaju i ga razmrsiti, ve ga je razrezao na dva dijela svojim ma em. Nakon toga, proro anstvo se ispunilo, i on je zaista postao gospodar Azije, nastavlju i s osvajanjem Egipta, Perzije, prodrijevši, štoviše, ak i u Indiju. Iako je umro 323. pr.Kr. kada mu je bilo svega trideset i tri godine i stoga nije mogao u vrstiti svoje carstvo, njegova e osvajanja ostaviti dubokog traga na daljnji razvoj tog podru ja.

Nakon njegove smrti, carstvo je podijeljeno izme u njegovih generala: Ptolomej je uzeo Egipat, Antigon ve i dio Male Azije a Seleuk

Babiloniju, Perziju i sjeveroisto nu Indiju. Neizbjježni ratovi koji su uslijedili priskrbili su Seleuku vladavinu i nad Sirijom, s pristupom Sredozemlju. Seleukidska dinastija zadržat e nadzor nad Sirijom, Babilonijom i zapadnim dijelovima Perzije još nekoliko stolje a, prije svog kona nog sloma pod pritiskom Rima sa zapada te Partije sa istoka. Sam Seleuk utemeljio je novi grad Antiohiju, nazvan po njegovom ocu Antiohu, i to na obali, u blizini Issusa gdje je Aleksandar pobijedio u svojoj poznatoj bitci protiv Darija. Ovaj e grad postati prijestolnicom Sirije i središte helenisti ke kulture u regiji još dugo nakon gubitka Babilonije i Perzije.

Dalje na sjeveru Antigonovo se kraljevstvo brzo raspadalo, dijelom zbog unutarnjeg pritiska, a dijelom kao rezultat invazije Gala. Na njegovom podru ju nastale su male nasljedne države, koje su samo nominalno, ukoliko su uop e, iskazivale lojalnost kraljevima bilo Makedonije, Perzije ili Sirije. Najvažnija od njih bila je Pontus, podru je Kapadocije isto no od rijeke Halys i južno od Crnog mora, Galacija, koja je zauzimala ve inu nekadašnje Frigije i obalni graddiržava Pergam. Tijekom nekoliko stolje a ovo je bio politi ki vrlo nestabilan dio svijeta, dok Pompej kona no nije nametnuo *Pax Romana*.

Situacija je, me utim, imala i svoje prednosti. Slabljenje mo i Seleukovi a pružilo je Komageni konkretnu priliku da stekne nezavisnost, prvi put od asirskih osvajanja nekoliko stolje a ranije. Po etkom tre eg stolje a pr.Kr. kralj Samos utvrđio je središte mo i u Komageni i sagradio prijestolnicu nazvanu Samosata. Njegov sin Arsam je preselio prijestolnicu uz Nymphaus, pritok Eufrata, na lakše hranjivu poziciju, u mjesto zvano Arsameia-ad-Nymphaeum. Arsam je, kao i njegov otac, još uvijek bio vazal Seleukovi a, ali se 162. pr.Kr. njegov unuk Ptolomej pobunio i proglašio Komagenu nezavisnom državom. Njegov sin, Samos II sklopio je mir sa Seleukidima, a dio dogovora bio je da njegov sin i nasljednik, Mitridat (Mitridat I Kalinikos) oženi Laodiku, k er sirijskog kralja Antioha VIII. Po svemu sude i, bio je to sretan brak a plod njihova sjedinjenja bio je najpoznatiji kralj Komagene - Antioh I Epifan, koji je, izgleda, na prijestolje stupio nešto prije 69. g. pr.Kr.

Antioh je bio kralj koji je svoju religiju - helenizirani oblik zoroastrizma - shva ao vrlo ozbiljno. Nasre u, ostavio je velik broj gr kih

natpisa, tako da nam je prilično mnogo toga poznato o kraljevskom kultu kojeg je promicao. Kraljevi Komagene, možda u namjeri da ozakone svoj autoritet među mješovitim stanovništvom, tvrdili su da potječe i iz grada i iz perzijske kraljevske kuće.

Sukladno tome, bogovi koje su štovali predstavljali su neobični sinkretizam nekih šire priznatih grada i perzijskih božanstava.

Kraljevski kult bio je oigledno astralan po naravi budući su bogovi bili tako eri i personifikacije sunca, mjeseca i planeta. Antioh je sagradio brojne spomenike, ali najvažniji među njima, onaj koji je sada postao značajna turistička atrakcija, njegov je takozvani hijeron (svetište, op. prev). Prvo ga je istražio jedan njemački tim 1883. godine, nakon što je slučajno bio otkriven tijekom razgledavanja zemlje, sada je postao ono što sam osobno želio vidjeti.

Pustolovina u zemlji Kumuh

U travnju 1994. moja supruga Dee i ja napokon smo našli vremena da posjetimo sjevernu Mezopotamiju, za koju sam počeo sumnjati da je svojevremeno bila središte tajanstvenih Maga iz legendi Evanuelja. Let do zapadne Turske bio je isplativ i lagan, no kasnije se ispostavilo da je nešto problematično stalo i na jugoistok zemlje. Teško je i u najpovoljnijim vremenima i okolnostima, a napeta politička situacija to još više otežava. Svega nekoliko tjedana prije našeg dolaska turske su zračne snage bile zauzete bombardiranjem kurdijskih sela oko Cizre, neposredno istočno od područja koje smo željeli posjetiti. Dobronamjerni Turci, za koje je putovanje bilo kamo istočno od Ankare bilo poput odlaska u Vanjsku Mongoliju, opetovanu su nas odgovarali od odlaska onamo. Ne želeći i osporavati mudrost onoga što su nam tijeličani govorili i uviđajući da postoji rizik ukoliko krenemo putem izvan uobičajenih turističkih područja, odlučili smo ipak da se ne temimo tek tako dati zastrašiti. Ovo, međutim, nije bio jedini problem. Kako nismo namjeravali biti dio turističke grupe, morali smo pronaći vlastiti način da stignemo na odredište. Vrijeme je bilo ograničeno, koliko god turske kompanije bile jeftine i djelotvorne, nismo si mogli priuštiti gubljenje vremena - morali smo putovati zrakom. Otkrili smo da postoji nekoliko letova tjedno iz Ankare za Urfu, grad najbliži Haranu, pa smo rezervirali

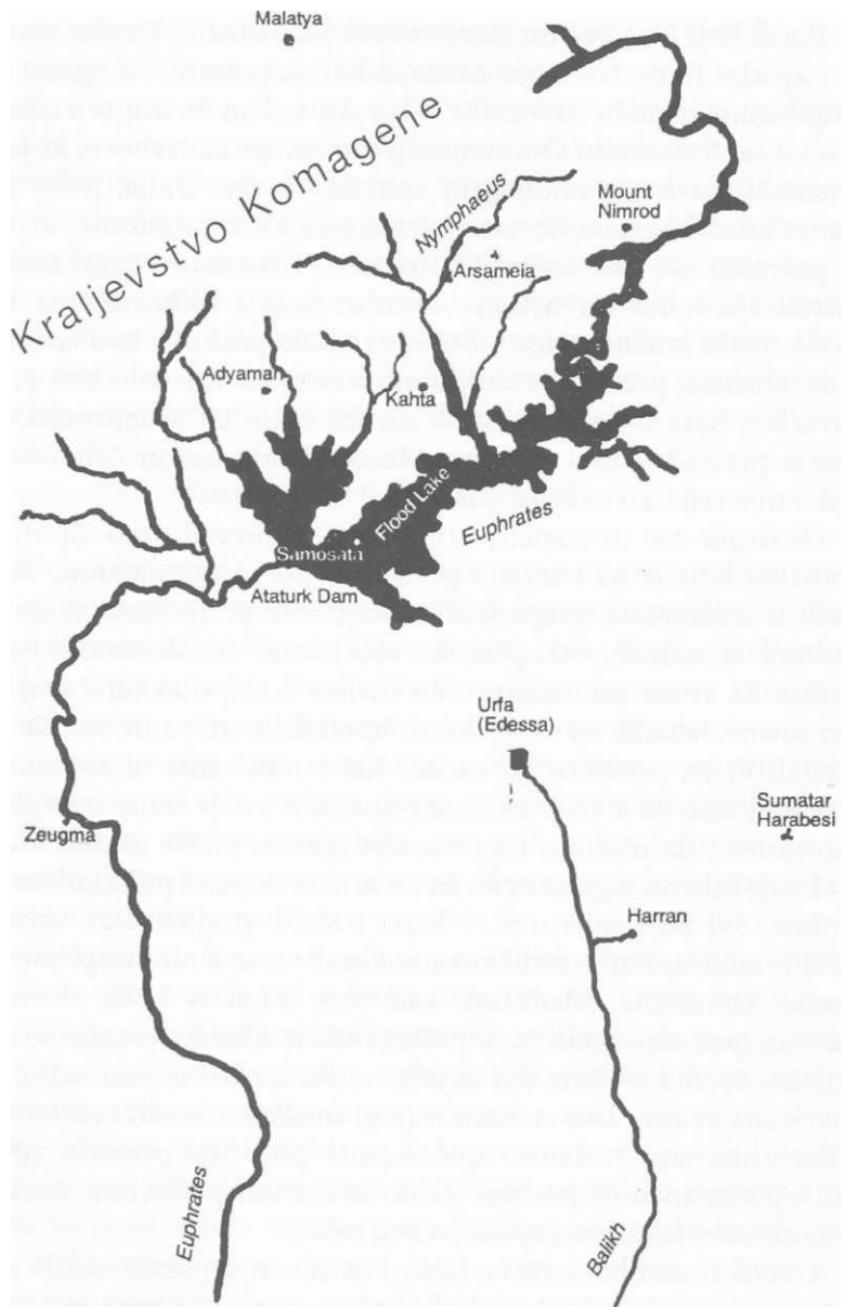
povratne karte. Nismo baš najbolje uviđali kakva je to biti pustolovina.

Kurdi koji nisu većinu stanovništva jugoistočne Turske markantni su i zgodni ljudi. Na svoju nesreću, bili su gubitnici u sporazumima potpisanim između Saveznika i Turaka nakon Prvog svjetskog rata, kao i u raščlanjivanju Otomanskog carstva, pa su teritoriji koje su oni zauzimali na kraju podijeljeni između Turske, Irana, Iraka i Sirije. Danas kurdska regija sjevernog Iraka ima kvaziautonomni status koji će potrajati sve dok američki, britanski i francuski ratni zrakoplovi patroliraju njihovim nebom. Bombardiranje njihovih sela koje su izvele turske zračne snage tobože je trebalo poslužiti kao kazna kurdske teroriste, premda je vanjskom svijetu to izgledalo kao primjena kovačkog bata u namjeri da se zdrobi orah. U nesigurnom ozračju koje je prevladavalo u sjevernoj Mezopotamiji nakon Zaljevskog rata, nitko nije riskirao sa statusom quo.

Obzirom na tu napetu atmosferu, okljevali smo uputiti se u područje koje je na televiziji predstavljeno kao ratna zona. Kad smo izašli iz zrakoplova, grupa ljudi za koje smo prepostavljali da su priпадnici tajne službe otkopali su svoje jakne i otkrili ramene futrole za pušku. Sa svom nonšalantnošću turista koji prijavljuju svoj whisky bez carine, izvadili su svoje dobro upotrebljavane automatske puške i predali ih na provjeru na carini. Kako nitko nije ni trepnuo, prepostavili smo da je to normalno ponašanje i to je samo povećalo našu zabrinutost da ulazimo na područje gdje su puške zakon. Međutim, ipak nije bilo razloga za strah jer su se naše bojazni pokazati neutemeljenima. Svi koji smo sreli, i Turci i Kurdi podjednako, unatoč njihovim međusobnim razlikama, pokazali su se iznimno prijateljskim prema strancima. Međutim, kad smo stigli u Urfu, drevni grad Edessu, ipak smo ostali zaprepašteni otkrivši koliko je zaostao ovaj dio Turske. Većina je žena još uvijek nosila tradicionalnu odjeću i bila zakrivena velom. Isto su tako mnogi muškarci nosili vremenske hlače i labave omotane turbane, tipične za to područje premda, absurdno, oni uglavnom nisu prava eno sjajno obojenim prslucima starih, nego jednoličnim jaknama zapadnjačkog stila.

Ušavši u autobus zračne luke, krenuli smo prema središtu grada. Ispostavilo se da je Urfa, ili bolje rečeno Sanliurfa kako se sada zove,⁹ neobičan hibrid između srednjovjekovnog središta i prigradske okoli-

Zemljovid 5.

lice s neboderima u stilu 60-ih prošlog stoljeća. Mjesto je ostavljalo dojam napuštenosti, a kako smo prolazili ulicama grada posvuda smo bili okruženi zapuštenim i propalim zgradama. Promatrajući grad iz autobusa, vidjeli smo ceste i ajane pune ljudi; neki od njih su bili zauzeti poslom, a drugi su jednostavno kratili vrijeme. Tržnica kraj koje smo se provezli - po onome što nam je vodi rekao, najveća a izvan Istanbula - nije obilovala turisti kom robom nego osnovnim životnim potrepština: hranom, za inima, loncima, tavama i odjećom. Provo enje zdravstvenih mjera u ovom je dijelu grada o čemu bilo zaostalo, jer su nam po iskrcavanju iz autobusa smrad odvoda, pa i neki još gori smrad, napali nosnice. Unatoč svemu, to Urfu je bio živahnim mjestom. Oko nas su ljudi govorili turski, arapski, kurdske i vjerojatno desetak drugih istog niza kih jezika i dijalekata koje nismo bili u stanju raspoznati. Svi su nas gledali u udu, kao da smo došli s drugog planeta, jer se zapravo Europljani rijetko mogu vidjeti u ovim krajevima, pa smo mi za njih bili podjednaka novost kao i oni za nas. Nismo imali vremena duže se zadržavati, tim više jer smo željeli što prije odjuriti do Adiyamana, a odatle produžiti do Kahte - vrata izgubljenog Komagenskog kraljevstva.

Ukrcali smo se u dolmus, sveprisutan minibus/taxi Srednjeg istoka i uskoro potom jurili smo kroz mezopotamsko ruralno područje. Kako smo se približavali obroncima gorja Anti-Taurus okolna se pustinja oko Sanliurfe postupno počela zelenjeti pašnjacima. Na vrhovima brojnih vrhunaca nalazile su se ruševine starih dvoraca, svojevremeno vjerojatno križarskih utvrda proisteklih iz vremena kad je cijelo ovo područje bilo na prvoj liniji sukoba između Kršćanstva i Islama. Sada je sve izgledalo mirno dok su zemljoradnici, među kojima mnoge žene odjevene u odjeću u svijetlim bojama, obraćali svoja polja duhana, pamuka, pšenice i povrća. Muškarci su se uglavnom mogli vidjeti kako voze traktore, dok je djeci bila prepustena briga za mala stada ovaca i koza. Bio je to uistinu biblijski prizor i uskoro smo se našli na prijelazu rijeke Eufrat, višestoljetne granice između Rimskog carstva i zemalja kojima su vladali Perzijanci.

Pa ipak, izgled može zavarati: ovo nije zemlja koja stoji u mjestu. Duž ceste posvuda su postavljeni novi putokazi za najnovije tursko mesto: Ataturk Baraji ili branu. Ovaj obiman, civilni inženjerski projekt kojim se zadržavaju i preraspodjeljuju vode močvara Eufrata, učinio bi

ak i Tiglat-Pilesera Ijubomornim. Na nesre u, veliko jezero koje je brana stvorila - iako je osiguralo brojne i o igledne koristi - potopilo je zajedno s brojnim drugim nalazištima u tom podru ju, i izvornu Komagensku prijestolnicu Samosatu. Mogli smo samo uzdisati i nadati se da e dobrobit i korist koje e od brane imati lokalno stanovništvo i životinjski svijet biti toga vrijedne, i da obuzdavanje tako velike rijeke ne e prouzrokovati previše problema onima nizvodno.

Kada smo stigli do odredišta, ispostavilo se da je Adiyaman bijedan, siromašan grad usred zlatne groznice. Nedavno otkrivena nalazišta nafte u okolini dovela su do lokalnog, vjerojatno nezadrživog gospodarskog rasta. To, me utim, nije uspjelo prikriti injenicu da je njihova dotadašnja industrija za zara ivanje dolara - turizam - imala sve, ali je zamrla uslijed lošeg publiciteta koji je okruživao kurdske nevolje. Prednost takvog stanja bila je u tome što smo prili no lako pronašli sobu u jedinom prihvatljivom hotelu u gradu. Za vrijeme doru ka sljede eg jutra prijateljski raspoložen predstavnik tvrtke ponudio nam je prijevoz do Kahte, odsko ne daske za izlete po Komagenskom nacionalnom parku. Nedugo potom našli smo se na kvrgavoj, uskoj, kamenom poplo enoj cesti koja je vodila do planine Nimrod, najvišeg vrha Komagene i našeg odredišta.

Naše pretpostavke o malom broju turista potvrđio je naš vodi , Kurd koji je govorio iskrivljeni engleski i vodio mjesni hotel. On je duboko i iskreno žalio što su neke naprašite, usijane glave PKK-a (Kurdistsanske radni ke stranke) ranije te godine uzeli nekoliko stranaca za taoce, navodno zato da bi pritisnuli ankarski režim, prijete i unosnoj turisti koj industriji. Prijetnja je bila u inkovita, a posljedica jest da je njegov hotel sada prazan i da se suo io s bankrotom. Nije potrebno naglašavati da je bio više nego voljan organizirati privatni obilazak svih drevnih nalazišta u regiji, zakupivši za tu svrhu minibus. Napustivši Kahtu, ustrajno smo se penjali nekoliko sati prolaže i kroz sela gdje smo sretali pili e i djecu, prije negoli smo kona no stigli na vrh planine. Stajali smo pred impresivnim vrhom od bijelog vapnenca pod kojim su negdje zakopani posmrtni ostaci Antioha Epifana I, najvažnijeg od komagenskih manjih kraljeva.

Humak, koji jako podsje a na piramidu, jedan je od najpoznatijih spomenika Turske: sami ga vole opisivati kao osmo udo starog svijeta. Podignut je na vrhu Nimrod, najvišoj planini u okolini, a sagra en

je od kamenja veli ine šake nagomilanih na veliku hrpu. Uspinjanje putem do podnožja humka trajalo je petnaestak minuta, ostavivši nas bez daha kad smo stigli na vrh. Do ekao nas je prizor koji uistinu ulijeva strahopoštovanje: svuda uokolo nalazili su se vrhovi planina i protezali se u daljinu dokle pogled seže. Me utim, nismo stigli ovamo zbog pogleda koji se odatle pruža, ve kako bismo vidjeli neobi nu zbirku kolosalnih statua koje su preko dva tisu lje a stajale poput stražara na planini, gledaju i svakodnevno izlazak i zalazak sunca.

Kad smo skrenuli iza ugla na isto nu terasu iznenada smo se suo ili s prvom skupinom obezglavljenih divova (slika 18). Njihove glave, oborene na tlo uslijed potresa, leže pokraj njihovih nogu, s pogledom vje no uprtim prema zori. Izme u pet sjede ih bogova središnja figura bio je Zeus, otac gr kog panteona, kojeg je Antioh izjedna avao s Ormuzdom. Kip je ogroman: stoje i uz njegove noge, unato svojoj visini od 185 cm, nisam mu bio ni do koljena (slika 19). Odmah uz njega, s njegove lijeve strane, nalazila se jedina božica u skupini. Nekad se vjerovalo da personificira božicu sudbine koja se na gr kom zove Tihe, a na perzijskom Ashi, ali danas se op enito smatra da predstavlja plodnu komagensku zemlju. S njezine druge strane nalazi se Apolon - Helios koji nosi frigijsku kapu i koji je, kao bog svjetla, izjedna en s Mitrom iz perzijskog panteona. Sa Zeusove/Ormuzdove desne strane stajao je mladena ki lik samog Antioha. Premda nešto manje veli ine u odnosu na njegove uzvišene pratioce, on je o igledno bio uvjeren da e u smrti, ako ne ve za života, sjediti s desna Ocu. Njemu s desna nalazi se kip Herakla koji je, sude i po broju njegovih prikaza na komagenskim reljefima, bio jedan od omiljenih bogova. Bio je izjedna en s perzijskim bogom pobjede zvanim Verethragna (Artagnes). Ovoj petorici bogova sa svake strane stajao je par kipova orla i lava, heraldi kih zvijeri komagenske kraljevske ku e.

Ispred kipova bio je prili no prostran greben na ijem je isto nom kraju bila niska, stepenasta platforma. U obliku kvadrata stranica od 13,5 metara iako je izgledao kao helipad, i nekad je zaista kao takav korišten, prema vodi u bio je to zoroasterski vatreni oltar. Sa sjeverne i južne strane grebena i duž više - manje okomite linije na niz divova bile su rupe koje su neko nosile serije reljefa. Neki od njih leže u blizini - pljosnate tanke kamene plo e s izrezbarenim likovima perzijskih i gr kih plemi a, odnosno Antiohovih predaka. Ostali reljefi su vari-

jacije "rukovanja", omiljenog sredstva Komagenjana da pokažu u kako su dobrim odnosima bili sa svojim bogovima.

Dojam koji je ova isto na terasa na nas ostavila bio je udesan, osobito zbog velike piramide kamenja iza sjede ih kipova bogova te panoramskih pogleda koji su se pružali u drugim smjerovima. Ovaj tra ak božanske veli anstvenosti, me utim, bio je tek po etak. Putem oko sjeverne strane humka stigli smo na zapadnu terasu. Ovdje je ista skupina bogova sjedila na svojim prijestoljima, tako er okružena reljefima predaka i mnogim prikazima Antioha kako se rukuje s bogovima. Postojale su, me utim, i neke razlike: nije bilo vatre nog oltara a divovi, premda ne mnogo manji od svojih isto nih pandana, bili su raspore eni na nešto druk iji na in. No, još je nešto bilo vrlo zanimljivo i specifi no za ovu terasu: astrološki friz koji je predstavljao konstelaciju lava (slika 21). Vidjeti ga, po prvi puta, bilo je ushi uju e iskustvo budu i sam o njemu itao. Naime, bio je predmetom iscrpnog istraživanja poznatog arheo-astronoma Otta Neugebauera koji je utvrdio da ne samo da je simbolizirao lava nego da je, ustvari, to bio horoskop.

Bilo je vrlo hladno i s ove strane humka u udubinama na zemlji još je bilo snijega, premda je bio po etak svibnja. Nikog drugog osim nas nije bilo, potpunu tišinu lomili su samo zvukovi zavijanja vjetra kroz pukotine u divovskim statuama. Mo i prisutnost tih kipova na neki tajanstven na in govorili su nam kroz vjekove, ali osje aji koje su izražavali nisu bili ono što bi se moglo o ekivati. Antioh se nije pokazao kao hladni, bezobzirni ego-manjak, premda je smještanje vlastite statue s desna Zeusu upu ivalo na odre enu taštinu. Istina je da su njegovi ljudi morali uložiti golemi rad da bi se stvorio tako iznimian spomenik; ovjek može samo suosje ati zbog truda uloženog u lomljenje i podizanje ogromnih kamenih blokova potrebnih za izradu ovakvih divova. Ali rad na izgradnji humka, koji sa svojih 50 metara visine nije mnogo manji od piramide Mikerina,¹⁰ vjerojatno je bio dobrovoljan. Mogao sam zamisliti grupe radnika kako odlamaju sa vapnena kih litica planine i lome velike kamene blokove na manje, iskoristive dijelove. Beskrajna procesija ljudi koji nose košare tih krhotina na svojim glavama dok se polako uspinju do vrha, da bi ostavili svoj teret na rastu u gomilu. Ako je na taj na in podignuti humak trebao biti njegovo posljednje po ivalište, kako ve ina arhe-

ologa vjeruje, tada je njegova izgradnja od krhotina kamenja bila pametna zamisao. Do sada nitko nije otkrio njegovu posmrtnu odaju i, bez premještanja cijele hrpe, ini se nevjerojatno da e ju ikada otkriti. Za razliku od egipatskih faraona koji su pohranili svoje posmrtnе ostatke u mnogo usavršenijim piramidama, Antioh može u miru po ivati ispod humka od usitnjene kamenja.

Sude i prema natpisima koje je uklesao na pozadinama divovskih statua, svoj je hijeroteon sagradio sa svrhom. On nije zamišljen kao jednostavna grobnica, nego kao mjesto gdje e mo i okupiti svoje ljude za vrijeme religioznih sve anosti povezanih s njegovim ro endanom ili krunidbom. Svjestan mo i simbola kao i svaki Papa, sagradio je hram bogova na vrhu lokalnog ekvivalenta planini Olimp. Ovdje su o igledno obožavali planetarne bogove te slavili misterije zore i sumraka. Kao najviša to ka njegovog kraljevstva, bilo je to simboli ki mjesto najbliže nebu, mjesto gdje su se bogovi i ljudi mogli družiti. Me utim, u inilo mi se da je to ak i više od razra ene grobnice s oljmpskim pretenzijama. Ovo mjesto ima udno ozra je koje je nekako podsje alo na egipatske piramide. Da li je ovaj kompleks, poput Gize, mogao biti ono što je Gurdjieff nazvao "legominizam"? Ukratko, je li sadržavao tajnu poruku za budu nost? Mnogo je toga upu ivalo da bi moglo biti tako; tome je svakako doprinosiso i neobi ni lavlji horoskop. Odlu io sam da u to istražiti im se vratim ku i.

Spuštaju i se s planine Nimrod istom cestom s velikim rupama kojom smo se i uspeli, krenuli smo prema drugom zna ajnom komagenskom svetištu u Eski Kale (staroj utvrdi). Tu smo posjetili nekad vjerovatno glavno duhovno središte drevne Komagene jer je bilo mnogo dostupnije prijestolnici Arsameia-ad-Nymphaeum i, za razliku od vrha planine Nimrod, moglo ga se posje ivati tijekom cijele godine. Uspinju i se strmim putem uz liticu, do ekao nas je veli anstven pogled, ovaj put preko doline rijeke Nymphaeus (slika 22). U blizini je bio slomljeni reljef Antioha kako se rukuje s bogom koji je identificiran kao Apolon - Mitra. Dalje uz brdo nalazi se špilja za koju arheolozi vjeruju da je bila grobnica njegovog oca Mitridata I. Sama špilja bila je prili no nezanimljiva osim slijepog prolaza, nepoznate namjene, koji se spuštao iz njene pozadine. Odmah ispred pe ine i na rubu kosine bili su dijelovi reljefa koji je izgleda predstavljao oca i sina zajedno, koji su se nekad možda isto rukovali.

Napustivši ovu prvu pe inu, vratili smo se i nastavili uz brijeg do o ito najvažnijeg i zasigurno najo uvaniјeg svetišta na brijegu. Ovdje je bio još jedan veliki reljef komagenskog kralja Mitridata ili Antioha kako se rukuje s Heraklom (slika 23). Kao i na reljefima na Nimrodu, ovaj drugi bio je prikazan kao mo an, nag i bradat ovjek s velikom toljagom u lijevoj ruci. Odmah uz reljef, u stijenu je uklesan gr ki natpis - najduži u Maloj Aziji. On objašnjava kako je Antioh sagradio ovo mjesto kao uspomenu na svoga oca Mitridata, i kako je uredio da se ovdje svaki mjesec izvode odre ene ceremonije u njegovu ast. Ispod natpisa bio je drugi slijepi prolaz usje en u obronak brda (slika 24). Ovaj tunel, kojeg su o istili njema ki arheolozi izme u 1953. i 1956., dug je 158 metara i nagnut je pod kutom od 35 stupnjeva. Ako su se Nijemci nadali da e na kraju svog teškog rada prona i Mitridatovu grobnicu, u egipatskom stilu, na dnu prolaza, bili su razo arani. Njegova namjena ostaje zagonetka, nitko ne zna za što je služio, no pretpostavka da nije završen i da je trebao služiti kao put za bijeg iz dvorca iznad sada je odba ena u prilog nepoznatog ritualnog zna aja. Pregledavaju i prolaz zbog tragova, moram priznati da sam bio zbumjen. No, prisje aju i se *Misterija Oriona* i kako su takozvani "zra ni otvori" u Velikoj piramidi imali ritualno zna enje po tome što su bili upereni u odre ene zvijezde, palo mi je na pamet da bi to tako er mogao biti slu aj s Arsameom.

Ostavivši ovo mjesto, spustili smo se nazad niz brdo i još jednom se ukrcali na mini-bus. Krajolik koji nas je okruživao imao je neku magi nu ljepotu i mogli smo zamisliti Mitridata, Laodiku i Antioha kako ugodno žive u ovom okružju. Zamjetan je bio, me utim, nedostatak velikog drve a. Da Komagenjani danas moraju Asircima platiti danak od 300 debala godišnje teško bi ih mogli prona i. Gubitak šumskog pokriva a, kao i u tolikim drugim krajevima svijeta, imao je štetne posljedice. Brda su strašno erodirala tako da danas, u podru jima podalje od rije nih obala, raste uglavnom samo grmlje.

ak je i ono u pravilu okljaštreno da bi se osigurala potrebna zimska hrana za koze; stoga postoje male šanse da bi šume koje su neko krasile gola brda ponovno izrasle. Sve je to prili no tragi no i u potpunoj suprotnosti s Bennetтовim opisom doline Šeik Adi, gdje su sve do 50-ih godina prošlog stolje a lokalni stanovnici jezidi živo drve e smatrali svetim, te je bilo zabranjeno sje i ga. Stabala je stoga bilo

mnogo, pružala su sjenu, zadržavala tlo i uljepšavala dolinu.

Ostavivši za sobom brdovitu zemlju, došli smo do mosta preko rje ice Cendere, pritoke Nymphaeusa. Ova iznimna konstrukcija, 7 metara široka i 120 metara duga, postavljena je po zapovijedi Rimskog cara Septimija Severa (193. - 211. n.e.). Na oba je njegova kraja dao podignuti po par stupova: za sebe i svoju suprugu Juliju Donnu na jednom kraju, a za njihovo dvoje sinova - Karakalu i Geta - na drugom kraju. Poslije Severove smrti došlo je do borbe za prijestolje i Karakala je ubio Getu. To je imalo za posljedicu da je i stup ovog potonjeg tako er srušen, pa danas postoje samo preostala tri. Pogled na ovaj most bio je još jedna lekcija o tome kako esto taština, arhitektura i politika idu ruku pod ruku. Osim toga, injenica da još uvijek neošte en stoji i nakon približno 1800 godina postojanog korištenja mnogo govori o rimskoj gradnji.

Prije no što smo napustiti Komagenu, na povratku u Urfu posjetili smo još jedan neobičan humak, za koji mnogi istraživači vjeruju da je bio mjesto pokopa ženskih lanova kraljevske obitelji. Drugi vjeruju da je bio korišten za rituale tijekom zimskih mjeseci, kada druga mjesta na većim visinama u brdima nisu bila dostupna. Kako god, ipak je uistinu impresivan, iako je otprilike 35 metara niži od humka na vrhu planine Nimrod. Međutim, ovdje nisu bili postavljeni kipovi bogova; umjesto toga, ovdje se nalazi niz uspravnih stupova. Oni su izvorno smješteni u jednako udaljenim grupama, po tri na južnoj, sjeveroistočnoj i sjeverozapadnoj strani humka. Njihovo obredno značenje je nepoznato, ali etiri od njih još uvijek stoje. Na vrhu jednoga stoji orao (dajući tom mjestu tursko ime "Karacus" ili ptica kos), na drugome je bezglavi lav, dok je na trećem scena "rukovanja", vjerojatno kraljice s jednim od bogova.

Prepuštajući sve ove neobične spomenike izgubljenoj civilizaciji iza nas, ponovno smo se našli u Kahti. Bilo je već kasno i željeli smo se vratiti u Urfu. Međutim, dotada vedar, na trenutke oblačan dan pretvorio se u nešto drugo. Tamni su oblaci odjednom prekrili nebo i na putu autobusom iz Adiyamana vidjeli smo mezopotamijsku oluju u punoj silini. Sjajne sijevajuće munje pojavljivale su se na nebnu, a kiša je lijevala kao iz kabla. Uskoro je cesta bila posve poplavljena, kao da je sama Ataturkova brana bila probijena. Kad smo stigli u Urfu, glavna ulica - neizostavno nazvana Ataturkov bulevar - koja je dan ranije

bila suha i prašnjava, sada se pretvorila u rijeku. Bio je to nepovoljan po etak drugog dijela našeg putovanja: promrzli i blatnjavi prijavili smo se u jedino pristojno svratiste u gradu - Hotel Haran.

Te mi je no i bilo strašno zlo. Odbio sam kad mi je naš kurdski vodi ponudio feferone s roštilja i tijekom cijelog tjedna koliko smo dotad bili u Turskoj, pažljivo sam izbjegavao evape iz pe enjarnice. Da li se radilo o svježe pe enom *pita* kruhu iz seoske pekarnice blizu Kahte, ili o hladnoj, izvorskoj vodi s polovice puta do planine Nimrod, ili možda o nešto manje svježoj iz hotela u Adiyamanu, nikad ne u saznati. Bilo je o igledno da sam se ozbiljno razbolio, a našu medicinsku torbu smo nesmotreno ostavili, zajedno s pola naše odjeće, u hotelu pokraj Fethive, gdje smo rezervirali sobu u kojoj smo trebali odsjeti nakon povratka s istoka. Bio je petak naveđen i sve se, uključujući i ljekarnu u susjedstvu, zatvaralo. Oajni ki smo odjurili do tamo i pokušavao sam objasniti što želim a oni su, jednako oajni, pokušali razumjeti. Ali, između nas je postojala jezična barijera i koliko god se oni trudili nisu nas mogli razumjeti. Na kraju su nam prodali nešto za što se ispostavilo da su tablete za probavu i bočicu aspirina. Svakako ne ono što mi je bilo potrebno. Budući da imam dijabetes i ovisim o inzulinu, nije se radilo samo o nezgodi, već o zaista opasnoj situaciji. Ljekarna je bila zatvorena preko vikenda, dakle, nisam mogao nabaviti odgovarajući lijek, pa sam morao održavati razinu šećera u krvi na prazan želudac. Situaciju je dodatno pogoršavala injenica da je naš povratni let za Ankaru, a odatle za Fethive, bio sljedeći utorka. Unatoč svemu, morali smo se naći na tom letu, no kako se subota pretvorila u nedjelju, a nedjelja u ponедjeljak - a još se nisam osjećao bolje - uvidjeli smo da ne samo da ćemo propustiti odlazak u Haran, nego vjerojatno ne ćemo moći ni razgledati Urfu.

Te večeri, treći dan i zaredom, kad sam legao postao sam prilično deliran. Počeo sam ludo halucinirati, promatrajući oima svoga umazivajuće prizore raskošnih palača, crkvi i dvoraca. U tom, snući sličnom stanju, dočekao me ovjek koji je izgledao kao monah. Odveo me uz spiralno stubište da mi pokaže ono za što je rekao da su uđa Edesse, drevnog imena za Urfu koje sam posve zaboravio. Stubište, ograde i štošta drugo bilo je na injeno od najnježnijeg filigrana, od pažljivo izrezbarenih greda s bisernim intarzijama. To je bilo poput

Bagdadskog kioska, najljepšeg sultanovog paviljona u istambulskoj pala i Topkapi, samo ve e, pa i raskošnije. Ovo je, objasnio je, Edessa kakva je nekad bila, grad kojem je na veli anstvenosti zavidio svijet.

Po eo sam shva ati da je ondje, ispod prašnjavih ulica i propalih zidova, bila skrivena tajna koju bih trebao potražiti. Tajna je bila skrivena da bi sad mogla ugledati svjetlo dana. Me utim, što god da je tamo bilo skriveno, ne u to prona i ovom prilikom. Ovo je putovanje, ini se, imalo za cilj samo Komagenu. "Monah" me obavijestio da su zasad vrata Edesse za mene zatvorena, ali ako se vratim sljede e godine, bolje pripremljen nego sam tada bio, onda u na i ono što sam tražio. S tim sam se rije ima probudio, ili bolje re i došao k sebi, oblichen znojem, ali ne i u groznici. Osje aju i se kao Sir Percival koji je, kad mu je pokazan Sveti Gral, zaboravio postaviti pravo pitanje, i zbog toga propustio mogu nost za više od pogleda na arobnu ašu, bio sam opet suo en s jednoli nim, sme im dekorom naše hotelske sobe i neprekidnom bukom prometa izvana. Analogija s Gralom, kako u kasnije otkriti, bila je posve prikladna za ono što se dogodilo.

Sljede eg dana, osje aju i se malo bolje, nešto malo sam pojeo za doru ak - prvo jelo u protekla tri dana - prije nego smo još jednom krenuli prema zra noj luci. Nismo imali vremena posjetiti Abrahamove ribnjake, razgledati dvorac, tržnicu, ruševine crkve Sv. Ivana ili bilo koje drugo udo drevne Edesse. Baš kao što je rekao arhetipski monah iz moje fantazije, vrata su nam ovaj put bila zatvorena. Došli smo, i ne znaju i, u jedan od najosebujnijih gradova na svijetu, no osobno to nisam shva ao sve dok nije bilo prekasno. Pa ipak, kao što pri a o Galahadu ima svoj slijed u kojem on dobiva drugu priliku da ispravi svoju pogrešku, tako sam znao da emo se unato svemu vratiti u Urfu. Sljede i u put biti bolje pripremljen i uvaru na vratima postaviti prava pitanja: što je ovaj grad i tko je njegov uvar? Ova e pitanja, me utim, morati pri ekati. Prvo sam trebao razmrsiti tajnu Komagene i Antiohovog udnog kulta bogova. Nisam imao ni približne zamisli kuda e ovo voditi, ali imao sam osje aj da bi moglo biti nešto uzbudljivo.

Komagenski lav

Vrativši se kući iz Urfe morao sam mnogo toga napraviti. U

Komageni smo kupili dva mala vodića, jedine izvore informacija na engleskom koje smo mogli pronaći o Antiohu i njegovim neobičnim spomenicima. U tim se knjižicama spominjao pionirski rad Otta Neugebauera na Lavljem horoskopu. Na njegovo sam ime naišao već ranije, u vezi s *Misterijem Oriona*: on je, zajedno s kolegom Richardom Parkerom mnogo godina radio u timu na Brown University na Rhode Islandu, i obojica su bili renomirani stručnjaci za egipatsku astronomiju. Oni su prvi prepoznali da je antropomorfna *Sahu* figura, koja se može vidjeti na stropovima egipatskih grobnica i urezana na vršnim kamenima piramide predstavljala konstelaciju Oriona.¹ Iz tog sam razloga bio iznimno zainteresiran za ono što je on imao reći o Komageni. Kao najbolji izvor informacija ovakve vrste u inio mi se Britanski muzej, te sam nekoliko tjedana kasnije uspostavio kontakt s Odjelom za zapadnoazijske starine u namjeri da provjerim mogu li mi oni pomoći. Uputili su me na jednog od svojih pomoćnih kustosa, vrlo uslužnu damu imenom Dominique Collon. To no je znala što tražim i ljubazno ponudila da mi pošalje kopiju lanka Neugebauera (ovog puta udruženog s drugim kolegom, H.B. van Hoesenom) pod naslovom "Gradi horoskopi", kao i korisnu bibliografiju za druge izvore o Komageni ukoliko mi budu potrebni. Zahvalivši joj na trudu, nestrpljivo sam ekao da paket stigne.

Kad je materijal stigao video sam da je zaista izvanredan. Neugebauer i van Hoesen pažljivo su analizirali zvjezdane uzorke na Lavljoj steli Antiohovog hijeroteona, za koje su se, izgleda, svi slagali

da predstavljaju neku vrstu horoskopa, i precizno ih datirali u 62. g. pr.Kr.. Tijelo lava ukrašeno je brojnim zvijezdama, što upu uje da je trebao predstavljati konstelaciju Lava. Neugebauer je po tom pitanju bio jasan, u usporedbi s Eratostenovim Catasterismima:

Nema sumnje da lav predstavlja konstelaciju "Lava" jer se 19 zvijezda, prikazanih na i u blizini tijela lava, vrlo blisko podudara s položajima 19 zvijezda pripisanih toj konstelaciji u takozvanim Eratostenovim Catasterismima.²

Veza s Eratostenom (oko 276. - 194. pr.Kr.) iznimno je zanimljiva. On je bio znanstveni pisac iznimnih umnih sposobnosti iz Aleksandrije, a najve e mu je postignu e bilo mjerjenje opsega Zemlje. Uvidjevši da na ljetni solsticij sunce sja to no na bunar bez da baca sjenu u Syene, na Rakovoj obratnici, izmjerio je kut sunca u podne na isti dan u Aleksandriji. Kako je bilo poznato da je udaljenost od Syene iznosila 5.000 stadija, izra unao je da to odgovara 1/50 velikog kruga oko Zemlje, koja je dakle imala obujam od 250.000 stadija.³ Kasnije je ovo ispravio na 252.000 stadija. Neugebauerova sugestija da se zvijezde prikazane na lavljem liku podudaraju s Eratostenovim zvjezdanim atlasom navodila je na zaklju ak da - tko god da ih je izradio, morao je biti u posjedu ove knjige - što je nimalo nevjerojatno, obzirom da je kraljevska ku a svojatala gr ko podrijetlo. Kasnije u otkriti da je takvo tuma enje gotovo sigurno istinito, i da se i dalje iznena uju e razgranava.

Neugebauer i van Hoesen zatim su raspravljali o tri ve e, pomno izra ene zvijezde koje stoje iznad le a lava. One su na reljefu ozna ene imenima koja odaju njihov identitet - Jupiter, Merkur i Mars, pri emu se ovaj prvi nalazi najbliže glavi. Ispod glave lava, s njegovog vrata visi polumjesec. Ovo je, kao što su autori osje ali, bilo najvažnije od svih obilježja; naime, dok se zvijezde i lava možda i moglo tuma iti kao puke simbole kraljevske mo i ili zaštite omiljenih bogova, mjesec uobi ajeno nema nikakve veze sa znakom Lava. Njegova prisutnost na skulpturi lava upu uje na to da se radi o horoskopu, pri emu konstelacija Lava predstavlja doma ina trima planetima i mjesecu. Broj mogu ih datuma kada se na nebu mogao pojaviti takav raspored zvijezda nije tako velik kao što bi se u prvi trenutak moglo

pomisliti. Jupiter je poprili no spor planet: njegov dvanaestogodišnji ciklus podrazumijeva da će u Lavu biti prisutan samo jednom svakih dvanaest godina. Dok će se Merkur pojavljivati jednom godišnje, Mars je sporiji i prolazit će kroz Lava približno dva mjeseca jednom u svake dvije godine. Još više smo suziti izbor kada uzmemo u obzir da mjesecu treba svega 29 i pol dana da napravi potpuni krug zodijaka. Dakle, u Lavu će biti otprilike 2 i pol dana. Uvezši u obzir sve navedene imbenike i vrativši nebo iznad Komagene do odgovarajuće epohe, Neugebauer i van Hoesen mogli su precizno odrediti pet mogućih datuma u približno točnom vremenu, na način da odgovaraju horoskopu. To su bili:

- a) -108. srpanj 15.
- b) -97. srpanj 16.
- c) -61. srpanj 7.
- d) -61. kolovoz 4.
- e) - 48. srpanj 13.⁴

Budući da Lavlji horoskop ne uključuje ni Sunce ni planete Veneru i Saturn, datumi pod a), d) i e) mogu se isključiti. Ostaju nam, dakle, samo datumi -97. srpanj 16 i -61. srpanj 7. Kako se opečeno smatra da se horoskop odnosi na Antiohovu krunidbu, -97. se može otpisati kao prerana godina. Tako smo došli do jedinog preostalog datuma pod c) koji, pisan po gregorijanskom, suprotstavljen onom astronomskom, pada na 7. srpnja 62. pr.Kr.

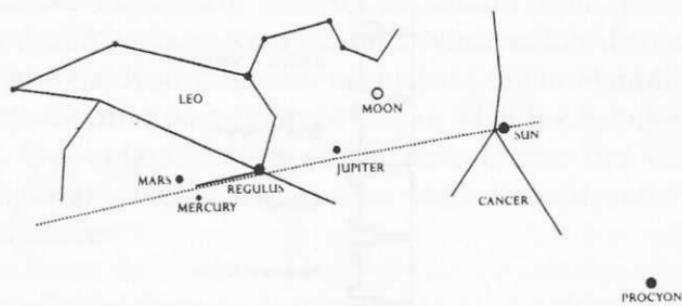
Pokušati objasniti značenje ovog datuma, međutim, nije tako jednostavno kao što bi se moglo pomisliti. Povijesni dokazi upućuju na to da je 69. g. pr.Kr. Antioh već bio kralj Komagene, u vrijeme kada je bio prisiljen predati se rimskom generalu Lukulu. Ukoliko Lavlji horoskop prikazuje dan njegove krunidbe, tada je to bila ponovna krunidba. U prilog ovoj tvrdnji autori navode injenicu da su nakon Pompejeve reorganizacije Istoka Rimljani ponovno potvrdili Antioha i dopustili mu da sačuva svoje malo kraljevstvo kao tampon-državu. Ovo ponovno potvrđivanje Antioha na njegovom tronu, zaključuju autori, ono je na što se horoskop odnosi, kao i razlog za slavlje.

Išitavajući njihove iscrpne argumente i provjeravajući ih uz pomoć računalnog SKYGLOBE simulacijskog programa, morao sam se složiti da su vjerojatno bili u pravu u pogledu datuma smještenog u 62. pr.Kr., iako se 6. srpnja inio prikladnijim od 7., budući da bi na

taj dan mjesec doista bio ispod "glave" Lava, umjesto na pola puta niz lavlju figuru. Pa ipak, bilo mi je teško povjerovati da bi Antioh želio slaviti uplitanje Rimljana u unutarnja pitanja Komagene. Još bi manje želio oglašavati - pod pretpostavkom da je to doista bio slučaj - da je za svoje prijestolje, na kojem je već sjedio niz godina, dugovao zahvalnost Pompeju. Hijeroteon je morao biti više od toga; i dalje sam bio uvjeren da je sadržavao nekakvu ezoteričnu poruku, duboku tajnu zapisanu u kamenu. Mjesto gdje je najprije trebalo tražiti taj skriveni kod bile su same statue, pa sam se vratio vodičima i video snimkama koje sam sam napravio u namjeri da vidim koji bi se tragovi tu mogli otkriti.

Gledajući zapadnu terasu, na kojoj je smješten Lavljih horoskop, izbrojio sam kipove. Bilo ih je ukupno pet (ne broje i parove orlova i lavova), koji su imenovani kao Zeus-Ormuzd, Ares-Herkul-Artagnes, Apolon-Helij-Mitra-Hermes, Komagena i sam Antioh. Dok su prva dva očito bila Jupiter i Mars, s trećim nešto nije bilo u redu. Naime, za Antioha je imalo smisla staviti u vezu Apolona s Helijem i Mitrom - svi su oni bili bogovi svjetla povezani sa suncem - Hermesu tu nije bilo mjesto. U grčkoj mitologiji on je bio bog putova, pisanja, matematike i medicine. Njegov planet nije bilo sunce nego Merkur, što je, podrazumijeva se, njegovo latinsko ime. Pitalo sam se zašto je Antioh

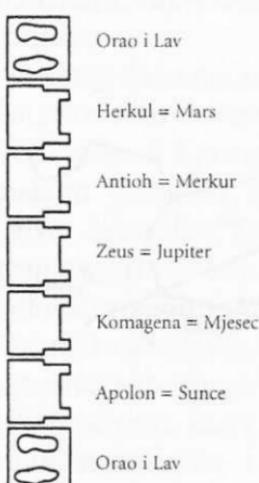
Prikaz 3.

Horoskop za 6. srpnja 62. pr. n. e., gledano iz Arsameje

napravio tako o iglednu pogrešku. Zašto miješati Hermesa s bogovima sunca, bez obzira pod kojim oni imenima bili poznati? Zatim se postavljalo pitanje božice Komagene. Je li ona jednostavno bila duh zemlje ili je trebala biti izjedna ena s nebeskim tijelom? U slučaju ovog drugog, postojala su svega dva kandidata koja su dolazila u obzir: Venera i mjesec. Kako se mjesec pojavljuje u Lavljem horoskopu a Venera ne, bio sam sklon zaključku da je to tijelo najbliže identificirano s Komagenom. Ovakvo tumačenje ima smisla i stoga što je mjesec u mitologiji gotovo uvijek povezan ne samo sa ženskom stranom života, nego i s vodom. Na svoje sam oči vidio kako je Komagena bila zemlja kojom su dominirale njezine rijeke koje su se, premda mirne i spore ljeti, u druga godišnja doba mogle pretvoriti u bujice. Otapanje snijega u gorju Anti-Taura zajedno s kišama lako je moglo izazvati poplave ne samo Eufrata, nego i njegovih manjih pritoka. Stoga ne udi da su obožavali mjesec, i pokušavali udobrovoljiti božicu kako bi izbjegli njezinu ljutnju.

Prikaz 4.

Istočna terasa Hiperoteona Antioha I. Epifana gledana odozgo.
Odgovarajući datum je 12. srpnja 98. pr. n. e.

Ukoliko prihvativimo kao to no da je statua Komagene bila simbol mjeseca, postaje jasno da statua samog Antioha - a ne one boga Sunca Apolona-Mitre, mora zapravo predstavljati Merkur. Lako je moguće da se upravo u tome krije ezoteri na tajna kipova: svi oni predstavljaju nebeska tijela, a dodamo li im još i sunce, tada su to ista ona tijela koja su uklesana na Lavljem horoskopu. U namjeri da to provjerim, promatrao sam redoslijed kipova na njihovim prijestoljima. Raspored na isto noj terasi različit je od onog na zapadnoj, a budući da su sve statue ostale bez glava, postoje određeno neslaganje među stručnjacima o tome kakav bi to bio taj raspored trebao biti. Međutim, prema Akgurkalu i većini drugih pisaca izuzev Dörnera, redoslijed kojim se prate statue na zapadnoj terasi glasi: Apolon, Komagena, Zeus, Antioh i Heraklo. Ovo je, gledano straga, odnosno, sa humka pod kojim je Antioh navodno pokopan, točno redoslijed Sunca, mjeseca i planeta na dan 6. srpnja 62. pr.Kr.. Unatoč tome, ostaje pitanje: zašto je izabrao taj dan i što je on značio? Koji god da su bili Antiohovi razlozi za gradnju njegovog hiperoteona, vjerojatno su tragovi o tome postojali u spisima koje je ostavio za sobom, a koji pojašnjavaju njegove namjere budući ih naraštajima. Odlučio sam ih bolje proučiti.

Spisi za novo doba

Imamo sredinu da je Antioh, poput nekih egipatskih faraona s kojima ga se može usporediti, ostavio za sobom velik broj natpisa. Najvažniji od njih zapisani su na leđima Nimrodske divice; godine 1883. su ih prevela dvojica turskih učenjaka: Osman Hamdi beg, ravnatelj Muzeja Otomanskog carstva i Osgan Efendi s Fakulteta lijepih umjetnosti. Ovi epigrafi otkrivaju da Antioh nije bio tiranin već duboko religiozni ovjek, koji je sebe video kao štetičnika bogova. Zapisao je sljedeće:

Uvijek sam vjerovao da je pobožnost, od svih vrlina, ne samo ona koja je posjedovanje najsigurnije, nego i ona kod koje je zadovoljstvo najblagotvornije za smrtnike; pobožnost je ta koja se injava sredinom i koja učini svoju korist zavidnom i, tijekom svog života, nastojao sam imati poštovanja za bogove, kao najo-

daniju stražu moga kraljevstva, i kao neusporediv užitak za moje srce.

Slijede i druge pobožne rije i, a potom objašnjava što predstavlja gradnja njegovog hijeroteona.

Time opravdavam svoju namjeru u podizanju, blizu nebeskim prijestoljima i na temeljima nedostupnima zubu vremena, ove grobnice gdje e moje tijelo, nakon što ostari usred ovih blagoslova, spavati u vje nom po inku, odvojeno od pobožne duše odletjele prema nebeskim predjelima Jupitera-Oromasde.

Odlu ujem posvetiti ovo mjesto podizanju sjedala za sve Bogovima sli ne, ne samo da bih podigao u sje anju na svoje pretke spomenike koje vidite, nego i da bi predani ljudi posve eni uzvišenim duhovima, neprekidno pred o imma imali, kao svjedoci moje pobožnosti, isto ovo mjesto, na kojem e imati iste osje aje. Zbog toga sam podigao ove kipove u božanskim formama koje vidite, Jupiteru-Oromasu, Apolonu-Mitri-Heliju-Hermesu, Artagnesu-Herkulu-Aresu, i mojoj domovini, plodnoj Komageni...

Nakon objašnjenja kako je postavio posebno sve enstvo "s odje om perzijske rase" da prinose žrtve i zauvijek im ostavio zemlju da bi platio njihovu službu, on posve uje svoj ro endan koji pada na 16. Aydnaios i dan krunidbe na 10. Loos kao nove blagdane koji e se slaviti *ad eternam*. Na podnožju Zeusovog kipa u hijeroteonu stoji zapisano:

"Zbog toga sam posvetio dan svoga ro enja koji je 16. Aydnaiosa i dan svoje krunidbe koji pada 10. dana mjeseca Loosa, pobožnostima velikim bogovima koji su mi uvijek služili kao vodi i tijekom moje sretne vladavine i koji su bili jedinstveni izvor op eg blagostanja u cijelom mojem kraljevstvu i, obzirom na obilje žrtava i ustanovivši da svaki od ova dva dana bude odre en za godišnje sve anosti, prikladno sam podijelio cjelokupno svoje carstvo za okupljanja, sve anosti i žrtvovanja,

i zapovjedio sam da gradovi slave sve anosti u najbližim hramovima koji su, iz istog razloga, najpogodniji za njih. A za ostatak godine, odredio sam da sve enici aste 16. i 17. dan svakog mjeseca kao godišnjicu mogu rojenja i moje krunidbe."

Neugebauer i van Hoesen dokazivali su da je upravo blagdan na 10. Loos bio prikazan Lavljim horoskopom i da je taj dan bio simboliziran sjede im bogovima na zapadnoj terasi. Do tog su zaključali jer su vjerovali da je kalendar koji je Antioh koristio bio isti kao onaj kasnije rimske Azije, koji bi mjesec Aydnaios smjestio u prosinac-siječanj, a Loos u sredinu ljeta:

Naposljetku, postavlja se pitanje kalendara. Znamo da mora biti negdje oko srpnja, jer s Merkurom u Lavu i sunce mora biti u ili blizu Lavu. S druge strane, znamo da se Antioh rodio na Avdnaios 16. i da je njegova krunidba pala na Loos 10. Kao što je Puchstein naznačio, horoskop nije mogao predstavljati dan rođenja jer Aydnaios u rimskom kalendaru provincije Azije (obalno područje zapadne Turske) odgovara ugrubo mjesecu prosincu... Potrebno je razmotriti datum 10. Loosa, dan krunidbe, kao datum horoskopa, budući da Loos grubo odgovara mjesecu srpnju, kao što to zahtijeva horoskop.

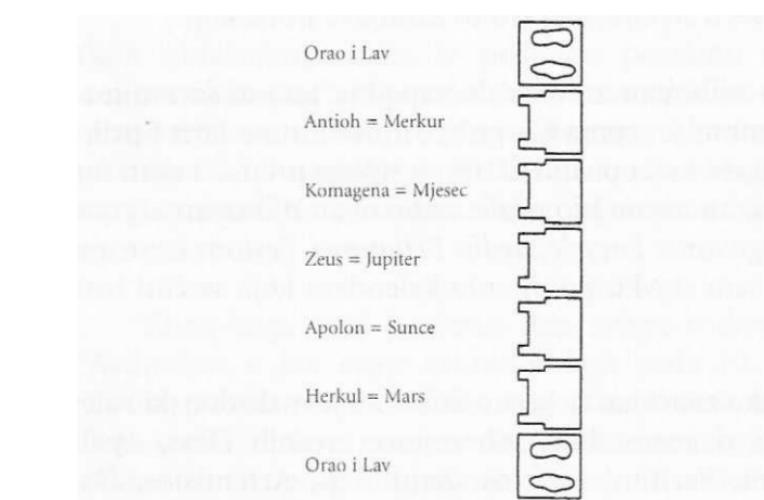
Slažem se s njihovim stavom da zapadna terasa, sa svojim simboličnim datumom 6. srpnja 62. pr.Kr., upisanim na lavu i prikazanim pomoću kipova koji opisuju datum u srpnju prema našem modernom kalendaru, no nisam bio posve zadovoljan njihovim argumentima. Tražeći odgovor u *Encyclopaediji Britannici*, estom izvoru informacija, otkrio sam stavku po pitanju kalendara koja se inično iznimno bitnom:

Isto tako značajan za kasno doba bio je makedonski kalendar, izvorno s dvanaest lunarnih mjeseci zvanih Dios, Apellaios, Audynaios, Peritios, Dystros, Xanthikos, Artemisios, Daisios, Panemos, Loios, Gorpiaios, Hyerberetaios. Otprikljike po etkom naše ere ovaj je kalendar, koji se uglavnom koristio u Maloj Aziji i Siriji, bio reformiran prema julijanskome.

Dakle, budu i je Komagena bila izvan Rimskog carstva do 17. n.e. štoviše, nije bila ak ni država-šti enik sve do Pompejeve reorganizacije 62. pr.Kr., moglo bi se prepostaviti da je u Antiohovo vrijeme makedonski kalendar kojeg su Komagenjani koristili još uvijek bio lunaran. Kako dvanaest lunarnih mjeseci od po 29 i 1/2 dana ine 354 dana, lunama "godina" zaostaje za solarnom godinom od 365 i 1/4 dana za 11 i 1/4 dana. To zna i da se bez odre enih ispravaka, po etak svakog mjeseca pomi e unatrag, godinu za godinom za 11 i 1/4 dana. Dakle, Puchsteinovu "primjedbu" o mjesecu Aydnaiosu možemo mirno zanemariti. Taj mjesec, naime, nije morao padati u vrijeme oko prosinca ve je, poput muslimanskog Ramazana i iz istog razloga, mogao zapo eti u bilo koje vrijeme, ovisno o kojoj se godini radi.

Kada sam to shvatio, bio sam siguran da - bez obzira što predstavlja zapadna terasa - isto na je terasa morala ozna avati njegov ro endan. Raspored kipova ovdje je drugi iji od onog na zapadnoj, ali dojam je da se ipak radi o istim planetima. Promatraju ih, poredani su s lijeva na desno kako slijedi: Apolon, Komagena, Zeus, Antioh i Herkul. Naslu ivao sam da bi Antiohov ro endan mogao padati oko

Prikaz 5.

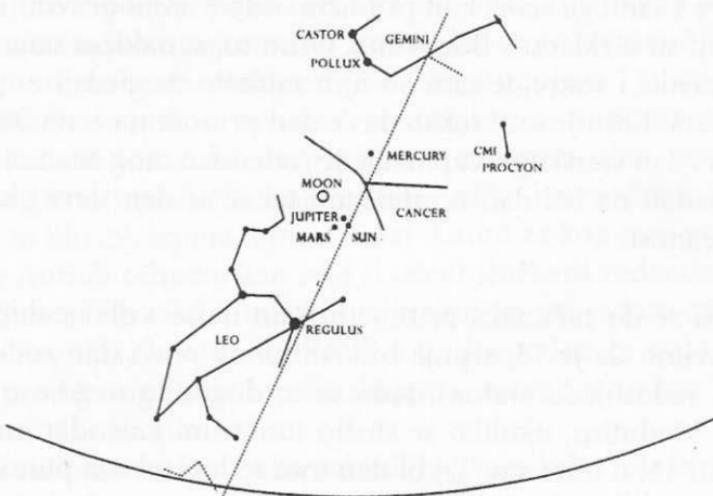

Zapadna terasa Hjeroteona Antioha I. Epifana gledana odozgo.
Odgovarajući datum je 6. srpnja 62. pr. n. e.

Neugebauerovog dana ozna enog pod b), odnosno 16. srpnja 98. pr.Kr.. Bez ograni enja da je mjesec Avdnaios morao biti usred zime, ova je prepostavka bila prili no mogu a. Znamo da je 69. pr.Kr. ve bio kralj (i to vjerojatno ve neko vrijeme). Tako er nam je poznato da je umro kao starac, negdje izme u 35. i 31. pr.Kr. Vrijeme ro enja tijekom 98. pr.Kr. otprilike bi odgovaralo pravom vremenu.

Koriste i SKYGLOBE program, još sam se jednom vratio unatrag kroz stolje a. Zaklju io sam da najbolje odgovara 13., a ne 16. srpnja. Tog su dana, naime - promatrano sa humka - štovani planeti bili pravilno raspore eni. Još je više zapanjuju horoskop za ovaj dan: on je takav da bi se njime svatko ponosio. Antioh je u svojoj astrološkoj karti imao ono što astrolozi nazivaju "stellium", a uklju uje njegovo natalno Sunce u to noj konjunkciji s Marsom, te Jupiter u znaku Raka ali u konstelaciji Lava.⁵ Svega oko 11 stupnjeva ispred ove skupine nalazili su se njegov Merkur i Mjesec, oni sami u konjunkciji u Raku.⁶ Ovo je, kao što e zaklju iti svaki astrolog, iznimno snažan horoskop koji odaje pojedinca velike karizme, energije, bistra uma i rodoljuba, a stvara i sklonost prema taštini. Ono što možemo re i s vremenske

Prikaz 6.

Horoskop Antioha I Epifana, temeljen na rasporedu istočne terase.

distance - ovakve osobine izvrsno opisuju Antioha. imbenici koji nedostaju u njegovom horoskopu su dva planeta: Venera i Saturn. Ta bi se injenica mogla objasniti time da su ova dva planeta bila ispod horizonta u trenutku kada se on rodio, budu i su astrolozi njegova vremena prilikom tuma enja horoskopa bili skloni ignorirati planete koji se još nisu uzdigli. Kako je Saturn zašao oko 7.15 ujutro, a Venera nije izašla do otprilike 8.30 ujutro, ini se, ako je ovo doista njegov horoskop, da se rodio negdje unutar tog vremena. Sve se ovo savršeno podudara s položajem bogova na isto noj terasi njegovog hijeroteona.

Sve bi se ovo moglo initi neobi nim zbog još ne ega. Izgleda da njegov "ro endan" 16. Aydnaiosa koji je, kako nam sam priop ava, bio od velike važnosti, zapravo nije bio njegov stvarni dan ro enja nego datum koji je sam odabral, nešto poput "službenog" ro endana engleske kraljice u lipnju. Ovaj ro endan on dijeli sa svojim ocem Mitridatom I, i ini se da je to neka vrsta kraljevskog ro endana svih kraljeva. Objasnjenje se nalazi u duga kom natpisu u visokom kanjonu u Arsameji koji potanko odre uje odgovornosti njegovih sve enika.

... Dao sam izraditi kipove starijih ljudi, mojih o inskih dje dova i samoga sebe, koji približno odgovaraju pravim mjerama i koji su u skladu s Bogovima. Osim toga, naložio sam da do u sve enici i sestre, te sam od njih zatražio da gledaju u povišena mjesta. Kasnije sam rekao da e dan prinošenja žrtvi Bogovima, kao i dan vjerskog okupljanja, te ro endan mog oca i moj vlastiti padati na isti dan u mjesecu i taj e se dan slaviti kao javna sve anost.

Vrativši se do ra unala, primijetio sam nešto vrlo neobi no. Ako prepostavimo da je 13. srpnja bio Antiohov pravi dan ro enja (što odgovara redoslijedu statua), tada se to dogodilo negdje u vrijeme mla aka. Me utim, ukoliko se služio lunarnim kalendarom, to nije mogao biti 16. u mjesecu. Taj bi dan morao biti tek iza punog mjeseca. No, ako dodamo 16 dana do 29., tada ne samo da je mjesec na pravom mjestu, nego se i sunce pomaknulo u konjunkciju sa srcem Lava - zvijezdom Regulus. Da li je Antiohov pravi ro endan 13. srpnja 98. pr.Kr. mogao te godine odgovarati lunarnom datumu 1.

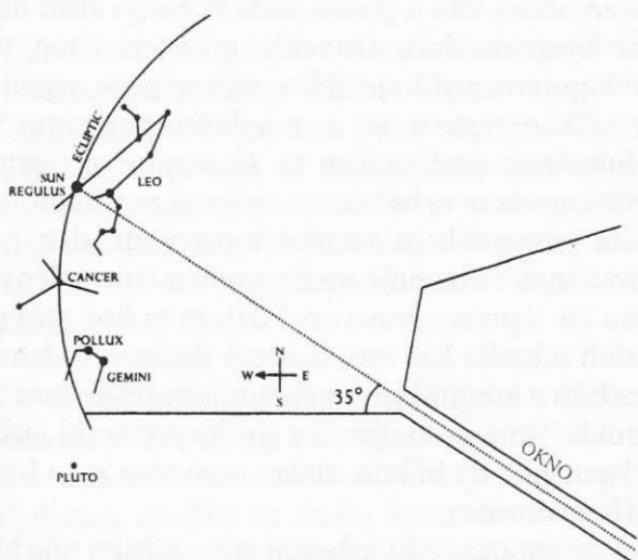
Avdnaiosa na njegovom kalendaru, i to na na in da bi ovaj drugi datum, njegov "službeni" ro endan bio 16. Aydnaios?

Na ovo pitanje nisam pronašao odgovor sve dok nismo poduzeli drugo putovanje u Komagenu, u listopadu 1995.⁷ Vratili smo se s namjerom da istražimo neobičan prolaz u Visokom kanjonu u Arsameji. Kako za vrijeme našeg prvog posjeta nismo znali da se tamo nalazi i nismo mogli razumjeti njegovo značenje, nismo sa sobom ponijeli kompas. Međutim, kad sam na povratku kući i otkrio da ima kosinu pod kutom od 35 stupnjeva, uz pomoć računala pokušao sam vidjeti prema kojem mjestu na nebnu bi mogao biti usmjeren. Da bih to uvinio, pretpostavio sam da je orijentiran prema jugu, poput dvaju otvora u Velikoj piramidi. Na naše veliko iznenađenje, nije se da je u ravnini s točkom kulminacije zvijezde Sirijus za epohu koja je bila u pitanju. Razumije se, bili smo oduševljeni i nismo mogli dobiti da se vratimo i provjerimo ovu hipotezu. Međutim, ispostavilo se da stvari nisu tako jednostavne u stvarnosti. Otvor ipak nije gledao na jug, već je bio usmjeren prema zapadu. Orientaciju na Sirijus morali smo odbaciti. Međutim, bilo je razumljivo samo po sebi da je morao postojati barem jedan dan u godini kada bi Sunce sjalo niz uski otvor, osvjetljujući i njegovo dno. Donekle potišten zbog neodrživosti obe avajuće hipoteze, prošlo je neko vrijeme prije negoli sam izlazio i pravi smjer na kompjuteru. Još sam jednom pokrenuo SKYGLOBE, ovaj put s kurzorom podignutim za 35 stupnjeva i usmjerenim na zapad. Pustio sam da se nebo okreće minutu za minutom s ciljem da uočim kad bi sunce bilo u ravnini s otvorom, dan osvjetljavanja okomitog rova ispod. Na moje uistinu veliko iznenađenje ispostavilo se da je to bio 29. srpnja, upravo onaj datum za koji sam pretpostavio da ga je Antioh odredio kao svoj (i očev) službeni rođendan. Na ovaj bi dan Sunce bilo u konjunkciji s najsjajnijom zvijezdom u Lavu - zvijezdom Regulus, "malim kraljem", a poslijepodne bi sjalo niz otvor. Bilo je previše toga a da bi bilo slučajno; morao je to biti "kraljevski rođendan" 16. Aydnaiosa.

Ma koliko ovo otkriće bilo uzbudljivo, tu nikako nije bio prije u kraj. Prateći dan unatrag, od popodneva kad bi se dogodilo poravnanje s otvorom, do izlaska sunca, naišao sam na još jedno iznenađenje. Na ovaj dan, po svemu sudeći, dogodilo se nešto što bi Egipatani neko sasvim sigurno prepoznali: heliakalno uzdizanje Sirijusa. To znači da

je to bio dan kada bi se Sirijus prvi put pojavio na jutarnjem nebu nakon 70 dana nevidljivosti. Ovim je danom zapo injala egipatska godina; osim toga, taj je dan bio povezan s idejom rođenja Horusa, kralja Sunca. Svakako da su ovi zaključci imali zapanjujuće implikacije jer je to značilo da Antioh svojim dubokim prolazom nije sagradio slijepi put za bijeg iz arsamejskog dvorca, niti je prokopao posmrtnu jamu za svoga oca Mitridata, već je utemeljio novi kalendar. Vezao je po etak komagenske godine - koja je do toga vremena bila bazirana na kretanju mjeseca - na Sotski (Sirijusov) ciklus, koji su Egipatani dugo koristili kao temelj svog kalendara. Po mišljenju običnih ljudi, onih koji nisu bili inicirani u Misterije, on je samo promijenio svoj datum rođenja i štovao bogove, dakle u stvarnosti koje su kraljevi bili dužni inicirati. U stvarnosti, on ne samo da je prakticirao astrologiju vrlo ezoterične vrste već je i postavljao temelje za kalendarsku reformu velikog značaja.

Prikaz 7.

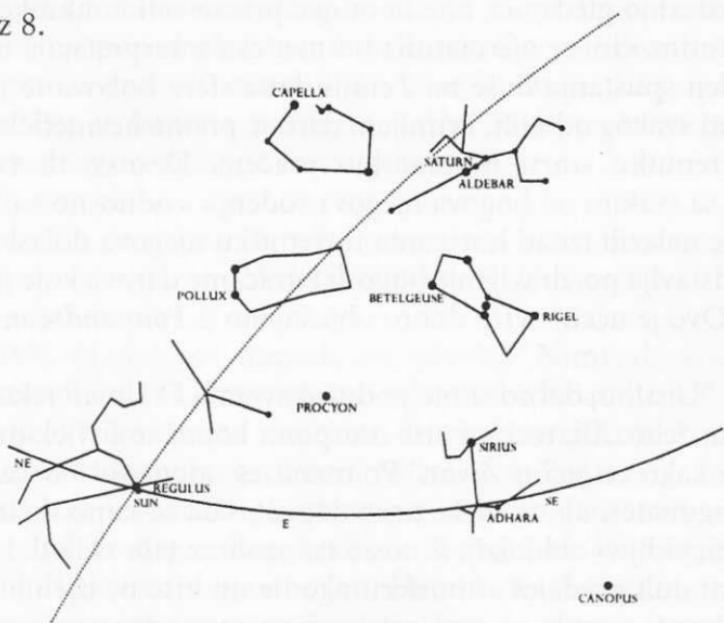

Poravnanje okna u Arsameji s Regulusom na 'službeni' rodendan kraljeva Komagene, 29. srpnja.

Ponovno gledaju i Antiohov hijeroteon, po eo sam ga cijeniti na druk iji na in. U cjelini promatran - svakako, zbog zuba vremena ne više potpun - imao je duboko simboli no zna enje. Odavno je utvr eno da nizovi likova isklesanih na stelama na sjevernoj i južnoj strani terase prikazuju njegove pretke. Prema F. Karlu Dörneru koji ih je godinama prou avao, oni na "o evoj" strani prikazuju perzijsku liniju podrijetla od Darija I (522. - 486. pr.Kr.), preko kraljeva poput Kserksa do Rhodogune. "Maj ina" strana je gr ka i vodi od Aleksandra Velikog preko Seleuka I Nikatora (koji je zapravo bio sin drugog Antioha, generala Aleksandrovog oca Filipa), preko dinastije Seleukovi a do Antiohovog oca Mitridata Kalinikosa, ija je majka Laodika bila, naravno, k i Seleukidskog kralja Antioha VIII. Stela završava frizom samog Antioha. Govorio je istinu kad je u Arsameji napisao:

"... Dao sam izraditi kipove starijih ljudi, mojih o inskih dje dova i samoga sebe, koji približno odgovaraju pravim mjerama i koji su u skladu s Bogovima."

Prikaz 8.

Istočno nebo u jutro 'službenog' rodendana kraljeva-lavova Komagene

Izgleda da ovo baca nešto svjetla na neobi ne, heraldi ke skulpture orla i lava koje zajedno stoje u parovima, uokviruju i sjede e kipove bogova. Možda lavovi predstavljaju perzijsko koljeno, a orlovi gr ko. Gledano više ezoteri no oni bi, poput bogova, mogli predstavljati nebeska tijela: lav zvijezdu Regulus, a orao Sirijus, koje zajedni ki ra aju novoga kralja.

Kopanje dubokog prolaza u namjeri da se odre enog dana promatra Sunce injenica je koja govori u korist Neugebauerovoj i van Hoesenovoj tvrdnji da je raspored zvijezda koji se nalazi na Lavljem reljefu bio temeljen na Eratostenovoj ilustraciji. Najvjerojatnije je Antioh bio upoznat s njegovim eksperimentom koji je uklju ivao duboki bunar u Syene, pa je prilagodio zamisao vlastitoj geografskoj širini, daju i izraditi nagnuti prolaz koji bi vršio istu funkciju: osigurao da na odre eni dan na cijev ne pada sjena. Ova aleksandrijska veza, zajedno s usvajanjem datuma kojeg su Egip ani povezivali s ro enjem Horusa, upu uju na to da - ukoliko i nije bio posve iniciran - Antioh je barem imao spoznaje o hermeti koj tradiciji.

Drugi dokaz za to mogu e je prona i na brojnim stelama "rukovanja". Astralno gledaju i, one bi mogle prikazivati konjunkcije planeta, me utim, ini se vjerojatnija hermeti ka interpretacija utemeljena na ideji spuštanja duše na Zemlju kroz sfere bogova te primanje darova od svakog od njih. Primljeni darovi, prema hermeti kim spisima, u trenutku smrti moraju biti vra eni. Dexosis ili rukovanje Antioha sa svakim od bogova njegova ro enja - odnosno s planetima koji su se nalazili iznad horizonta u trenutku njegova dolaska na svijet - predstavlja pozdravljanje bogova i vra anje darova koje je od njih primio. Ovo je u enje vrlo dobro objašnjeno u *Poimandresu*:

"Uistinu, dobro si me podu io svemu, O Ume," rekoh, "kako sam želio. Ali, reci mi više o usponu kojim se ovjek penje; reci mi kako u u i u Život." Poimandres odgovori: "U asu smrti tvog materijalnog tijela, prvo dopuštaš da se samo tijelo promjeni; vidljivi oblik koji si nosio ne može se više vidjeti. I svoj životni duh predaješ atmosferi tako da on više ne djeluje u tebi; i tjelesna osjetila se vra aju svojim izvorima, postaju dijelovi svemira i ulaze u nove kombinacije kako bi vršili druge zadatke. Nakon toga se ovjek dalje uzdiže kroz strukturu nebesa. U

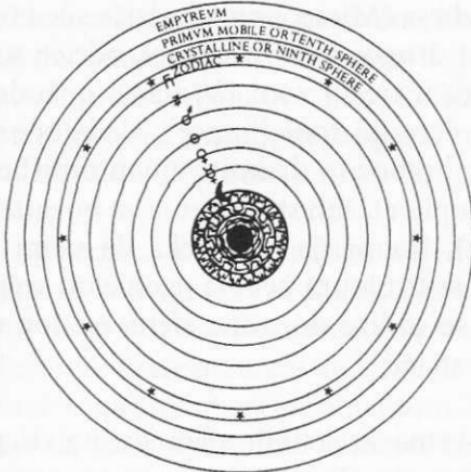
prvoj zoni nebesa (Mjesec) on se odri e sile koja donosi ja anje i slabljenje; u drugoj zoni (Merkur), odri e se spletkarenja zle preprednosti; u tre oj zoni (Venera), požude kojom su ljudi obmanuti; u etvrtoj zoni (Sunce), vladaju e oholosti; u petoj zoni (Mars), bezbožne drskosti i nepromišljene smionosti; u šestoj zoni (Jupiter), zlih stremljenja za bogatstvom; a u sedmoj zoni (Saturn), licemjerja koje eka da u ini štetu. A potom, nakon što ga je struktura nebesa ogolila od svega što je na njega utjecalo, on se uzdiže do osme sfere, od tog trenutka u vlasti svoje vlastite snage;""⁸

Uspevši se ljestvama kristalnih sfera do najvišeg neba, on sada može slobodno pristupiti Olimpu, simboliziranom njegovim bijelim humkom. Da Olimp stoji povrh planetarnih tijela tako er proizlazi iz *Hermetike* u kojoj itamo: "Postoji sedam lutaju ih zvijezda koje kruže na pragu Olimpa, i me u njima se vje no okre e beskrajno Vrijeme."⁹ Grade i svoj grobni humak iznad razine sjede ih bogova, Antioh je nešto poru ivao. Tim je postupkom objavio svijetu svoju nakanu da se uzdigne nad kristalne sfere kako bi ušao u sam Olimp, simbol višeg neba koje stoji ponad planetarnih svjetova. On nije bio megaloman koji je sagradio divovske statue kako bi se hvalisao, ve posve enik s porukom. Poput faraona u Egiptu, od svoje je grobnice napravio knjigu koju e mo i itati dolaze e generacije.

Svjetski junak

Ostavivši za sobom humak na planini Nimrod, svoju sam pozornost usmjerio na drugo glavno arheološko nalazište u Komageni - Arsameju. Ovdje e me do ekati druga iznena enja koja nisam o ekivao. Najistaknutija osobitost ostataka nekadašnjeg zna ajnog kompleksa koji je okruživao otvor prolaza bio je gotovo savršeno o uvani reljef komagenskog kralja - ili Antioha ili njegovog oca Mitridata I - kako se rukuje s bogom Heraklom (ili Herkulom, ako ga nazovemo njegovim popularnijim latinskim imenom). Premda mi je na hijeroteonu izgledalo da je Herkul povezan s planetom Marsom i da "rukovanje" predstavlja povratak njegove duše kroz kristalne sfere

Prikaz 9.

Tradicionalni dijagram sfera planeta, zodijaka, i viših nebesa.

Tradicionalni dijagram sfera planeta, zodijaka, i viših nebesa.

poslje smrti, sada sam imao osje aj da se tu krije neki dublji misterij. Ukoliko je kraljevski kult Komagene imalo podsje ao na kult Mitre, tada je morao posjedovati barem sedam stupnjeva inicijacije. Razumije se samo po sebi da su u više stupnjeve inicirani lanovi unutarnjeg kruga, poput samog Antioha, bili upu eni u dublje tajne od onih koje je razumjela šira populacija. Jedno od ezoteri nijih u enja izgleda da se ticalo upravo boga Herkula, iji se prikaz s "rukovanjem" posvuda mogao vidjeti. Doduše, mogao bi se izjedna iti s Aresom, bogom rata, ali Herkul, iako veliki borac, nije bio tako jednostavna li nost. Bio je najpopularniji gr ki junak, neka vrsta Supermana iji se kult slavio diljem Makedonskog carstva. Potaknut sumnjom da bi ta legenda mogla u sebi sadržavati nešto više od onog što je vidljivo na prvi pogled, odlu io sam podrobnije prou iti njegov mit.

Herkul je, poput mnogih drugih junaka, bio božanski blizanac. Njegov je otac navodno bio Zeus kojeg je privukla Alkmena, žena tirintskega¹⁰ kralja; s njom je vodio ljubav u obliju njezinog muža Amfitriona. Ona je zatim rodila blizance: Ifikla koji je bio Amfitrionov smrtni sin te Zeusovog sina Herkula. Na nesre u ovog potonjeg, preljub njegova oca nije prošao nezapaženo na brdu Olimp; Zeusova supruga, božica Hera, bila je osobito ljuta, te je postala zakletom

neprijateljicom mladog junaka. Kad su bebe napunile svega osam mjeseci, poslala je dvije otrovne zmije u njihovu kolijevku. Ifiklo ih je prvi ugledao i vršnuo, ali ih je Heraklo, bez straha ak i u tako nježnoj dobi, uzeo svaku u jednu ruku i zadavio. uvši vršak, Amfitrion i Alkmena su uletjeli u sobu i - vidjevši malog Herkula sa zmijama u rukama - shvatili da je on Zeusov sin.

Premda blagoslovjen nadljudskom snagom, Herkulov je život u biti bio tragi an. Prva mu je žena bila Megara, k i Kreonta, kralja Tebe koji je umro dok je Herkul bio odsutan, a njegovo je prijestolje zauzeo Eubejac Lik. Lik se spremao ubiti Megaru i njezina tri sina kao zakonite nasljednike, kad se Herkul neo ekivano vratio u grad. Na brzinu se obra unao s uzurpatorom, ali na jednoj od sve anosti koje su uslijedile, u naletu ludila uzrokovanog Herinim spletkama, on sam je ubio svoje sinove i njihovu majku koja ih je pokušala zaštiti. Kad je zatražio savjet proro išta u Delfima re eno mu je da za pokoru mora otiti i u Tirint i izvršiti svaki, bez obzira kakav zadatak, koji e mu odrediti njegov najgori neprijatelj - Euristej, kralj Argosa. Ovaj je pred njega stavio cijeli niz izazova najteže i najopasnije vrste, u nadi da e Herkul pretrpjeti neuspjeh. Poznati su kao dvanaest Herkulovih zadataka, i to: 1) ubiti nemejskog lava; 2) ubiti lernejsku Hidru; 3) uhvatiti živu kerinejsku košutu; 4) uhvatiti živog erimantskog vepra; 5) oistiti Augijeve staje; 6) otjerati stimpalske ptice; 7) dovesti sa sobom živog kretskog bika; 8) dovesti žive Diomedove konje koji su se hranili ljudskim mesom; 9) donijeti pojas Hipolite, kraljice Amazonki; 10) dovesti živu Gerionovu stoku; 11) donijeti zlatne jabuke iz vrtova Hesperida; 12) dovesti Kerbera, troglavog psa iz pakla.

Razumije se da je Herkul uspio izvršiti sve ove zadatake, baš kao i mnoga druga herojska djela, i time povratiti slobodu. Ponovno se oženio, ovog puta ljepoticom Dejanirom. Kad ju je jednog dana pokušao oteti kentaur Neso, Herkul ga je pogodio strijelom otrovanom krvlju lernejske Hidre. Ovo e kasnije zna iti njegovu propast, jer je umiru i kentaur lažljivo Dejaniri rekao da sa uva njegovu, tada ve otrovanu krv kao ljubavni napitak. Herkul o tome nije znao ništa; nešto kasnije Dejanira je, kad se prestrašila da gubi njegovu ljubav zbog Jole, koju je osvojio na natjecanju u ga anju lukom, natopila njegovu košulju u

tu krv. Kad je Herkul odjenuo košulju spržila ga je, i on ju je u agoniji rastrgao, kidaju i s njom istovremeno i kožu. Uvidjevši u tom trenutku kako ju je kentaur prevario, Dejanira se objesila. Herkul je, svjestan da je taj doga aj ozna io njegov predodre eni kraj, dao da mu se pripremi loma a za spaljivanje mrtvaca. I dok je njegovo tijelo gorjelo, sijevnula je munja i odvela ga na Olimp, gdje je postao bog i napoljetku se pomirio s Herom. Zeus, ponosan na svoga sina, po njemu je nazvao zvijež e.

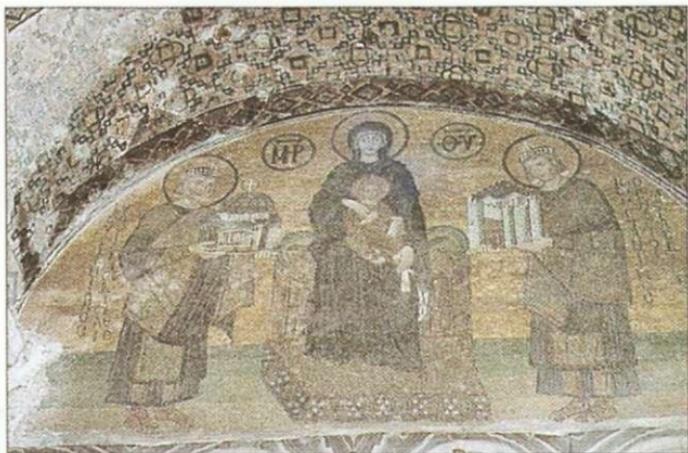
Ovako u grubim crtama glasi mit o Herkulu; dok sam razmišljao o njemu, neke su mi stvari odmah postale o igledne. Bilo je jasno da je dvanaest Herkulovih zadataka na neki na in povezano s kretanjem Sunca kroz dvanaest znakova Zodijaka. Neke od znakova povezanih s njegovim zadacima bilo je lako identificirati. Ubojstvo nemejskog lava o ito je bilo aluzija na prolazak Sunca kroz Lava." Kretski bik morao je predstavljati znak Bika, a Hipolita, djevi anska kraljica Amazonki bila je Djevica. Sli no tome, Hidra je, sa svojom otrovnom krvlju, vjerojatno ozna avala Škorpiona, a kentaur koji je skrивio njegovu smrt bio je Strijelac. Redoslijed zadataka i znaci koje oni predstavljaju nisu se to no podudarali, no osobno nisam nimalo sumnjao da krug od dvanaest dijelova predstavlja godinu.

Sli no, ro enje i smrt Herkula predstavljali su solsticije. On i Ifiklo bili su blizanci, od kojih je samo jedan bio besmrтан. Ovo je bila o ita aluzija na Blizance ili Dioskure, jer je u ovom paru samo Poluks (ili Polideuk) bio ro en besmrтан, premda je kasnije svoju besmrtnost podijelio s bratom Kastorom. U gr ka se vremena ljetni solsticij doga ao sa Suncem u zvijež u Blizanaca.¹² Obratno, zimski se solsticij u gr ko-rimska vremena doga ao kad se Sunce nalazilo izme u konstelacija Jarca i Strijelca.¹³ Tako bi kentaur Strijelac "ubio" Sunce posljednjeg dana, prije njegovog ponovnog ro enja prvoga dana sljede eg ciklusa.

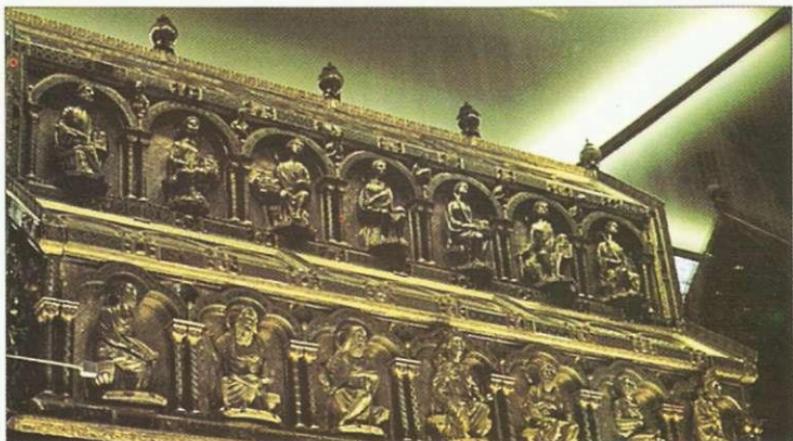
Sve su ove me usobne veze upu ivale na to da je Herkul dok je bio živ, bio solarno a ne marsovsko božanstvo. Bio je povezan s ra anjem i umiranjem svjetla, s godišnjim ciklusom i zadacima dvanaest znakova. Razmišljaju i o tome, jasno sam uo avao paralele izme u njega i perzijskog Mitre. Obojica su bili polubogovi poslani na Zemlju, obojica su morali izvršiti gotovo nemogu e zada e i obojica su ro eni na

Slika 1. Klanjanje maga (Knežev dvor, Dijon)

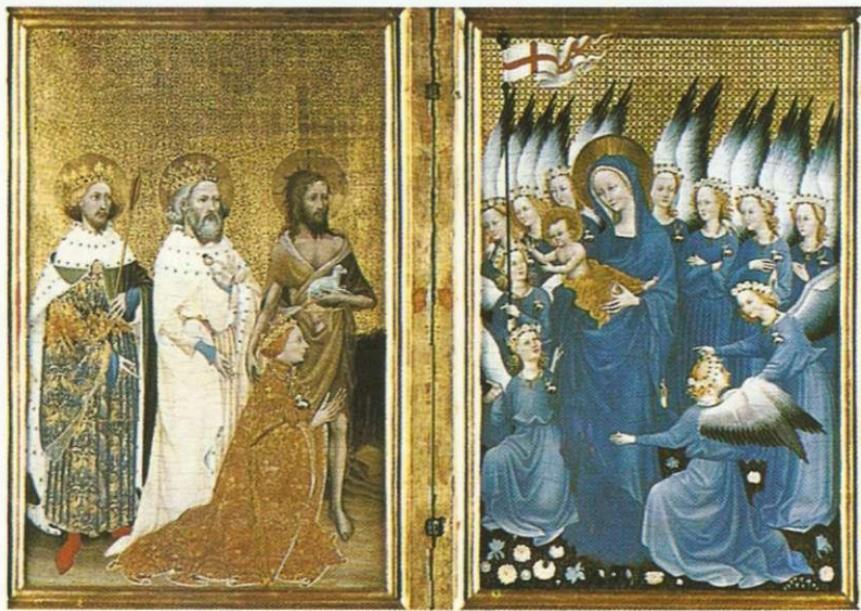
Slika 2. Carevi Konstantin i Justinijan daju poklone Djevici Mariji (Aja Sofija, Istanbul)

Slika 3. Relikvijar maga (Katedrala u Cologneu)

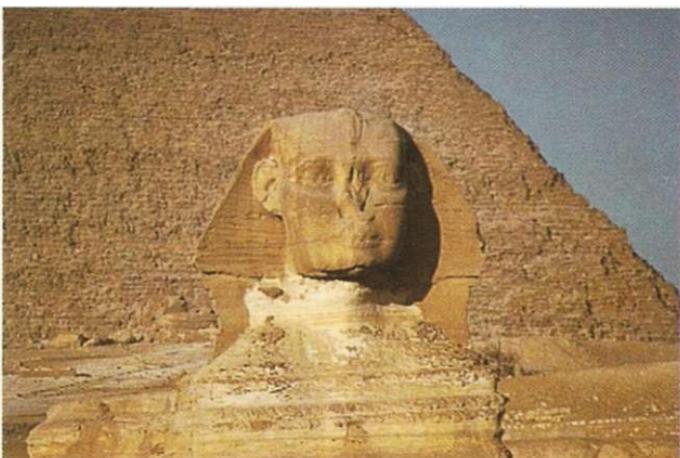

Slika 4. Isusovo krštenje, Piero della Francesca, oko 1450. (Nacionalna galerija, London)

Slika 5. Wiltonski diptih, oko 1395. (Nacionalna galerija, London)

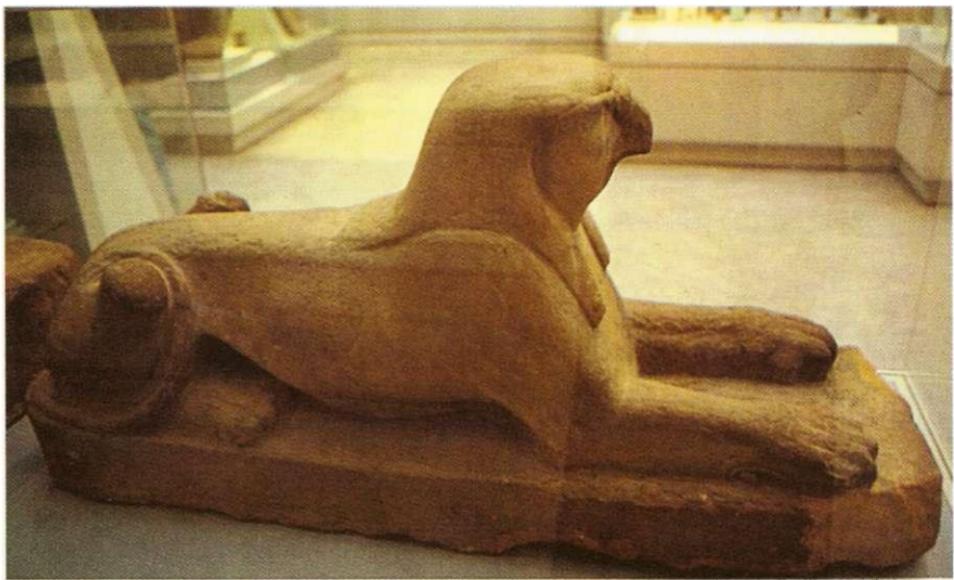
Slika 6. Piramide u Gizi

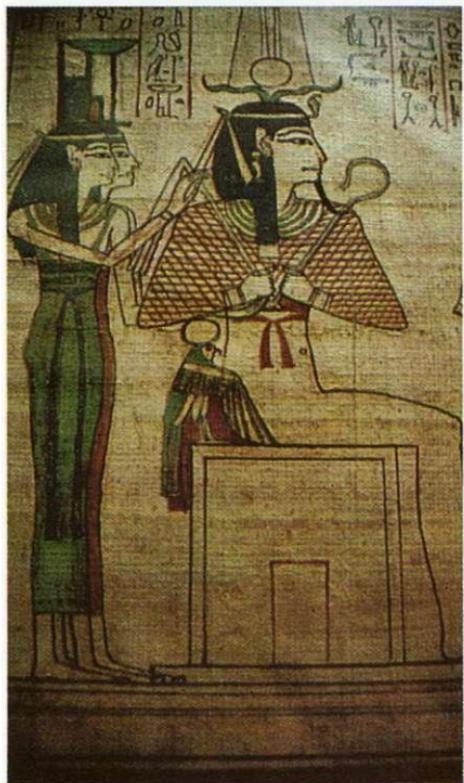
Slika 7. Velika sfinga u Gizi

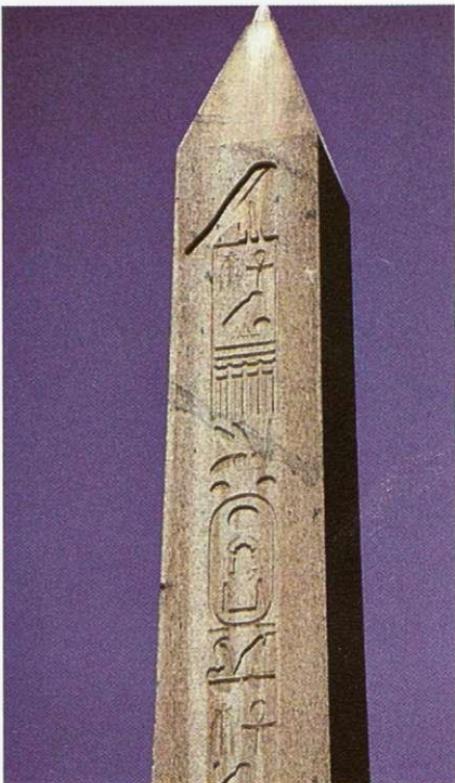
Slika 8. Khafra (Kefren) u zagrljaju Sokola

Slika 9. Sfinga s glavom sokola

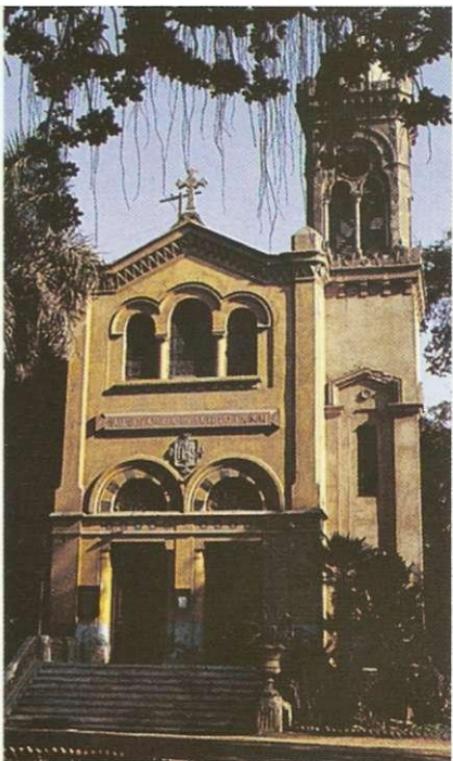
Slika 10. Oziris (Orion) u pratnji Izide (Siriusa) i Neftis (Prokiona)

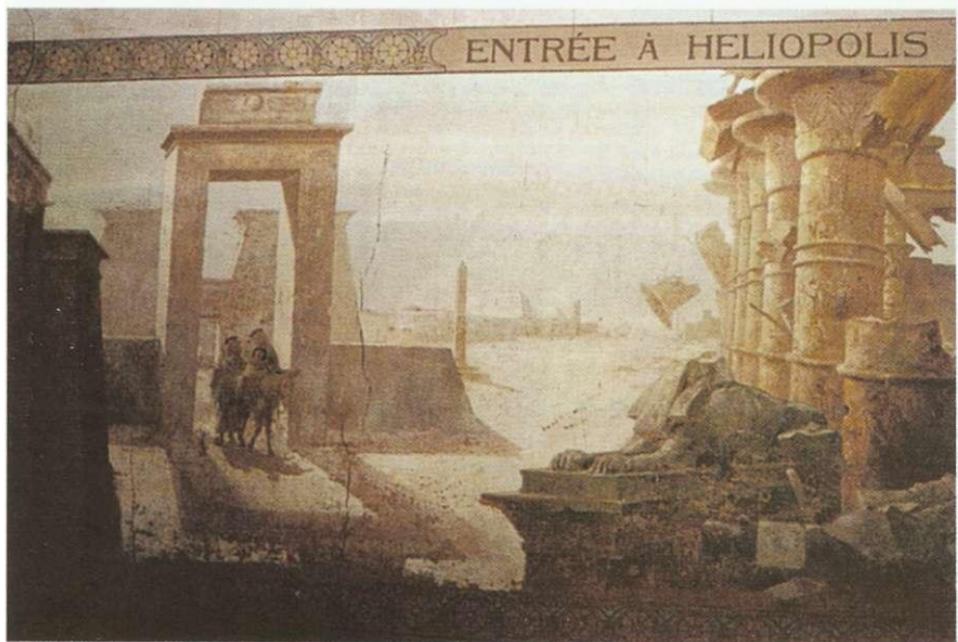
Slika 11. Obelisk Senuserta I (Heliopolis)

Slika 12. Egipatski Feniks ili ptica 'Bennu'

Slika 13. Crkva Materiya u Heliopolisu

Slika 14. Dolazak Sveti obitelji u Heliopolis

ORDRE DU DÉPART

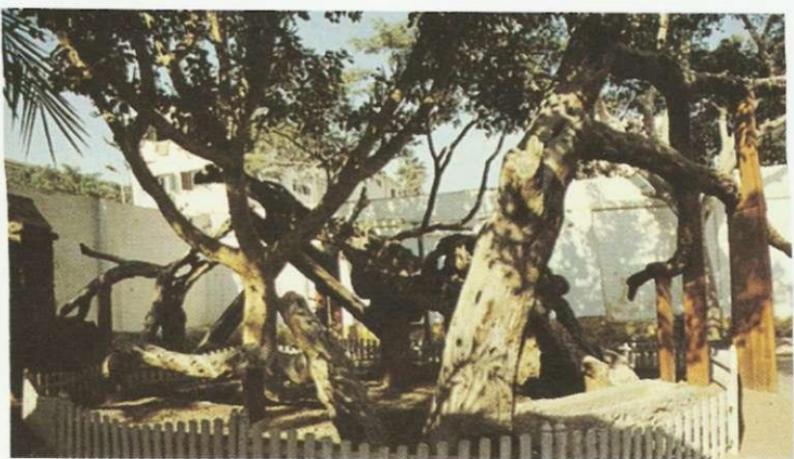
Slika 15. Andeo budi Josipa (Crkva Materiya)

L'ARBRE DE LA VIERGE

Slika 16. Marija i stablo (Crkva Materiya)

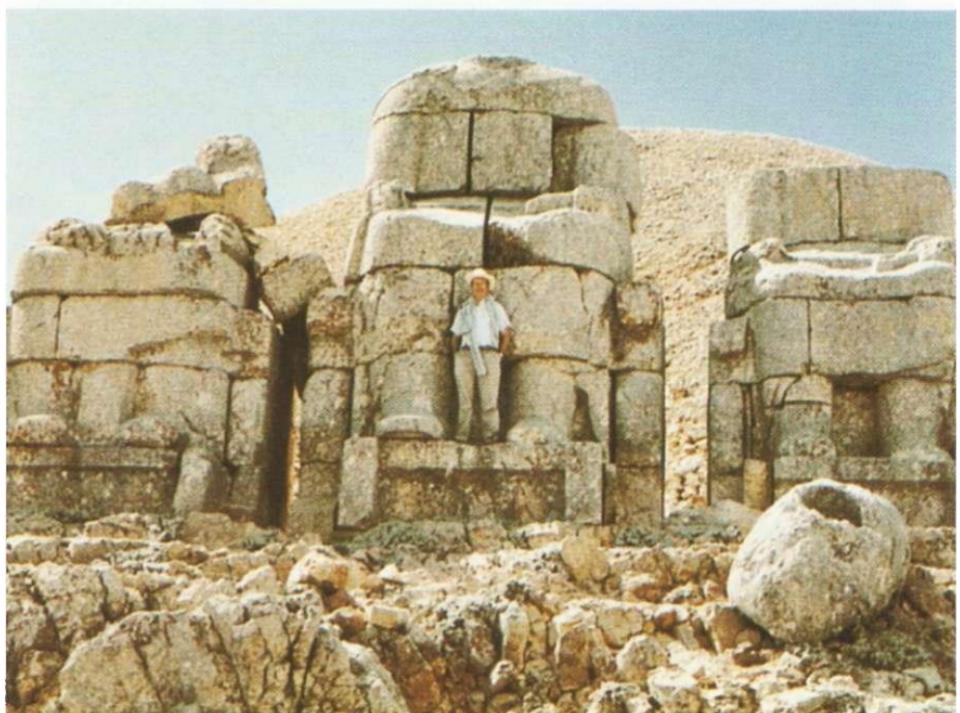
'Gospino stablo'

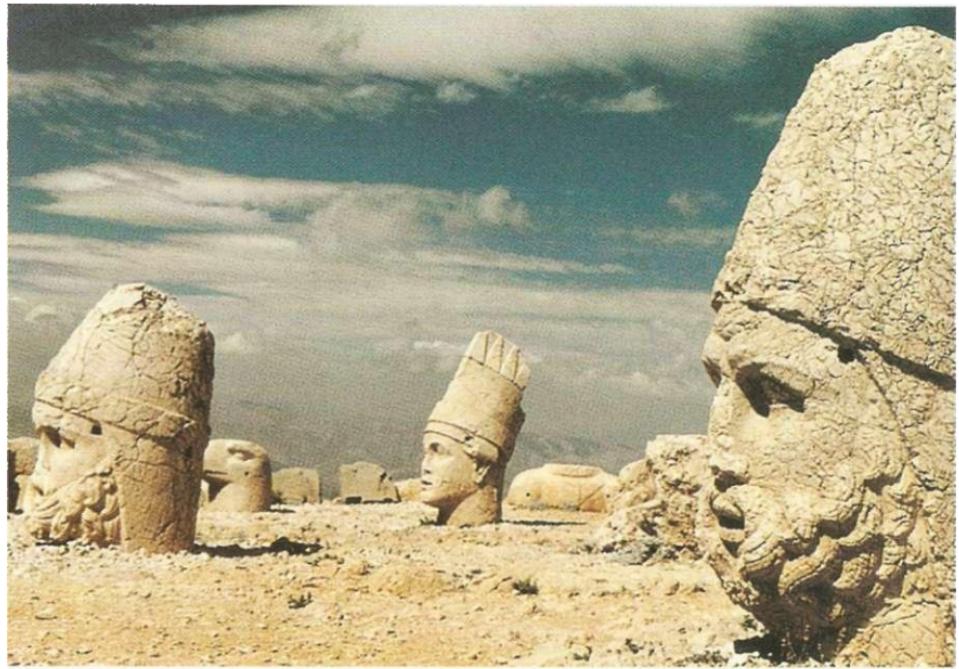
Slika 17. 'Gospino stablo' danas (Heliopolis)

Slika 18. Hijeroteon Antioha I Epifana (istočna terasa)

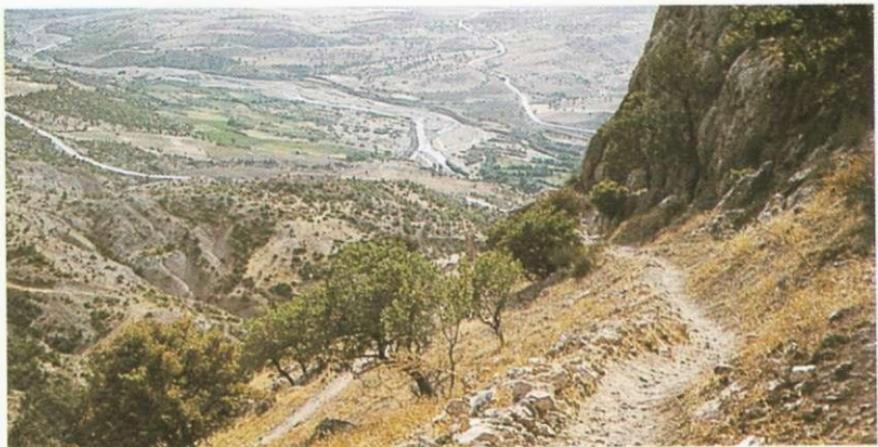
Slika 19. Autor kraj Zeusovog trona (istočna terasa)

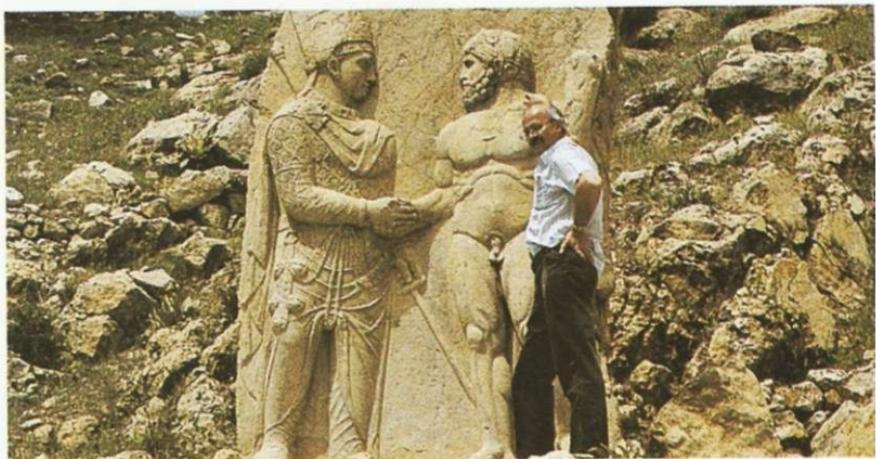
Slika 20. Pale glave bogova, Hijeroteon Antioha I Epifana (zapadna terasa)

Slika 21. Horoskop Lava s kipovima dvostrukog Orla i Lava

Slika 22. Arsamija

Slika 23. Reljef "Rukovanje" u Visokom Kanjonu u Arsamiji

Slika 24. Autor mjeri nagib okna u Visokom Kanjonu

Slika 25. 'Aladinova svjetiljka'

Slika 26. Sv. Veronika sa sudariumom, oko 1420.
(Nacionalna galerija, London)

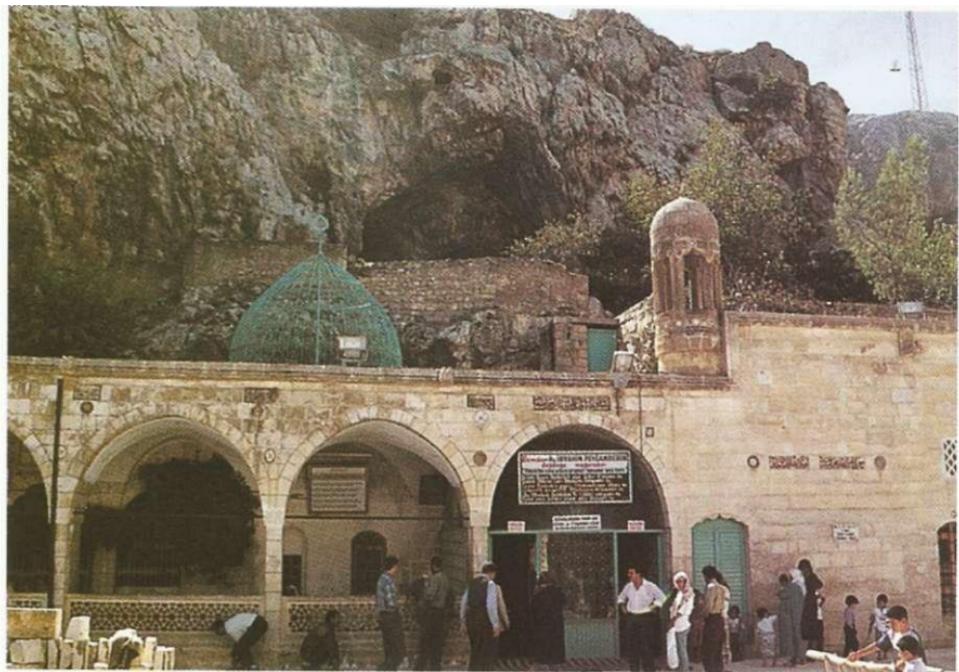
Slika 27. Rimski follis
Justinijana I iz Edese

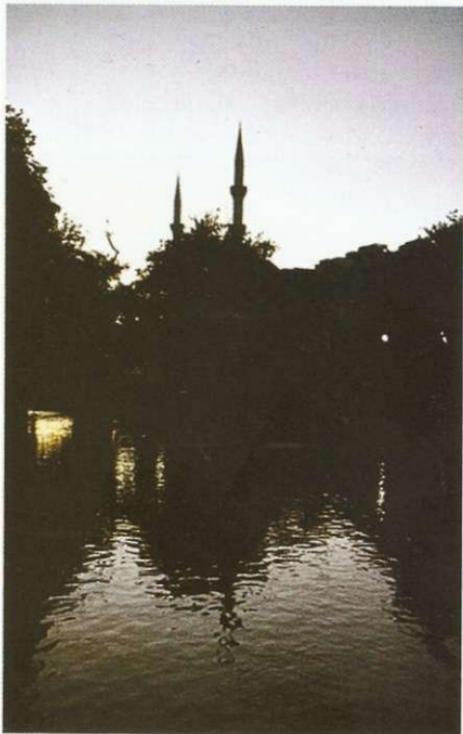
Slika 28. Korintski stupovi u Edesi

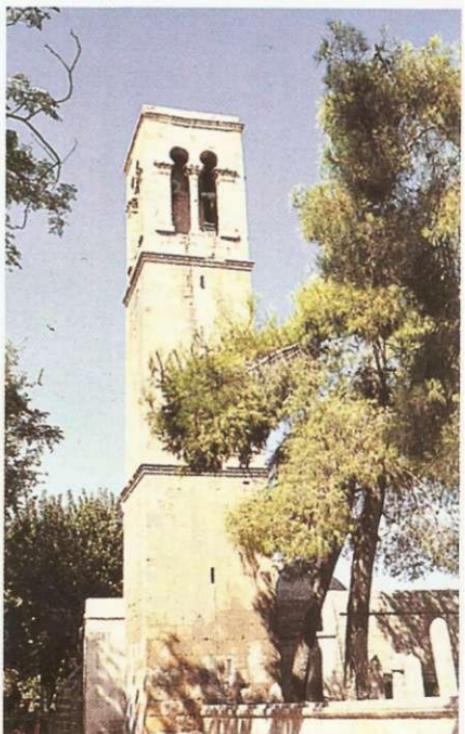
Slika 29. Zidine Edese sa stupovima, pogled odozdo

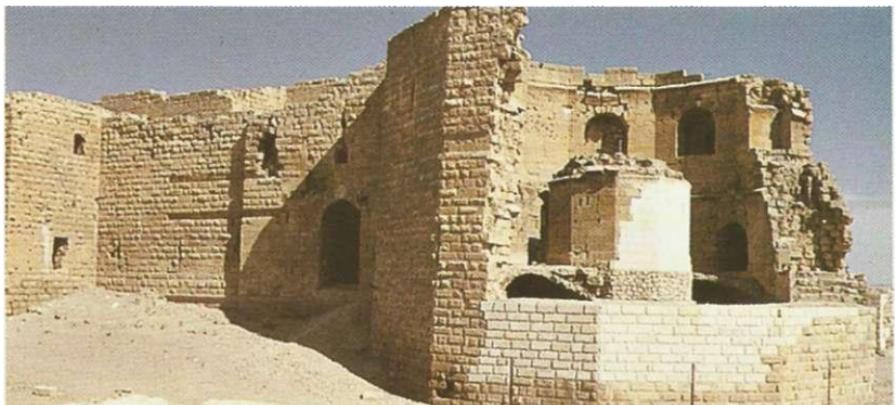
Slika 30. Abrahamova pećina (Urfa)

Slika 31. Abrahamov bazen (Urfa)

Slika 32. Toranj Perzijanaca (Urfa)

Slika 33. Haran, dvorac

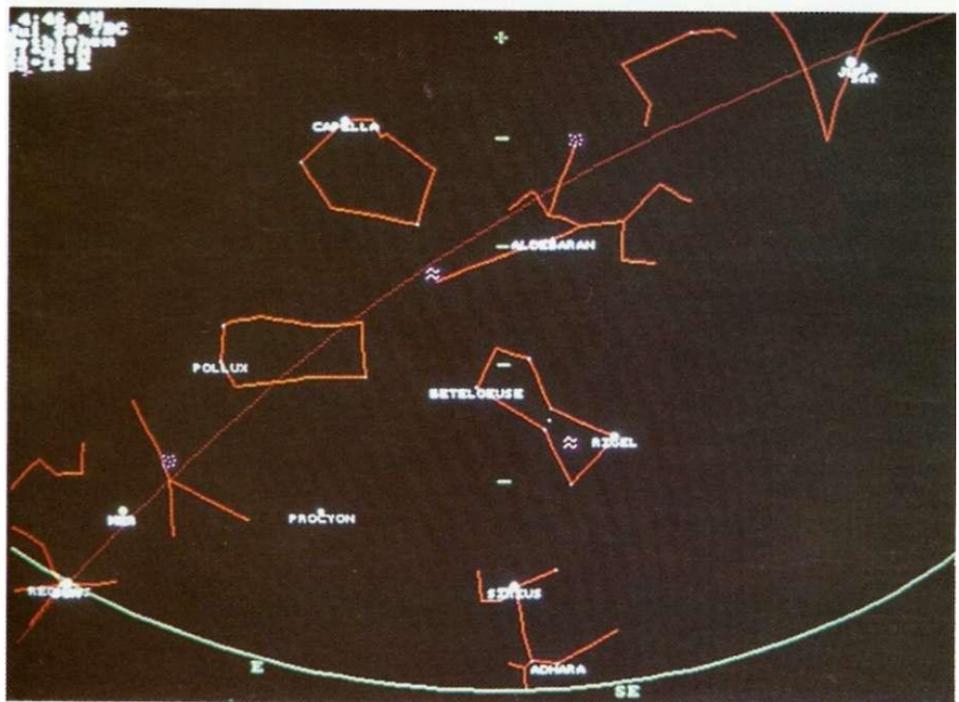
Slika 34. Relikvije sv. Ivana (Muzej Topkapi, Istanbul)

Slika 35. Odrubljivanje glave Ivana Krstitelja (Knežev dvor, Dijon)

Slika 36. Klanjanje maga Bengta Alfredsona s ispravnim rasporedom zvijezda

Slika 37. Večernje nebo u vrijeme Isusova rođenja, 29. srpnja 7. pr. n. e

Slika 38. Navještenje fra Filippa Lippija, oko 1450. (Nacionalna galerija, London)

Slika 39. 'Nasmijani andeo' na katedrali u Reimsu

Slika 40. Kip strijelca na katedrali u Reimsu

Slika 41. Nebeski ljiljani u egipatskom zagrobnom svijetu

Slika 42. Horus kao dijete, pod zaštitom Sokola

Slika 43. Fleur-de-Lys (ljiljan)

Slika 44. Maat nadgleda 'vaganje srca'

jedan od dva solsticija.¹⁴ Veza izme u Mitre i astrologije vidljiva je iz brojnih prikaza na kojima se vidi kako on žrtvuje nebeskog bika. Na njima bog stoji s ispruženom desnom nogom, pridržavaju i desnu nogu bika. Sa svojom drugom nogom napolja kle i na bikovim leima. Lijevom rukom drži nesretnu zvijer za nozdrve, dok joj zariva nož u bok desnom. Krv, katkad prikazana kao klasovi pšenice, te e iz rane na bikovim slabinama da bi ju željno popio pas. I zmija se puze i približava da bi uzela svoj dio, dok škorpion napada bikove teške testise.

Na desetine statua koje prikazuju ovaj prilično grozani događaj pronalaze su po cijeloj Europi, a posebno dobar primjerak jest onaj trenutno izložen u Rimskim galerijama Britanskog muzeja. Neke druge verzije prikazuju, uz sve gore spomenute detalje, dva mala pomaga a kako stoje kraj bikovog repa, a jedan od njih pomaže Mitru da ga zadrži dolje. Na steli sada izloženoj u Louvreu u Parizu (pričak 4), bog Sunca Helij i božica Mjeseca Selena nadgledaju scenu. Oni po svoj prilici odobravaju žrtvovanje, jer se na drugoj strani stele vidi Helij kako Mitri daruje snagu koju će ovaj moći upotrijebiti da ovlađa zmijom, simbolom ovjekove niže prirode. Ovi su prizori o igledno vrlo prisni kultu i moraju se odnositi na neki aspekt inicijacije. Još je uočljivo prosje nom promatra u da je iznad ovog prizora na istoj ploči, Mitra prikazan pokraj Helija i, poput samog boga Sunca, nosi duga kuščavu službenu palicu u svojoj lijevoj ruci.

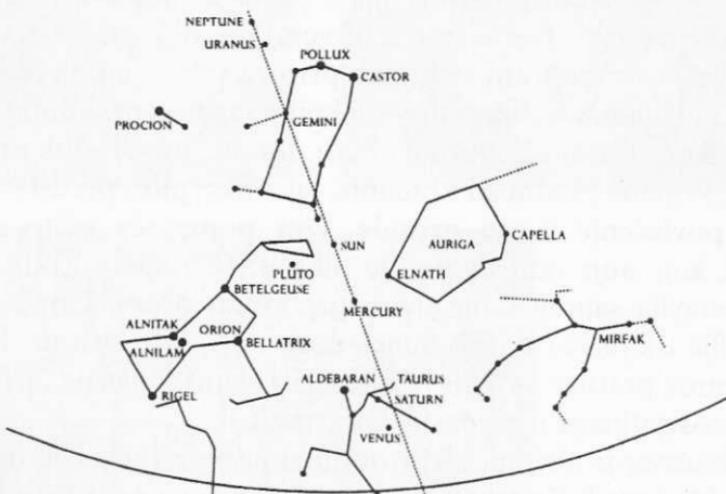
Astrološki simbolizam svih ovih prizora vrlo je jasan. Nebeski bik o čemu je Taurus, znak Bika. Štipavac koji napada same simbole potencije jest Škorpion, znak suprotan biku. Naime, kao što Bik predstavlja proljeće, vrijeme plodnosti i rastanju, tako Škorpion predstavlja jesen, smrt i povlačenje snage prirode. Dva pomaga a o čemu su braća Blizanci, koji stoje odmah poslije Bika u redoslijedu Zodijaka. Ovo Mitru ostavlja samog s njegovim pratiočem psom. On, inačice se, ne predstavlja isključivo svjetlo Sunca nego i zvijezdu Oriona. Njegov je pas Orionov pratičac - Canis Major - i njegova sjajna zvijezda Sirius predstavlja prosvjetljenje u zoroastriskoj tradiciji.

Izjedna avanje Oriona s Mitrom ima jasne implikacije na "pravo" zvijezdu Herkula.¹⁵ Na reljefu "rukovanja" u Arsameji kralj (Antioh ili Mitridat) nosi duga kistišta savijen u lijevoj ruci, baš kao i Mitra u Louvreu. Odjeven je u svoju vjerojatno najstariju odoru. Nosi pažljivo izrađenu krunu, iz koje izlazi pet pera poput sunčevih zraka,

prsluk sa složenim ukrasima od dijamanata i zvijezda te donju tuniku, podignutu izme u njegovih nogu nekom vrstom užeta za dizanje, pri vrš enog za njegov pojas, da otkrije hla e ispod nje. S desnog mu boka visi obredni bodež, a za njegove je korice pri vrš eno pet lavljih glava koje možda simboliziraju da njegov službeni ro endan pada u znak Lava, peti znak Zodijaka.

Sav simbolizam ove kraljevske figure izgleda kao da upu uje na izjedna avanje kraljeve osobe s bogom Sunca. Stje e se dojam da izjavljuje da je kralj, poput junaka Mitre nakon uzdignu a, prožet solarnom vlaš u. Vidio sam da je on bio - da se poslužim naslovom koji su nosili egipatski faraoni - "Sin Sunca". Ukoliko je doista tako, zašto se rukovao s Herkulom kojeg bi se tako er moglo izjedna iti s Mitrom i Orionom? Još sam se jednom vratio SKYGLOBE programu i opet bacio pogled na to ku na nebu na koju je pokazivao prolaz. Ve sam znao za konjunkciju Sunca s Regulusom na koju je ukazivao, no želio sam vidjeti ostale to ke na ekliptici koje su izravno prešle preko njega.¹⁶ Još jednom pregledavši nebo, pronašao sam tu drugu to ku na ekliptici koja bi se poravnala s prolazom. Na moje iznena enje,

Prikaz 10.

Sunce se 'rukuje' s Orionom u poravnanju s oknom, 26. svibanj 62. pr. n. e.

ispostavilo se da je to upravo dan na koji bi Sunce stajalo izravno iznad ispružene Orionove ruke. Tog bi se dana Sunce gotovo doslovno "rukovalo" s Orionom i odatle s Mitrom-Herkulom (prikaz 10). Ovo je moralo biti zna enje koje se skrivalo iza te skulpture i ujedno mi je ponudilo tre i datum: 26. svibnja.

Ovdje sadržan simbolizam bio je zapanjuju . Prisjetivši se da je taj spomenik bio izra en u ast Antiohovog pokojnog oca Mitridata, i ako je datum 29. srpnja predstavljaо službeni ro endan, tada je 26. svibnja morao biti službeni dan smrti. U drevnom Egiptu, faraon je za života smatran živu im utjelovljenjem boga Sunca. Bio je Horus svog vremena, Sin Sunca. U Komageni to se podudara sa službenim ro enjem kralja kao Apolona-Mitre, o igledno gr ko-perzijskog pandana Horusa. Nakon smrti, posmrtni ostaci egipatskog faraona bivali bi mumificirani, a potom bi se izvodili razli iti obredi kako bi se njegovo duši omogu ilo spajanje s bogom umrlih - Ozirisom - za kojeg se vjerovalo da prebiva u zvijež u Oriona. Sve ovo jasno proizlazi iz Knjige mrtvih i iz arhitekture piramide koje su, izgleda, djelovale poput svojevrsnih platformi za lansiranje duše tijekom Starog kraljevstva.¹⁷ Veza izme u arsamejskog otvora i Oriona izgleda da je upu ivala na sli no u enje. Komagenski kraljevi, poput faraona drevnog Egipta, željeli su biti pretvoreni u zvijezde Oriona nakon smrti. Možda je ovaj prolaz u komagenskim brdima - poput južnog otvora za zrak kraljeve odaje u Velikoj piramidi u Gizi - upotrijebljen kao svojevrsni "super-pištanj" za odbacivanje duše Mitridata I na nebo, gdje bi se "rukovaо" s Herkulom i pridružio mu se u njegovom nebeskom domu Oriona.

Vjerojatno je ovo ili nešto tome nalik imao na umu Antioh, a po svoj je prilici i sam bio "nabijen" u top kad mu je došlo vrijeme, prije negoli je njegovo tijelo odneseno na planinu Nimrod kako bi bilo pokopano u njegovom hijeroteonu. Ako je to to no, onda se njegovo brdo Olimp, poput egipatskog "neba" koje su oni zvali *Duat*, nalazilo u predjelu neba ozna enom Orionom. Poput egipatskog faraona, i on je sagradio piramidu za svoje posmrtnе ostatke i nadao se da e oti i na nebo, gdje e se pridružiti Zeusu-Ormuzdu. Na isto nom kraju njegovog pogrebnog spomenika položen je horoskop s položajem zvijezda na dan njegova ro enja, a u ast bogovima njegovog horoskopa. Kipovi njegovih slavnih predaka predstavljeni su u sve anoj povorci

pokraj njega, kako se bez sumnje nadao da e biti nakon njegove smrti. Sa zapadne strane spomenika on pozdravlja bogove, možda stoga da bi ga oni potvrdili na njegovom prijestolju. Dana 6. srpnja 62. pr.Kr. (10. Loos) - datum zabilježen na Lavljem horoskopu - izgleda da je bio podvrgnut nekoj vrsti krunidbene sve anosti. Za razliku od Neugebauera, osobno ne vjerujem da to ima izravne veze s Pompejevim potvr ivanjem njega kao kralja. Kao što e se kasnije pokazati, vjerojatnije je bila rije o nekoj vrsti inicijacije povezane s ezoteri nom stranom njegove religije. Znakovito, ovo je bilo prvi put od njegovog ro enja da su se planeti ili bogovi njegovog ro enja ponovno okupili "na konciliu" u istom, kraljevskom predjelu neba - u Lavu. Njegovi pak preci iskazuju po ast, postrojivši se uz njega.

U središtu spomenika nalazi se njegov humak koji predstavlja Olimp, krajnji vrhunac neba koji stoji iznad vladaju ih planeta nižih sfera. Negdje u ovoj gomili razmrvljenog vapnenca, vjerojatno prili no visoko, on je pokopan. Me utim, ovdje su mogle biti smještene isklju ivo njegove kosti.¹⁸

Sjetivši se sada što je Bennet napisao o Sarmanskom bratstvu i kako to ime implicira da su oni bili "glavna riznica tradicije" koja se zvala "vje na filozofija", prenošena s generacije na generaciju putem "iniciranih bi a", uvidio sam da je Antioh odgovarao ovom opisu. I ne samo to; i on je tvrdio da je kraljevski potomak perzijskih kraljeva i da uistinu pripada iznad svega "izvrsnoj obitelji ili rasi", te je stoga posjedovao važno "naslje e", naime, vje nu filozofiju. Ponovno promotrivši Lavljii horoskop s datumom 6. srpnja 62. pr.Kr., pronašao sam još nešto što bi moglo u vrstiti vezu izme u Komagene i Gurdjiefflevog Sarmounga. Tog je dana Sunce, smješteno usred zvijež a Raka, stajalo to no ispod skupine zvijezda koja je uvijek bila poznata kao "P elinja košnica". Kako rije Sarman (Sarmoung na Gurdjiefflevom armenskom dijalektu) zna i i oni "koji uvaju doktrine Zoroastera" i "p ela" na staro-perzijskom, posve jasno proizlazi da je 62. pr.Kr. "košnica" - mjesto okupljanja p ela - bila Komagena.

ini se da se 6. srpnja te godine skupina "mudraca" ili Maga okupila na Antiohovom dvoru u Komageni. O mnogo emu su trebali razgovarati, a svakako o stvarnoj prijetnji zoroastrijskoj tradiciji koju je predstavljalo postojano napredovanje Rima u Anatoliji i Mezopo-

tamiji. Saziv je vjerojatno uključivao nekoliko kraljeva susjednih teritorija te Antioha. Pretpostavljam da je on bio izabran i okrunjen za vodu bratstva koje je moralo biti svojevrsno Masonsko društvo. Vjerujem da je taj događaj, a ne njegova "potvrda" od Pompeja, obilježen Lavljim horoskopom. Tom je prilikom bio zadužen za ouvanje zoroastrijske tradicije ukazivanjem na njezinu povezanost s grčkim pa odatile i rimskim panteonom. Tako je bogovima dao dvostruka imena, na grčkom i perzijskom, i stvorio neobični sinkretizam koji je postao državna religija Komagene. Na ovaj je način postojala nada da će, ako iako Rimljani osvoje Mezopotamiju, ostaviti stanovništvo na miru da prakticira religiju koja im se ne bi mogla previše strana. Ustvari su, uz neke preinake, i sami Rimljani prigrlili ovu novu religiju nazvanu mitraizam koji se proširio njihovim carstvom, stigavši tako i do Britanije i Njemačke. Upitno je koliko su oni razumjeli od njezinog ezoteričnog značenja, no ona je osigurala moralnu snagu u životu rimske legije i na neki način pripremila tlo za još veće otkrivenje kršćanstva.

Nije poznato koliko je od ovoga sam Antioh predvidio. On je, međutim, ostavio poruku - "legominizam" kako bi to rekao Gurdjieff - u obliku svojih spomenika. Izgleda da je želio da shvatimo kako je on bio hermetički u enjak koji se za života trudio biti dobar vladar. Njegove posljednje riječi u Arsameji su bune prikladan epitaf:

"Neka svi, i oni koji pokušavaju inicijati religiozna djela gledaju u lice Bogova, slijede i sretne naravi sretnih vjernika kao utjehu; i neka imaju dobar život."

Pročitavši ove riječi i posjetivši ono što izgleda da je nekad bilo njezino sretno kraljevstvo, ovjek može samo osjećati poštovanje za vladara koji je umro svega tridesetak godina prije Isusovog rođenja. On je sam nesumnjivo bio Mag i uopće nije nevjerojatno da je iz malog komagenskog kraljevstva došao barem jedan od Matejevih Maga.

Otkrivši makar dio misterija koji je okruživao Komagenu, osjetio sam da svoj interes ponovno mogu usmjeriti na Urfu/Edessu; svakako nisam baš bio svjestan na kakve u sve izvanredne misterije tamo naići.

Grad praotaca

Urfa je neko bila predivan grad, "oko Mezopotamije".

Smještena na krševitoj površini Anti-Taur planina na sjeveru i sezonski osvježena Daisanom, pritokom rijeke Balikh, koja je pak pritoka mo nog Eufrata, Urfa je zauzimala dobru poziciju na trgovim putovima koji su vodili od udaljene Indije do raskošnih odredišta Aleksandrije, Antiohije i Konstantinopola. No, isklju ivo ove prednosti ipak nisu bile dovoljne da bi se grad izdigao iznad svojih susjeda. Urfa je imala druge dvije strateške prednosti koje su je inile idealnim mjestom za izgradnju tvrave i utemeljivanje glavnog grada: imala je korisnu obradivu zemlju za uzbijanje usjeva i tijekom cijele godine izvore vode ispod svoje citadele, tako da su njezini branitelji mogli izdržati dugotrajnu opsadu. Za razliku od bliskog susjeda Harana, ime Urfe nije pronađeno u asirskim zapisima. Unatoč tome, nema mesta sumnji da je ova prvorazredna lokacija bila naseljena još u Bronanom dobu, a vjerojatno i mnogo ranije. Ta se injenica odražava u mjesnim legendama u kojima se tvrdi da je grad prvo osnovao biblijski Nimrod, sin Kušev i praunuk Noin, pa je citadela poznata kao "Prijestolje Nimrodovo". On je - kako je zapisano u Knjizi Postanka - bio "silan lovac voljom Jahve", a u Turskoj je esto povezan sa starim ruševinama, posebno onima na visokim mjestima kao što je planina Nimrod u Komageni. Nimrod je prema Bibliji također bio praotac Babilonaca i Asiraca. Navodno je utemeljio gradove Babilon, Erek, Akad i Ninivu, da spomenemo samo neke. Po mišljenju njezinih sadašnjih stanovnika, i Urfa treba dodati tom popisu.

Bez obzira kakva bila njezina povijest kao asirskog ili predasirskog grada, Urfu je nanovo utemeljio Seleuk otprilike 302. pr.Kr. i dao joj novo, gr̄ko ime - "Antioch Kallirhoe", što zna i "Antiohija uz prekrasnu teku u vodu". Ime je, po svemu sude i, bilo aluzija na izvore koji su, istje u i iz pe ina pod citadelom, napajali ribnjake po kojima je grad ak i danas poznat. Grad je bio znan i pod imenom Edessa, nazvan tako možda po makedonskoj prijestolnici iz koje su došli gr̄ki imigranti, ili je pak ime izvedeno iz heleniziranog oblika imena rijeke Daisan koja je njime zavojito tekla.¹ Međutim, lokalno, negdje stanovništvo nazivalo je svoj grad Orhay ili Urfa; današnje ime grada izvedeno je iz ovog oblika.

Edesa-Orhay nije dugo ostala pod Seleukidskom upravom. Godine 130. pr.Kr. vojsku Antioha Sideta porazili su Parti. Za Seleukide to je bilo previše i nakon toga nisu više pokušavali nadzirati područje isto no od Eufrata. Prema sirijskim kronikama, neposredno prije toga, između 132. i 131. pr.Kr. dinastija Aryu² preuzeila je prijestolje Edese. Ovi kraljevi ili filarsi bili su nabatejskog, odnosno arapskog podrijetla.³ Kao dinastiji, polazilo im je za rukom vrsto držati moć u svojim rukama tijekom teških vremena u toj tada vrlo nestabilnoj regiji. Premda su se mnogi službeni poslovi obavljali na grčkom, sirijski je bio njihov materinji jezik. A sirijski je - sa svojim osobitim, vlastitim pismom - bio ograničen aramejskog, jezika Sirije i Palestine u Isusovo vrijeme.

Nakon povlačenja Seleukida na području isto no od Eufrata, filarsi - većina kojih se izgleda zvala Abgar - su mogli uspostaviti svoju vlast nad gradom Edesom (Orhayem) i njegovom kneževinom. Poput njezinog susjeda Komagene, i Osrhoene - kako je država nazvana - bila je tampon između Partije na istoku i, u početku, seleukidske pa, zatim, rimske Sirije, na zapadu. Politički gledano, Abgari su morali držati u ravnoteži interes obiju strana, pomajući jednoj sili protiv druge. To nije uvijek bilo lako, osobito kad bi jedna od strana namjeravala proširiti svoj utjecaj.

Na mnogo manje ina iskustvo Osrhoene, barem u ranim danima, zrcalilo je iskustvo Komagene. Kad su Rimljani porazili Tigrana od Armenije 69. pr.Kr., kralj Edese se, poput Antioha od Komagene,

našao na gubitni koj strani. Tako je 62. pr.Kr. i Abgar II, koji je vjerojatno bio sin poraženog kralja, poput njegovog susjeda Antioha, bio potvrđen za vladara svog teritorija. Tigran, Antioh i Abgar imali su mnogo zajedničkog. Sva trojica bili su kraljevi zahvaljujući i slomu makedonske baštine, svi su teoretski bili štici enici Partije, ali su tako i moralni voditi ra una o rastu oj vojnoj prijetnji Rima, koji je već progutao Pont i Siriju zapadno od Eufrata. Neuspjeh Mitridata i njegovih saveznika, prvo u borbi protiv Lukula a zatim i protiv Pompeja, pokazao je da vojni otpor nije bio mogući protiv sada već prave supersile. Nisu imali mnogo izbora doli prihvatići uvjete Rima, barem do trenutka kad bi im Partija mogla priteći i u pomo.

Djelomični predah ne je dugo potrajati. U studenom 55. pr.Kr. rimski trijumvir Kras - koji je uz Pompeja i Julija Cezara dominirao u rimskoj političkoj sceni - krenuo je prema istoku. Bio je ljubo-

moran na pobjede Lukula i Pompeja, te je sakrio plijen koji je potonji donio u Rim. Premda Parti nisu dali Rimljana razloga za uzbunu, on je odlučio protiv njih povesti rat kako bi uveo svoj ugled. Budući da je Cezar, treći trijumvir, takođe bio uspješan u osvajanju novih teritorija za Rimsku republiku i time stjecao slavu za sebe, i Krasu su bile potrebne vlastite pobjede kako bi dokazao da je jednak svojim partnerima.

Stigavši u Siriju, napredovao je na istok; već i dio sljedećeg ljeta pustošenjem Mezopotamije doveo se u pravu neugodnost. Sljedeće godine, nakon što je proveo zimu u Siriji i oplja kao hram u Jeruzalemu, vratio se preko Eufrata sa sedam legija, od ukupno otprije 35.000 pješaka i 4.000 konjanika. Uljudno ga je pozdravio Abgar, filarh Edese koji se, barem izvana, ponašao kao romanofil. Ovo je, međutim, bila samo gluma jer nije želio da njegova kneževina bude poput Sirije pripojena zapadnoj strani Eufrata. Krasu je nedostajala kako Pompejeva karizma tako i njegov vojnički genij koji su ulijevali poštovanje i na neki način ublažavali poniženje vladara koji bi bio od njega "potvrđen". U Abgarovim očima on nije bio ništa drugo do pohlepni rimski plutokrat spremna za kradu, zbog vlastite koristi, nega god bi se dočekao. Obzirom na okolnosti, razumljivo je da je njegova lojalnost bila vrlo upitna. Ukinuo je ono što je morao i namamio Rimljane u zamku. Plutarh je to ispričao ovim riječima:

"... pojavio se arapski filarh, po imenu Ariamnes,¹ vješt i podmukao ovjek, koji se pokazao, od svih zala koje je sudbina združila za uništenje Rimljana, najveći im i najsavršenijim..."

... došavši Krasu, barbar je (a bio je i slatkorjević govornik) hvalio Pompeja kao svog dobro initelja, i estitao Krasu na njegovim snagama. No, potom ga je iskritizirao zbog gubljenja vremena na odgode i pripreme...

Tada, nakon što je barbar uvjerio Krasa, odvukao ga je od rijeke (Balikh) i odveo ga kroz sredinu ravnice, putem koji je bio pogodan i lagan na potjerku, ali je uskoro postao težak kada je uslijedio duboki pijesak i ravnice bez drveća, bez vode i bez da se nazirao kraj sve dokle je pogled sezao, tako da nisu samo že i napor marširanja iscrpili ljude, već ih je i sve što su vidjeli ispunilo nepopustljivom potištenušću...

Kasije ... je nasamu psovao barbara. "Najniži od ljudi", re e, "koji te zli duh nama donio? Kojim si drogama i opsjenom uvjero Krasa da povede svoju vojsku u zivevaju i bezdan pustinje i slijedi put prikladniji za vodu nomadskih plja kaša nego za rim-skog imperatora?"

Ali barbar, koji je bio dubokouman momak, pokušao ih je ohrabriti sa svom pokornoš u, te ih je poticao da još malo izdrže; i kako je trao uz vojnike i pomagao im, podsmješljivo ih je peckao i govorio: "Mislite li da marširate kroz Campaniju, žude i za njenim izvorima i rijekama i hladovinom i kupalištima (sigurno!) i kr mama? Ali, prisjetite se da prelazite zemlju na razme u Asirije i Arabije!" Tako je barbar glumio tutora Rimljana, i odjehao prije nego se njegova prevara otkrila, me utim, ne bez Krasovog znanja - ak ga je uvjerio da e raditi u njegovom interesu i zbuniti savjetnike njegovih neprijatelja."

U me uvremenu, Parti su se pokrenuli. Premda su uglavnom prihvatali status quo nakon Pompejevog sreivanja Istoka, nisu namjeravali sjediti prekriženih ruku dok je Rim pripajao ono što su, barem teoretski, bile njihove zapadne provincije. Dopustiti takvo što bilo bi ludo odvažno jer bi, zbog domino efekta, rimska vojska ubrzano zakucala i na vrata njihovih vlastitih gradova. Pod vodstvom svog generala Surene i vjerojatno uz prešutni pristanak Abgara, sada su stigli na mjesto događaja. Njihova je vojska, za razliku od rimske legija, bila u potpunosti sastavljena od strijelaca na konjima. Oni su opkolili Krasa i njegove ljude, te osuli pravu kišu strijela na Rimljane. Kad god je rimska konjica pokušala izvesti protunapad, on bi se jednostavno rasplinuo, jer su ovi pucali natrag na svoje progonitelje (takozvani partijski hitac) dok su odlazili. Naposljetu je glavnina rimske konjice odvukla i uništena, a pješaštvo je ostalo posve nezašti eno na širokim, otvorenim ravnicama. U sumrak je dokraja iscrpljena rimska vojska potražila sklonište unutar zidova grada Carrhae, što je latinsko ime drevnog grada Harana. Tamo su ostali tijekom sljedećeg dana, a iduće noći pokušali su se povući i nazad do Eufrata. Međutim, ni to im nije pomoglo: udaljenost je bila prevelika i jutro ih je zateklo još jednom izložene poražavaju oj kiši strijela. Vojska je potpuno potu ena

u najve em rimskom ikad doživljenom porazu, a sam Kras je bio ubijen tijekom pregovora o predaji.

Bitka kod Carrhaee - kako je kasnije prozvana - na Rimljane je ostavila dubok i trajan dojam. Bio je to njihov najponižavaju i poraz od Kane 216. pr.Kr. kad je kartaški vojskovo a Hanibal prakti ki uništo cijelu rimsku vojsku. Ve ina krivnje pravedno se i ispravno pripisuje Krasovoj vojnoj nesposobnosti. Otvorena nizina oko Harana nije odvratna pustinja kako ju Plutarh opisuje, niti je voda tako rijetka, osobito ne u svibnju kad se zemlja prili no zeleni. Istina je da se u ovakvoj vrsti ratovanja Rimljani nisu mogli mjeriti s Partima, i ak bi se Julije Cezar, daleko vještiji vojskovo a od Krasa, dobro pomu io da se iskobelja iz onakve klopke. Neposredna posljedica poraza kod Carrhaee bila je smanjivanje rimskih ambicija u Mezopotamiji, što je malom kraljevstvu Osrhoene uzgred omogu ilo nešto prostora za disanje. Sa stajališta Rimljana, Abgar, lukavi aramejski filarh, bio je podmukli nitkov koji je namamio hrabrog ali blesavog Krasa i njegove ljude u zamku. Iz vlastite perspektive, kao i strane koju je predstavlja, Abgar je nesumnjivo bio junak koji je uspješno izigrao Rimljane u borbi protiv Parta i za neko vrijeme osigurao opstojnost kvazi-neovisnih kneževina sjeverne Mezopotamije. Igrao je poker, i barem što se ti e ovog dijeljenja, pobijedio je.

Trebat e pro i sljede ih 167 godina, kad e 114. n.e. Edesi ponovno zaprijetiti rimska gruba sila. Ovog je puta car Trajan odlu io riješiti "Isto no pitanje". Filarh Abgar VII Antiohu je iz Edese poslao izaslanstvo sa skupim darovima i izrazima priateljstva prema Rimljanima. Pa ipak, svega pet godina ranije "kupio" je svoje kraljevstvo od Parta. O ito je bio vrlo skup posao biti priklješten izme u dvaju carstava. Trajan je došao pripojiti susjednu kneževinu Anthemusiju iji je glavni grad bio Batne, a zatim je neumorno nastavio, imaju i na umu glavni zadatak: napad na Partiju i osvajanje njezine prijestolnice Ktesifonta. Ustanak u sjevernoj Mezopotamiji, uklju uju i Edesu, brzo ga je vratio natrag, iako je uskoro opet zauzeo grad, dok je njegov kralj umirao poreme en.

Trajanove pobjede bit e kratkoga vijeka. Za sobom je ostavio Rimsko carstvo ve e nego ikada prije ili poslije, no veliki dio njegova teritorija bio je pobunjen, a izvori na raspolaganju bili prekora eni. Njegov nasljednik Hadrijan na pitanja Istoka gledao je pragmati no,

te je odlučio da je najbolje rješenje odustati od područja istočno od Eufrata i postići i sporazum s neprijateljem. Nakratko je partski princ postavljen na prijestolje Edese, ali je 123. n.e. dolaskom na vlast Ma'nua VIII obnovljena stara loza Abgara. Na nesreću, svega jednu generaciju kasnije, Parti su sami krenuli u osvajanje, prešavši Eufrat i napavši Sirijsko područje. Ma'nu je tada potražio zaštitu od Rima, nakon što je bio svrgnut u korist više partofilskog pretendenta na prijestolje. Godine 165. n.e. Rimljani su ponovno zauzeli Edesu, nakon što su građani poklali partski garnizon i otvorili vrata grada. Ma'nu se vratio i dobio titulu Philorhomaios.

Trideset godina kasnije, opet je došlo do nevolje kada je drugi Abgar stavio pod opsadu obližnji Nisibis koji je u to vrijeme bio pod rimskom zaštitom. Plan je propao, a on i njegovi saveznici bili su poraženi. Pa ipak, nekako je uspio popraviti odnos s vladarom, Septimom Severom, akadem i povratiti svoje prijestolje. Njegova novonastala lojalnost stavljena je na kušnju godine 197. n.e. nakon što su Parti ponovno opsjedali Nisibis. Ovoga se puta priklonio Rimljanim ponudivši im pomoć svojih vještih strijelaca. Taj se potez isplatio jer je - nakon što su Rimljani izborili laku pobjedu - bio pozvan u sam Rim i raskošno primljen kao "kralj kraljeva".

Ovaj Abgar VIII, poznat kao Veliki, umro je oko 212. n.e.. Premda ga je naslijedio njegov sin, slavni su dani nezavisnosti Edese uglavnom već pripadali prošlosti. Međutim, njegova se vladavina podudarala - tako barem vjeruju ugledni povjesničari poput J.B. Segal - s prihvatom anjema kršćanstva kao službene religije grada. Godine 213. ili 214. n.e. Edesa je proglašena kolonijom, i premda su kraljevi nastavili vladati do otprilike 240. n.e., bilo je to samo formalno. Nakon toga, grad je bio pripojen najprije Rimskom, a zatim Bizantskom carstvu - ne bez boli mora se reći - sve do pojave prvog Muslimanskog carstva.

Abgarovo pismo i udesna slika

Razlozi zbog kojih je Edesa uvrštena u povijesne knjige neće biti njezini ribnjaci i strateški položaj; tijekom prvog tisućljeća a bila je poznata diljem kršćanskog svijeta kao sveti grad Mandylion, udesne slike

samog Isusa Krista.

Pri a govori da dok je Isus propovijedao u Galileji, stigao je glas o tom udotvorcu i njegovim udesnim iscjeliteljskim mo im a do vladaju eg kralja Abgara V. uvši da je Isus loše primljen od židovskih vlasti, napisao mu je pismo i pozvao ga da se nastani u Edesi. Kako je odgovor na ovo pismo bio jedini primjerak U iteljevog dopisivanja koji je Crkva imala, pri a je bila veoma cijenjena a kopije pisma proširene su diljem Europe. Abgar je navodno svoje pismo poslao u Jeruzalem preko sluge koji se zvao Ananias. Ono glasi:

Abgarus, kralj Edese, pozdravlja Isusa dobrog Spasitelja, koji se pojavljuje u Jeruzalemu. Obavijestili su me o tebi i tvome lije enju koje se izvodi bez upotrebe lijekova i bilja. Jer, dojavljeno mi je da iniš da slijepi vide, hromi da hodaju, da tako er istiš gubavce, i izbacuješ ne iste duhove i avle, i da vra aš zdravlje onima koji su dugo bili bolesni, i uzdižeš mrtve;

O svemu tome kada sam uo, bio sam uvjeren u jedno od ovoga dvoga: naime, ili si ti sam Bog koji je sišao s nebesa pa ini ova djela, ili si pak sin Božji.

Iz tog ti razloga, dakle, pišem, najiskrenije se nadaju i da eš poduzeti napor i doputovati ovamo i izlije iti bolest koja me pritiš e. Jer ujem da te Židovi ismijavaju i žele ti zlo. Moj grad je uistinu malen, ali uredan, te dovoljno velik za nas obojicu.

Isusov odgovor, poslan po istom sluzi, u tiv je, ali negativan. On ne može oti i u Edesu jer mora ispuniti vlastitu sudbinu; no, poslat e pomo u svoje vrijeme. On piše:

"Abgaruse, ti si sretan budu i si vjerovao u mene, kojega nisi vidio. Jer, o meni je zapisano da oni koji su me vidjeli ne e u me vjerovati, da bi oni koji me nisu vidjeli mogli vjerovati i živjeti.

U vezi dijela tvog pisma koje se odnosi na moj posjet tebi, želim te obavijestiti da moram ispuniti do kraja svoje poslanje u ovoj zemlji, a nakon toga biti ponovno primljen gore od onoga koji me poslao. No, poslije mog uzašaš a poslat u jednog od svojih u enika koji e izlije iti twoju bolest, i dati život tebi i svima koji su sa tobom."^s

Je li priča istinita ili nije - otvoreno je pitanje; međutim, pisma citira Euzebije koji je bio biskup Cezareje u Palestini po etkom etvrtog stoljeća. On je tvrdio da je priča pronašao u gradskim arhivima Edese. Dakle, ukoliko se radi o prijevari, onda je ona iznimno stara. Svakako da zamisao bolesnog kralja koji šalje poruku Isusu u nadi izljejenja nije nemoguća, a slaže se i s Matejevim Evanđeljem koje nam govori da se Isusovo ime proširilo cijelom Sirijom koja je u širem zemljopisnom smislu uključivala i Osrhoene.⁶

Prema legendi, rezultat Abgarove molbe bio je taj da je nakon raspeća i uskrsnuća apostol Toma poslao jednog od sedamdesetorice⁷ - ovjeka zvanog Tadej - da ode i posjeti Abgara. Priča je ispričana Euzebije:

Sada, nakon Isusovog Uzašača, Juda koji je također bio Toma, poslao mu (Abgaru) je Tadeja kao Apostola, koji je bio jedan od sedamdesetorice, i on je došao i ostao s Tobijom, Tobijinim sinom. Sada, kad su se ule vijesti o njemu, dojavljeno je Abgaru: "Jedan je Isusov Apostol došao ovamo, kako vam je On napisao". Tako je Tadej u ime Boga počeo lijeiti svaku bolest i slabost, te su se svi udili.

A kad je Abgar uočio velikim i udesnim djelima koja je inio i kako je iscjeljivao, počeo se pitati nije li to onaj o kome je Isus pisao govoreći: "Kada ja budem uzdignut, poslat ću ti jednog svoga enika koji će te izlijeti tvoju bol". Pa je poslao po Tobiju, kod kojeg je Tadej odsjeo, i rekao: "Ujem da je neki silan ovjek došao i da boravi u tvome domu. Dovedi mi ga". Tobija je došao Tadeju i rekao mu: "Toparh Abgar me pozvao i naložio mi da mu te dovedem da ga izlijije iš." I Tadej reče: "Oti u jer sam udesno njemu poslan".

Tako je Tobija sljedeći dan rano ustao i odveo Tadeja Abgaru. Kada je stigao, dok su kraljevi uglednici stajali uoko, tek što je ušao, veličanstvena vizija pojavila se na licu Apostola Tadeja. I kad je Abgar to video, odao je počast Tadeju, i svi koji su stajali u blizini bili su zašteni, jer nisu vidjeli viziju koja se ukazala samo Abgaru. On upita Tadeja: "Jesi li ti zaista u enik Isusa, sina Božjega, koji mi je rekao "Poslat ću ti jednog od svojih enika koji će te izlijeti i dati ti život"?" A

Tadej re e: "Budu i si imao veliku vjeru u onoga koji me poslao, ja sam ti poslan iz tog razloga. I opet, ako vjeruješ u njega, molba tvoga srca bit će ti, kako vjeruješ". I opet mu Abgar odgovori: "Toliko sam u njega vjerovao, da sam poželio silom uništiti Židove koji su ga razapeli, da me u tome nije spriječilo Rimsko carstvo". Re e tada Tadej: "Zbog toga stavljam svoju ruku na tebe u Njegovo ime". A kad je to učinio, ovaj je učas bio izlječen od bolesti i patnje koju je imao... Ovo se dogodilo 340. godine.⁸

Prije a o Abgarovom izlječenju i uvođenju kršćanstva u Edesu u ranoj je Crkvi bila široko rasprostranjena. Prije pisa tih pisama bit će pronađeni akvili u Španjolskoj. Postojala je, međutim, još jedna predaja povezana s ovom pričom, od još većeg značaja: legenda o Mandylionu ili Isusovom portretu.

Postoji sirijski dokument naslovljen *Doktrina Addaia* koji prenosi drugu verziju legende, prijeđemu je Addai alternativni oblik Tadeja. Prema ovom dokumentu - koji vjerojatno potječe iz otprilike 400. n.e.⁹ - kad je učuo o Isusu, Abgar je poslao dvojicu svojih dvorjana zajedno sa svojim povjerenikom Hananom da posjete rimskog upravitelja Sirije. Odatle su otišli u Jeruzalem i vidjeli Isusa, zapisujući sve što mu su svjedočili prije nego što su se vratiti kući. Hanan je zatim poslan nazad Isusu s pismom koje je objašnjavalo Abgarovo neugodno stanje i pozivalo ga da dođe u Edesu. Međutim, u ovoj verziji događaja povjerenik Hanan nije samo pismonošta nego i dvorski umjetnik. On slikao Isusovu sliku "u izabranim bojama" i donosi ju Abgaru zajedno s Isusovim odgovorom, a ovaj postavi portret "s velikim poštovanjem u jednu od soba svoje palače". Premda je danas lako odbaciti ovu priču kao kasnije nastalu izmišljotinu, nema razloga zašto ona ne bi mogla biti istinita. Abgar bi nedvojbeno želio znati kako je taj čovjek izgledao, a kako je oigledno bio bolestan, nije bio u prilici sam oputovati u Jeruzalem. Znamo iz primjera sa uvanjih mrtvih kih pokrova, poput onih iz Aleksandrije u Britanskom muzeju, da je tamo u to vrijeme bilo vještih slikara. Sva je vjerojatnost da je Abgar na svom dvoru imao barem jednog takvog vještog pojedinca, i uopće nije nezamislivo da ga je poslao naslikati Isusov portret.

Kakvagod bila istina, Isusov portret iz Edese postao je legendaran. Kako je vrijeme odmicalo, detalji su dodavani i mijenjani, kao što piše profesor Segal:

... u ranom petom stolje u, portret ima razmjerno neznatnu ulogu. No, analiza kasnijih aluzija na portret pokazuje da se postupno pove ala njegova svetost. U najranijoj verziji, portret je bio djelo slikara Hanana, u kasnijim navodima mogao je biti naslikan samo uz Isusovu pomo , a naponsljetu je bio u potpunosti Isusovo djelo. Sada je postao otisak Isusovih obrisa kojeg je on sam ostavio na rupcu, i bio je božanski - a "ne djelo smrtnih ruku" - kako je ozna en frazom koja se prvi put pojavila 569. godine."¹¹

Druge predaje tvrde da je Mandylion - rije ozna ava komad tkanine koji se može koristiti kao šal ili rubac - bio ru nik koji je Isus upotrijebio nakon svog krštenja u Jordanu. To je, o igledno, i izvor predaje koja govori da kad je sv. Veronika svojim rupcem obrisala Kristovo lice kad je on zastao na svom Križnom putu do raspe a, njegov je lik udesno prenijet na njega. Premda se ovaj udesni doga aj slavi kao šesta postaja Križnoga puta i predstavljen je u slikovnom obliku u Katoli kim crkvama diljem svijeta, nema dokaza da je ikad postojala "sveta Veronika". Ne spominje se nigdje u Evan eljima, a ime joj je - ukoliko je doista tako glasilo - izvedeno iz gr kog "Veron Ikon" što zna i "Istinska sli nost". Kako su napravljene brojne kopije edeškog Mandyliona i barem je jedna od njih stigla i do Rima, gotovo je sigurno da je Veronikin rubac jedna od njih. Ipak, ako je istina da je originalni Mandylion bio autenti ni portret kojeg je naslikao Hanan, Abgarov povjerenik, tada su i one uistinu bile "istinske sli nosti" Isusa i zbog toga s pravom vrijedne obožavanja.¹¹

Nakon svog udesnog izlje enja, Abgar se pokorno obratio na krš anstvo, pa je Edesa postala prvi uistinu krš anski grad na svijetu. Mogao je to u initi bez da se pritom izloži bijesu Rima stoga što je grad u to vrijeme bio prijestolnica tampon-države. Abgar, me utim, nije mogao sprije iti padanje u stari grijeh svojih nasljednika. Umro je 50. n.e. i tada ga je naslijedio najstariji sin. Kad je ovaj umro 57.

godine, Abgarov drugi sin preuzeo je prijestolje kao Ma'nu VI bar Abgar. On je, ini se, bio neprijateljski raspoložen prema novoj vjeri i obnovio je stari paganizam. Premda su kršani bili progonjeni, uspjeli su sakriti svoj najvrjedniji imetak - Isusovo pismo i Mandylion - u kamenim zidinama jednih od gradskih vrata. Ondje su ti predmeti ostali pohranjeni kroz skoro tri stoljeća, dok je grad u međuvremenu bio ponovno pokršten, negdje između 177. i 212. n.e., tijekom vladavine Abgara VIII, znanog kao Veliki. Tek kad je poplava 525. n.e. prouzročila veliku štetu na tim vratima, ovi su predmeti opet ugledali svjetlo dana.

Pronalazak Mandyliona bio je najveći događaj u povijesti kršćanske Edese. Vijesti o tome brzo su se širile, i u vrlo kratkom roku grad - koji je već privlačio brojne hodočasnike zbog svojih veza s praocem Abrahamom i prorokom Jobom¹² - postao je još veće središte hodočašća. Do tog vremena Edesa je već bila unutar Bizantskog carstva, budeći i zavist zbog svojih vrijednih relikvija. Otada je povijest Edese blisko povezana s poviješću Rimskog carstva, i neće proći mnogo vremena do trenutka kada će Bizant, naziv pod kojim je Konstantinopol bio znan Grcima, prisvojiti pravo na tako važne relikvije.

Bizant, carska ostavština

Tijekom razdoblja europskog mraka, kada je sva kultura živjela u osami iza samostanskih zidova, isto ni ogrankovi dvoglavnog Rimskog carstva nastavio je živjeti u Bizantu. Premda je bio izvana napadana i podložna povremenim unutarnjim ustancima, bila je to zaista milenijska država koja će preživjeti više od tisuću godina nakon pustošenja Rima 410. godine n.e. Dok su barbari Vandali, Sasi, Vizigoti i Huni otimali i pljačkali ostatke Zapadnog Rimskog carstva, Istok je, sa svojom veličinom i anstvenom prijestolnicom Konstantinopolom, razvio kršćansku civilizaciju visoke profinjenosti. Njegove crkve i palače bile su najveće na svijetu, njegove knjižnice sadržavale su najviše knjiga, njegove tržnice su obilovali najkvalitetnijim proizvodima, njegovi ljudi su nosili najbolju odjeću i imali su dovoljno vremena da se bave filozofijom. Ne udi, stoga, da su ljudi na Zapadu na ovaj blistavi dra-

gulj gledali sa strahopoštovanjem i u enjem, možda i s trunkom zavisti.

Ali, dojam može prevariti. Bizant je imao mnogo neprijatelja koji su nagrizali njegove granice, te jednog nepomirljivog protivnika kojeg Rim nikad nije uspio pokoriti - Perziju. Iako je Aleksandar Veliki 331. pr.Kr. porazio Darija i pronio grku civilizaciju sve do Indije, njegovo se carstvo uskoro urušilo, i do 224. n.e. Perzija se ponovno uzdigla kao Sasanidsko carstvo. Perzijanci su bili duboko religiozni i sasanidski su kraljevi obnovili zoroastrizam, religiju svojih praotaca koja je poela nestajati nakon invazije Aleksandra Velikog. Stoljeima su se zoroastrijska Perzija i kršanski Bizant bezuspješno borili za grani na području Armenije, Sirije i gornje Mezopotamije, bez da je ijedna strana osigurala konačnu pobjedu. Zatim je 610. n.e. - dok je Bizant bio zahvaćen previranjima zbog ozbiljnih unutarnjih problema - perzijski kralj Hosroe II pokrenuo invaziju širokih razmjera. U vojnem pohodu koji je trajao dvanaest godina pregazio je velike dijelove Carstva, zauzevši Anatoliju, Siriju, Egipat, pa iak i Jeruzalem. Kršanski stanovnici Svetog grada, njih otprilike 60.000, masakrirani su, a pravi Križ na kojem je Isus bio razapet - najsvetičija od svih relikvija kršanstva - poslan je kao plijen zajedno s 35.000 robova nazad u Perziju.

Pustoš koja je ostala nakon perzijske vojske bila je neizmjerna. Crkve su svugdje bile opljačkane i spaljene. To se odnosi na sve crkve; izuzetak je bila mala Crkva Rođenja Isusova u Betlehemu. Nju su osvajajući i poštujeli zbog njezinih murala koji prikazuju Mage u perzijskoj odjeći kako odaju počast novorođenom spasitelju. Ovaj rat, međutim, ne je označio kraj Bizantskog carstva. Sve uči se obvezavši da će se boriti protiv sila tame, vratiti Križ i povratiti sveta mjesta, car Heraklije zapovedao je, ustvari, Križarski rat. Nakon dugog i napornog ratnog pohoda, konačno je, u prosincu 627. godine, porazio Perzijance kod Ninive. Hosroe je ubrzo potom ubijen, a Perzijanci, umorni od rata, napisljeku su molili za mir. Sveti križ koji je imao ogromno značenje za kršćane na Istoku i na Zapadu vrateno je Herakliju koji ga je sada mogao sa svim dužnim poštovanjem odnijeti natrag u Jeruzalem.

Ovi su se događaji duboko urezali u sjećanje svih kršćana; nekih 450 godina kasnije Carstvo se suočilo sa slijedom nevoljama. Uloga

križa kao svemo nog simbola krš anskog svijeta - kako u ratu tako i u miru - nije zaboravljena i bit e ponovno upotrijebljena. Na nesre u, bu no slavlje nakon Heraklijeve pobjede bit e kratkog vijeka. Oba su se carstva iscrpila u titanskim borbama i promaklo im je što se doga a nešto dalje na jugu, u Arabiji.

Navodno je car, dok je slavio u Konstantinopolu i primao estitke iz svih dijelova krš anskog svijeta, primio pismo od jednog Arapa koji je za sebe tvrdio da je Božji prorok i pozivao cara da se pridruži njegovoj novoj vjeri. Sli na su pisma poslana i perzijskom caru te upravitelju Egipta, i ovjek može lako zamisliti podrugljivi smijeh s kojim su primljena. Me utim, sva tri vladara vrlo e brzo shvatiti da ovo nije bila šala, budu i je Muhamed stigao s namjerom da upropasti zabavu. Do 632. n.e. muslimanska je vojska nadzirala Arabiju, a do 645. n.e. - nakon niza briljantnih ratnih pohoda njegovih nasljednika - Arapi su zauzeli Palestinu, Siriju i Egipat. Me utim, nisu se tu zau stavili, ve su nastavili pomicati granice Islama u svim smjerovima. Tako se do 717. godine n.e. - manje od jednog stolje a nakon što je Križ bio vra en u Jeruzalem - golemo Islamsko carstvo protezalo Španjolskom, sjevernom Afrikom, Palestinom, Mezopotamijom i Perzijom sve do sjeverne Indije.

Krš anski se svijet sada sveo na Europu (one dijelove koji nisu bili ni islamski ni poganski) i Anatoliju koju bismo danas nazvali Turskom. Me utim, to nije zna ilo da odjednom više nije bilo krš ana u novonastalom Arapskom carstvu, niti da su svi koji su živjeli unutar tih zemalja morali postati muslimani. Krš anima, Židovima i zoroastricima kao "ljudima od knjige" bilo je dopušteno nastaviti s prakticiranjem njihovih vjera sve dok su pla ali posebne poreze i dok nisu pokušavali stvarati obra enike. Ustvari, islam nije bio toliko strana religija kako su to mnogi na Zapadu zamišljali. Na mnogo na ina islam je bio reformatorski pokret samog krš anstva, a Muhamed je bio neka vrsta ranog protestantskog fundamentalista. On odbacuje, po njemu, apsurdno vjerovanje krš ana da je Isus bio Sin Božji, ali ga duboko poštaje kao proroka.

Za krš ane novonastala politi ka situacija bila je nešto s im su se morali pomiriti. Istok, plodno tlo na kojem je krš anstvo ro eno, uvi jek je bio intelektualniji od Zapada. Iz Antiohije, Aleksandrije i Edese došla je ve ina ranih u itelja, budu i su ta mjesta imala dugu filozof-

sku tradiciju koja je sezala do vremena prije Mojsija. Osim toga, na Istoku je bilo mnogo malih, heretičkih sekti poput nestorijanaca ili jakobita koje su bile praktički nepoznate u Europi gdje je Rimokatolička crkva imala monopol nad teologijom. Pod islamom su ove rubne Crkve mogle održati svoje tradicije bez uplitanja ortodoksnih autoriteta tako da je za njih, barem djelomično, islam predstavljao neku vrstu blagoslova. Međutim, to je takođe znalo da nije bilo izgleda za međusobno pomirenje različitih Crkvi koje bi probudilo strah Arapa; Crkve bi izgubile svoje povijesne privilegije koje su posjedovale da su se ponovno ujedinile. Zbog toga su one uslijed islamskih osvajanja bile, na taj način, sačuvane u jantaru. Heretici su mogli ostati heretici tako dugo dok su svoje krivovjerje zadržavali za sebe. Oni su sada po definiciji bili ezoteri na društva koja su prenosila znanje i tradicije svojih sljedbi kroz vlastite naraštaje, bez otvorenog objavljivanja ovih ideja neupućenim osobama.

Najvažniji oblik ezoteričnog kršćanstva, dugo anatemiziran kako od strane Papa tako i careva, prikrivao se pod terminom gnosticizma. Kao otvoreni pokret bio je uspješno potisnut od strane pravovjerne Katoličke crkve tijekom četvrtog stoljeća, ali je i dalje postojao kao podzemna struja, osobito u kozmopolitskim središtima poput Aleksandrije i Edese. Upravo u tim mjestima najranije su Crkve imale svoje korijene: u zajednicama Židova, Esena i Grka koje su Apostoli prve podučili. Stoga je više nego vjerojatno da je mnogo toga što je Rimska Crkva smatrala herezom bilo, u stvari, dio ranog, tajnog učenja samog Isusa. Gnostičke tradicije, ideje i spisi sačuvani su u neortodoksnim zajednicama Istoka unatoč progonima "Crkvenih otaca". Neprekinuta prisutnost gnosticizma biste od bitnog znajući za budući razvoj Europe, kada će se, zbog Križarskih ratova, Franci naći u sjevernoj Mezopotamiji.

Medu prvim gradovima Male Azije koje je opustošio Hosroe, a zatim osvojili muslimanski Arapi, bila je Antiohija. Bio je to jedan od najvažnijih gradova na svijetu i - poput Aleksandrije u Egiptu - svoje je korijene dugovao osvajanjima Aleksandra Velikog. Utemeljio ga je 307. godine pr.Kr. Seleuk Nikator na mjestu pogodnom za kontrolu trgovina putova između gornje Mezopotamije, Egipta, Palestine i Male Azije; no, grad je postao znajljivo središte pod Antiohom I. On je grad učinio prijestolnicom zapadnog dijela Seleukidskog carstva i

prebivalištem samih seleukidskih kraljeva. Kao helenisti ki grad, uve-like je napredovao i bio je dobro poznat po svojoj umjetnosti kao i po svojim opuštenim manirama. Za razliku od suvremenika i rivala - egi-patske Aleksandrije - na svojim pleima nije nosio teret enormno stare civilizacije, te je bio, na neki na in, više otvoren za eksperimentiranje. Zbog toga je oduševljeno prihvatio kršanstvo, a nakon uništenja Jeruzalema 70. godine n.e. postao je, ustvari, majinski grad Crkve."

Tek je na Nikejskom koncilu 325. n.e., na Konstantinov zahtjev, utvrđeno Vjerovanje kojeg će se držati cijela Crkva. Prije ovog događaja bilo je podjednako mnogo neslaganja kao i slaganja između različitih Crkvi; oblikovanjem pravovjerja, ak i nakon proglašenja i objave takozvanog Nikejskog Vjerovanja, stvari se i dalje nisu slegle.

ini se da je u to vrijeme mnogo ezoteričnog razumijevanja koje se ticalo kršanstva, posebno njegovih veza s ranijim astralnim religijama, bilo izgubljeno. Tu je situaciju dobro predočio William Kingsland koji je i sam bio profesor astronomije i, poput Meada, teozof:

Prouavanje kršanskih korijena vrlo je opširno i kontroverzno pitanje... ali prilično je oito da je za literalizaciju ovih pripovijetki (Biblija) zaslužna injenica da oni koji su na kraju dobili prevlast na Crkvenim koncilima, i koji su oblikovali Vjerovanje koje je bilo prihvato eno kroz mnoga stoljeća, *nisu* bili oni koji su bili upućeni u gnozu. Oni su, ustvari, bili jadno neuki, ne samo u vezi gnoze koja... leži u srcu svih alegorija, mitova i priča kako u kršanskim tako i u ostalim drevnim pretkršanskim spisima, nego i u vezi zemljopisnih, astronomskih i antropoloških injenica, dobro poznatih ljudima tisu amagodina prije kršanske ere, koje su, kad su bile poznate - kao što su bile *iniciranim* Crkvenim ocima, koji su, međutim, proglašavani *hereticima* od istih ovih stvaratelja vjerovanja - u potpunosti mijenjale cijelu strukturu tradicionalnog Vjerovanja.¹⁴

Unutar rane Crkve, Antiohija i Aleksandrija predstavljale su dva suprotna gledišta u vezi prirode Krista i njegova poslanja. Antiohijska škola bila je skloni isticati ljudsku nasuprot božanskoj prirodi Krista.

Oni su u ovjeku Isusu radije gledali primjer negoli spasitelja ljudske vrste. Prema tom gledištu, Isus je, premda vrlo obdaren, rođen kao smrtnik, i tek je tijekom svoga života razvio svoje više duhovne sposobnosti i um tako da postane božanski, priemu vrhunac ovog procesa označava njegovo uskrsnuće od mrtvih. Njegova pobjeda nad smrću, iako od neizmjernog značaja za ovjeanstvo, nije po sebi jamstvo spasenja za njegove sljedbenike. Ljudi su trebali sami slijediti njegove stope i, s Kristovom pomoći, postići vječni život. To bi, međutim, uvelike bio rezultat njihovih vlastitih napora, bez kojih ne postoji osobno spasenje.

Aleksandrijska je škola, naprotiv, isticala božansku prirodu Isusa od rođenja, kao utjelovljenja Logosa ili Eona. Na školu je snažno utjecalo naslijede paganstva: kako paganizma drevnog Egipta tako i neoplatonističkih škola kakva su bili i Terapeuti, koji su mnogo crpili iz grčke filozofske tradicije. Aleksandrijci su se trudili razviti kリストologiju koja bi odgovarala tradicionalnoj filozofiji i zbog toga su naginjali tumačenju Biblije na više alegorijski način. Za njih je ovjek Isus bio od mnogo manje važnosti nego injenica da je bio utjelovljenje druge osobe Trojstva. Božanstvo Isusa Krista kao Eona ili Logosa¹⁵ nije bilo u pitanju, ali Aleksandrijci su, barem u očima stanovnika Antiohije, bili u opasnosti da zaborave značaj povijesne osobe Isusa.

Napetost između ove dvije suprotstavljene škole misli bila je pokretna sila iza velikog dijela Crkvene politike etvrtog stoljeća, koja je estozbunjivala Rimsku crkvu, koja je, za razliku od svojih grčkih rođaka, bila slabo zainteresirana za akademsku teologiju, a više se brinula oko moći. Obje su škole predstavljale, premda to esto same nisu prepoznavale, dva aspekta istog gnosičkog pogleda na kršćanstvo. Njihove razlike potjecale su iz njihovih tokovi gledišta: dok je jedna promatrала život iz pozicije ovjeka kao nesavršenog bitja, druga se usredotočila na ideal - ovjeka usavršenog na sliku Božju. Nikejsko Vjerovanje bilo je sklonije aleksandrijskom pogledu, s vrlo apstraktnom definicijom Trojstva kao tajne nedostupne ljudskom poimanju. Ovo je tumačenje zadovoljilo Rimsku crkvu, ali je uzrokovalo dubok nemir u Antiohiji, koji je napoljetku doveo i do raskola, budući su se različiti heretički pokreti, poput arijevaca i nestorijanaca, odcijepili od središnjeg tijela ortodoksnog Katolicizma.

Edesa je bila u vremenu ove sukobe i, kako smo vidjeli, 489. godine škola Perzijanaca - koja se poistovjevala s nestorijanizmom - bila je zatvorena, a njezini su učitelji bili protjerani u Nisibis. Ovo, međutim, nije znalo da su preostali kršćani u gradu bili ujedinjeni pred islamom. Monofiziti su još uvijek bili podijeljeni u tri sekete koje su između sebe gajile nepovjerenje: Melkite ili Pravoslavnici koji su crkvu koja je bila odana caru; Jakobite koji su većinom po narodnosti bili Sirijci, kao što su bili i uvjereni monofiziti; te konanci no Armence. Svaka je Crkva imala svog nadbiskupa ili patrijarha kao i svoju katedralu i svaka je imala vlastiti Mandylion. Razumije se da se nisu slagale oko toga koja je posjedovala original, a vrlo je lako moguće da su sva tri bila kopije.

Osvajanje Edese zajedno s ostatkom sjeverne Mezopotamije od strane Arapa 639. n.e. znaćeilo je da je Mandylion sada ponovno bio izvan Carstva. Za Bizantince to je bila injenica preko koje se nije moglo prijeći, budući da su skupljali drevne relikvije sa strašnog za koju bi im odali priznanje suvremenim arheoložima. Godine 943. stavili su Edesu pod opsadu zahtijevajući ustupanje Mandyiona u zamjenu za muslimanske ratne zarobljenike i uz isplatu 12.000 srebrnjaka Crkvi.¹⁶ Premda su se kršćani Edese iznimno nerado rastali od svoje najdražih ikona, njihovi gospodari muslimani mogli su bolje ocijeniti vrijednost pogodbe uslijed koje će biti oslobođeno nekoliko stotina pripadnika njihove vjere u zamjenu za krpnu upitnog porijekla. Na kraju su Edesijci, iako ne bez otpora, bili uvjereni da predaju Mandylion i on je trijumfalno vrateni u Konstantinopol da bi bio izložen u Katedrali Aja Sofija, prije negoli će biti pohranjen na sigurno u Carsku palatu. Premda su otišli s onim za što su bili uvjereni da je autentičan primjerak, nije nemoguće da je Bizantincima bila podmetnuta jedna od dviju starih kopija. Jedna je stvar, međutim, sigurna: Edesijci se ne bi, a izvjesno je i da se nisu dobrovoljno rastali od njega, budući da je jedno od praznovjerja povezanih s Mandyionom govorilo da će ih tako dugo dok je Mandylion u gradu - Krist štititi od napada. To što ta zaštita dokazano nije uspjela zadržati arapske muslimane nije umanjilo njihovu vjeru. Dvije stotine godina kasnije stanovnicima Edese bila je bolno potrebna bilo kakva zaštitni kašila koje bi se mogli dobiti.

Uz prepostavku da i danas postoji, mjesto uvanja bizantskog Mandvliona je tajna. Sigurno se ubrajao medu carska blaga sve dok Konstantinopol nije oplja kan u etvrtom križarskom ratu. Nakon toga mu se gubi trag, i nije nemoguće da se do današnjih dana o uvađen skriven u nekom dvorcu ili muzeju, ukoliko nije pohranjen na sigurno, u nekom kutku Vatikana. Teorija koju je iznio Ian Wilson da su Torinsko platno i Mandylion ustvari jedno te isto - premda je uvijek bila upitna - sada je posve odbačena, budući se potonji pokazao srednjovjekovnom patvorinom.¹⁷ Ovo ne znači da je i sam Mandylion bio krivotvorina. Neki drugi zaključci do kojih je Wilson došao u svojoj knjizi *Torinsko platno* još uvijek su valjani. Treba istaknuti, kako piše, da Krista tek od ponovnog pronađaska Mandyliona 525. godine portreti počinju prikazivati na poznat, uobičajen na in, kao ovjeka dugе kose i rašljaste brade. Uvjerjenje da je Mandylion bio originalni portret ili istinska slika ne počiva na natprirodnom, niti je ovisno o vjerodostojnosti Torinskog platna. Lako bi mogla biti istina da je Hananova gruba skica bila autentični portret Isusa, te da još uvijek živi kao arhetip bezbrojnih ikona i slika. Ako je tome tako, postoji mogućnost da ovaj Kristov portret još uvijek postoji.

Upoznavši se, dakle, sa za udnom povijest Urfe, Dee i ja jedva smo ekali da ponovno posjetimo grad. Sjetio sam se neobične snovite vizije koju sam imao za vrijeme bolesti na našem prethodnom putovanju i kako je monah rekao da grad krije tajne. Sada mi je postajalo jasno na što bi se neke od njih mogle odnositi, a osim toga, inila mi se sve stvarnjom povezanost grada kako s primatom o Magima, tako i s Gurdjieffijevim Sarmanskim bratstvom. S takvim mislima izvršili smo potrebne pripreme i još jednom krenuli prema sjevernoj Mezopotamiji.

Pri a o dva grada

Podrobno prouivši Gurdjiefflev plan putovanja, postao sam uvjeren u to da je posjetio Edesu. U svojoj knjizi *Susreti s iznimnim ljudima* on nam govori da su nakon pronalaska karte "pretpustinjskog Egipta" u ku i armenskog sveenika u "N-u" on i njegov prijatelj Pogossian doživjeli druge pustolovine na putu u Smirnu (Izmir), prije nego su se ukrcali na brod za Aleksandriju. Da bi stigli u Smirnu morali su pro i kroz Urfu a, obzirom na njegove hermetičke veze, gotovo bi sigurno poželjeli posjetiti i obližnji Haran. Manje je, međutim, izvjesno da je krenuo dalje na sjever, do Komagene, ali budu i da je o Antiohovom hijeroteonu bilo mnogo izvještaja nakon njegovog otkrija svega nekoliko godina ranije, i obzirom na Gurjiefflev očit interes za kulturne ruševine, ni to se ne može iskljuiti.

I sami smo bili uzbudeni zbog povratka u Urfu. Od našeg prošlog putovanja u travnju 1994. proitoao sam gotovo sve što sam o gradu mogao pronaći. Sada sam znao da neobična palača i crkve koje sam vidoval u viziji da krase stari grad nisu bile pukovni privetni: Edesa je neko doista bila "oko Mezopotamije". Međutim, bio sam uvjeren da se na tom mjestu krije još neka velika tajna o kojoj nije bilo govora u knjigama. Dee i ja željeli smo ponovno doći u grad kako bismo sami bacili još koji pogled, imamo nam to dopuste drugi hitni poslovi. Tako smo se u rujnu 1995. još jednom našli u zrakoplovu koji je letio za Tursku. Ovoga puta vrstom sam odlučio da se ne u razboljeti niti popustiti u potrazi. Postavljati u prava pitanja jer, bez obzira na sve, bio sam odlučan u nakani da otkrijem koji je to veliki misterij okruži-

vao Urfu i kakve je veze taj grad, ukoliko je uopće imao s legendom o Magima.

Stigavši ovoga puta u Diyarbakir, stari utvrjeni grad na Tigrisu, 183 kilometra sjeveroistočno od Urfe, potražili smo taxi. Uskoro smo se probijali kroz ruralno područje, pust krajolik raštrkanih, uglavnom crnih stijena i šipražja, pogodan samo za ispašu najupornijih ovaca i koza. Tu i tamo u toj divljini ugledali bismo malene zelene površine gdje je neposredna dostupnost vode iz obližnjih izvora omoguila uzgoj usjeva duhana i pamuka, ali je najvećim dijelom zemlja bila tek neznatno bolja od pustinje, bez drveća ili barem grma na vidiku. I ovoga je puta naš vozač bio Kurd i dok smo poskakivali voze i se otvorenom cestom, pustio nam je kazetu s kurdske glazbom. Međutim - o čemu u strahu od vojske - kad god bismo došli do kontrolne točke na cesti (a bilo ih je nekoliko na našem putu), on bi žurno izvadio kasetu i sakrio je izvan domaćaja ispitiva kog pogleda vojnika.

inilo se da je situacija još uvijek napeta i bili smo zahvalni što ne smo dugo ostati.

Stigavši u Urfu, otišli smo ravno u Hotel Harran, poprište moje bolesti i muke prethodne godine. Ovaj smo put bili dobro pripremljeni, s medicinskom opremom koja bi bila dovoljna i za ekspediciju u Kongo. Nasreću, kako se ispostavilo, nismo ju uopće trebali upotrijebiti. Ubrzo potom, nakon što smo pozdravili Mustafu koji nas se dobro sjećao od prošle godine i koji je sada bio unaprijeđen u upravitelja, šetali smo prema staroj tržnici. Prašina, mirisi, gomile ljudi ovoga puta nisu nam se inili tako strani. Sada, nakon što smo se pobliže upoznali s poviješću grada, sve je imalo mnogo više smisla. Dok smo prošli put bili gotovo u cijelosti odijeljeni od života koji nas je okruživao, te stoga nismo bili u stanju dokući barem djeli njegova smisla, ovog smo puta i sami postali njegov dio. Na jedan jednostavan način, time što smo se potrudili vratiti, Urfa je postala naš grad, a mi smo zaslužili pravo da saznamo neke od njezinih tajni.

Na vrhu malenog brijege našli smo ruševine nekadašnjeg - budućeg i je zauzimalo barem jedno jutro površine - moralo biti vrlo velika građevina. Jedan njezin kutak o čemu je donedavno bio korišten kao džamija, budući su zidovi bili obojeni tirkizno. Sada spaljena i bez krova, bila je to prazna ljuštura. Ostatak kompleksa bio je uglavnom ispod sadašnje razine tla, i premda se središte tog područja sada koristi-

tilo kao spremište za gravirni materijal, još su se tu nalazile podzemne kripte koje su pozivale na istraživanje. Ti karakteristi nisu gotovi da lukovi i ukrasi oko prozora bili su o toto vrlo davno izgrađeni - tamo negdje, mislili smo, za vrijeme Križarskih ratova, ako ne i ranije. Je li ova jadna, zapuštena ruševina nekada bila jedna od slavnih katedrala Edese? Na to pitanje nije bilo odgovora, niti se ova ruševina spominje u bilo kojem vodi u, ali je u svakom slučaju tako izgledala.

Iza ugla "katedrale" bila su dva zanimljiva mosta, jedan o iglednoj rimski, iznad trenutno isušenog korita rijeke Daisan. Sa svake strane uz rub su mu stajali blokovi kuća, domovi dijela gradskog radnog stanovništva. Pa ipak, ovi opipljivi ostaci bivših carstava nisu bili ništa manje dojmljivi zato što su još uvijek bili u upotrebi. Uputivši se niz brdo u smjeru Citadele, naišli smo na još mnoge relikvije prošlih vremena. Ono što danas poznajemo kao drevnu Crkvu sv. Ivana može se uočiti već s ulice. Bez krova i prepustena silama prirode, njezini stupovi i gotovi da prozori jasno ukazuju da je neko služila za crkvenu upotrebu, premda se stječe dojam da je nedavno korištena kao kuća ili trgovina. Blizu ove crkve nalazi se nekoliko malenih, s prednje strane otvorenih duvana one vrste koja je posve izumrla u zapadnoj Europi. U jednom od njih tri su dječaka pretvarala velike putni konzerve u cijedila. Bio je to jednostavan proces izravnanja rupa veličine nokta na dnu konzervi ali, svakako i domišljat primjer recikliranja. Nešto dalje niz brdo započinjalo je natkriveno područje tržnice. Ovdje su, u Ali Babinom stilu, bile skupine ulice i ulice, svaka posve ena određenoj vrsti trgovina ke robe. U jednoj biste pronašli trgovce hranom, u drugoj postolare, u trećoj tesare, a u četvrtoj draguljare. Bilo je to no onako kako je moralno biti i prije tisuću godina i, zamišljao sam, sve bi vjerojatno izgledalo prilično blisko i kralju Abgaru Velikom. Sada već iscrpljeni, odlučili smo se vratiti u hotel i osjećati se prije vremene. Najvažnija mjesta Urfe željeli smo sa učvati za trenutak kad budemo dovoljno svježi da ih razgledamo kako treba.

Sljedeći dan otišli smo direktno na tržnicu, a odatle produžili do podnožja Citadele gdje su Abgari nekada imali svoje palače. Prema onome što smo saznali od lokalnog stanovništva, naziv "Urfa" izведен je iz izvornog imena grada mnogo prije negoli su došli Grci i preimenovali ga u Edesu. Oni to ime povezuju s gradom zvanim "Ursu" koji se spominje u akadskim, sumerskim i hetitskim tekstovima, i tvrde da je

to ono mjesto koje se u Bibliji spominje kao kaldejski Ur. Po tim predajama, praotac Abraham rodio se u špilji u podnožju Citadele. Danas je ta špilja (slika 30) važno hodo asni ko središte pobožnih muslimana koji ine glavninu turizma Urfe. Oni ne dolaze samo iz Turske nego i iz Sirije, Iraka i iz ostalih zemalja.

Nakon što smo platili malu ulaznu pristojbu, Dee i ja smo ušli u špilju. Ona je, ustvari, pregradnim zidom podijeljena na dvoje, s odvojenom prostorijom za svaki spol, budu i da je u muslimanskim zemljama običaj da muškarci i žene mole odvojeno. Prošao sam kroz ulaz u mušku špilju koja je ustvari malena, zagušljiva komora. U pozadini se nalazila metalna rešetka iza koje se moglo vidjeti ali ne i dodirnuti plitak bazen i vode koji se punio iz prirodnog izvora. S desne strane prostorije bila je slavina iz koje su hodo asnici mogli uzeti vodu za piće, ali to nije bila glavna svrha posjeta; ljudi koje sam video bili su tako zauzeti klanjanjem i prakticiranjem svog *zikra* da nisam stekao dojam kako trebaju vodu ili, pak da su primijetili da sam ušao. Pomalo s osjećajem nelagode zato što ometam tako osobne trenutke, samo sam se nakratko zadržao prije nego što u na prstima izađi. I Dee je sa svoje strane pregradnog zida osjetila istu vrstu zadrške, uz dodatni problem prevelike gužve. Opetnito, ovjek je imao dojam da na pet ženskih hodoasnica dolazi po jedan muškarac, a kako su mnoge od njih imale uza se i malu djecu, jedva da je bilo mjesta da se svi stisnu u malu prostoriju i da u miru obave propisano klanjanje.

Osjećajući se kreposno nakon što smo izrazili poštovanje Abrahamu - premda pomalo u udu zbog injenice da je njegova majka izabrala takvu vlažnu pustinu za porod - otišli smo do samih ribnjaka. Smješteni su u malenom parku i jedno su od najvećih veselja Urfe. Napajani iz izvora koje smo upravo vidjeli, njihova bi voda bila prikladna za piće kad ne bi bilo na tisuće pitomih šarana koji plivaju u velikim jatima u potrazi za hranom. Hodoasnici i drugi posjetitelji poput nas kupuju tu hranu od uličnih prodavača i bacaju ju ribama. Kako su šarani sveti, nikad ih ne jedu pa ovi zbog toga narastu do ogromne veličine. Ugodnu hladovinu u parku stvaraju platane, i premda se s jedne strane Abrahamovog ribnjaka (slika 31) nalazi džamija - pa je stoga on rezerviran za tihu kontemplaciju - njegov susjedni Zulhin ribnjak smješten je u ajnom vrtu. Ovdje smo ispijali bezbrojne aše *caj-a*, hranili ribe i smišljali sljedeće korake.

Napustivši ajne vrtove, uz pomo dvojice mlađih vodi a, stigli smo do Citadele (slika 29). Ovaj impozantni dvorac dominira cijelim gradom koji se pruža pod njim. Smješten na prirodno istaknutom mjestu, s izvorima koji osiguravaju vodu, i vrlo glatkih zidova kojima bi se bilo teško popeti - postalo nam je jasno kako se mogao oduprijeti tolikim odlu nim opsadama u prošlosti. Kad je grof Joscelin, posljednji od frana kih vladara, pristao uz njegovu obalu, dobro opskrbljen garnizon mogao je izdržati jako dugo vremena. Na vrhu je bilo mnogo razli itih ruševina, uglavnom iz Otomanskog ili Seldžu kog razdoblja, no ponegdje je bilo i tragova gr kih ili rimske gra evina. Uz zapadni kraj vrha nalazili su se ostaci gra evine koja je objedinjavala nekoliko blokova s korintskim ukrasima, što je dokaz reciklirane prošlosti. Me utim, najvažniji ostaci, ustvari ono zbog ega smo došli, bila su dva izvanredno o uvana stupa (slika 28).

Ovi stupovi, petnaest metara visoki, simbol su stare Urfe/Edese, kao što je Tower Bridge simbol Londona. Sirijski natpis najednom od njih upu uje na to da je bio posve en kraljici Shalamath, koja je mogla biti supruga Abgara Velikog. On je umro 212. godine n.e. i bio je posljednji od nezavisnih kraljeva Edese prije rimskog pripojenja, kada grad postaje rimska kolonija. Ova injenica, dakle, smješta stupove u vrijeme potkraj drugog i na po etak tre eg stolje a naše ere. Tijekom njegove vladavine, 201. godine, došlo je do velike poplave koja je uništila velik dio grada i usmrtila preko dvije tisu e ljudi. Abgar je ljudima zapovjedio da ne grade "daš are" (vjerojatno trgovine) u blizini rijeke, te je podigao novu pala u na brdu Citadele iako je, izgleda, imao još jednu u podnožju koja je okruživala podru je sadašnjih ribnjaka i njima pridruženih džamija. Ova je pala a obuhva ala hram boga Mjeseca zvanog Sin, kao i gra evinu koja je kasnije bila poznata kao "Perzijski toranj" (slika 32). Prema mjesnim legendama, dobio je to ime zato što je kasnije postao dio gra evine u kojoj se nalazila slavna "Perzijska škola", u vremenu prije 489. n.e. kada je ta institucija bila zatvorena a njezini u itelji prognani u Nisbis.

Veza boga Mjeseca s izvorima i ribnjacima Edese inila se posve prikladna. U svim je drevnim civilizacijama Mjesec uvijek bio povezan s vodom, bilo da se radilo o oblacima, kiši, rijekama ili samom moru. Izvor vrela u špiljama pod brdom Citadele morao je oduvijek predstavljati veliku tajnu. Za razliku od nepredvidljivog

Daisana, ovi izvori nikad nisu presušivali, a voda koju su davali bila je uvek slatka i ista. Ne udi stoga da su ih smatrali darom bogova, posebice Mjeseca, koji je vladao svim vodama. Me utim, sumnja sam da se tu krije nešto više, a ta se sumnja još i pove ala nekoliko dana kasnije, nakon izleta u najpoznatije svetište boga Mjeseca - Haran.

Ostavivši za sobom zagušljive pare i prašinom ispunjen zrak Urfe, naš je taxi žurio kroz ravnici sjeverne Mezopotamije. Me utim, za razliku od podru ja južno od Diyarbakira, ovdje tlo ne samo da se sastoji od dobre, sme e zemlje, nego je i iznimno plodno. No, ne radi se o hiru prirode; to je uvelike zasluga ljudskih ruku. Nekoliko dana ranije, za vrijeme našeg putovanja za Komagenu¹ zastali smo i vidjeli nesumnjivo jedno od uda suvremenog svijeta - Ataturkovu branu. Ova golema betonska gra evina, izgra ena uz ameri ku pomo i znanje, sada zadržava mo ni Eufrat, naplavljuju i dolinu iza sebe i stvara veliko jezero. Hidro-elektri na energija samo je jedan od razloga zašto je brana sagra ena. Jednako je važna i sama voda koja sada putuje akvaduktima i natapa polja oko Harana. Rezultat svih tih rada jasno se dade uo iti u obliku usjeva, uglavnom pamuka, koji rastu na istim onim poljima na kojima su žedali Kras i njegove legije. Bilo je o ito da se ovo podru je, koje Jakov u Bibliji naziva "Padan Aram", ubrzano pretvara u novi Rajske vrt; preobrazba je to koja bi bez sumnje iznenadila ne samo Krasa nego i Abrahama.

U inak koji e smanjeni tok Eufrata imati na Siriju i Irak tek treba vidjeti; možda se ne e mnogo promijeniti. No, procvat oko Harana još jednom dokazuje kako je voda oduvijek bila važna za ovaj izolirani grad. Gradu najbliža rijeka Balikh udaljena je oko desetak kilometara, i unato injenici da je ve u drevna vremena bio izgra en vodovod, voda koja je tako pristizala u grad, ak i u najboljim vremenima, bila je slankasta. Takvu je opskrbu vodom, osim toga, bilo mogu e lako prekinuti u vremenima opsade grada, ine i Haran ranjivim u smislu u kojem to Edesa nije bila. Ve ina se stanovnika, naime, morala oslanjati na izvore², a oni su esto presušivali tijekom vru ih ljetnih mjeseci.

Me utim, zbog svega toga Haran je još od pradavnih vremena bio najvažnije svetište boga Mjeseca Sina. Tijekom asirskih vremena grad

je uživao gotovo jedinstvenu povlasticu budu i da nije morao plaati poreze. I ne samo to: asirski su se kraljevi i osobno zanimali za njegovo blagostanje kao svetog grada i svetišta bogova. Na jednoj od Khorosabad bula Sargon, tla itelj Izraela koji je pokosio Samaritance, hvali se time da se Haran nalazi pod njegovom "zaštitni kom sjenom", po želji Anua i Adada, dva glavna asirska boga.³ Prije tog je Salmanasar III - za kojeg je zabilježeno na slavnem "Crnom obelisku"⁴ da je primio danak od izraelskog kralja Jehua, sina Omria - sagradio hram Sinu u Haranu. To je zasigurno bila vrlo velika, pažljivo izraena građevina koju je obnovio Asurbanipal (668. - 626. pr.Kr.); on si je uzeo predah od hvalisanja svojim vojnim osvajanjima kako bi nam ispriao cijelu priču.

U to je vrijeme Ehulhul, hram Sina u Haranu, kojeg je sagradio Salmanasar, sin Asurnasirpala, (kralj koji je živio prije moga vremena), - (njegovi su temelji) propali, postao je star i njegovi su se zidovi urušili. Ja sam obnovio njegove ruševine i postavio platformu njegovih temelja...

Cijelu strukturu toga hrama izgradio sam do visine od 30 tipki. (Uz to,) dodao sam mu 350(?) (lakata) duga ku, 72 (široku), usmjerenu na istok,...

Veliki cedrovi, koji su rasli izvanredno visoki u brdima Libanona, empresove (klade), iji je miris ugodan, koje je Adad(?) u inio divnima(?) na brdu Sirara, koje su obalni kraljevi, moji vazali, oborili... i vrijedno dovukli iz svojih planina, zamornog područja, u Haran - njima sam prekrio Ehulhul, boravište radosti i... Velika vratna krila od empresa pri vrstio sam srebrnim obruem i postavio ih u njihova ležista. U po etku svoje vladavine završio sam izgradnju cijelog ovog sjajnog hrama.⁵

U velikoj dvorani, Ehulhulu, po svoj je prilici bio smješten idol koji je predstavljao boga Mjeseca, kako kasnije Asurbanipal opisuje: "Zgrabio sam Sinove ruke, te je on ušao usred veselja i zauzeo svoje prebivalište."⁶

Obilaze i uokolo zidina Harana, danas ne ete prona i tragove Ehulhula ili neke druge asirske građevine. Vjerojatno je, ipak, da su

gradske zidine (najdojmljivija osobitost Harana) iste one na koje je naišao i kalif Al Mamoun kad je zahtijevao od Sabijaca da mu odgovore koju vjeru isповijedaju. Zašti ene unutar ovih zidina - više od pješ anih oluja negoli od osvaja kih vojski - danas su tu nagruvane brojne barake s p elinjim košnicama kao i druge jednostavne nastambe gradskog arapskog stanovništva. Oni, me utim, nisu potomci izvornih Haranaca, koji su napustili grad nakon što su ga 1260. g. uništili Mongoli, nego lokalni beduini. Nekoliko se njih ponudilo da nam budu vodi i - bez naknade - pokazuju i nam ostatke dvorca, karavansaraj i neko sigurno prekrasnu gra evinu - islamsku školu ili Medresu.

Še u i oko prašnjavih ruševina teško je zamisliti taj stari grad kao užurbanu metropolu, premda i sama veli ina prostora okruženog zidinama odaje kako je to neko morala biti važna naseobina. Smješten na istaknutom brijegu, iznad ravnica u podnožju, grad bi predstavljao - pod uvjetom da izvori ne presušuju - dobrodošlo uto ište putnicima. ovjek lako može razumjeti zašto je Abrahamov ostarjeli otac Terah odlu io svoje dane okon ati ovdje, umjesto da nastavi putovati u Kanaan. Zastrašuju a pomisao na milje i milje poluspržene pustinje što se proteže izme u ovog mjesta i Levanta bila bi dovoljna da obeshrabri svakoga, osim najneustrašivijeg iseljenika. Daleko bolje bilo je ostati ovdje, me u ljudima koji su govorili istim jezikom i štovali iste bogove, negoli otisnuti se u nepoznato. Naši su se vodi i složili i pokazali su nam mjesto - barem su tako rekli - gdje je pokopan Terah, prije nego su nas izveli izvan zidina i doveli do istog onog izvora gdje je Rebeka srela Abrahamovog slugu. Kad smo ga ugledali, rasplinula se svaka predodžba o slikovitom starom obzidanom bunaru s vjedrom i lancem. Danas izgleda više kao bunker iz Drugog svjetskog rata negoli kao bunar, obavijen korom betonskog odlijeva. Više nas je zanimalo od svojih vodi a uti pri u o arapskom trgovcu u Urfi koji je imao neobi nu statuu, za koju su rekli da bi on želio da mu ju identificiramo. Kako više nije bilo ništa zanimljivo za vidjeti u samom Haranu, uzeli smo njegovu adresu i krenuli nazad u naš hotel u Urfi.

Sljede eg dana, po vedrom i sun anom vremenu kao i obi no, otišli smo na tržnicu gdje je Arap imao svoju radnju. Takti no i oprezno, budu i da je situacija bila poprili no osjetljiva, upitali smo ga za statuu; nakon nekoliko šalica *caia* i uvodnog razgovora, pristao nam ju je

pokazati. Iznenada sam shvatio kako se Gurdjieff morao osjeati kad mu je armenski svećenik u Nisbisu prvi put pokazao kartu "pretpustinjskog Egipta". Kad ju je odmotao, ugledali smo nesumnjivo autentičnu starinu (slika 25). Dobro je promotriši, zaključio sam da je izrađena od tvrdog kamena nalik onom Crnog obeliska u Britanskom muzeju. Bila je oblikovana donekle poput komada sira Edamera, sa svinutom pozadinom i trokutastog presjeka. Sama gravura prikazivala je bradatog ovjeka bez udova, odjevenog u smotano lišće i s ribljom glavom umjesto nogu. Na njegovom trbuhi (odnosno, tamo gdje bi mu bio trbuš da je imao tijelo) bila je probušena rupa. Bila je otprilike veličine jednog centimetra u promjeru i malo dublja. U taj je otvor utjecao uski kanal koji je dolazio iz ribljih usta, premda je bilo nemoguće nazrijeti njegovu funkciju. Naš domaćin sugerirao je da je svrha toga mogla biti da se kroz njega provodi komad kože ili vrpce, što bi omogućilo da se statua nosi oko vrata, ali osobno baš nisam bio uvjeren u to.

Naš je domaćin silno želio sazнати što mi mislimo da bi statua mogla predstavljati i, još važnije, koliko bi mogla vrijediti. Nismo ga mogli prosvijetliti što se tiče drugog pitanja, a još manje iznijeti ponudu. Uz dvojbeno porijeklo i vjerojatnost da je do nje došao ilegalno, oigledno bi bilo glupo kupiti malu statuu, ma koliko ovjek bio u iskušenju. On je, međutim, dopustio Dee da napravi fotografije njegovog blaga, za što je bio velikodušno nagrađen "bakšišom". Bilo mi je stalo do toga jer sam bio poprilično siguran da je bila asirska, da je predstavljala boga Mjeseca Sina, i da je vjerojatno bila neka vrsta zavjetne svjetiljke. Iz profila je izgledala kao polumjesec i mogao sam zamisliti da ako je stijenj bio provoden kroz riblja usta, a rupa na trbuhi ispunjena maslinovim uljem, funkcionalna bi bila mala svjetiljka. Mogao sam mu vjerovati, dakle, kad je rekao da potječe iz Harana, jer je bilo lako moguće da je pripadala tamošnjem hramu i da je predstavljala dar Asurbanipala iz vremena kad je obnovio hram. Postojala je mogućnost, dakako, da je tako i starija, te da potječe iz vremena Salmanasara III, a možda i iz ranijih vremena. Međutim, bez nekih drugih sličnih predmeta, i ne znajući točno mjesto njezinog pronađenja nije bilo način da se zasigurno utvrди kada je izrađena.

Te sam se noć i duboko zamislio nad svime. Nekako se mala "Aladinova svjetiljka" ili što god da je to bilo, smila važnom za našu

potragu, ali nisam bio siguran iz kojeg razloga. Kako nisam mogao zaspati, ustao sam i šetao sobom. Iznenada mi je sinulo: statua boga Mjeseca bila je primjerena Edesi nego Haranu. Glava je predstavljala " ovjeka na mjesecu" kako sja na Citadelu, odje a od liš a drve e u podnožju, a riblja glava na dnu - ribnjake s njihovim šaranima. Poznato nam je da je doista postojao hram Mjeseca u Edesi koji je bio nad ribnjacima, i to na mjestu gdje se danas nalazi Abdurahman džamija. Kraljevi Edese - zasigurno sve do kraja vladavine Abgara Velikog 212. n.e. - održavali su otvorenim hram Mjeseca još dugo nakon što su službeno prihvatali krš anstvo. Dok su drugi hramovi bili srušeni ili pretvoreni u crkve, ova gra evina - zašti ena unutar ogra enog prostora pala e - nastavljala je staru religiju. Kasnije je, izgleda, ovo mjesto zauzela "Perzijska škola" kojoj su ak i njezini neprijatelji priznavali veliku u enost. Toranj, koji su oni navodno koristili, stoji sve do danas izme u ribnjaka. Dok sam razmišljao o svemu tome sinulo mi je da je toranj najvjerojatnije upotrebljavan za promatranje faza Mjeseca, mogu e upravo gledanjem u njegov odraz u ribnjaku ispod samog tornja. To bi bio obvezan zadatak od životne važnosti za ljude iji je kalendar bio lunarni.

Bog-Mjesec imao je važnu ulogu jer je za Mezopotamce predstavljao vodu, pa stoga i plodnost. Ali i više od toga; on je bio darivatelj vremena, a kao takav, i glavni izaslanik nevidljivog boga kojeg su, izgleda, nazivali Marilaha, "gospodin svega" ili Be'elshamin, "gospodin nebesa". Sve drevne religije - bez obzira koliko se politeisti ne mogu initi na površini - imale su u svom korijenu razumijevanje da iznad i iza vidljivog univerzuma prebiva nevi eni bog, izvorni uzrok svih o itovanja. U Egiptu je on nazivan Atum ili Amon, u Perziji Ahura Mazda, a u Mezopotamiji Be'elshamin. Me utim, budu i da je ljudima bilo teško razmišljati o nespoznatljivom ili pojmiti nepojmljivo, nevidljivi bog postaje, procesom objektivizacije, poistovje en s jednim ili drugim nebeskim tijelom. U Egiptu je to bilo Sunce, tako da je Atum štovan kao Atum-Ra - zalaze e Sunce. U Mezopotamiji to je bio Mjesec, a Sin je postao poznat kao Sin-Marilaha. Hram Sina u Urfi/Edesi imao je, stoga, jednako zna enje za Mezopotamce kao hram Atuma-Ra u Heliopolisu za Egipane. Što je još važnije, seoba iz Ura i pokapanje Abrahamovog "oca" u Haranu ini se da upu uje na kulturni prijenos. Ukoliko je istina da je Abraham roen u Urfi,

pravom Uru Kaldejaca, tada je ona, a ne Haran, morala biti izvorni dom kulta Mjeseca. S obzirom na prisutnost izvora u Edesi - nasuprot sušnosti Harana - to bi imalo smisla. Iznenada, možda voden "duhom iz lampe", po eo sam razumijevati pravo zna enje Edese, te zašto su je prije devet stotina godina, tijekom Prvog Križarskog rata, smatrali silno važnom.

Napredovanje hodoasnika

Za kršćane na Zapadu islamsko osvajanje Svetе zemlje donijelo je sa sobom neke povoljne prilike, ali je dovelo i do ozbiljnih praktičnih problema. Već stolje ima je tinjala prilična nesloga između Pape, koji je sebe vidio kao nasljednika sv. Petra i poglavara cijele kršćanske zajednice, te Patrijaraha Istoka, koji su sebe i svoje crkve smatrali autonomnima i jednakima Svetoj stolici. Dok je gubitak i pad Sirije, Palestine i Egipta pod utjecajem islama predstavljaо veliku nevolju za Konstantinopol, Rimu je time pružena prilika da se nametne kao zaštitnik istih podjednako kao i zapadnih kršćana. Kako su isto ni Patrijarsi gubili mogućnost utjecaja, tako je Papin autoritet jačao. To se očitovalo u izgradnji novih hostela u Jeruzalemu i u iznimno velikom povećanju broja zapadnih hodoasnika tome gradu.

Glavna briga Pape kao i svih zapadnih kršćana bila je sloboda kretanja hodoasnika i njihov pristup Svetoj zemlji. Od najranijih dana, hodoasnici su putovali u Svetu zemlju kako bi posjetili mjesta povezana s Kristovim poslanjem. Među najvažnijim mjestima hodoaša bile su Crkva Svetog groba u Jeruzalemu i Crkva Rođenja u Betlehemu. S opadanjem bizantske moći i uzdizanjem Svetog Rimskog Carstva Karla Velikog u osmom stoljeću, Rimska je crkva iskoristila priliku da osnuje nove, katoličke hostele u Jeruzalemu. Međutim, veliko doba hodoaša u pravom je smislu započelo tek od desetog stoljeća, kada je uznapredovala ekonomski situacija kod kuće, a razborita, mirna prilagodba između Bizantskog kršćanskog carstva i islamskog svijeta dopustila slobodan protok Europljana, kako u Konstantinopolju tako i u samu Svetu zemlju. Ovakvo sretno stanje stvari održat će se gotovo do kraja jedanaestog stoljeća, kad je katastrofa još jednom pogodila Istočno carstvo.

Ve neko vrijeme Bizantinci su se na Istoku nalazili pod pritiskom novih susjeda koji su stigli iz središnje Azije. Ovaj narod, Turkmani ili Turci, bili su nomadi koji su se obratili na Islam i već su pregazili Perziju. Sada su se spremali napasti Carstvo. Stolje ima je Armenija djelovala kao korisna tampon-država između područja Anatolije i divljih područja istočno od rijeke Araks. Međutim, porazom koji je Perzija doživjela od Turaka, kao i ustanovljenjem njihove nove prijestolnice u Isfahanu, zajedno s priznanjem bagdadskog kalifa seldžučkog turskog vode Tugrila kao prvaka sunitskog Islama te kralja Istoka i Zapada, situacija je za Bizantince postala mnogo složenija. Do 1054. g. Turci su prodrli duboko u Armeniju, a 1066. su opustošili Cezareju, glavni grad Kapadocije. Situacija je bila pogubna za cara Romana, tim više zbog politike njegovog prethodnika Konstantina X koji je ozbiljno smanjio oružane snage. Unatoč svemu, znao je da se s turskom prijetnjom mora suočiti i - sastavivši vojsku uglavnom od francuskih, norveških, normanskih i turskih planinskih - u proljeće 1071. krenuo je ponovo osvojiti izgubljeni teritorij Armenije. Dana 26. kolovoza, u blizini Manzikerta, utvrde na južnom rukavcu gornjeg Eufrata, suočio se s vojskom Seldžuka koju je predvodio njihov voda Alp Arslan, žurno marširajući prema sjeveru, njemu ususret. Ako su i postojale ikakve dvojbe oko toga kako će bitka završiti, nestale su onoga trenutka kada su se Romanove turske trupe odmetnule i okrenule ka barjaku svojih rođaka, a zapadnoeuropski planici odbili sudjelovati u, kako su mogli vidjeti, unaprijed izgubljenoj bitci. Stoga ne iznenađuje da su Roman i njegova preostala vojska, koju su inili Grci i Armenci, bili potušeni, a on sam je bio ranjen i odveden u zarobljeništvo. Vijesti o ovom zastrašujućem porazu izazvale su veliki zaprepaštenja koji će se proširiti diljem kršćanskog svijeta. Iznenada je postalo jasno da Rimsko carstvo (jer Bizant se još uvijek takvim smatrao), suočeno s najvećom prijetnjom još od vremena pojavljivanja islama, nije u stanju braniti svoje teritorije. Put je sada bio otvoren za puni turski prodor u Anatoliju, tim više što je velik dio zemlje bio nenaseljen uslijed ranije, kratkovidne carinske politike.

Međutim, turska ekspanzija nije bila ograničena na Anatoliju. Od 1055. godine kada je Tugril prvi put ušao u Bagdad, rastao je pritisak na Svetu zemlju. Godine 1071. Jeruzalem je zauzeo vazal Alpa Arslana, a

ubrzo je uslijedilo i osvajanje Damaska, Alepa te drugih sirijskih gradova. Premda se s krš anima na tim podrujima nije postupalo loše, sama nestabilnost i nesigurnost koje su unijele nemir u Svetu zemlju, kao i rizik od razbojstava svojstven putovanju kroz Anatoliju, otežavali su život hodoasnici. Godine 1073. novi car Mihajlo VII, prepoznavši potrebu za potporom od strane Zapada u slučaju seldžuka ke opasnosti, pisao je Papi Grguru VII, estitaju i mu na inauguraciji. Skrenuo mu je pozornost na jadno stanje u kojem se Carstvo zateklo i zatražio pomoć. Papa je suočioao s njegovom potrebom, uvidjevši istovremeno da mu se pruža izvrsna prilika da se Pravoslavnim crkvama nametne potreba da stanu pod kišobran Rima. Mihajlo zasigurno nije slutio da će njegov jednostavan poziv na oružje rezultirati jednom od najvećih vojnih pustolovina Srednjeg vijeka - Prvim križarskim ratom.

Križarski rat za Svetu zemlju

U studenom 1095. godine, sljedeći Papa, Urban II, sazvao je Koncil u Clermontu u Francuskoj. Ovdje, je iznio svoje planove za povrat Svetih mjeseta, i pozvao dobrovoljce da krenu u Križarski rat na Istok. Odaziv je bio golem i, nedugo nakon toga, nekoliko neobuzdanih kolona, uglavnom sastavljenih od Franaka i Normana, krenulo je na put za Konstantinopol. Plemi i koji su predvodili ovu vojsku bili su mlada braća i sinovi francuskih aristokratskih kuća, željni pustolovine i ponuda. Na prvom mjestu među njima bili su Gottfried Bouillonski, vojvoda Donje Lorraine; njegov brat Balduin, koji će kasnije biti okrunjen za kralja Jeruzalema; grof Raimund Toulouski, koji su posjedi već tada udomljaval heretike - albigeneze; Robert, vojvoda Normandije, najstariji sin Vilima Osvajača; Bohemund, princ Tarenta, te njegov nećak, uvijek energični Tankred. Ovi plemi i, zajedno sa stotinama drugih vitezova i tisućama vazala, da ne spominjemo obične hodoasnice, tvorili su sedam jedinica koje su sad marširale preko Balkana prema Konstantinopolu. Ondje su se spojile u jednu veliku postrojbu s namjerom ne samo ponovnog zauzimanja Jeruzalema, nego i stvaranja kneževina i vojvodina za sebe.

Razumije se, i prije je bilo, nebrojeno mnogo ekspedicija koje su Bizantinci pripremali protiv Turaka i ostalih. Mnoge od njih, poput

one nesretnog Romana, uključivale su franske, normanske, anglosaksonske i druge platenike. Ono početu se ova pustolovina razlikovala, i razlog zbog kojega nam je i danas zanimljiva, bio je i njezin vjerski intenzitet i injenica da je bila nezavisna od bizantskog vodstva. Nakon epskog putovanja popravnenog brojnim poteškoćama i uz mnogo odgoda, križari su 7. lipnja 1099. naposljetku stigli u Jeruzalem. Kako im je trebalo petnaest mjeseci da zauzmu Antiohiju, a nisu bili raspoloženi za daljnje odga anje izvan zidina Jeruzalema, odmah su postavili opsadu. Dana 17. srpnja gradski muslimanski garnizon se predao, no ispostavilo se da je to bilo uzalud. U jednom od najneslavnijih nedjela u povijesti, Franci su poubijali gotovo svoje muslimansko i židovsko stanovništvo, poštedjevši jedino kršćane koji su morali i sami biti potpuno zaprepašteni onime što su svjedoili. Ovo strašno krvoproljeće pokrenulo je još jedan val zgražanja, ovaj put diljem muslimanskog svijeta, koji će se u svoje vrijeme odraziti i na potomke samih križara. Jer dok su prije ovih strašnih događaja jeruzalemski kršćani, Židovi i muslimani mogli živjeti jedni uz druge u relativno prijateljskim odnosima, nakon ovog holokausta međusobno je nepovjerenje postalo veliko.

Ovaj Prvi, jedini istinski uspješan, križarski pohod, imat će duboki utjecaj na europsku misao. Jeruzalem, "etni ki o iš en" od svojih židovskih i muslimanskih stanovnika, bio je sada kršćanski grad i uskoro će dobiti i francuski kralja - Balduina I.

Davna povijest Svetog Grala

Od samog početka pohoda križari su bili prožeti revnošću bliskim islamskim ratnicima nego kršćana. Vjerovali su da vode Sveti rat i da ako umru na bojnom polju pak i izvan njega, pod uvjetom da to bude u službi njihovog poziva, tada im je osigurano mjesto u raju. Premda nam takva vjerovanja danas mogu izgledati naivnima, u ono vrijeme i u određenom kontekstu ona su smatrana savršeno normalnim. Jedan od razloga za to bio je rastući mistici osjećaj koji će uskoro naći svoj izraz u drugoj važnoj tradiciji Srednjeg vijeka - religioznoj potrazi. Ova svoje korijene nije imala u Bizantu već u dalekoj Britaniji koja je nakon pobjede Vilima od Normandije 1066. godine zain-

trigirala Normane svojim ciklusom o pustolovinama kralja Artura.

Godine 1091. Robert Fitzhammon, koji je bio grof Gloucestera i bliski rođak Vilima Osvajača, neobično je oplja kao dvorce južnog Glamorgana. Prema daleko od toga da je to značilo podjarmljivanje Walesa, svejedno je oduševilo Vilima II (Rufusa), brata Roberta vojvode od Normandije, i bilo je dovoljno da Fitzhammon dobije naslove Osvajača Walesa i princa Glamorgana. Za razliku od Engleske, Normanii su bili prilično dobro primljeni u Walesu i gotovo su se odmah počeli ženiti u vode obitelji tog područja. Kako su mnogi od njih bili potomci Bretonaca iz sjeverne Francuske, bili su zadivljeni poviješću Britanije u vrijeme saksonskih osvajanja i kako su tijekom tog razdoblja Bretanju i Normandiju naseljavali iseljenici iz Britanije. Normanii su ubrzo uvidjeli da im ova bretonska veza daje neku vrstu legitimnog prava na samu Britaniju. Veliske priče o kralju Arturu koji je vladao Britanijom tijekom šestog stoljeća išle su na ruku normanskog dvoru. Jer baš kao što je Artur porazio Sase u bitci kod Badona, tako je i njihov vojvoda Vilim ponovno uništio englesku vojsku kod Hastingsa. Promatramo li stvari u tom svjetlu, Vilim nije usurpirao prijestolje Britanije već ga vratio u prave ruke. Normanii su takođe prisvojili druge aspekte veličkog mističnog folklora, uključujući legende o događajima nakon Raspeća. Prema različitim izvorima, aša poznatu pod nazivom "Sveti Gral" - za koju se vjeruje da je ona iz koje je Krist pio na Posljednjoj večeri - donio je u Britaniju Josip od Arimateje kratko nakon uskrsnuća. Vjerovalo se da ova aša ima udesne moći, a budući su Britanci bili krivi za njezin kasniji gubitak, smatralo se da je to imalo katastrofalne posljedice po kraljevstvo kralja Artura.

Premda legenda o Gralu u raznatom obliku u kojem ju danas poznajemo nije zapisana sve do sredine dvanaestog stoljeća, dakle, pedesetak godina nakon Prvog križarskog rata, nema sumnje da je ideja religijskog traganja već 1097. godine bila pokreta ka sila za franačku aristokraciju. I obrnuto, iskustvo Križarskog rata i njegove posljedice duboko su utjecale na razvoj arturijanske mitologije. Jedan od najvažnijih događaja ovog Križarskog pohoda bio je tijekom duge i naporne opsade Antiohije: tijekom te vojne kampanje, ispod poda Katedrale sv. Petra, otkriveno je koploje za koje su mnogi vjerovali da je ono kojim je proboden Kristov bok.

Prije a govorio da je ovjek imenom Petar Bartolomej, sluga provansalskog hodoasnika Vilima Petra, imao viziju tijekom koje se sastao sa sv. Andrijom. U viziji svetac ga je u duhu odveo u Crkvu sv. Petra koja je u to vrijeme još uvijek bila u turskim rukama i u upotrebi kao džamija. Pokazao mu je jedan dio poda u južnoj kapelici gdje, rečeno mu je, skriveno leži koplje koje je upotrijebljeno prilikom probadanja Kristovog boka. Zatim je dobio upute da ono što je video prenese biskupu Le Puyu i grofu Raimundu Toulouskom, svom vlastitom vrhovnom gospodaru. Zato su ovim neobičnim, vidovnjima kim je iskustvom, i nemalo prestrašen od prijema koji bi njemu, skromnom seljaku, priredili kad bi se predstavio tako plemenitoj vlasteli, pa još i s jednom takvom primjetom, Petar Bartolomej u poteku nije želio izvršiti ono što je svetac od njega zatražio. Vizije koje su slijedile, međutim, su bespogovorno zahtijevale, i na kraju je u inio kako mu je bilo rečeno. Naposljetku, kada je grad već bio osvojen, podje otvoren i on je izvadio koplje. Kako se ispostavilo, to je otkriće označilo prekretnicu Križarskog rata koji je do tada imao malo uspjeha. Petrova vizija i pronalazak kopljja na mjestu gdje je rekao da se nalazi, ohrabrili su do tog vremena već klonuli Križarski pohod. Noseći ga kao talisman, Franci su napali od opsade oslobođenu vojsku Turaka, koji su sada zauzvrat opsjedali njih, i uspjeli izboriti pobjedu, unatoč turskoj premoći. Taj je injenica bila dovoljna da zajamči prihvatanje kopljja kao autentičnog, te su ga svi smatrali takvim, izuzev najtvrdih skeptika u njihovom okružju.

Prije a o Petru Bartolomeju ilustrira kako je i sam Križarski pohod bio većen misticizmom, a istaknuta uloga dana Longinusovom kopljju u kasnijim legendama o Gralu gotovo sigurno proizlazi iz stvarnih iskustava pravih vitezova. Može se pretpostaviti, također, da su barem neki od križara - kao dio svog zadatka - aktivno tražili ostale dijelove korištene prilikom Raspeća, uključujući i i sam Gral. Ovo je, vjerujem, bio glavni razlog što je dio trupa vitezova pod zapovjedništvom Balduina Bouillonskog (koji će kasnije postati prvi kralj Jeruzalema) i Tankredom, Bohemundovim nećakom, napustio središnje dio vojske kad se smjestio kod Antiohije, te krenuo na istok u namjeri da osvoji Edesu. Za ovaj slavni grad tvrdilo se da je bio prvi koji se preobratio na kršćanstvo i, kako smo vidjeti, imao je osobitu važnost za legendu o Gralu.

Poslije Konstantinopola i Antiohije, Edesa je bila tre i najve i kršanski grad Bizantskog carstva. Smještena na pogibeljnoj poziciji, na rubu Carstva u sjevernoj Mezopotamiji, uvijek je bila podložna napadima. Grad je 609. g. osvojio perzijski kralj Hosroe, povratio ga je Heraklije 628. da bi ponovno, ve 639. g. pao u ruke muslimanskih Arapa. U vrijeme Prvog križarskog pohoda Edesa je bila, za trenutak, vraena krš anima i dobila je armenskog guvernera zvanog Thoros. On je službeno bio vazal bizantskog cara ali se, u praksi, osjeao prili no slobodnim raditi što ga je volja. Njegova je pozicija, ipak, bila krhka, budu i da je mala kneževina sa svih strana bila okružena morem neprijateljskih muslimana. Iz tog je razloga na prisutnost velike križarske vojske u regiji gledao kao na blagodat. Kao starac bez nasljednika, bio je i više nego spreman podijeliti mo s Balduinom u zamjenu za frana ku zaštitu grada; s tom je namjerom i pozvao Franke da mu se pridruže u Edesi. Balduin je s Tankredom (koji će kasnije postati princ Galileje i regent Antiohije) i njihovim vitezovima koji su ih pratili, stigao u Edesu gdje je burno do ekan. U bizarnoj ceremoniji koja je ukljuivala Balduinovo skidanje do pasa i trljanje golim grudima prvo uz Thorosa a zatim i uz njegovu ženu, on je prihvaten kao njihov sin i nasljednik. Uskoro nakon toga Armenca je ubila gnjevna svjetina, a Balduin je postao *de facto* grof prve, novonastale Križarske države.

Danas više nije u modi povjesno gledište da su Križarski ratovi bili tek krinka estitosti koja je prikrivala gole ambicije mladih francuskih vitezova koji su namjeravali stvoriti kneževine i vojvodstva za sebe. Ovakav stav, iji je nekadašnji pobornik bio Lord Runciman (autor poznate povjesne trilogije o Križarskim ratovima) pobjio je Jonathan Riley-Smith, urednik nedavno objavljene *Oxfordse ilustrirane povijesti Križarskih ratova*. On piše:

Ali dok je intelektualni razvoj (nakon Drugog svjetskog rata i Nürnberških procesa) mogao ljudе u initi sklonima da s više suosjeanja gledaju na križare, ve i dio objašnjenja angažiranosti tolikog broja muškaraca i žena u pokretu još uvijek tvrdi da im je nedostajalo sofisticiranosti ili da su žudjeli za materijalnim dobitkom; potonji pogled na ovo pitanje imao je snažnu potporu pametne, ali vrlo usko utemeljene, prepostavke da su

križari nastali uz pomo obiteljskih strategija, a za ekonomsko preživljavanje...

I doista, ozbiljnim muškarcima i ženama bilo je teško povjerovati u ideologiju tako opre nu kao križarstvo; lakše je bilo vjerovati da su oni bili previše prostodušni da bi razumjeli što rade, ili zaklju iti da su bili motivirani, što god oni rekli, željom za posjedom ili pljenom, premda bi posljednje objašnjenje teško bilo potkrijepiti. Dobro je poznato da je srednjovjekovno ratovanje bilo skupo, a velika koli ina materijala je tiskana, ak iako nije pro itana, a koja je prikazivala financijske žrtve koje su ljudi i njihove obitelji morali podnijeti da bi sudjelovali u križarskom pokretu.⁷

Križarski pokret bio je skup posao koji je zahtijevao mnogo vremena; troškovi koje je iziskivao uglavnom su nadmašivali svaku materijalnu nagradu koja se mogla o ekivati. I ne samo to, nego je takvo iskustvo i pre esto završavalo smr u. Jasno je da je Križarski pokret, barem u svojim ranim danima, u biti bio djelo pokore. Združivao je vojnu službu s hodo aš em i kao takav snažno je privla io plemstvo ija se omiljena literatura bavila djelima kralja Artura i njegovih vitezova Okruglog stola. Oti i u Križarski rat bio je na in da se ovjek u cijelosti poistovjeti s ljubavnim pustolovnim romanom, da se u pravom smislu rije i nasljeđuju Gawain, Lancelot i, podrazumijeva se, sam Artur.

Što sam se dulje bavio pri om o Balduinu u Edesi, sve sam više uvi ao da ta epizoda krije nešto što izmi e pogledu. Za Križarski rat u cjelini Edesa je bila od male strateške važnosti, a njezina je obrana iscrpljivala raspoložive izvore. Smještena na pogrešnoj strani Eufrata koji je predstavlja golemu prepreku kad je trebalo poslati pojane, sa svih je strana bila okružena muslimanskim kneževinama. A jednom kad bi stigli u Edesu, uzmak je bio težak. Poput Krasa kod Carrhae 53. pr.Kr., Franci su mogli o ekivati slabu zaštitu ukoliko stvari krenu po zlu, i našli su se nasukani na otvorenom prostoru. S vojne to ke gledišta, daleko bi bolje bilo povu i liniju uz isto nu obalu Eufrata i vrsto ju držati, osvajaju i Alep, Damask i ostale gradove Sirije, nego pokušavati zadržati ovaj udaljeni, istureni položaj. Pa ipak, Balduin je upravo to u inio. Jedini zaklju ak koji se name e jest da Balduinovi

motivi za odlazak u Edesu nisu bili toliko politički koliko religiozni. Moralo mu je biti poznato nešto od izvanredne povijesti grada, a možda mu je još nešto rekao i Thoros; naime, da je Mandylion još uviјek u gradu.

Sveti je Gral možda bio izgubljen za kršćanski svijet, ali je Mandylion iz Edese bio vrlo star predmet, dobro poznat kršćana diljem svijeta. Premda je vjerojatno bio (a možda još uviјek jest) jednostavna slika Isusa koju je naslikao Hanan, Abgarov povjerenik, u srednjovjekovnoj Europi vjerovalo se da je nastala u trenutku kad je Krist obrisao svoje lice u rukama, prije razapinjanja na križ. Zbog toga je slika postala relikvija od jedinstvene važnosti, budući da je bila jedini postojeći i poznati predmet (osim legendarne aše s Posljednje večere o kojoj su mjestu nalazišta svi nagači) za koji se vjerovalo da je natopljen samom krvlju spasitelja. Štoviše, bila je to "Istinska ikona", lice Boga u obliku ovjeka, i stoga predmet dostoјanstven obožavanja. U prezagrijanom vjerskom ozračju kasnog jedanaestog stoljeća, ovo je bilo neprocjenjivo blago koje je u vrijednosti daleko nadmašivalo nemilosrdno Longinovo koplje. Za kršćanskog viteza, ponovni pronađetak Mandvliona bio bi najviši doseg od podjednako velike, ako ne i veće, važnosti kao što je to bilo išenje Jeruzalema od nevjernika.

Promatramo li stvari na ovaj način, postaje jasno da je glavna motivacija križara za odlazak u Edesu najvjerojatnije bila više duhovne nego svjetovne prirode. Da bi Balduina i Tankreda natjerao da ostave glavni dio vojske i doći u Edesu, Thoros Armenac sigurno im je obećao nagradu koja je nešto značila. J.B. Segal piše da su oko 700. n.e. Edesijci, kad su bili primorani platiti poreze koje su nisu mogli priuštiti, bili ucijenjeni od strane izvjesnog Atanazija da mu daju Mandvlion u zamjenu za 500 dinara.⁸ On je potom dao izraditi kopiju jednom vještom slikaru koji je postigao da ona izgleda točno kao original. Ovu je kopiju vratio Edesijcima kada su otplatili svoj dug, zadržavši original za sebe. On je bio pobožni jakobit⁹ i kasnije je, s kalifovim dopuštenjem, sagradio novu krstionicu gdje je, po svemu sudeći, smjestio Mandvlion. Kako smo vidjeli, do vremena kada su Bizantinci 943. n.e. stigli zahtijevajući Mandvlion u zamjenu za muslimanske ratne zarobljenike, postojala su barem tri vjerodostojna "Mandvliona" obožavana u Edesi - po jedan za svaku od glavnih sekti: Melkite,¹⁰ Jakoite i Armence. Što se nakon toga dogodilo nije posve

jasno, ali i ni se da je održana neka vrsta "natječaja ljepote". Bizantinci, koje su, bez svake dvojbe, savjetovali njihovi prijatelji Melkiti, uzeli su onaj za koji su vjerovali da je autentičan, a preostala dva su vratili. U toj igri "pronalaženja dame", nije nemoguće da su bili prevareni i da su uzeli krivi Mandylion. Tako er, postoji prilična vjerojatnost da su svi Mandylioni koji su imani na uvid, ustvari, svi oni javno izloženi, bili krivotvorine, dok je onaj pravi bio brižljivo skriven. Na kraju krajeva, ukoliko je Atanazije dao napraviti jednu uvjerljivu krivotvorinu mogao je i nekoliko njih - a možda, za po etak, ak ni on nije posjedovao original.

Kakva god bila istina, a vjerojatno ju nikad ne ćemo saznati u cijelosti, izgleda vjerojatno da je 1098. g. Thoros imao Mandylion - možda ak i onaj pravi - u svom vlasništvu. Kao vladar grada imao je pristup mnoštву skrivenog blaga sakupljanog tijekom stoljeća, a, kako je Balduin kasnije saznati, ono nije bilo zanemarivo. Stoga uopće nije nevjerojatno da je barem jedan Mandylion bio njegov pripadajući dio. Pa ipak, ako je Thoros zaista posjedovao onaj pravi, to bi morala biti dobro uvana tajna. Armenci, premda najbogatija klasa građana Edese, bili su u manjini u usporedbi s Grcima i Sirijcima koji bi sigurno zahtjevali relikviju za sebe. Izvjesno je da se time nije smjelo otvoreno razmetati. Mito za Balduina vjerojatno je bila prilika da ga vidi i, za prepostaviti je, mogunost da ga dobije na uvanje nakon Thorosove smrti. Bila bi to lijepa nagrada, dovoljno vrijedna da se ovjekudalji od Antiohije.

Što god da je istina - a vjerojatno ju nikad ne ćemo dokraja rasvjetliti - Mandylion je bez svake dvojbe smatrana svetom relikvijom u vrijeme Prvog križarskog rata. Njegova, za kršćane neupitna, povezanost s pričom o Raspeću, kao i vjerovanje da je bio natopljen Svetom krvlju samog Isusa povezuju ga s legendom o Gralu. Taj je mit do sada razvio vlastitu tajanstvenu strukturu, gotovo u potpunosti neovisnu o ranijim arturijanskim pričama o Walesu. S prilikom sigurnošću može se prepostaviti da je jedan od Balduinovih razloga za boravak u Edesi bila nade da bi mogao saznati nešto više o mjestu gdje se nalazi Gral, kao i o drugim ezoteričnim stvarima koje su se ticalile temeljno kršćanstva.

Otkrio sam da smo se, bez da smo znali, spotaknuli o nešto drugo, naime o tajni Dvorac Grala. Prema legendama, Gral je bio pod

zaštitom uvara poznatog kao Kralj ribara. Do njegovog je dvorca junak - Perceval ili Galahad - morao sti i kako bi pronašao Gral i na taj na in obnovio pustoš Britanije. Sam Kralj ribara je star ovjek, i premda se na životu održava pomo u magi ne mo i koja isijava iz Grala, ipak pati od neizlje ive rane, kako se ini, zadobivene nepažnjom, od samog Svetog koplja kojim je proboden Kristov bok. On e prona i mir i olakšanje svojih patnji tek kad se prona e dostojan vitez koji e se ponuditi da preuzme teret uvanja Grala. Me utim, nije dovoljno da se vitez pojavi u dvorcu i da vidi Gral; on se mora sjetiti postaviti pitanje: "kome on služi?". Tek tada mu se sve posve otkriva, a on je sposoban preuzeti odgovornost za njega.

Sam Gral je tajanstven, onostran predmet povezan s Raspe em. Obi no je to aša s Posljednje ve ere, ali ponekad je velika posuda, ili pladanj, ili ak udovorni kamen. Pri a koja govori o njemu ima mnogo varijanti, ve prema tome tko ju pri a, ali osnovni elementi su dvorac, stari uvar poznat kao Kralj ribara koji je na neki na in ranjen, udovorni predmet povezan s Kristovom krvlju kod Raspe a te vitez Errant. Kako je Edesa od davnina bila poznata po svojim ribnjacima, kralj koji je vladao gradom bio je u pravom smislu "kralj ribara". Ovi kraljevi su u prošlosti ve inom nosili naziv Abgar, a to ime, prema profesoru Segalu, na sirijskom zna i "hrom" ili "onaj koji ima pup anu kilu" na arapskom." Mandylion, zbog kojeg je Edesa bila poznata u cijelom svijetu, navodno nije napravljen "ljudskim rukama", ve je nastao kad je Krist obrisao lice ru nikom. Zbog toga se vjerovalo da je natopljen njegovom krvlju. Štoviše, govorilo se i da je iscijelio prvog Abgara od hromosti kad mu ga je apostol Tadej prvi put pokazao. Uz sve te bliske asocijacije, zaklju ak je bio neizbjježan: Abgari su bili Kraljevi ribara, Mandylion je bio Gral, a Edesa njegov tajni dvorac. Ukoliko je Edesa doista bila izgubljeni dvorac Svetog Grala, tada za nj uistinu nije moglo biti prikladnijeg mjesta. Ovo je, na kraju krajeva, bio grad u kojem je navodno ro en Abraham, praotac Arapa, Židova i krš ana. Po svetosti se može usporediti s Jeruzalemom, Betlehemom, Mekom ili bilo kojim drugim mjestom u židovskom, krš anskom ili muslimanskom svijetu. Aladinova svjetiljka koju nam je pokazao arapski trgovac - premda vjerojatno asirski prikaz boga Mjeseca Sina - izgledala je kao odgovaraju i amblem Kralja ribara, što je na neki na in bio sam Abraham.

Do vremena kada su legendu o Gralu u njezinom utvr enom obliku, potkraj dvanaestog stolje a, zapisali Chrétien de Troyes i Wolfram von Eschenbach, Edesa je još jednom bila izgubljena za krš ane. Frana ka se grofovija nalazila pod trajnim, postojanim udarom Turaka za gotovo cijelog svog postojanja. Me utim, s Imad ad-Din Zengijem, atabegom Mosula, Turska je napokon dobila vo u s liderskim sposobnostima i snagom karaktera potrebnima za izbacivanje Franaka. Dana 28. studenog 1144., dok je ondašnji grof Joscelin s glavninom svoje vojske bio zapadno od Eufrata, kod Turbessela, Zengi je krenuo u opsadu Edese. Gra ani i sve enici koji su stali u obranu, rasporedivši se duž zidina grada, nisu se mogli mjeriti s turskim vojnicima koji su na Badnju ve er uspjeli probiti obranu. Velik broj Armenaca, Grka i Sirijaca bio je pošte en i svima im je dopušteno da nastave s bogoslovljem u svojim crkvama kao i obi no. No, možda u znak sje anja na jeruzalemski pokolj od prije gotovo pola stolje a, svi frana ki muškarci koji su se zatekli u gradu skupljeni su i na brzinu pogubljeni, dok su njihove žene i djeca odvedeni kao robovi, a njihove crkve uništene.

Nakon dalnjih pobjeda Zengi se vratio u Mosul kao junak osvaja i, kako je njegov vrhovni gospodar bio zba en, kalif Bagdada je njega priznao za kralja. Me utim, ova e ast biti kratkoga vijeka jer ga je u rujnu 1146. ubio frana ki eunuh. Osjetivši da bi moglo biti pravo vrijeme za protunapad, grof Joscelin je s nekoliko trupa, potpomognut nekim od krš ana iznutra, pokušao zauzeti Edesu. Kako god bilo, nije mu pošlo za rukom zauzeti citadelu, i nekoliko dana kasnije Zengijev sin Nur ed-Din došao je s oslobođila kom vojskom. Premda je sam Joscelin uspio pobje i, njegova je vojska potu ena blizu Eufrata, a prognanici koji su ga pratili - muškarci, žene i djeca - poklani su. Bez vrste ruke Zengija, Edesa je bila izložena plja kama asirskih razmjera. Za kaznu za svoju podmuklost, oni krš ani koji su preživjeli masakr, primorani su da goli hodaju do tržnica robljem u Mosulu i Bagdadu. Oni koji to nisu bili u stanju - stari, mladi, slabi i hromi - pokošeni su tamo gdje bi zastali. U samom gradu oplja kano je blago, njegove veli anstvene crkve korištene su kao staje i žitnice ili su porušene da bi se napravilo mjesta za džamije. U kratkom vremenu preostalo je malo toga što je ukazivalo na injenicu da je ovo nekad bio veliki krš anski grad, "oko Mezopotamije". Sada je bio tek nešto više od grada duho-

va, mjesto ruševina i razmrskanih snova. Od tog je trenutka spavati najvećim dijelom sljede ih tisuću godina, s građama anima nesvjesnim njegovih izvanrednih tajni.

uvari Grala

Balduin, grof Edese, nije se dugo zadržao u tom gradu. Nakon osvajanja Jeruzalema 1099. godine bilo je mnogo rasprava o tome kako bi trebalo upravljati Svetim gradom. Nakon mnogo promišljanja, odlučeno je da se kruna ponudi Gottfriedu Donjolotaringijskom, vojvodi donje Lorraine, budući da je on posjedovao i potrebne aristokratske preporuke, kao i spremnost da ostane u Svetoj zemlji nakon što se većina ostale velike gospode vratila u Europu. On je, međutim, dok je primao službu, odbio naslov, želeći biti oslovljavani samo kao *Advocatus Sancti Sepulchri* - "Branitelj Svetog groba". Uzimajući u obzir protivljenje Crkve svjetovnim, državnim službama iznad vlastitih dužnosnika, ovo je vjerojatno bio mudar potez s njegove strane. Međutim, Gottfriedova vladavina koja je bila obilježena slabosću unatoč Crkvi i monarhim vazalima poput Tankreda, nije dugo potrajala. Dana 18. srpnja 1100., gotovo točno godinu dana od osvajanja Jeruzalema, umro je, najvjerojatnije od trbušnog tifusa. Opet je na vrhu ostalo ispraznjeno mjesto i ubrzo je postalo jasno da ga je samo jedan ovjek mogao popuniti - Gottfriedov brat Balduin. On se, za razliku od svog brata, nije sramio primiti svetu krunu za koju su mnogi vjerovali da pripada isključivo Kristu, i tako je 11. studenog proglašen kraljem Jeruzalema, a njegova grofovija Edese sada je bila dodijeljena njegovom rođaku Balduinu od Le Bourga. I sam je vjerojatno bio iznenađen, kao i svi ostali, obratom vlastite sudbine, iako to nije bilo posve nezasluženo. Evo što o tome govori Stephen Runciman:

"Od svih velikih voda trijumfirao je Balduin, siromašni mladi sin grofa Bouillonskog. Njegovi su rivali jedan po jedan maknuti. Mnogi od njih vratili su se na Zapad, Robert Normandijski, Robert Flandrijski, Hugo od Vermandoisa i Stjepan od Bloisa... Balduin je dobio ekao povoljan trenutak i zgradio svoju priliku. Od svih njih on se dokazao najsposobnijim,

najstrpljivijim i najdalekovidnijim. Dobio je svoju nagradu; a budunost je trebala pokazati da ju je zasluzio. Njegova je krunidba bila veli anstven i optimisti an završetak prije o Prvom križarskom ratu."¹²

Balduin se prihvatio postavljanja svog novog kraljevstva na sigurne temelje. Jedan od goru ih problema koji je pratiti njegovo kraljevstvo tijekom cijelog postojanja bio je nedostatak radne snage. Dok su križari bili spremni oti i na istok i boriti se, pa možda i umrijeti za Krista, rijetki među njima su željeli tamo i ostati do kraja života. Većina plemi a imala je posjede i obitelji na Zapadu, u zemljama iz kojih su došli. Teško bi ih se moglo uvjeriti da se svega trajno odreknu kako bi postali Balduinovi vazali. Trebalo je prona i rješenje ovog problema, i ini se da je ono prona eno u osnivanju prvog vojnog Reda - vitezova Templara. Balduin je umro 2. travnja 1118. a naslijedio ga je njegov brat Balduin II koji je također svoje naukovanje odradio kao grof Edese. Uskoro nakon njegovog ustoličenja izvjesni Hugues de Payen, plemi iz Champagnea, navodno se predstavio ovom Balduinu i s njim raspravlja o osnivanju Reda, na po etku zvanog "Siromašni Kristovi vitezovi".¹³

Iako je se Red s vremenom proširiti, pa i postati najveći i najbogatiji u Europi, u po etku je brojao svega devet vitezova, a taj se broj nije povećavao ni sljede ih devet godina. Balduin im je ustupio da kao štab koriste džamiju Al Aqsa na jeruzalemskom Hramskom brdu, što je bila privilegija kakva nikom drugom nije dana. Njihova bliska veza s Hramskim brdom uočljiva je po tome što su crkve koje su oni gradili u Europi gotovo uvijek bile kružnog nacrtta, po uzoru na Palaču na stijeni.¹⁴ Pod Balduinom II Templari su prosperirali. Njihov red kao i onaj njihovih rivala, vitezova hospitalaca sv. Ivana, postao je naizgled neophodni za sigurnost kraljevstva. Ipak, oni nisu bili izravno odgovorni kralju; naime, njihovi su Veliki majstori imali potpunu vlast i sveukupne ovlasti nad svim operativnim stvarima. I u Europi je bilo isto. Zahvaljujući i prilozima i darivanjima, Red je postao silno bogat. Oni su, uistvari, bili međunarodni konglomerat s udjelima u bankarstvu, brodovljaju, turizmu, obrani i još mnogo emu. Kako nisu potpadali pod nadležnost nacionalnih kraljeva, ne su uđi da su uskoro pobudili zavist, posebno kod Filipa Lijepog, kralja Francuske. Godine

1307. Filip je izdao zapovijed da se zatvore svi Templari u njegovom kraljevstvu, a njihovi posjedi da se zaplijene za krunu. Na Filipov poticaj i Papa je izdao sli ne zapovijedi okrunjenim glavama Europe sa zahtjevom da uine to isto. Osim u Portugalu, gdje je kralj Denys to odbio, oni su se pomalo nevoljko pokorili. Templari su, na temelju najtanjih dokaza, osu eni za herezu i za huljenje Krista. Iako je veina Templara preživjela tešku kušnju mu enja i prisilnih priznanja kroz što su morali proći, Veliki majstor, Jacques de Molay i Geoffrey de Charnay, u itelj Normandije, javno su spaljeni na lomači.

Jedna od glavnih optužbi iznesenih protiv Reda bila je da su štovali neobičnu glavu. Sada Ian Wilson u svojoj fascinantnoj studiji o Torinskom pokrovu¹⁵ navodi na pomicao da bi ta "glava" mogla biti sam pokrov, prekopljen na način da je bila vidljiva samo glava. U svojoj knjizi *Torinsko platno*, on pogrešno tvrdi da je ovo platno - za koje su mnogi vjerovali da je bilo ovoj u koji je bilo zamotano Kristovo tijelo prije negoli je položeno u grobnici Josipa od Arimateje - bilo isto što i Mandylion. Ono je, isti e, navodno 944. g. doneseno u Konstantinopol da bi se uvalo s ostalim carskim blagom. Kako su to blago tijekom pustošenja Konstantinopola opljačkali vojnici četvrte križarske vojne, "Wilson dokazuje da je Mandylion (dakle, pokrov) tada morao pasti u ruke Templara.

Nažalost, njegovo, u nekim dijelovima uvjerljivo, dokazivanje u potpunosti pada u vodu sada, kad je platno datirano pomoću ugljika i kad je razotkriveno kao srednjovjekovna krivotvorina.¹⁶ No, postojanje veze između Mandyiona i Templara sigurno nije daleko od istine. Ako je ikoji Balduin imao portret Isusa (Mandylion), za koji je vjerovao da je autentičan, bio bi zabrinut za njegovu sigurnost. Stvaranje izabranog Reda - u velikoj mjeri oblikovanog po uzoru na legendarne vitezove Grala Okruglog stola kralja Artura - sa zadaćom uvanja ovog blaga, bilo bi razumno. Dok sam o tome razmišljalo, u inilo mi se da su Templari, iako nisu posjedovali pokrov kako je VVilson vjerovao, zaista imali "Gral" u obliku Mandyiona. Po injao sam shvaati da je pravi misterij koji je okruživao legendu o Gralu, barem kako je bila shvaćena u srednjovjekovnoj Francuskoj i Njemačkoj, imao malo zajedničkih s britanskim kraljem Arturom; naime, taj je misterij bio izведен iz gnosti kih kršćanskih tradicija. U vrijeme Prvog križarskog pohoda one su još uvijek bile žive na

Bliskom istoku, i barem su neki križari došli u dodir s njima, što je logi an rezultat te pustolovine. Pri a o potrazi vitezova, poput one o Magima, postala je maska pod kojom se tajno, misti no znanje prenosilo s Istoka na Zapad. Antiohija, gdje je Petar Pustinjak pronašao Longinovo koplje, bila je jedno od mjesta gdje su ove ideje imale svoj izvor, ali su u kasnom jedanaestom stolje u one još uvijek bile iznimno žive u sjevernoj Mezopotamiji. Iak i nakon što su zemlje Istoka došle pod druk iju politi ku i vjersku upravu, neki elementi gnosti kog krš anstva su se održali. U drevnim samostanima, špiljama i izgubljenim dolinama ljudi su nastavili prakticirati bogoštovlje na stare na ine i zadržali barem donekle dodir sa gnozom. Iini se da je s grupom takvih ljudi, potomaka jednog drevnog Reda zvanog Sarmansko bratstvo, Gurdjieff došao u kontakt na podru ju Nusaybina (Nisibisa), negdje izme u 1880. i 1890. Kada su mi pokazali nekoliko nov i a iz Edese koji su potjecali iz rimskih vremena dobio sam još jedan dokaz o tome kakve su se još misterije mogle prenijeti na Zapad. Oni su, kako u otkriti, odavali da je barem ponetko bio upoznat s astralnim religijama tih podru ja, i to dugo nakon pojave krš anstva. Predosje ao sam da sam na tragu izgubljene "Perzijske škole".

Nimrodovi stupovi

Kao što smo vidjeli, nedugo nakon Prvog križarskog rata formirana su dva vojna Reda. Jedan od njih bili su vitezovi Templari, blisko povezani s legendom o Gralu a vjerojatno i s Mandylionom iz Edese. Drugi Red, koji je ustvari nastao nešto ranije kao vjerski Red a postoji još i danas, bio je onaj Sv. Ivana Krstitelja. Red sv. Ivana, kao i Templara, postao je neizmjerno bogat i moćan, no ipak je nekako uspio izbjeg i sramotu koja je pala na Templare. Vitezovi Hospitalci (ili Ivanovci, op. prev.), naziv pod kojim su bili poznati, sagradili su brojne silno moćne dvorce u Svetoj zemlji kao što su Krac des Chavaliers, Margat i Belvoir. Nakon što su bili prisiljeni napustiti kopno, vitezovi su se uhvatili prvog otoka Rodosa a kasnije - nakon što su ih od tamo otjerali Turci, nakon šestomjesečne opsade tijekom 1522. godine - stigli su na Maltu. Kad su 1314. g. Templari bili silom raspušteni, Red sv. Ivana postao je još bogatiji budući je naslijedio mnoge posjede svojih nekadašnjih rivala.

Zašto je ovaj Red bio posećen svecu koji nije imao veze niti s vojnici kom niti s bolni kom službom, donekle je i dalje tajna. Uostalom, općenito je uloga sv. Ivana u "općinstvu svetih" tajnovita. Po tradiciji, on u hijerarhiji svetaca stoji iznad svih apostola, tik ispod same Djevice Marije. Većina srednjovjekovnih crkvi imala je svetište posvećeno u njegovu čast i to ga se može vidjeti, kao na Wiltonskom diptihu, odjevenog u grubu odjeću od devine dlake kako drži Krista Jaganca na svojim rukama.

Ivanov je kult bio jako proširen u Srednjem vijeku, a u Damasku je neko postojalo svetište s njegovim relikvijama. Da li su one bile aut-

enti ne ili ne, otvoreno je pitanje, no Biblija tvrdi da su nakon njegove smrti njegovi u enici pokupili i zakopali njegovo tijelo. Ove relikvije, ili barem neke od njih, vjerojatno preseljene u Edesu, kako to profesor Segal sugerira, mogle su tamo biti prikladno pohranjene u Velikoj krstionici, sagra enoj 369. ili 370. n.e.¹ To bi mogle biti iste one relikvije koje su danas izložene u Muzeju Topkapi u Istanbulu. Tamo se - na izložbenom postolju u sobi blizu koje se uvaju Muhamedovi ogrta i ma , a na zadovoljstvo turista u prolazu - može vidjeti mali relikvijar. Prekriven draguljima, izra en je da pohrani ono što stoji odmah uz njega, dio Krstiteljeve lubanje (slika 34). Sa strane stoji još jedan zlatni relikvijar u obliku desne ruke. On sadrži, tako se vjeruje, ostatke vjerojatno naj asnjeg ljudskog uda u povijesti - ruke koja je krstila Krista. U o imma vjernika, upravo je taj in, više od bilo ega drugoga, ono što ga uzdiže na sam vrh sveta ke hijerarhije; me utim, o ito u cijeloj pri i postoji i nešto više od jednostavnog krštenja - pa ak i samog Isusa Krista.

Prema Evan eljima, Ivan je bio Isusov brati , sin Marijine postarije ro akinje Elizabete i njezinog muža Zaharije koji je bio sve enik u hramu. Ivan ostaje zagonetan lik, grubi autsajder koji galami na židovske starješine i svojim krštenjima priprema put Isusu. Kada ispuni svoje poslanje, pada kao žrtva osvetoljubive Herodove supruge Herodijade koja je skovala urotu da se njegova glava na pladnju dostavi njezinoj k eri Salomi. Taj sablasni doga aj, sa svojim senzualnim prologom, odnosno, "Plesom sedam velova", vjekovima je plijenio maštu krš ana. Unato tome, Ivan ostaje tajnovita li nost, možda i najosebujnija u cijelom Novom zavjetu. Crkva nije objasnila zašto bi ovaj asket koji je jeo med i skakavce trebao stajati iznad Petra, Pavla i Ivana, premda to jasno proizlazi iz Apostolskog vjerovanja. Što god da je posrijedi, ubrzo sam zaklju io da to nije bila puka slu ajnost, i da je rana Crkva vjerojatno dobro znala o emu se radi. Kao i s legendom o Gralu, ispostavilo se da je klju ovog misterija bio u Urfi.

U prvom stolje u prije Krista, Abgari iz Edese imali su tešku zada u uvanja svoje nezavisnosti od carskih vlasti. S njihove isto ne strane prostiralo se Partsко carstvo, njihovi nominalni a ponekad i stvarni, vrhovni gospodari. Na zapadu se nalazio Rim koji se u to vrijeme iz republike pretvarao u carstvo. Prvi ve i, izravni sukob izme u te dvije zvijeri zbio se, kako smo vidjeli, pod zidinama Carrhaee (Harana) 53.

pr.Kr., kad je Kras sramotno potu en i ubijen. Uloga Abgara II u ovom, po Rim katastrofalnom doga aju, bila je u najboljem slu aju dvosmislena. Imao je nezavidan zadatak da zabavi Krasa, dok je istovremeno trebao pomiriti Surenu i Parte. Njegov osobni opstanak, kao i opstanak njegove dinastije ovisili su o uspjehnosti njegova balansiranja izme u dvije strane, a koje je trebalo osigurati da nijedna strana ne postigne potpunu prevlast u podru ju sjeverne Mezopotamije.

Nagovještaj ove dileme, s kojom su se na ovaj ili onaj na in suo avali svi toparsi Edese, uo lјiv je na jednom od nov i a koje sam imao prilike vidjeti i fotografirati. Izra eni su od bronce, a budu i je u rimska vremena bio obi aj dopustiti gradovima da sami kuju novac koji nije bio od srebra ili zlata, tako er predstavljaju važan izvor spoznaja za arheologe. Po povratku, ovaj smo nov i uspjeli identificirati kao kovanicu iz Edese, iz vremena vladavine rimskog cara Aleksandra Severa (222. - 235. n.e.). Dok se s jedne strane nov i a nalazi njegova glava, na nali ju je neobi na slika koja podsje a na kralja koji sjedi na prijestolju. Bilo je uobi ajeno za gradove poput Edese da na nali je ("pismo") svojih kovanica žigošu likove lokalnog zna enja. Premda je Edesa do tog vremena postala rimska *colonia*, nakon što ju je 213. osvojio car Karakala, tamo je još uvijek bio, prema sirijskim kronikama, kralj zvani Ma'nu - sin Abgara Velikog. Budu i je on vladao

Prikaz 11.

Novčić s likom Janusa,
iskovan u Edessi, 222 - 35 n. e.

Edesom, barem nominalno, tijekom cijele vladavine Aleksandra Severa, ini se vjerojatnim da lik prikazan na nali ju nov i a prikazuje upravo njega. Nažalost, prošlo je mnogo vremena i nov i se jako izlizao; no, pogleda li se izbliza, kovanica otkriva da ovaj "kralj" ima dva lica, odnosno, prikazan je kao rimski bog Janus. A taj se bog, po kojem je nazvan mjesec januar, povezivao s prolazom kroz vrata. Bio je, dakle, uvar vrata vremena ali i mjesta. Na nov i u on jednim licem gleda gore uljevo, a drugim dolje nadesno. Sjedi prekriženih nogu, a desnom rukom pokazuje prema gore, prema ne emu što izgleda kao malena zvijezda. Ispred njega je položena mnogo veća "zvijezda" koja vjerojatno predstavlja sunce. Dok sam promatrao taj lik inilo mi se da Ma'nu - ako ga tako možemo nazvati - upu uje na to da Edesa predstavlja neku vrstu prolaza, kako između Istoka i Zapada, tako i između neba i zemlje; predodžba je to koja se dobro uklapa u ideju da je citadela ustvari dvorac Grala Kralja ribara.

Drugi nov i bio je mnogo iščekljiv i lakši za tumačenje. Taj nov i nije star koliko onaj prvi, i izgleda da datira iz vremena Justinijana I., bizantskog cara koji je vladao između 527. i 565. n.e.² Na njemu je prikazano nešto što na prvi pogled izgleda kao "M" ali, ustvari, predstavlja maleni lik koji stoji s rukama privezanim za dva stupna. S desne strane desnog stupa nalazi se simbol Mjeseca - obično korišten na kovanicama iz Edese zbog njegove drevne povezanosti s hramom Sina - dok je iznad središnje figure križ koji predstavlja ili Sunce ili kršanstvo.

Prikaz 12.

Novčić koji prikazuje Abrahama medu stupovima, iskovan u Edessi, 527 - 65 n. e.

U početku me zbumjivala središnja figura, sve dok se nisam sjedio što sam propitao u jednom od naših vodi o legendama o Urfi. Prema tim pričama, Nimrod je bio navodni utemeljitelj Orhaya, što je izvorno ime Edese. On je morao doživjeti duboku starost budući da je uhapsio Abrahama od kojeg ga dijeli, po onome što je zapisano u Bibliji, sedam generacija. Nimrod je Abrahama prvo dao zavezati između dva velika stupna da ga se može vidjeti na brdu Citadeli sve do danas, a zatim, u naletu bijesa, bacio je praoča sa zidina dvorca u dolinu u podnožju. Međutim, ovaj napad na život Abrahama osuđen je Bog koji je učinio da se dolje pojave ribnjaci, i tako ublažio njegov pad. Na Nimrodovo veliko iznenadu enje, Abraham je izbašao neozlijed en iz njegova iskušenja.

Injenica da stupovi nisu podignuti sve do otprilike 200. godine n.e. i da novi potječe iz vremena Justinijana I., između 527. i 565. n.e., odaje da se ovaj mit morao razviti između trećeg i šestog stoljeća. I premda je naizgled mit o Abrahamu i Nimrodu jednostavno jedna od onih zgodnih legendi kakve privlači hodošnike, udubivši se u gradu, otkrio sam da je on zapravo ključ za mnogo toga.

Profesor Segal u svojoj knjizi koja rasvjetljuje mnogo toga, naslovljenoj *Edesa: "Blagoslovljeni grad"*, upućuje na to kako je prije dolaska kršćanstva, ne samo u Edesi nego i u susjednim gradovima tog područja, vladar ili *budar* morao sjediti na posebnom stolcu bez naslona. Taj je stolac bio povezan s barem jednim svetim stupom. Citadelu u Edesi zvali su "Nimrodovo prijestolje", što je upućivalo na povezanost između polu-legendarnog kralja i *budara* grada. Prema profesoru Segalu, *budarov* stolac i s njim povezani stup bili su kulturni simboli boga zvanog "Marilaha" (Veliki Gospodin):

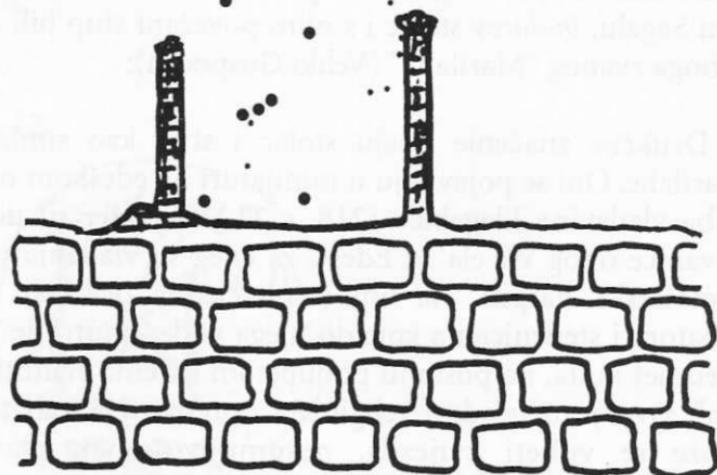
Druk ije zna enje imaju stolac i stup kao simboli kulta Marilaha. Oni se pojavljuju u minijaturi na edeškom novcu iz doba vladavine Elagabala (218. - 22.). Tako er su ucrtani na kovanice onog Wa'ela³ iz Edese, za vrijeme su vladanja posvećeni sumatarski⁴ natpisi. Na tim je novcu i ima prikazan hram sa zabatom i stepenicama koje do njega vode; unutra je "kockasti" predmet kulta, na postolju poduprtem dvjema svinutim nogama". Ovo je očigledno religiozna oprema. Na zabatu hrama može se vidjeti zvijezda, nesumnjivo znak planetarnog bogoštovlja.⁵

Ustvari, kako smo se i sami uvjerili, na vrhu Citadele nalaze se ruševine ne ega što izgleda kao stepenasta platforma odmah (prema jugu) iza stupova. Kako ovo nalazište nije prikladno arheološki istraženo, teško je reći kako je ono doista izgledalo. Me utim, stekli smo dojam da je to vjerojatno bila neka građevina upravo nalik onoj koju je opisao profesor Segal. Doista je ovdje moglo postojati ceremonijalno prijestolje ili *budar*, sa zabatom iznad njega.

Kao legendarni osnivač Edese, Nimrod je povezan sa svetim stolcem, a injenica da je Citadela sve do danas poznata kao "Nimrodovo prijestolje" naglašava ovu vezu. Na tom u mjestu otkriti i druge veze između ovog utemeljitelja gradova i astralnog bogoštovlja. Prema Bibliji, Nimrod je bio praučnik Noe koji je, poput Egipta, potekao od Noinog sina Hama:

Sinovi su Hamovi: Kuš, Egipat, Put i Kanaan... Od Kuša se rodio Nimrod, koji je postao prvi velmoža na zemlji. Voljom Jahve bio je silan lovac. Zato se veli: "Kao Nimrod, silan lovac voljom Jahve." Glavno uporište njegova kraljevstva bili su: Babilon, Erek i Akad, svi u zemlji Šinear. Iz te je zemlje otišao u Asiriju i podigao Ninivu, Rehobot Ir, Kalah, i Resen između Ninive i Kalaha (to je glavni grad).⁶

Prikaz 13.

'Abraham' / Orion između stupova u Edessi.

Tako je Nimrod doveden u vezu s utemeljenjem mezopotamske civilizacije, na isti na in na koji Egipat postaje otac Egiptana. Pa ipak je jasno da postoji ezoteri no zna enje tog odlomka koje stoji iza iznošenja genealoških informacija. Prema profesoru Giorgiu de Santillani i Herthi von Dechend, Nimrod, "silan lovac voljom Jahve", poput Herkula u Komageni, personificira zvijezu Oriona.⁷ Povezanost astrologije s Edesom u vrijeme kraljeva dobro je potkrijepio i profesor Segal:

Kad se, sada, okrenemo Edesi pod monarhijom, vidimo da su njezini stanovnici obožavali planete kao i njihovi susjedi iz Palmire, Harana i Hierapolisa. Promatranje zvijezda bila je ustvari karika između popularne religije i složenog kozmološkog sustava filozofa. Baidasan (slavni pisac i pjesnik iz Edese)... bio je vješt astrolog i napisao je raspravu o konjunkciji planeta, a *Knjiga o zakonima zemalja* koja je proizašla iz njegove škole, dokazuje poznavanje astroloških pojmovaca. Jedna od vrata Edese zvala se Beth Shemesh, po hramu Sunca koji je morao tamo stajati. Polumjesec je nacrtan na kovanicama iz Edese iz tog razdoblja; na tijari kralja Abgara popravljen je jednom, dvjema ili trima zvijezdama. Planeti se pojavljuju u osobnim imenima Edesijaca, u sirijskim tekstovima, i u samoj Urfi kao i u njenom bližem susjedstvu, na zidovima grobnica, na podnim mozaicima i u književnosti. Među njima su, da spomenem samo neke, "Sinova (mjesečeva) sluškinja", "Belov (Jupiterov) sluga", "Pozdrav Athi (Veneri)", "Shemesh (Sunce) je odlučujući", "sluga Nabua (Merkura)".⁸

Kako nastavljamo itati, i veza s Orionom i Sirijusom postaje nam posve jasna:

"Ime Bar Kalba u Edesi i na Sumatar Harabesiju (nalazištu južno od grada, blizu Harana koji je bio glavno središte sabijača) upu uje na štovanje Pseće zvijezde. Pjesnik iz šestog stoljeća, Jakob od Seruga, koji je većinu svog života proživio u Edesi i Batnei, tvrdi da je u Haranu postojalo božanstvo s udnjim naslovom "Mar(i) (gospodar) svojih pasa"; možda ovo označava lovca Oriona, za čijim su petama zvijezda Velikog i Malog psa."

Pro itavši ovo i osje aju i da smo na tragu neke dublje tajne, odlu io sam ponovno prou iti gr ku mitologiju koja je okruživala lovca Oriona, da vidim kakvo bi svjetlo to moglo baciti na temu edeške zvjezdane religije.

Lovac na vratima zore

Prema onome što nam prenose mitovi, gr ki Orion (ili Oarion) bio je sin Posejdona. Poput Nimroda u Bibliji, bio je lovac i div. Bio je, osim toga, iznimno nao it ali, kako to esto biva, ta e ga injenica dovesti do nevolja. Kada je, nakon bezuspješnog pokušaja da otok Hij osloboodi od divljih životinja, Orion zaveo Meropu, k er njegovog kralja, potonji ga je za kaznu dao oslijepiti. Proro ište je Oriona savjetovalo da e povratiti vid ukoliko otpuđuje na istok i izloži svoje o nejabu ice izlaze em suncu. Stoga je otišao na otok Lemn i tamo se Eos (božica zore) u njega zaljubila, a vid mu je vratio njezin brat Helij (Sunce). Kasnije se Orion pridružio Artemidi (Mjese evoj božici) kao lovac, hvališu i se kako e ubiti sve divlje životinje. Me utim, Apolon (tako er solarno božanstvo), u strahu da bi i njegova sestra blizanka tako er mogla pasti na lijepog lovca, uredio je stvari tako da ga ona slu ajno ubije na jednom od svojih lova kih izleta.⁹ Poput Herkulovog, nakon njegove smrti, Orionov je lik postavljen medu zvijezde, gdje, odjeven u lavlju kožu, nose i veliku toljagu i s ma em o boku, zauvijek lovi divljeg bika Taurusa. Ispod njegovih nogu nalazi se zec, drugi njegov plijen, a za petama ga slijede njegova dva lova ka psa - Canis Major i Canis Minor.

U gr kom mitu o Orionu možemo prona i brojne paralele s egipatskom legendom o Ozirisu. Pri a o tome kako ga je oslijepio kralj Hiosa podsje a na ubojstvo egipatskog boga-kralja Ozirisa koje je po inio njegov brat Set, dok su i Izida i Eos božice povezane sa zorom, koje zaklinju boga-Sunce (Ra odnosno Helij) da ozdravi Ozirisa/Oriona. U drevnom Egiptu uskrsnu e Ozirisa bilo je pitanje dubokog religioznog zna enja koje je, izgleda, bilo povezano s godišnjim pojavljivanjem Orionove konstelacije, u zoru nakon razdoblja nevidljivosti.¹⁰ Me utim, Orion tako er može biti "oslijepljen", odnosno, njegove zvijezde postaju nevidljive, kada Mjesec (posebno

pun Mjesec) pro e blizu njega.

Gr ki se mit, dakako, znatno razlikuje od egipatske pri e o Ozirisu, svakako i po svom prikazu Oriona više kao divljeg lovca nego kao ugla enog, prosvijetljenog boga. Njegov primarni zadatak u gr kim mitovima je istrijebiti divlje životinje sa otoka, što možemo protuma iti - premda suvremenom uhu to zvu i više anti-ekološki - i kao osiguravanje ve e sigurnosti za ljudе, a time i podršku civilizaciji. Me utim, postoji i druga strana "lova kog" zadatka, a to je osje aj da za društvo da bi postalo civilizirano, treba žrtvovati nešto od njegove divlje prirode.

U Bibliji nalazimo spominjanje imena zvijež a Orion u Knjizi o Jobu, i to na dva mesta. Tako u Jobu 9:9 itamo: "Stvorio je Medvjede i Oriona i Vlaši e i zvijež a na južnome nebu", a zatim u Jobu 38:31 "Možeš li lancem vezati Vlaši e i razdriješiti spone Orionu?"¹⁴ U slijednom kontekstu zvijež e se ponovno spominje u Amosu 5:8 "Traži onoga što napravi Vlaši e i Oriona..." U sva tri slu aja, hebrejsko ime za Oriona je *kesil* što zna i "snažan". Iz gore navedenoga jasno proizlazi da su poput tolikih drugih naroda i Hebreji Oriona smatrali "snagatorom", pa stoga ne iznena uje da je konstelacija tako er povezana s najve im biblijskim snagatom - Samsonom. Prema Santillani i von Dechendovoj, pri u o Samsonu koji ubija Filistejce magare om vilicom treba razumjeti astronomski. Samson predstavlja zvijež e snagara Oriona, a "vilica" koju uzima da bi izvršio svoju krvavu zada u, skupina je zvijezda u obliku slova V koju danas nazivamo Hijade.¹² Nema sumnje da je Samson doista Orion, ali pod drugim imenom, kad znamo da je jedan od njegovih prvih zadataka bio ubijanje lava. Kasnije, u tijelu mrtve zvijeri pronađe i sa e što ga je potaklo na smisljanje zagonetke: "Od onoga koji jede izišlo je jelo, od jakoga izišlo je slatko."¹³ Ezoteri no zna enje zagonetke može se prona i na nebu u obliku lava, dakle, Leo (Lav, znak Zodijaka), a odmah do njega, u zvijež u Raka nalazi se Košnica - Praesepa. Oba se zvijež a nalaze vrlo blizu Orionu.

Kao i u gr kom mitu o Orionu, žena se pokaže i kao Samsonova propast. Njegova snaga potje e iz njegove duge kose koju nikada nije šišao. Kad se zaljubi u Filistejku Dalilu ona iz njega izmami njegovu tajnu. Nakon toga, ona mu, dok je spavao, odreza kosu. Ovo "šišanje" s jasnim seksualnim prizvukom, dovelo je do toga da on izgubi snagu

i da ga, sukladno tome, zarobe Filistejci. Kao Oriona u gr kom mitu, i njega neprijatelji osljepljuju, i kao Abrahama u mitologiji Edese, zavežu ga izme u dva stupa. On zaziva Boga da mu još taj jedini puta vrati njegovu snagu kako bi se mogao osvetiti svojim neprijateljima:

Samson zavapi Jahvi: "Gospodine Jahve, spomeni me se i samo mi još sada podaj snagu da se Filistejcima odjednom osvetim za oba oka." I Samson napipa dva srednja stupa na kojima po ivaše zdanje, oprije se o njih, desnom o jedan, a lijevom o drugi, i viknu: "Neka poginem s Filistejcima!" Nato uprije iz sve snage i sruši zdanje na knezove i na sav narod koji se ondje nalazio.¹⁴

Promatraju i lik Abrahama vezanog izme u dva stupa Edese, doga aj koji nije utemeljen na Bibliji, niti ima biblijske autenti nosti, postaje jasno da je ono što se ovdje dogodilo - slu aj kulturnog prijenosa. Izme u stupova ne bi trebao biti svezan Abraham nego Samson, koji je mitološki identi an Orionu pa, dakle, i Nimrodu. Kao daljnja veza izme u njih dvojice name e se sljede a usporedba: baš kao što je u Edesi Abraham spašen od smrti iznenadnom pojmom izvora vode te punjenjem svetih ribnjaka, tako je i Samsona izbavio udotvorni izvor:

"Ti si izvojšto ovu veliku pobjedu rukama svoga sluge, a zar sada moram umrijeti od že i pasti u ruke neobrezanima?" Tad Jahve rasije e udubinu što je kod Lehija, i voda pote e iz nje. Samson se napi, i vrati mu se snaga, oživje mu duh.¹⁵

Veza Oriona s "Nimrodovim prijestoljem" izvedena je na temelju drugih procjena. Kad smo hodali vrhom Citadele provjerio sam položaj dvaju stupova i utvrdio da su okrenuti to no prema sjeveru. U tom slu aju, svatko tko stoji na tlu ispod citadele i ispred stupova gleda izravno na jug, prema nebu. Odatle su ljudi mogli promatrati kulminaciju i zvijezda i planeta, što je iznimno važno budu i da im je religija bila astralna. Koriste i pritom odgovaraju i toranj, mogli su vidjeti zvijež e samog Oriona kako prolazi kroz stupove svake no i tijekom njegovog svakodnevnog putovanja s istoka na zapad. Nimrod,

a ne Abraham, je bio taj kojeg se moglo vidjeti kako drži dva stupa svoje citadele, baš kao što je prikazano na drugom nov i u.

Otkri e da je citadela sa svojim stupovima blizancima mogla služiti za promatranje zvijezda, posebice Oriona, bilo je vrlo uzbudljivo, i možda baca nešto svjetla na etimologiju lov eva imena. Prema profesoru Segalu, ime provincije Edese Osrhoene u izvornom je obliku glasilo Orrhoene.¹⁶ Ako je doista tako, Orrhoenis bi zna ilo " ovjek iz Orrhoene". Obzirom na vrste dokaze o tome da je u Edesi postojaо kult Oriona, sli nost rije i Orrhoenis i Orionis kao da želi sugerirati da je upravo ovdje gr ki kult Oriona imao svoje korijene. Ta me injenica zaintrigirala, ali još me više zapanjila povezanost koju sam sve jasnije uo avao, naime, veza izme u Oriona, Abrahama i hebrejske vjere. Tu se krije, kako u uskoro saznati, jedna od najve ih biblijskih tajni.

Prorok Orion

Orion u hebrejskoj tradiciji predstavlja ne toliko lovca koliko Božjeg pustinjaka. Poput Samsona, on je sudac Izraela, no zvijež e je istovremeno ezoteri no povezano s drevnom proro kom školom. U Starom zavjetu " ovjek divljine" koji živi izvan društva koje pruža udobnost i lagodan život posjeduje posebne mo i i djeluje kao savjest izraelskog naroda; najjasnije se to o ituje u iznimnoj li nosti proroka Ilike. O njegovom podrijetlu nije re eno ništa osim da je "Ilija Tišbijac, iz Tišbe Gileadske..."¹⁷ On se pojavljuje niotkuda i odmah izvodi udesa kakva nisu vi ena od Mojsijevog vremena. Izaziva 450 Baalovih¹⁸ proroka na natjecanje s ciljem da se dokaže iji bog ima stvarnu mo , njihov ili njegov. I on i oni žrtvuju bika i polože njego vo meso na loma u. Zatim trebaju zazvati vatru da si e s nebesa i prihvati žrtvu. Suvišno je re i: dok su Baalovi proroci cijeli dan bjesnjeli, guše i se od dima i ne postigavši ništa, vatra odmah silazi i uzima Ilijinu žrtvu. Nakon što su doživjeli poraz, Ilija pobije lažne proroke. Ve iz samo ove jedne epizode možemo vidjeti da on, sli no Mitri, u velikoj mjeri pripada tradiciji ubijanja bikova.

Ilija, prorok i žrtvovatelj bika, osebujno je odjeven. Kada kraljevog glasnik upitaju da ga opiše, njegov odgovor da "On nosi odje u od

kostrijeti, s kožnim pasom oko bokova", dovoljan je da ga identificira. Ta "kostrijet" zamijenila je lavlju kožu Herkula ili Samsona, ali spominjanje njegovog pojasa izravno ga povezuje s arhetipom Oriona. Veza je tim o iglednija kad se uzme u obzir njegova priprema za misti no uzdignu e na nebo. Kada krene na rijeku Jordan, povede sa sobom svog povjerljivog šegrta Elizeja. Kao Mojsije kad je vodio Izraelce preko Crvenog mora, uzima svoj smotani ogrta i udari njime po vodi. Voda se tada razdijeli tako da su mogli prije i na drugu stranu po suhome tlu. Kako su došli iz smjera Jerihona, proizlazi da su prelazili sa zapadne na isto nu obalu. Tamo je Ilija u vatrenoj koiji uznesen na nebo:

I dok su tako išli i razgovarali, gle: ognjena kola i ognjeni konji stadoše medu njih, i Ilija u vihoru uzide na nebo. Elizej je gledao i vikao: "O e moj, o e moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!" I više ga nije video.¹⁹

Opisani se doga aj može tuma iti na mnogo na ina, ali on ima svoje jasno kozmološko zna enje u kontekstu ezoteri ne astrologije. U drevnom se Egiptu za sve faraone, dok su bili živi, vjerovalo da su inkarnacije boga Horusa. Kad bi faraon umro, držali su da e se njegova duša uzdi i kako bi se pridružila Ozirisu u zvijež u Oriona. On sam bi, ustvari, postao zvijezda u toj konstelaciji. Nakon što je stari faraon otišao, njegove svjetovne dužnosti preuzeo bi njegov sin i nasljednik, koji je od tog trenutka bio sljede i Horus. ini se da su piramide gra ene u prvom redu kako bi pridonijele ovom procesu.²⁰

Nešto sli no se, izgleda, i ovdje doga alo, jer Elizej sada rastrga svoju odje u i na sebe stavlja ogrta svog "oca" Ilijie:

Uze tada svoje haljine i razdera ih nadvoje. I podiže Ilijin plašt, koji bijaše paо s njega, te se vrati i zaustavi se na obali Jordana. Uze onda Ilijin plašt i udari po vodi govore i: Gdje je Jahve, Bog Ilijin?" I kad udari po vodi ona se razdijeli na dvije strane, i Elizej prije e.²¹

I opet, u drevnom Egiptu na rijeku Nil se gledalo kao na presliku nebeske Mlije ne staze. Promatramo li Mlije nu stazu na nebu, vidjet

emo da Orion stoji na njezinoj "obali". Dojam je da u ovoj pri i riječka Jordan ima isto simboli no zna enje za izraelske proroke kakvo je Nil imao za Egipatne. Prelaskom rijeke, Ilija i Elizej su simboli ki "prešli" u nebeski svijet, prvi da u njemu trajno ostane, a drugi da se vrati u život kao prorok.

Ako sagledamo ovaj događaj s astrološkog stajališta sve postaje mnogo jasnije. Elizej može jasno vidjeti Iliju sve do pojave vatrene ko ije koja ga odnese. U svim mitologijama starog svijeta vjerovalo se da bog-Sunce Helij putuje u kojiji. Izlazak sunca eve ko ije koju vuku njegovi nebeski konji prikazan je na zabatu atenskog Partenona i njegovi se fino izrađeni konji još uvijek mogu vidjeti u Britanskom muzeju. Dakle, izgleda vjerojatno da je vozilo sa svojim "vatrenim konjima" - koji dolazak prekrije Elizejev pogled na Iliju - jasna aluzija na tu sunčevu koiju.

To emu je Elizej svjedočio predstavlja nešto što je od velike simbolike važnosti za Egipatne: izlazak sunca skriva zvijezde Oriona od pogleda. Kako sunce izlazi, tako miće zvijezde sa jutarnjeg neba, uključujući i Oriona ako se u tom trenutku slučajno nalazi iznad horizonta. Paradoksalno, jutro kada Orion u cijelosti izađe, tik pred zorom, označava njegovo ponovno rođenje. Ovaj takozvani "sunčev izlazak" Oriona takođe je simbolizirao uskrsnuće Horusa, kralja kao "Ozirisa", i ponovno je povezan s cijelom predodžbom nasljedstva božanske službe. Čini se da je poput Ozirisa, Herkula, Mitre i Samsona, u posebnom, simboli kom jeziku Biblije, i Iliju uzašao na nebesa da bi ga predstavljale zvijezde Oriona.

Veza između Oriona i Ilike bila je intrigantna i neočekivana. Istog dana je trenutak potakla na razmišljanje o ovjeku koji je bio i posljednji prorok Starog zavjeta i ujedno vjesnik Novoga - Ivanu Krstitelju. On ima vrlo važno mjesto u crkvenoj ikonografiji, a sam je Isus rekao za njega da je reinkarnacija Ilike. To je jasno izrečeno u Matejevom Evanđelju:

... počeo je Isus govoriti mnoštvu naroda o Ivanu: "Što ste izišli gledati u pustinji? Trske koju vjetar ljuči? Ili što ste izišli da vidite? ovjeka raskošno odjevena? Ali ljudi što se raskošno odjevaju borave u kraljevskim dvorima. Pa što ste onda izišli? Da

vidite proroka? Da, kažem vam, i više nego proroka, jer je Ivan onaj o kome je pisano: "*Evo glasnika svoga pred licem ti šaljem da pripravi put pred tobom.*"²²

... Svi proroci i Zakon prorokovahu do Ivana. Zapravo ako ho ete: on je Ilija koji ima do i. Tko ima uši, neka uje!"²³

Povezanost izme u Ivana Krstitelja i Ilije o kojoj se ovdje govori o igledna je i iz toga da je odijevao "odijelo od devine dlake i o bokovima pas od kože".²⁴ Njegova vjerodostojnost kao " ovjeka divljine", odnosno, lovca proizlazi, osim toga, i iz njegove prehrane koja se sastojala od meda i skakavaca, što se uklapa u obrazac proroka Samsonovog tipa.

Kao i Samsonu, Ivanu propast dolazi od žene (zapravo, dvije žene: Herodijade i njezine k eri Salome). Herodijada je imala mnogo zajedni kog s jednom ranijom kraljicom Izraela, Izebelom, koja je živjela u Ilijino vrijeme i bila njegova nepomirljiva neprijateljica. Ona je bila k i Etbaala, kralja sidonskog, i ona koja je uvela kult Baala u Izrael. Njezine je sve enike Ilija poubijao nakon što nisu uspjeli dozvati božju vatru na svoje žrtve, i ne treba ni re i kako je ona zbog toga bila ljuta. Kad joj je dojavljeno o tom doga aju, ona se zaklinje da e se osvetiti proroku:

Ahab ispri a Izebeli sve što je Ilija u inio i kako je ma em poubijao sve proroke. Tada Izebela posla Iliji glasnika s porukom: "Neka mi bogovi u ine sva zla i neka nadodaju, ako sutra u ovo doba ne u inim s tvojim životom kao što si ti u inio sa životom svakoga od njih!"²⁵

Kasnije su se ona i njezin suprug, kralj Ahab, zajedno urotili u namjeri da nevinog ovjeka osude na smrt kamenovanjem, kako bi se domogli njegovog vinograda u Jizreelu i pretvorili ga u povrtnjak. Za ovaj in - koji rije ima Biblije predstavlja jasnu simboliku njihovog oskrvru a "Božjeg vinograda", odnosno Izraela - Ilija na nju baca strašnu kletvu: "psi e proždrijeti Izebelu na polju Jizreelskom". Nakon nekog vremena otkako je Ilija otisao a Ahaba zbacio novi kralj Jehu, nju su kroz prozor u smrt bacili eunusi. Pri a ima sablastan završetak:

I oni je baciše. Njena je krv poprskala zidove i konje, koji je pogaziše. Ušao je on (Jehu), jeo i pio, a zatim naredio: "Pogledajte onu prokletnicu i sahranite je, jer je bila kraljevska kći." I odoše da je sahrane, ali ne na oše ništa od nje osim lubanje, nogu i ruku. Vratiše se i javiše a Jehu reče: "To je rije koju je Jahve objavio preko svoga sluge Ilike Tišbijca: U polju Jizreelskom psi će proždrijeti Izebelino tijelo..."²⁶

Sudbina Izebele, jedne od velikih vještičkih likova Starog zavjeta, odgovara arhetipu "Oriona, lovca", jer njega u vijek slijede njegovi lovički psi: Veliki pas i Mali pas. Nju, koju je prokleo i oborio lovac, pojeli su njegovi lovički psi.

Smrt Ivana Krstitelja jednak je simbolična. Herod Antipa kojem se on suprotstavlja sin je Heroda Velikog, kojeg su u vrijeme Isusovog rođenja posjetili Magi. Ivan se upleo u raspravu o Herodovom braku s Herodijadom. Ona je njegova neakinja, no ono što ustvari mu i Ivana nije toliko njihovo krvno srodstvo, koliko injenica da je ona već bila udana za njegovog brata Filipa kojeg je napustila. Ivan je zbog tog imena kudio Heroda jer se protivio židovskom zakonu. Herod je, poput Izebelinog muža Ahaba, bio slab ovjek kojeg je za arala mogao na ženu. Da udovolji njezinoj želji, dao je zatvoriti Ivana, nadajući se, bez dvojbe, da će problem uskoro nestati. Međutim, Herodijada je duboko i trajno mrzila Ivana i nije se željela zadovoljiti ni im drugim nego njegovom smrću. Njezina kći Saloma izvodi striptiz, tj. "ples sedam velova", a Herod, uzbuđen tom zavodljivom izvedbom, djevojci obezvedati što god poželi, ak i pola svoga kraljevstva. Ona, da udovolji majčiniim željama, zatraži samo Ivanovu glavu na pladnju (slika 35). Tako, na prikladno dramatičan način, završava karijera Ivana Krstitelja, posljednjeg hebrejskog, a na neki način, prvog kršćanskog proroka. Međutim, priča o njegovoj smrti nagovješta dublje, simbolično značenje.

Duboko usmjereno mržnju Herodijade prema Ivanu neki su vidovnjaci objasnili injenicom da baš kao što je on bio reinkarnacija Ilike, ona je bila reinkarnacija Izebele. Po ovom tumačenju, Ivanovo odrubljivanje glave bilo je posljedica Izebelinog proklinjanja Ilike, i rezultat "karme" potonjega zbog ubojstva Baalovih proroka. Bez obzi-

ra na to nest ovakve interpretacije, postoji o igledna poveznica izme u dvije prije, kao i određeni astrološki simbolizam povezan s Ivanovom smrću. Salomin "ples sedam velova" mogao bi biti povezan sa sedam planetarnih tijela. Idući prema unutrašnjosti, da tako kažemo, od Saturna do Zemlje, najjunutarnjije tijelo predstavlja Mjesec. Vanjski planeti predstavljaju razumnost, vlast i zrelost, dok je Mjesec povezan sa snom, trovanjem i hipnozom. Saloma zaludi i zaslijepi već pijanog Heroda, i u tom mjesecu arskom stanju on joj daje svoje sudbonosno obećanje. Slično tomu, i Dalila je Samsonu odrezala kosu dok je ovaj spavao, a Orionova zalučnost Mjesecu evom božicom Artemidom prouzročila je njegovu smrt. U priori o Ivanu Krstitelju, Salomin pladanj vjerojatno predstavlja mjesec u disk koji još jednom oduzima život "ovjeku divljine" Orionu. Ako i Ivan, prethodnik Isusa i "reinkarnacija" Ilije ne može izbjegi svoju sudbinu, te pogiba od mjeseca u ruke. Međutim, kao i svih njemu slični, i on se mora ponovno roditi kao nebeski "bog", kao zvijezde Oriona.

* * *

Dok sam proučavao ove povezanosti postalo mi je jasno da je rana Crkva morala znati za ezoteričnu vezu Ivana i Oriona. Njegovo krštenje u rijeci Jordan ponavlja ono Ilijino koji je, kako smo vidjeli, otišao s obale ove rijeke kada je bio odveden, pred Elizejevim očima. Sada je posve jasno da je u okviru Novog zavjeta Ivan Krstitelj prorok Orionove "škole". Međutim, ako i kad sam ovo shvatio, nisam bio spreman za ono što u otkriti kada sam se vratio programu SKY-GLOBE i počeo analizirati još neke datume, ovoga puta u vezi Ivana.

Postoje dva važna Crkvena blagdana povezana sa sv. Ivanom; prvi od njih je Isusovo krštenje u rijeci Jordanu. On se sada više ne slavi ali je bio, kako smo vidjeli, izvorno Bogojavljenje i obilježavao se 6. siječnja. Drugi blagdan, koji je još uvijek označen na Crkvenom kalendaru premda je danas gotovo zaboravljen, neko je bio, poput samog Božića, povod za veliko slavlje. Radi se o rođendanu sv. Ivana, a slavi se sredinom lipnja, odnosno, 24. lipnja.

Promatrajući zvijezde koje su bile na nebu u vrijeme Ivanovog rođenja, iznenadilo me otkriće da je u Isusovo vrijeme ovo bio datum sunčevog izlaska Oriona. Zbog precesijskih promjena tijekom vremene

na, posljednja Orionova zvijezda, iako iznad horizonta, vjerojatno se ne bi mogla vidjeti prije nego je svjetlost u zoru zasjenila pogled na zviježđe. Međutim, osam ili devet stoljeća ranije, u vrijeme kada je Ilija djelovao, cijela konstelacija bila bi vidljiva. Namjera je bila jasna: sv. Ivan smatran je reinkarnacijom Ilijе i njegov rođendan 24. lipnja podudarao se s Orionovim ponovnim rođenjem u zoru, nakon razdoblja njegove nevidljivosti.

Razdoblje oko Božića a također je imalo simboli nožne enje. U to doba godine Sunce se nalazi na svom najjužnijem položaju na nebu. U to vrijeme Orion izlazi tik prije sumraka, da bi ga slijedio Sirijus nakon zalaska Sunca. Drugim riječima, Orion, zviježđe povezano s Ivanom Krstiteljem, ne može se vidjeti sve dok se zvijezda - koja je u Egiptu simbolizirala božicu Izidu, a u kršćanskim vremenima Djevicu Mariju - ne pojavi iznad horizonta. Njih dvoje zajedno putuju nebom, vidljivi tijekom cijele noći, dok Sunce prolazi iza Zemlje. Daleko od pogleda, ono simboli noći ulazi u "vode bezdana", prolaze i kroz najdublje razine u duboku noć. Ovo je u aleksandrijskom Koreionu bilo ponovno rođenje Logosa, i izgleda da je ta predodžba kod kršćana bila povezana s idejom o Kristovom krštenju u Jordanu. Simbolizam je svakako prikidan. Ivan (Orion) vidljiv stoji na noći nom nebu uz rijeku "Jordan" (Mliječnu stazu), dok je Logos ili Krist, simboliziran Suncem, uronjen u duboke vode.

Ovo ili nešto tome slično najvjerojatnije je predstavljalo pozadinu sve anosti Krštenja ili Bogojavljenja. Kasnije je, umjesto "drugog rođenja" Isusa, sve anost pretvorena u rođenje te dolazak Maga. Međutim, kao što je u tek otkriti, to je bila velika pogreška. Isus je već imao rođendan, sam po sebi pun simboli nih nožne enje. To je znanje sigurno bilo poznato i Majstorima Mudrosti; bio sam na tragu da otkrijem pravo nožne enje priče o Tri kralja i, po osobnom uvjerenju, stvarni rođendan Isusa Krista.

Mi, Tri kralja

Dakle, tko su bili Magi, odakle su došli i što se moglo nalaziti u pozadini njihovog poslanja i posjeta štalici? Naposljetku se poela stvarati slika i sve sam se eše vratao po etnim pitanjima i odsko noj dasci za ovu dugu potragu koja je zapoela u Betlehemu 1972. godine. Po eo sam uviđati da odgovori na ta pitanja barem djelomično leže u politici onog vremena. Srednji istok je u ono vrijeme, kao uostalom i danas, bio vrlo nestabilna regija. Veći dio prvog stoljeća pr.Kr. tamo, u središtu civilizacije, protekao je u međusobnoj borbi za vlast između Rima i Partije. Brojna su malena kraljevstva i kneževine bile stješnjene između rimskog imperija i partskog nakonjia. Među njih su se ubrajali i Komagena, Osrhoene, Pont i Armenija. Stoga se ini lako mogu imati da su "mudraci", odnosno, kraljevi u kršćanskoj tradiciji, došli iz jedne ili više od tih država.

Neko je vrijeme Mitridat, kralj Ponta, djelovao kao uporištvo ostalima protiv posezanja Rimljana. On je bio nepopustljiv ovjek i vješt vojnik, i to do te mjere, da ih je privremeno uspio potisnuti ne samo iz Male Azije, nego i iz Grčke. Međutim, njegove grube metode osigurale su mu malo prijatelja na "novooslobodjenim" teritorijima i mnogi su Grci odahnuli kada je on konačno poražen. Pompej, ključna figura u politici tog vremena i po mnogočemu veći i vojskovođa od Cezara, bio je dovoljno razborit da se nagodi s Mitridatovim saveznicima. U svojoj "reorganizaciji", dopustio im je da zadrže svoje teritorije kao tampon-države između Rima i Partije. On je potvrdio Antioha kao kralja Komagene, Aryu dinastiju u Edesi i Tigrana u Armeniji. Krasov poraz kod Carrhaea 53. pr.Kr. pokazao je mudrost Pompejeve strate-

gije, jer Rim još nije bio spremam uprotstaviti se Partiji na njezinom području. Ovaj strašni poraz naveo je Rimljane da se privremeno povuku na istočnu stranu Eufrata, ostavljajući i tako malenim kneževinama Mezopotamije prostora za disanje.

Ovaj sretni status quo mogao se puno dulje održati da nije bilo ponajprije niza građanskih ratova između samih Rimljana, a zatim i spletkarenja jednog ovjeka - Heroda Velikog. Zastrahujući a mješavina Macbetha i Otella, on, za razliku od ostalih monarha u regiji, nije imao nasljednu legitimnost. Premda sam nije bio Židov (bio je Idumejac, tj. potomak Izakovog sina Ezava (Edoma), a ne Jakova (Izraela)), prisvojio je Judejsko kraljevstvo. Njegov otac Antipater uspio je izgraditi dobre odnose s Pompejom. Sada se on, jašući i tigranjem rimske politike, zauzvrat udružio s Julijem Cezarom, Kasijem, Antonijem, Augustom i konačno Tiberijem. Premda iznimno omražen među Židovima, uz rimsku podršku uspio se održati na prijestolju trideset tri godine.¹

Međutim, njegovi se planovi nisu ostvarivali bez zapreka. Godine 40. pr.Kr. Parti su ga pokušali u zametku ugušiti, i to napadom na Palestinu kako bi povratili Antigona, hasmonejskog pretendenta na prijestolje.² Herod je pobegao iz zemlje, ali je prije toga oteo Marijamnu, unuku prethodnog hasmonejskog kralja Hirkana II. Uspjelo mu je staviti ju pod "zaštitu" svoje obitelji u tvrđavi Masade. Ona je bila praktički neosvojiva i premda su postavili opsadu, Parti je nisu mogli zauzeti. U međuvremenu, Herod je preko Egipta otišao u Rim i uspio uvjeriti Senat da ga proglaši kraljem Judeje. Još važnije, rimska vojska povukena iz Sirije, Parti su bili izbačeni iz Jeruzalema, a njemu je put do prijestolja bio otvoren. Po povratku je Herod pokušao ozakoniti svoj položaj, ostavivši svoju prvu ženu Doris, i oženivši se Marijamnom. Kako je kasnije ubio njezinog starijeg brata, visokog svećenika Aristobula, ona je ostala posljednja od svoje loze.

Zbog svog ulagivanja Rimljana, Herod je posvuda imao neprijatelje. S razlogom je bio omražen u Mezopotamiji. Vjerojatno je komagenski kralj Antioh dopustio partsku invaziju Sirije i Palestine oko 40. pr.Kr., ako u njoj nije i sudjelovao. U svakom slučaju, 38. godine pr.Kr. Marko Antonije je pokrenuo pohod protiv Komagene, stavivši pod opsadu njenu prijestolnicu Samosatu. Želeći i se dodvoriti ovjeku kojeg je smatrao novom snagom rimske politike, Herod mu je

otišao pomo i. Doga aj je zabilježio židovski povjesni ar Josipus:

Herod... kad je uo da je Antonije krenuo u napad širokih razmjera na Samosatu, dobro utvr eni grad blizu Eufrata, pove ao je brzinu, uo ivši sjajnu priliku da pokaže svoju odvažnost i obaveže Antonija. Tako je i bilo. im je stigao, za njih je završio opsadu, poubijavši gomile neprijatelja i otevši velike koli ine plijena, tako da je Antonijevo staro oduševljenje njegovim junaštvom uvelike i naraslo, te ga je obasuo novim astima, potvrdivši njegova o ekivanja o stupanju na prijestolje; dok je kralj Antioh bio prisiljen predati Samosatu.³

Tako je Herod imao izravnog udjela u rušenju Antioha, koji je, kako smo vidjeli, vjerojatno bio poglavar tajnog društva na koje je naišao Gurdjieff i koje je bilo poznato kao Sarmansko bratstvo. Da bi zbrka bila još i ve a, u ionako ve složenoj situaciji, Marko Antonije posve je potpao podари Kleopatre, kraljice Egipta. Ona je, poput Heroda, uvijek bila nesigurna u svoj položaj, pa se rješavala svojih roaka, jednog po jednog. Međutim, njezine su ambicije nadilazile granice Egipta i u Marku Antoniju je vidjela priliku da ostvari svoje planove. Kako Josipus zaklju uje, to se pokazalo kobnim za njene bliže i dalje susjede:

Antonije, uništen zbog svoje strasti prema Kleopatri, postao je potpuni rob svoje žudnje, dok je Kleopatra pretražila cijelu svoju obitelj, sve dok nije poubijala sve roake, i žedaju i sada za krvlju stranaca, klevetala je vlast u Siriji i tjerala Antonija da ih da smaknuti, misle i da e na taj način lako postati gospodaricom svih njihovih posjeda. Svoju je gramzivost proširila ak i na Zidove i Arape, i u tajnosti pripremala smrt njihovih kraljeva, Heroda i Malichusa.

Antonije je bio dovoljno trezven da uvidi kako je dio njezinih zahtjeva - ubojstvo asnih ljudi i slavnih kraljeva - bio krajnje nemoralan; no, ranio ih je u srce kada im je uskratio svoje prijateljstvo. Otkinuo je velike dijelove njihovih teritorija, uklju uju i nasad palmi kod Jerihona gdje se proizvodi balzam, i dao ih Kleopatri zajedno sa svim gradovima, osim Tira i

Sidona s ove strane Eufrata. Novopostavljena gospodarica ovog posjeda sve do Eufrata je pratila Antonija kad se išao boriti s Partima, a zatim je preko Apameje i Damaska otišla u Judeju. Herod je njezino neprijateljstvo ublažio skupim darovima, i ponovno zakupio područja otkinuta od njegovog kraljevstva, i to za 200 talenata godišnje! Na kraju ju je otpratio do Peluzija, obasipajući je pažnjom. Uskoro se Antonije vratio iz Partije, dovevši zarobljenika - Tigranovog sina Artabaza - na poklon Kleopatri, kojoj je nesretni Part odmah predan, zajedno s novcem i cjelokupnim plijenom.⁴

Josipus nije zabilježio što je Kleopatra u inila s Artabazom, ali je prije pogubljenja najvjerojatnije bio javno pokazivan u Aleksandriji. U međuvremenu je Marijamna bila zarobljena u braku bez ljubavi s Herodom. Mrzila ga je kao neprijatelja svoje obitelji koji je ubio obojicu njezine braće i djeda; prema Josipusu, bila je vrlo lijepa žena i Herod je njome bio zaljubljen. Ta se "ljubav" pretvorila u snažnu ljubomoru. Tijekom 29. godine pr.Kr., kad je bio na putu u strane zemlje, povjerio ju je na uvanje svom šurjaku Josipu, mužu njegove sestre Salome. Josipu je dao jasne upute da odmah ubije Marijamnu ukoliko bi se njemu nešto dogodilo dok bude odsutan. Suvišno je reći da je ona nalažula za tu opasnost po vlastiti život, a kad se Herod vratio, nesmotreno ga je zbog toga ukorila. Saloma, koja je Marijamnu mrzila zbog njezine kraljevske krvi ali i izgleda, proširila je zlobne glasine da su ona i Josip bili intimni. Uvjereni da tamo gdje ima dima mora biti i vatreni, Herod ih je odmah dao pogubiti.

Marijamna je Herodu rodila petero djece od kojih su dva sina - Aleksandar i Aristobul - preživjela djetinjstvo. Iako je stariji od njih, Aleksandar, bio naslijednik prijestolja, njih su dvojica mrzili svoga oca zbog onoga što je užinio njihovo majci. Njih je pak mrzio Antipater, njihov stariji brat po Herodovoj prvoj ženi Doris. On je skovao zavjedu protiv svoje polubrade, uvjeravajući Heroda da su ga oni namjeravali otrovati. Mladi i su odvedeni u Rim na suđenje ali ih je August, koji je u to vrijeme bio Cezar, oslobođio svih optužbi. Tu, međutim, prije nije bio kraj, budući su se intrige nastavile sve dok Aleksandar i njegov brat Aristobul napisljektu nisu bili zadavljeni, po nalogu njihova oca. Do tog je vremena Herod već i ostario, no unatoč injenici

da je imao veliku obitelj, mnogo žena, konkubina i druge djece, nikome nije vjerovao. Štoviše, dok je ležao na bolesni koj postelji, samo nekoliko dana prije svoje smrti 4. godine pr.Kr., dao je ubiti i Antipatera koji ga je trebao naslijediti.

Uzmemli u obzir karakter ovog tiranina - ondašnjeg Saddama Husseina - lako možemo zamisliti kako bi on reagirao na vijest da je ro eno dijete koje je potomak ne relativno mlade loze Hasmonejaca, ve same Davidove loze. Sigurno je strahovao da bi se povijest mogla ponoviti. Sama imena Marije i Josipa, da je uo za njih, pokrenula bi strašna sje anja na doga aje od prije dvadeset godina, kada je ubio Marijamnu i njezinog zaštitnika koji se tako er zvao Josip. Njega zasigurno nije muila grižnja savjesti zbog pokolja nevine djece u Betlehemu, ukoliko je vjerovao da e to sprije iti prijetnju.

Tako je izgledala politika stvarnost na kraju prvog stolje a prije Krista. Promatrano u tom svjetlu, poslanstvo Maga dobiva snažnu politiku dimenziju. Kakvo god bilo simboli no zna enje u pozadini doga aja opisanih u dražesnoj Matejevoj priči, Magi tog vremena bili su savršeno svjesni doga aja iz nedavne povijesti Judeje, kao i Herodovog udjela u rušenju Antioha Epifana od Komagene. Bilo im je dobro poznato da su podru ja isto no od Eufrata sve više podložna rimskim posezanjima, i možda su se nadali da e Isusovo rođenje ozna iti novi po etak; da e on, kad odraste, istjerati Rimljane ne samo iz Judeje nego iz cijele Azije. Pa ipak, priča o Tri kralja sadrži više od uobi ajene žalosne povijesti ratova, političkih sila i dinastijskih ambicija. Matejev izvještaj jasno govori da su ti ljudi bili astrolozi i da su na nebu vidjeli nešto posebno, nešto što ih je natjerala da otpisuju u Judeju. To "nešto" bila je zvijezda - tako velika i sjajna da ju se moglo vidjeti i dugo nakon zore. Ovaj važan predznak, od velikog zna enja svakome upu enom u hermetizam, potaknuo ih je da krenu na putovanje i, kako nam je rečeno, odveo ih najprije u Jeruzalem, a potom i u Betlehem. Što je, dakle, bila ta zvijezda, toliko sjajnija od svih drugih i zašto se inila tako važnom?

Suvremeni astronomi u stanju su to no odrediti horoskop za bilo koji datum u posljednjih deset tisuća godina; oni se uglavnom slažu da se vjerojatno radilo o nekoj važnoj konjunkciji planeta. Možemo prepostaviti da je ono što su Magi vidjeli, i što su predviđeli, bio zajednički dolazak dva najveća planeta u Sunčevom sustavu - Jupitera

i Saturna; uslijed toga, svjetlost ova dva planeta se podvostruila, pa je postalo nemoguće razlikovati jednog od drugoga. Ovo je vrlo rijetka pojava koja se manifestirala tijekom ljeta 7. godine pr.Kr.. Veina se astronoma slaže da je to jedini događaj na nebu u tom razdoblju koji odgovara Matejevom opisu. Upoznat s tom injenicom, vjerujem da je moguće rekonstruirati Isusov horoskop i shvatiti iz njega mnogo toga o njegovoj očekivanoj sudbini.

Tri kralja bili su sa Istoka, i došli su iz ondašnjeg Partskog carstva. To je carstvo bilo mnogo labaviji državni sklop od njegovog velikog suparnika - Rimskog carstva. Kao što smo vidjeli, u Mezopotamiji i Anatoliji bilo je mnogo više ili manje nezavisnih kraljevina iji su se stanovnici, Rimljani i Židovi, smatrali "Partima". Te države-sateliti u vrijeme Isusovog rođenja tvorile su tampon-zonu između dva carstva. Najvažnije među njima, barem s gledišta priče o Magima, bile su Komagena, Osrhoene (kneževina u kojoj su se nalazili i Edesa i Haran) i Armenija. Dokazi u Edesi upućuju na nekadašnje postojanje tajne tradicije s egipatskim prizvukom na tom području. Kako smo vidjeli, ukazuju na vezu između piramide, zviježda Oriona i tajnog simbolizma sadržanog u pričama o Samsonu, Jobu i prorocima. Ova predaja kasnije je povezana i s predajom o Ivanu Krstitelju.

Komagena je, međutim, imala vlastitu nebesku religiju utemeljenu na stapanju grčkih, perzijskih i egipatskih predodžbi. Antioh Epifan I uveo je novi kalendar, temeljen na njegovom službenom "rođendanu". Dao je sagraditi otvor usmjeren na zapad, na mjesto na nebu preko kojeg svaki dan prelazi zvijezda Regulus, "mali kralj", također poznata i kao lavlje srce. Kada je Sunce u konjunkciji s tom zvijezdom - što se u ono vrijeme događalo na 29. srpnja - zvijezda Sirijus po prvi put pojavljuje u zoru. Ovaj je dan Egiptanima bio svet jer je označavao po etak njihove sotske ili sirijske godine. Iz tog proizlazi da se Antioh ugledao na taj primjer kada je želio promijeniti komagenski kalendar iz lunarnog u solarni i sideralni.⁵ Oito je ta nova svečanost koju je on povezao s kraljevskom komandom i rođendjem komagenskih kraljeva, trebala označavati po etak službene godine. Iz tog slijedi da su kasniji kraljevi Komagene, uključujući i njegovog sina Antioha II koji je vladao Komagenom tijekom 7. godine pr.Kr., vjerojatno bili vrlo zainteresirani za nebeske fenomene u to doba godine.

Tako se dogodilo da je 29. srpnja 7. g. pr.Kr., na početku njihove

nove godine,⁶ konjunkcija izme u dva najve a planeta u Sun evom sustavu, dakle, Jupitera i Saturna, još uvijek bila vidljiva. Za pretpostaviti je da je ova pojava zasigurno izazvala više od uobi ajenog interesa astronoma u Komageni, a možda i drugdje na Bliskom istoku. Upoznati s ovim temeljnim injenicama, možemo rekonstruirati scenarij.

Horoskop Mesije

Kako bismo utvrdili to an datum Isusovog rođenja moramo uzeti u obzir razli ite stvari. Prije svega, Matejevo Evanđelje - koje je naš glavni izvor prije o Magima - tvrdi da se u vrijeme njegovog Rođenja na nebu mogla vidjeti posebno sjajna zvijezda, koju su mudraci s Istoka mogli slijediti. Ta je zvijezda "zastala" iznad mjeseca gdje se nalazilo dijete. Ako pretpostavimo da nije rije o NLO-u ili nekom drugom neobičnom fenomenu koji bi se mogao povezati s nekom postojećom zvijezdom, identifikacija tog nebeskog tijela relativno je lagana. Događaj koji je izazvao takav interes među Magima najvjerojatnije je bio konjunkcija Jupitera i Saturna u zviježdu Riba. Njima je to značilo po etak "Novog doba" Riba.

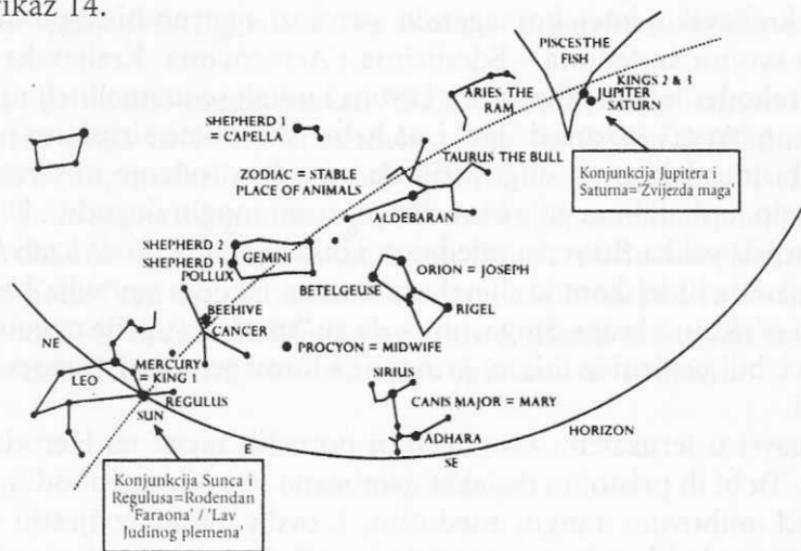
U Knjizi otkrivenja Isus Krist je opisan kao Lav:

Tada mi jedan od Staraca reče: "Nemoj plakati, pobijedio je Lav iz Judina plemena, Davidov Izdanak, tako da može otvoriti knjigu i njezinih sedam peata".⁷

Ovaj opis odgovara ukoliko se Isus rodio u znaku Lava, no ne slaže se ako je bio Jarac, a što bi doista i bio ako je rođen 25. prosinca. Međutim, kao što smo vidjeli, proslava Božiće a kasniji je izum uspostavljen nakon što je Crkva apsorbirala rimski kult Mitre i *Sol-Invictusa*. Prije toga, zimska svečanost bila je Isusovo krštenje koje se slavilo 6. siječnja. Matej i drugi kršćanski posvećeni shvaćali su da je Isus bio Mesija Novog doba, i da njegov simbolični, ako ne stvarni, datum rođenja mora odgovarati kralju Horusu. Taj datum, koji ujedno udovoljava svim drugim kriterijima, jest 29. srpnja 7. godine prije Krista.

U drevnom Egiptu najvažniji dan u godini bio je simboli novo enje Horusa u vrijeme sun evog izlaska Sirijusa. (Tik prije zore, Sirijus izlazi i nekoliko minuta ga se može vidjeti da bi ga zatim slijedilo Sunce.) Na ovaj dan Sunce bi izašlo u konjunkciji s Regulusom, zvijezdom-crvenim divom u Lavu ije ime zna i "mali kralj". Za Egipane je crveno svjetlo zore simboliziralo krv božice Izide prilikom rojenja njezinog sina. Na nebu je blijedo svjetlo Sirijusa, Izidine duše i najsajnije zvijezde na nebu, uskoro trebao nadmašiti sjaj Sunca - njezinog sina. Sunce je, stoga, simboli novo "sin" Sirijusa. Nakon rojenja, on postaje Ra-Harakte, sin-bog sokol kojeg su obožavali u Heliopolisu i iji je simbol uklesan na vrhu tamošnjeg obeliska 12.-e dinastije. Slijede i hermeti ku maksimu "Kako gore, tako dolje", ovo je strašno ponovno rojenje Sunca svake godine označeno avalom rojenje kraljeva Horusa.

Prikaz 14.

Isusovo rođenje zapisano na nebu, 29. srpnja 7. pr. n. e.

Sun ev izlazak Sirijusa bio je po etak nove sotske godine i, kako smo vidjeli, tu je "Novu godinu" vjerojatno usvojio i Antioh od Komagene kao vlastiti službeni ro endan, te ro endan svoga oca. Me utim, 29. srpnja 7. pr.Kr. planeti Jupiter i Saturn bili su u konjunkciji, tvore i jednu izuzetno sjajnu zvijezdu. Kako je ova pojava pala na službeni kraljevski ro endan u Komageni (a možda i u još nekim malim kraljevstvima Mezopotamije), ti su predznaci zasigurno zainteresirali Mage; možda ak u tolikoj mjeri da su bili spremni poslati u potragu ljude kako bi pronašli božanski ro eno dijet.

Kako se može vidjeti iz Antiohovog hijeroteona, komagenski kraljevi smatrali su se šti enicima velikog lava na nebu - Lea, kao i još nekih planeta, osobito Jupitera. Njihov kraljevski kult imao je snažne veze sa zoroastrizmom, pri emu su smatrali da Jupiter predstavlja utjelovljenje perzijskog vrhovnog boga Ormuzda. Tako er su bili dobro upoznati s proro anstvom da e perzijski prorok Zoroaster imati posthumnog sina. Ugledavši na nebu konjunkciju Jupitera i Saturna, upravo na dan kraljevskog ro endana njihovih kraljeva, razumljivo je da su astrolozi to protuma ili kao predznak mogu eg Mesijanskog ro enja. Znaju i da se takvo ro enje nije o ekivalo u njihovoj kraljevskoj ku i, komagenski astrolozi sigurno bi se posavjetovali sa svojim susjedima - Edesijcima i Armencima. Kraljevska ku a Edese tako er je bila povezana s Lavom budu i se utemeljitelj njihove loze zvao "Arya", što zna i "lav" i na hebrejskom i na sirijskom jeziku. Kada bi im, dakle, ovi odgovorili da se važno ro enje ni tamo nije o ekivalo, upitali bi se gdje bi se drugdje ono moglo dogoditi. U Edesi je postojala velika židovska zajednica, i bilo bi neobi no da kralj Abgar nije znao da judejskom kraljevskom ku om tako er upravlja Lav i da Židovi o ekuju Mesiju. Stoga, bit e da su "mudraci", prije negoli sami kraljevi, bili poslani iz Edese, Armenije i Komagene da istraže o emu se radi.

Stigavši u Jeruzalem, zasigurno bi potražili savjet na Herodovom dvoru. Tu bi ih pristojno do ekali i ljubazno se s njima ophodili, kako i prili i njihovom rangu; me utim, i ovdje bi ih izvjestili da u sljede ih nekoliko dana ne o ekuju nikakvo kraljevsko ro enje. Savjetuju i se potom i s visokim sve enstvom te sa starješinama Hrama, saznali bi za staro proro anstvo da e se Mesija, potomak ku e Davidove, roditi u obližnjem gradu zvanom Betlehem. Za razliku od

Jeruzalema, koji se nalazi na podruju koje je nekad pripadalo Benjaminovom plemenu Izraelaca, Betlehem je bio u Judinoj pokrajinii. Kako je Juda bio lavlje pleme Izraela, bio bi to, dakle, lavlji grad, ali i astrološki prikladno mjesto za rojenje kralja pod zaštitom Lava. Magi bi sigurno bili radoznali i poželjeli bi provjeriti ovo proročanstvo. Oprostivši se sa svima, požurili bi prema Betlehemu koji se nalazio svega pet milja niz cestu, u namjeri da provjere je li to pravo mjesto. Njihova je karavana u Betlehem mogla sti u zoru, dok ih je neobična konjunkcija Jupitera i Saturna simbolički vodila njihovim putem, budući da su putovali na jug od Jeruzalema. Iako su do tada sve zvijezde nestale jedna po jedna, kad su stigli ova "jedna" je još uvijek bila vidljiva, lebdeći i iznad staje u kojoj se rodio Isus. Radosni da su ispunili svoju misiju, sišli su sa svojih deva i iz bisaga izvadili rođendanske poklone za dijete: zlato, tamjan i smirnu. Ušli su i, iskazujući poastnovom Mesiji, kleknuli pred njega i darovali ga svojim poklonima. Zatim su s njegovim roditeljima razmijenili u tive rijeke, i vjerojatno obe ali svu moguću pomoć oko njegovog obrazovanja, da bi se potom ulogorili na okolnim poljima. Tijekom noći ih je anđeo upozorio da se ne vraćaju Herodu, pa su se u Edesu vratili drugim putem, možda najprije posjetivši Egipat, da se na uđu s prijateljima i obave neke poslove.

Ovo, što bismo mogli nazvati "Dalaj Lama"⁸ scenarijem, možda je povijesna priča na kojoj je utemeljen Matejev izvještaj. Međutim, u legendi o Magima krije se više od toga. Biblija je napisana višeslojno, i ovo je da poput svega drugog u njegovom Evangeliju, Matej je i ovu priču uključio s određenom svrhom. Tu su svrhu mogli dokući barem neki, "oni koji imaju uši da slušaju"; kojima je Evangelije bilo upućeno. Oni bi dolazak Maga povodom rođenja razumjeli na jedan sasvim drugačiji način, kao vrlo sažet opis Isusove sudbine.

Horoskop Mesije

Predmeta vjerojatno nije bio utjeriva poreza, iz nekog razloga u Bibliji kralja Jamesa nazvan "poreznikom", Matej je bio kršćanski gnostik. Vjerojatno je živio u Antiohiji ili pak Aleksandriji, a zasigurno je podosta znao o poganskim kultovima tog područja. Njegovo

Evan elje trebalo je pridobiti obra enike na novu vjeru, pa se on trudio prikazati ju suvislom. Izgleda da je prepoznao veze izme u drevnih misterija i krš anstva, i stoga ih je želio istaknuti za one inicirane. Tako e u novom krš anskom redu izvorno egipatsko trojstvo Ozirisa, Izide i Horusa biti zamijenjeno Josipom, Marijom i Isusom. To je i razlog da je ro enje Isusa simboli no izjedna eno s ro enjem novog "Horusa-kralja" na Zemlji: On je Eon Novog doba koji zamjenjuje staru, istrošenu egipatsku religiju, i kao takvog ga treba razumjeti. Krš anski ikonografi na temelju jezgre Matejeve pri e zabilježili su pojedinosti o Isusovom horoskopu. Ustvari, uzeli su pri u i prenijeli je u arhetipsku sliku Ro enja, "legominizam" koji je bio tako uspješan da nije zaboravljen ni dvije tisu e godina kasnije. Napravili su to na takav na in da pri a ne bude ni zaboravljena ni cenzurirana, što bi vjerojatno bila da su crkveni autoriteti razumjeli što su ovi radili. Svjesni ove injenice, možemo analizirati tradicionalni prikaz Ro enja i unutar njega vidjeti dublje zna enje od onoga kako su ga mogli razumjeti posve eni krš anski ikonografi.

Kao što smo ve vidjeli, Marija i Josip imaju zvjezdane pandane; u makrokozmi kom smislu oni predstavljaju zvijezdu Sirijus, odnosno zvijež e Oriona. Me utim, ovaj simbolizam uvelike prelazi te granice. Po tradiciji, Isus se rodio u štali - mjestu gdje se drže životinje. To vjerojatno simbolizira Zodijak, tj. "životinjski" put Sunca dok prolazi nebom.⁹ Ro enju prisustvuju, osim Marije i Josipa, dvije simboli ne životinje koje dijele "staju", odnosno, onaj dio Zodijaka koji se može vidjeti. To su vol (Taurus, tj. Bik) i ovca ili ovan (Aries tj. Ovan). Tu su i tri pastira. Držim da su to tri važne zvijezde koje "vode putem". To su Capella, jako sjajna zvijezda u zvijež u Auriga (ko ijaš); te Kastor i Poluks Gemini - Blizanci. Sve su ove zvijezde stari promatrali i koristili ih za odre ivanje vremena. One izlaze prije Lava i na neki na in djeluju kao vodi i. Znakovito je da su sve one iznad crte ekliptike u sjevernijem djelu neba od Oriona i Canis Majora (Josipa i Marije).

ini se da se o tome radi kad se govorilo o prebivanju pastira "u brdim", tj. sjeverno od mjesta doga aja, kad su ih pozvali an eli.

U tradicionalnom prizoru, dijete Isus leži u "jaslama", mjestu gdje životinje dobivaju hranu. Uz to, rije Betlehem zna i "Ku a kruha", a grad se nalazi u tradicionalnom posjedu Judinog plemena. Svako od drevnih plemena Izraela dodijeljeno je nekom od znakova Zodijaka,

njih ukupno dvanaest. Judino je bilo lavlje pleme i njegov je "dom" stoga bila zemlja kojom je vladao Lav. Tako "Isus u jaslicama" zna i da se on nalazi u Betlehemu, odnosno u znaku Lava. To nam simbolizira Sunce izašlo (ro eno) u znaku Lava.

Druga sjajna zvijezda zvana Prokion stoji na pola puta izme u Marije (Sirijusa) i djeteta Isusa (Sunca u konjunkciji s Regulusom). Prokion izlazi nešto prije Sirijusa a poslije Oriona. Zbog toga je bliža Mariji nego Josipu u trenutku "ro enja". Znakovito je da se Prokion nalazi u zvijež u Canis Minor, "Mali pas", povezuju i ga s Canis Majorom, "Velikim psom" kao njegovu manju ili mladu verziju. Ako Veliki pas predstavlja Mariju, ta bi konstelacija trebala biti ženska. Zbog svih tih razloga, vjerujem da Prokion predstavlja "primalju" koja je prema nekim predajama bila k i vlasnika svratišta.

U zoru bi samo najsjajnije zvijezde bile vidljive i to se odnosi na sve koje se nalaze na ovom dijelu neba. Tamo sada ostaju još neki planeti koje treba objasniti. Prema hermeti koj filozofiji planeti su bogovi nižih nebesa (tj. Sun evog sustava). Svaki od njih vladao je jednom od "kristalnih sfera" koje okružuju Zemlju. Vjerovalo se da u trenutku ro enja duša prima "darove" svih onih planeta koji su nadgledali porod. Priroda tih darova, vjerovalo se, odre ivala je talente i sudbinu osobe tijekom cijelog njezinog života na Zemlji. Zbog toga se smatralo vrlo važnim poznavati planete svoga ro enja, odnosno, planete koji su bili iznad horizonta u trenutku ro enja, budu i su oni predstavljali bogove koji e imati najja i utjecaj na ovjeka.

Uz pretpostavku da je Isus ro en u zoru 29. srpnja 7. g. pr.Kr., na nebu bi se vidjela tri planeta: Jupiter i Saturn, i to u tako bliskoj konjunkciji da bi izgledali kao jedna jako sjajna zvijezda, te Merkur kojeg je tada bilo mogu e vidjeti malo prije zore kao jutarnju zvijezdu. Jednako kao što Sirijus predstavlja Mariju a Orion Josipa, ova tri planeta o ito su astralni parovi triju kraljeva ili Maga iz kasnije predaje. Njihovi darovi su zlato koje predstavlja bogatstvo, tamjan za duhovnu mudrost i mirta¹⁰ za dugovje nost. To su prikladni darovi za tri planeta o kojima je rije . Zlato za Jupiter, mirta za Saturn i tamjan za Merkur.

Na mnogim slikama s motivom "Klanjanja Maga" dva kralja stoje u tišini, ekaju i svoj red da odaju po ast novom spasitelju, dok tre i kle i ispred djeteta i ljubi mu stopalo. Prva dvojica o ito su Saturn i

Jupiter u konjunkciji, dok tre i mora biti Merkur. U Gr koj se ovaj planet nazivao Hermes, a bio je povezan s egipatskim bogom Totom, tako er poznatim kao Hermes Trismegistos - "tri puta veliki Hermes". Premda smo uglavnom navikli gledati Merkura kao mladolikog glasnika bogova, pod krinkom drevnog proroka Hermesa Trismegistosa obi no ga se prikazuje kao dostojanstvenog starca. Tako je i na slika-ma Ro enja kralj koji kle i prikazan kao najstariji od trojice.

Iz svega navedenog proizlazi da je cijela slika nebesa u trenutku Isusovog ro enja prikazana i bez da se to željelo, u gotovo svim svojim detaljima, na bezbrojnim slikama i boži nim estitkama i ukrasima. Nažalost, iz politi kih razloga, ali i razloga povezanih s kalendаром, Crkva je Isusovo ro enje premjestila na 25. prosinca. Ta kasnije uspostavljena sve anost izvorno je bila ro endan rimskog i perzijskog boga-Sunca - Sola-Mitre. U ranim danima Crkve zimska je svetkovina bilo Bogojavljenje koje se slavilo 6. sije nja. Me utim, ta proslava nije imala veze s Isusovim ro enjem, nego se na taj dan obilježavalo njegovo krštenje. U etvrtom stolje u Crkva je to pretvorila u Isusov ro endan, vjerojatno stoga što je krštenje podrazumijevalo da je Ivan trebao iniciirati Isusa, prije nego je ovaj mogao po eti svoju službu. Crkvena doktrina je sada tvrdila da je, kao Sin Božji te druga osoba Trojstva, on od ro enja bio sveznaju i svemogu . Pretpostavke da je sam Isus prošao kroz niz inicijacija prije negoli je dosegao svoju punu mo bila je neugodna za sve enstvo koje je ve zaboravilo, ako je ikad i znalo, što su one predstavljale. Promjena datuma osim toga se svidjela nekim poganim Aleksandrijcima, što je pripomoglo njihovom obra enju. Oni su, naime, obi avali slaviti ro enje Eona (u ovom slu aju nove godine) od Kore ili Djevi anske boginje, upravo na dan 6. sije nja. Isusa su, dakle, mogli prihvativi kao Eona, a Mariju kao Koru bez potrebe mijenjanja datuma svojih glavnih blagdana. Još kasnije, vjerojatno iz vrlo sli nih motiva, Boži je preba en natrag na 25. prosinca, ro endan boga-Sunca, a 6. sije nja postao je blagdan Tri kralja tj. Maga.

Izbor datuma blizu zimskog solsticija za Kristov ro endan slijedio je odre enu logiku, i slagao se s rimskim kalendarom. To je zna ilo da se Blagovijest Djevici Mariji, dan na koji je ona ostala trudna devet mjeseci prije Boži a, mogao slaviti 25. ožujka. Osim toga, prema Lukinom Evan elju Isus je bio za et šest mjeseci nakon Ivana

Krstitelja. To bi zna ilo da se Ivanov ro endan mogao prigodno slaviti 24. lipnja, usred ljeta. Iako se prema Bibliji an eo Gabrijel pojавio pred Ivanovim ocem Zaharijom kako bi ga obavijestio da je njegova žena Elizabeta trudna, ova manja "Blagovijest" podudara se s 29. rujna - blagdanom drugog Arkan ela - sv. Mihaela. Tako je Crkva sad dobila blagdane koji su odgovarali njezinim u enjima, i to za etiri prijelazna dana u godini: zimu, prolje e, ljeto i jesen.

Djevi ini hramovi

U u enjima Crkve zvjezdana religija koja je povezivala Oriona, Lava i Sirijus s Isusovim ro enjem prerusena je i preina ena kako ne bi izazivala zamjerke. Crkveni kalendar utvr enih blagdana sada se temeljio na etiri datuma: Boži 25. prosinca, Blagovijest (Dan Djevice Marije) 25. ožujka, ro enju Ivana Krstitelja 24. lipnja, te Blagdan sv. Mihaela 29. rujna. U srednjovjekovlju, Dan Djevice Marije bio je po etak službene godine, dok je blagdan sv. Mihaela ozna avao po etak jeseni. Pa ipak, u po etku, sve dok nisam po eo prou avati astrologiju situacije, nisam mogao razumjeti iz kojeg se razloga ovi važni blagdani nisu slavili to no na ekvinocije nego nekoliko dana kasnije.

Da ukratko ponovimo, etiri prijelazna dana odnose se na dva "brati a" - Isusa i Ivana Krstitelja, te dva arkan ela - Mihaela i Gabrijela. Blagdan Blagovijesti, koji je u rimskom kalendaru ozna en barem od sedmog stolje a, slavi doga aj kad je an eo Gabrijel objavio Mariji O eve želju da, iako e ostati djevica, ona postane majkom Mesije. Sa znamenitim rije ima "neka mi bude po rije i Tvojoj", ona prihva a svoju sudbinu i biva oplo ena Božjim sjemenom. Devet mjeseci kasnije, to jest na Boži , ona ra a Isusa u štalici u Betlehemu. Tako se dva blagdana - Blagovijest i Ro enje - podudaraju, ine i i teološki i biološki par ispunjen zna enjem. Jednako tako, ali u o ima Crkve ne podjednako važno, bilo je i Ivanovo ro enje. On se rodio 24. lipnja, dakle, njegovo se za e e moralo dogoditi devet mjeseci ranije, pa je stoga povezano s blagdanom sv. Mihaela. U Evan elju, Luka je ovaj put pri u iznio cjelovitije od Mateja; on nas obavještava da se isti an eo Gabrijel pojавio Ivanovom ocu Zahariji i objavio mu da njego-

va, ve ostarjela žena, nosi sina.

Smisao je, dakle, da isti an eo, premda u razli ito doba godine, djeluje kao glasnik kako Mariji tako i Elizabeti, Ivanovoj majci. Obj su žene zatrudnjele po Božjoj volji, iako je Elizabeta, za razliku od Marije, supruga a ne djevica, pa se može pretpostaviti da je ona oplo ena sjemenom svog muža Zaharije. Unato tome, Ivan e se "napuniti Duhom Svetim još u maj inoj utrobi". Iako njegovo ro enje nije tako udesno kao ro enje njegovog božanski za etog brati a Isusa, ipak je vrlo dojmljivo s obzirom da mu je majka prije bila neplodna i da je bila prili no stara. U tom su slu aju, na neki na in, Isus i Ivan božanski blizanci, brati i ija za e a i ro enja odražavaju jedno drugo, i ije je ro enje najavio isti an eo. Pojedinosti u Lukinom Evan elju koje nas obavještavaju da se Gabrijel pojavio pred Elizabetom punih šest mjeseci prije njegovog susreta s Marijom, upu uju nas na važnost te vremenske razlike.

Tko je onda Gabrijel i što simbolizira? U krš anskoj ikonografiji on, ili možda ona, prikazan je na tradicionalan na in, kao predivno krilato bi e. Njegova maskota, koju predaje Djevici Mariji kao znamen njezinog božanskog poziva, bijeli je ljljan koji simbolizira isto u (slika 38). Taj ljljan ipak ima dublje zna enje od jednostavnog znaka djevi anstva. To se vjerojatno razumijevalo i uvažavalо u srcu europskog srednjovjekovnog misticizma, osobito u Francuskoj gdje je kult Djevice Marije dosegao svoju apoteozu.

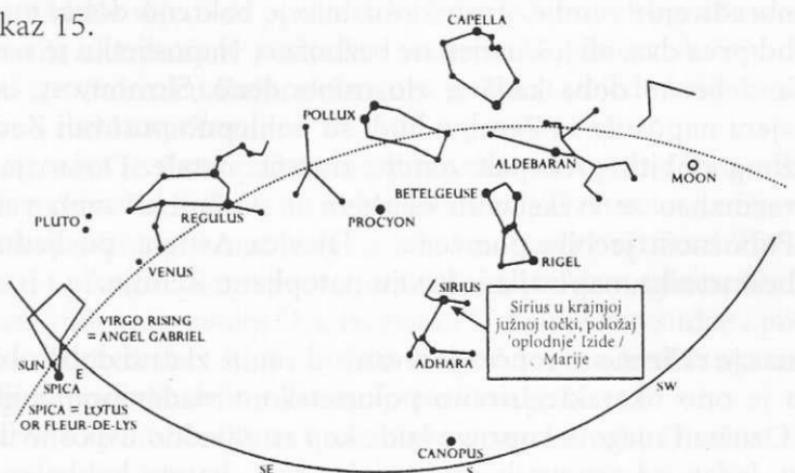
Još jednom sam poseguo za SKYGLOBE programom i još jednom me do ekalo iznena enje. Namjestivši ga na vrijeme oko 1150. godine i centriravši ga na Pariz, ubrzo sam otkrio da je najzna ajnije zvijež e, i na Blagdan Djevice Marije i na Blagdan sv. Mihovila bilo - možda se ne treba iznenaditi - zvijež e Djevice. Dana 25. ožujka Djevica bi izašla u sumrak. To no u trenutku kada se Spica, najsjajnija i najzna ajnija zvijezda u zvijež u pojavljivala iznad horizonta, Sunce bi potonulo na zapadu. Promjena datuma na 29. rujna bila je jednako važna, budu i je tog dana Sunce izašlo to no u konjunkciji sa Spicom. Tako su oba datuma - blagdani koji su slavili za e e Marije odnosno Elizabete po nalogu an ela Gabrijela - bila povezana s konstelacijom Djevice.

Me utim, astrološki gledano, nešto nije bilo u redu s takvom konceptcijom, bez obzira kako se prikladnom inila. O ito je izlazak Spice

u konjunkciji sa Suncem u zoru bio snažniji simbol Blagovijesti. Obzirom na to, trebao se odnositi na Isusa kao Mesiju, a ne na Ivana, proroka koji mu prethodi. Drugim riječima, kako je Crkva napravila pogrešku i prebacila Isusovo rođenje s ljeta, kada je Sunce u konjunkciji s Regulusom na zimski solsticij, simbolizam Blagovijesti sasvim se preokrenuo. Shvativši ovo, možemo se radi, odlučio sam podrobne proučiti stvar i potražiti moguće paralele između kršćanskog blagdana Blagovijesti i njegovog starijeg, egipatskog ekvivalenta - "sijanja" Izraela.

U *Misteriju Oriona*¹² Robert Bauval i ja iznijeli smo dokaze da je južni otvor Kraljiine odaje Velike piramide bio tako orijentiran da je, u vrijeme izgradnje piramide, pokazivao na Sirijus dok je ovaj prolazio južnim meridijanom. Pretpostavili smo da je to bilo povezano s posebnim obredom za koji smo vjerovali da se jednom izvodio u Kraljiinu odaji i pomoći u kojega je Sirijus, Izidina zvijezda, simbolno bio oplođen kada se poravnao s ovim otvorom. Kako je to oigledno bio egipatski pandan blagdana Blagovijesti, odlučio sam pogledati kada se to moglo dogoditi u Kairu, prije prepostavljenog

Prikaz 15.

Pravo 'Navještenje' Djevice Marije ispisano na nebu, 21. rujna 8. pr. n. e.

Isusovog rođenja 29. srpnja 7. g. pr.Kr.. Na svoje sam iznenađenje otkrio da je to dan kada bi Sirijus došao u ravninu s južnim meridijanom u zoru bio isti dan kada je Sunce izašlo u konjunkciji sa Spicom - 22. rujna 8. godine pr.Kr..

Budući da ovo o igledno nije bila slučajnost, odlučio sam se pozabaviti simbolizmom zviježđa Djevice s ciljem da vidim koga ili što je ono predstavljalo u egipatskim vremenima, i kakvu bi vezu, ako je uopće postojala, zviježđe moglo imati s Djemicom Marijom, ili pak s anđelom Gabrijelom. U knjizi Dame Frances Yates *Astreja* otkrio sam da je zviježđe Virgo latinizirana verzija Astreje, pravedne Djevice "zlatnog" doba. Yates razrađuje priput iz Ovidijevih *Metamorfoza*:

U prvoj knjizi Ovidijevih *Metamorfoza* nalazi se poznati opis etiriju doba. U tom prvom zlatnom dobu, pod vladavinom Saturna, ljudi su skupljali hrani bez rada, u vrijeme proljeća, svi su po prirodi bili krepostni, i vladao je sveopština i mir. Nakon Saturnovog zlatnog doba došlo je srebrno doba Jupitera kada je vrijeme proljeća ustupilo mjesto godišnjim dobima, ljudi su po prvi put osjetili krajnosti vrućine i hladnoće, a zapravo je i obrazivanje zemlje. Treće doba bilo je bakreno doba, mračno nije od prva dva, ali još uvijek ne bezbožno. Naposljetku je nastupilo željezno doba kada je zlo oslobođeno. Skromnost, istina i vjera napustile su Zemlju; ljudi su pohlepno putovali Zemljom zbog dobiti; prekapali zemlju tražeći metale. Došao je rat i razmahao se zvezetavim oružjem u svojim krvavim rukama. Pobožnost je bila poražena, i Djevica Astreja, posljednja od besmrtnika, napustila je krvlju natopljenu Zemlju.¹³

Danas je rašireno sveopština vjerovanje u ranije zlatno doba obilja. U Egiptu je ono okarakterizirano polumitskom vladavinom njihovog kralja Ozirisa i njegove supruge Izide koji su zajedno uspostavili civilizaciju. Jedan od osnovnih stupova društva - barem koliko se može zaključiti obzirom na tako veliki vremenski odmak - bilo je vrsto uvjerenje u vladavinu zakona. Egipatani su apstraktnim odlikama - istini i pravdi - dodijelili lik boginje koju su zvali *Maat*. Njezin simbol bilo je pero noja, a dva takva pera nosili su kraljevi Egipta u takozvanoj *Atefkruni* Ozirisa. Održavanje vladavine zakona bila je glavna

dužnost faraona koji je pokušavao oponašati Horusa koji je pak vratio red u Egipat, nakon što je usurpator Set ubio njegovog oca. *Maat* kao istina bila je temeljni zakon po kojem su Egipani o ekivali su enje nakon smrti. Simboli ki je to prikazano obredom "vaganja srca" (slika 44) koji se može vidjeti na bezbrojnim papirusima, poput onog pisara Anija.¹⁴ U tom obredu, za kojeg vjerujem da se izvodio u Kraljevoj odaji Velike piramide, srce preminuloga (simbolizirano malom posudom u koju je smješteno, nakon što je tijelo mumificirano) vagalo se na vagi nasuprot *Maat*, peru istine. Ovisno o rezultatima ovog su enja, duša preminuloga mogla je napustiti Zemlju i pridružiti se Ozirisu u njegovom nebeskom svijetu, ili bi ju proždrlo udovište s tijelom lava i glavom krokodila, koje vreba u blizini vase. U Kraljevoj odaji nalazi se južno usmjeren otvor koji je u vrijeme kad je piramida izgrađena (oko 2450. pr.Kr.) gledao točno na najvišu zvezdu zvijezde Alnitak u Orionovom pojusu. Drugi otvor, na suprotnom zidu, bio je usmjeren prema ondašnjoj Sjevernoj zvijezdi - alfa-Draconis. Dok je Ozirisov dvor povezan s Orionom koji predstavlja nebesa, Sjeverna zvezda simbolizira Tuart - boginja krokodilske glave. Ona je uvijek prikazana u poodmakloj trudnoći i povezuje se s rođenjem djeteta. Odatle slijedi da prolaz duše kroz jedan ili drugi otvor ustvari predstavlja alternativne posljedice su enja. U jednom slučaju duša se pridružuje Ozirisu u Raju, u drugom ju Tuart pojede kako bi se duša ponovno rodila na Zemlji.

Maat, koja je tako prikazana kako stoji uz vagu (Libra, odnosno Vaga u našem Zodijaku), na nebu predstavlja konstelacija Djevice. U egipatskoj mitologiji ona je tako bila smatrana pratiljom Tota, boga znanosti i pisanja kojeg su Grci zvali Hermes Trismegistos. On bilježi rezultate su enja u svojoj "Knjizi života" i djeluje kao sudac i porota u procesu. Izgleda da i bog i božica imaju ulogu određivanja sudbine duša, posebno njihovih inkarnacija na Zemlji.¹⁵

Vratimo se Frances Yates i njezinom opisu latinske Djevice. Evo što je zapisala:

Ovidije crpi iz grčkih izvora. Predaju o zlatnom dobu na koju upu uje Heziod proširio je grčki astronomski pjesnik Aratos kad je pisao o zviježđu Djevice, šestog znaka Zodijaka. Aratos objašnjava da se djevica Pravda kada je u željeznom dobu

napustila svijet smjestila na nebu kao zviježđe Djevice; lik pravedne djevice sada sjaji na nebu, nose i klip kukuruza u ruci. Klip kukuruza - *virgo spicifera* - ponavljali su latinski predvoditelji i oponašatelji Aratosa, i tradicionalno se zviježđe prikazuje kao krilata žena koja drži kukuruz. Klip kukuruza označava položaj Spice, posebno sjajne zvijezde u konstelaciji.¹⁶

U izvornoj egipatskoj verziji Justicije ili Djevice u liku *Maat, Spica* bi vjerojatno bilo ili pero pravde ili lotosov cvijet." Veza lotosa s rođenjem Horusa kao inkarnacije Sunca evog Logosa također je jasna. Prema Rundle Clark:

... Egipatani su ponekad pojavljivanje velikog Životnog duha iz voda simbolizirali lotosom - vodenim ljiljanom - koji raste i otvara svoje cvjetove, s laticama savijenim da bi otkrio uzdižući Boga Svjetlosti i Kretanja... ponekad cvijet razotkriva maleno dijete, jutarnje sunce.¹⁸

Iz ovoga je ovo da lotosovo dijete predstavlja dušu Horusa, sina Sunca. To je prikazano u Anijevom papirusu gdje se vidi skupina od tri lotosa kako raste iz savršeno istog ribnjaka, s glavom koja izlazi iz središnjeg, otvorenog cvijeta.¹⁹ Moguće je da je simbol Horusa u ljiljanu povezan s time da ga je Izida rodila u tajnosti među nasadima ljiljana i papirusa u Donjem Egiptu.

Iz svih ovih razmatranja postalo mi je jasno da astralno gledajući anđeo Gabrijel predstavlja Justiciju, zviježđe Djevice. Naviještenje Djevici Mariji dogodilo se, barem simbolički, 22. rujna 8. pr. Kr.. Što se tiče samog astralnog simbolizma, nebitno je da li se anđeo zaista pojavio pred njom. Tog dana, kada je Sirijus dosegao meridijan u zoru, Sunce je bilo u konjunkciji sa Spicom. Simbolično, anđeo (Virgo) pruža buket ljiljana s dušom budućeg kralja Horusa koja sjedi među njima. Marija, koju simbolizira Sirijus na vrhuncu svog ciklusa, prima to "sjeme", odnosno dušu u svoju utrobu. Tako Isus kao utjelovljeni ovjek napušta nebeske vrtove lotosa, tj. mjesto gdje se duše odmaraju između utjelovljenja, i dolazi u vremenski okvir zemlje i prostora. Istočno i tako, on poput svih utjelovljenih biće mora

preuzeti usud i sudbinu. Sve je ovo prisutno ve prilikom Blagovijesti, iako se nije o itovalo sve do njegovog ro endana, opet simboli nog ako na stvarnog, desetak mjeseci kasnije - 29. srpnja.

Stoga pravilno odre ivanje Blagovijesti na datum 22. rujna potkrepljuje njegov stvarni ro endan koji se dogodio ljeti, a ne zimi. U me uvremenu bi se njegov brati Ivan, koji je u svojoj kozmi koj ulazi proroka pustinjaka simboliziran Orionom, budu i je šest mjeseci stariji od Isusa, rodio sa Suncem u Vodenjaku, tj. vodonosa. Što bi moglo biti prikladnije za ovjeka kojem je su eno da bude krstitelj?

Napustivši prijelazne dane Crkvenog kalendara - koji u svakom sluaju nisu utemeljeni na odgovaraju em astrološkom razumijevanju simbola koje bi trebali izražavati, nego na rimskoj sve anosti Mitre/Sol Invictusa - uvidio sam kako je krš anstvo izravno bilo povezano s drevnim egipatskim misterijima. Tada ipak još nisam znao da je Isusov horoskop sadržavao ak i više o Magima, i otkrivao kako su blisko oni bili uklju eni u njegovu astralnu sudbinu.

Darovi Maga

Crkva je zamisao o podudarnosti Isusova ro enja s danom sun evog izlaska Sirijusa 7. godine pr.Kr. zamijenila simboli nim zimskim ponovnim ro enjem Sunca. Ro endan u srpnju previše bi o igledno ukazivao na vezu izme u krš anstva i izvorne egipatske Ozirisove religije, budu i je to bio po etak sotske godine, i tisu lje ima temelj egipatskog kalendara. ak je 245. n.e. "Crkveni otac" Origen, koji je ro en u Aleksandriji i koji je kao biskup imao posla s carem Severom Aleksandrom, osu ivao proslavu Isusova ro enja "kao da je on kralj faraon". On ovo ne bi izrekao da u Egiptu, ak i u njegovo vrijeme, nije postojalo shva anje da se istinsko ro enje Isusa podudaralo s po etkom egipatske Nove godine i službenim ro endanom Horusa. Nažalost, zaboravom Isusovog pravog ro endana i gubitkom spoznaje da je bio ro en kao Lav, odre ena biblijska proro anstva - kao u Otkrivenju 5:5 gdje jedan od Staraca govori: "Nemoj plakati, pobijedio je Lav iz Judina plemena, Davidov Izdanak, tako da može otvoriti knjigu i njezinih sedam pe ata" - postaju nejasna. Lav iz Judina plemena mora biti astrološki Lav, a to je

o ito Isus. Sedam pe ata koje otvara simboli su sedam planeta koji zatvaraju sedam kristalnih sfera i tako ograni avaju ljude na Zemlji. Ovo se u enje ne može razumjeti bez osvrta na hermeti ku tradiciju i poznavanje astrologije koja je vladala Isusovim ro enjem.

Darovi Maga tako er imaju dublje zna enje nego što se može uo iti na prvi pogled. Prema hermeti noj filozofiji, u koju je Matej izgleda bio prili no upu en, sedam planeta²⁰ bili su kraljevi ili vladari nižih nebesa. Svojim padom i gubitkom milosti, ovjek je došao pod njihovu vlast, što je zna ilo da je bio uhva en u cikluse reinkarniranja. Tako je svaki planet, osobito oni koji su bili iznad horizonta pri likom ro enja, davao nešto od svoje prirode utjelovljenoj duši. Me utim, ti su darovi mogli biti blagoslov ili prokletstvo, ovisno o tome jesu li bili korišteni isklju ivo u sebi ne svrhe ili ne.

Astrološki promatrano, možemo vidjeti da darovi Tri kralja sim boliziraju posebne talente koje je Isus ro enjem dobio od planetarnih vladara. Znakovito, odmah nakon što ga je Ivan krstio, avao ga tri puta iskušava tijekom posta u pustinji. Davao ovdje predstavlja nje govovu vlastitu nižu prirodu, ili mra nu stranu, koja je za razliku od nje govog vje nog duha uvjetovana astralnim uvjetima njegovog ro enja. Te tri kušnje izgledaju povezane s mogu om zloupotrebom svakog od tri dara kraljeva. Najprije je kušan da pretvori kamen u kruh, tj. da izvede magijsku transformaciju materije. To bi bila zloporaba njegove sve eni ke mo i koju mu je povjerio Merkur, planet magije. Zatim je kušan da se baci s visokog mjesta, vrsto vjeruju i da e ga an eli uhvatiti i ublažiti njegov pad. Ovo bi bila zloporaba njegove saturni janske mo i o uvanja života. Kona no je kušan da postane kraljem svijeta, zloporaba darova Jupitera, planeta koji vlada kraljevskom aš u. On odbacuje sve tri kušnje i time pokazuje da mu je sudska nadvisiti planetarne bogove, simbolizirane trojicom kraljeva. Zna ajno je da u trenutku njegovog ro enja nedostaju Venera, Mars i Mjesec. Ne ujemo da ga je iskušavala požuda (Venera), okrutnost (Mars) ili lijenost (Mjesec). avao, ili sedmoglavi planetarni logos koji ovjekovu dušu drži vezanom za materijalni svijet, može ga iskušavati samo po naravi njegovog usuda.

Kasnije, tijekom svoje službe, Isus upotrebljava svoje darove za dobrobit drugih. Svoje merkurijanske mo i koristi za pretvaranje vode u vino i za umnožavanje kruha i ribe, ne zbog sebe ve radi

potreba drugih. Saturnijanske mo i koristi za lije enje bolesnih i podizanje mrtvih. Odri e se novca i položaja koje mu je donio Jupiter, i postaje lutaju i prosjak. Na taj na in pri a Matejevog Evan elja upu uje kako se suvremeni hermeti ar treba ponašati - ponizno, milosrdno i asno. Ovo se pokazalo kao prava suprotnost pisarima i farizejima, ondašnjim uglednim mudracima, koji su uhva eni u avolju zamku provodili vrijeme u u enim ali ispraznim razgovorima i uzdizali se nad svoje bližnje. Oni su optuženi za licemjerje, za uimanje klju eva raja (hermeti ke mudrosti prenošene preko Abrahama, Mojsija i proroka) i njihovo skrivanje:

"Jao vama, književnici i farizeji, licemjeri jedni, koji pred ljudima zatvarate vrata Kraljevstva nebeskog: vi sami ne ulazite u njega, a ne dopuštate ni da udu oni koji bi htjeli!"

"Jao vama, književnici i farizeji, licemjeri jedni, koji dajete desetinu od metvice, komora a i kima, dok zanemaruju najvažnije u Zakonu: pravednost, milosr e i vjernost. Ovo je zadnje trebalo initi, a ono prvo ne propustiti! Slijepi vode! Vi cijedite komarca, a devu proždirete."²¹

Na kraju svog života, ispunivši svoje u iteljsko poslanje, Isus vra a darove "bogova", kraljeva astralnih sfera. Na su enju se on odbija braniti, kako pametnim rije ima tako i magijskim trikovima. Drugim rije ima, odri e se Merkura. Ne pokušava kupiti svoj put do slobode, što je s obzirom na svoje veze lako mogao u initi. To predstavlja nijekanje Jupitera. Tre e, umiranjem na križu on se odri e obe anja dugog života. Time vra a Saturnove darove. Tako on trojici kraljeva vra a njihove neznatne darove, teže i oslobo enje od okova zemaljskog postojanja.

Podrazumijeva se, on pori e i etvrtu stvar: sebe kao kralja Judeje. Ovo je bio dar samog boga-sunca Apolona-Helija, simboliziranog pri likom njegovog ro enja konjunkcijom Sunca s Regulusom. Umjesto toga, on dopušta da mu se izruguju s krunom od trnja i žezlom od trske. Uz to je razapet po Pilatovoj zapovijedi s natpisom "Isus Krist kralj židovski", pribijenim na njegov križ. Simboli no i u svakom pogledu, Isus se odri e svih iskušenja planetarnog svijeta. U skrivenom zna enju, njegova spoznaja sve nadmašuje; on se može probiti

kroz kristalne sfere i, kako bi željeli svi hermeti ki filozofi, sjesti s desna Bogu Ocu, ije se prijestolje nalazi iza našeg neznatnog Sun evog sustava s njegovim sitnim kraljevima planetima.

Protuma ena na ovaj na in i obzirom na spoznaju da je pravi datum Ro enja bio 29. srpnja 7. pr.Kr., pri a o Magima postaje jedan od najvažnijih klju eva za razumijevanje ostatka Matejevog Evan elja. Kao svi ostali, ovjek Isus ro en je s astrološkim usudom. Me utim, on mu ne podilazi, ve ispunjava svoju uzvišeniju sudbinu koja uklju uje bolnu smrt na križu. Ve ranije u Biblijci postoji proro anstvo o tome, a svojim posljednjim dahom on odatle citira:

Oko devetog sata povika Isus jakim glasom: "Eli, Eli! Lema sabah tani" - a to zna i: Bože moj, Bože moj! Zašto si me ostavio? Kad to uju neki od nazo nih, reknu: "Ovaj zove Iliju." Smjesta otr a jedan od njih, uze spužvu, namo i je octom te je nataknu na trsku pa mu je pruži da pije. Ostali su govorili: "Stani, da vidimo ho e li do i Ilija da ga spasi!" A Isus opet povika jakim glasom i - ispusti dušu.²²

O ito medu nazo nima nije bilo pisara ili farizeja jer bi oni prepoznali aluziju na Psalm 22:

Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio? Daleko si od ridanja moga...

A ja, crv sam, a ne ovjek, ruglo ljudi i naroda prezir. Koji me vode, podruguju se meni, razvyla e usne, mašu glavom: "U Jahvu se on uzda, neka ga sad izbavi, neka ga spasi ako mu omilje!"...

Kao voda razlih se, sve mi se kosti rasuše; srce mi posta poput voska, topi se u grudima mojim. Grlo je moje kao crijepli suho, i moj se jezik uz nepce slijepi: u prahu smrtni bacio si mene.

Opkolio me opor pasa, rulje me zlo ina ke okružile. Probodoše mi ruke i noge, sve kosti svoje prebrojiti mogu, a oni me gledaju i zure u me. Haljine moje dijele me u sobom i kocku bacaju za odje u moju.²³

itaju i ovaj Davidov psalam i uspore uju i ga s prizorom Raspe a kako ga je opisao Matej, teško je ne promatrati ga kao proro anstvo

doga aja na Kalvariji, sve do probadanja ruku i nogu i bacanja kocke za Isusovu odje u. Kao takvo, ono baca svjetlo na prirodu sudske nasuprot usuda. Sva je bit prije, koju Crkva izgleda esto zaboravlja u svom odbijanju da prizna ljudskost ovjeka Isusa, da on nije u tome morao ustrajati. Darove mudraca mogao je prihvati kao takve, proživjeti ugodan i ak astan život, i konačno umrijeti na ugledan način. Raspeće je bilo poricanje te ugodne mogunosti radi težeg puta koji će ispuniti proročanstva umiruge spasitelja i otvoriti prolaz kroz kristalne sfere. Duboka je poruka, i teška za prihvati, da ukoliko želimo biti sljedbenici Krista, nije ga dovoljno idolizirati. I mi se moramo suočiti sa svojim sudbinama i, ako je potrebno, napustiti svoj ugodniji ali nužno ograničen usud.

Drugi križarski rat i hram na Rajni

Ako ne jedini, jedan od glavnih povoda za Prvi križarski rat bilo je Milenijsko iš ekivanje. Poraz Bizantinaca kod Manzikerta dogodio se gotovo pa to no tisu u godina nakon što su Rimljani, 70. godine n.e., uništili jeruzalemski Hram i protjerali Židove iz Svetе zemlje. Kako se jedanaesto stolje e bližilo kraju, u kršanskom se svijetu javljala kobna slutnja. Bio je proširen osjeaj da u Bibliji prore en povratak Isusa Krista nije daleko i - budu i se o ekivalo da e se on pojaviti u Jeruzalemu - dužnost kršana bila je ponovno zauzeti Sveti grad i pripremiti mu put. Ovo je, bez sumnje, bio glavni razlog zbog kojeg je Gottfried Bouillonski odbio biti okrunjen za kralja Jeruzalema, radije prihvativši naslov *Advocatus Sancti Sepulchri*. Na kraju krajeva, on je tek pripremao prijestolje za Isusa, ije se pojavljanje o ekivalo u bilo koje vrijeme teku e 1100. godine.

Iako Gottfried to nije znao, ono se ne e dogoditi. Umro je 18. srpnja, dok je Spasitelj imao još nekoliko mjeseci da ispuni o ekivanja. S još više od mjesec dana vremena, uklju uju i i najo itiji dan Božjeg, Baldwin I prihvatio je ono što je njegov prethodnik odbio, i dao se okuniti 11. studenog 1099., na blagdan sv. Martina. Ma koliko je bezbožno nekim ljudima ovo moglo izgledati, nije bilo razloga da on ne održi prijestolje toplim za o ekivanog "Lava iz Judina plemena". Međutim, njegov in upu uje na to da je barem u nekim krugovima postojalo shvatanje da je pred njima još mnogo vremena, da e Mesija sam izabratи vrijeme povratka i da 1100. godina nije sadržavala nikakvu posebnu aroliju.

Kako su se mjeseci pretvorili u godine, i kako je frana ka država u Palestini poela sve više sliiti svim ostalim feudalnim državama, dio

arolije Jeruzalema po eo se gubiti. Neko zamišljan kao egzoti an grad, koji se mogao vidjeti jedino na crtežima crkvenih rukopisa i izvezen na goblenima, Jeruzalem je sada postao kao bilo koje drugo mjesto. Uz to, bio je daleko od toga da bude rajske grad: ljeti je vrijeme bilo vru e i zemlja je najve im dijelom bila blizu pustinje. To nije bila bogata zemlja, pa se imetak mogao ste i jedino trgovinom ili osvajanjem. Da bi stvari bile gore, kraljevstvo je bilo okruženo muslimanskim neprijateljima koji bi, ako se ujedine, sigurno pregazili mladu državu. Kako su sve ove injenice po ele pristizati ku i, tako se smanjivala privla nost Svetе zemlje kao kraja za selidbu, a pozornost su sve više privla ila druga mjesta.

Do sada je Prvi križarski rat ve neraskidivo bio povezan s idejom o potrazi za Svetim Gralom. U Antiohiji je prona eno staro koplje zakopano ispod poda katedrale, baš kao što je ranije u viziji otkriveno Petru Pustnjaku. Za ovo su koplje mnogi vjerovali da je ono kojim je centurion Longinus probio Kristov bok, i stoga je predstavljalo osobito svetu relikviju. Vitlaju i njime u bitci, krš ani su bili do te mjere nadahnuti da su potisnuli muslimansku vojsku i tako osigurali Antiohiju. Sada se po elo ozbiljno tragati za ostalim relikvijama.

Jedna od najvažnijih me u njima bio je i legendarni Mandvlion iz Edese koji je navodno bio pravi Kristov portret. Premda su Bizantinci vjerovali da ga oni imaju u vlasništvu, postoji mogu nost da su oni imali kopiju, a da je original 1099. g. još uvijek bio u Edesi. Kako god bilo, Balduin i Tankred s malom grupom vitezova otišli su u Edesu gdje je Balduin postao njezin prvi frana ki grof. Dvorac u Edesi, sa svojim ribnjacima i legendama, odgovara opisu dvorca Kralja ribara iz legendi o Gralu. Kralj Abgar, ije ime zna i "hrom" ili "koji ima kilu", pozvao je Isusa da do e živjeti u Edesu. On i njegovi nasljednici bili su uvari Mandvliona za koji se vjerovalo da osigurava gradu posebnu zaštitu. Budu i da Mandvlion navodno, barem u kasnijim predajama, nije bio naslikan ljudskom rukom, i sam je poprimio konotacije kakve su pratile sveti Gral.

Balduin se nije dugo zadržao u Edesi jer je ubrzo preuzeo ve u ulogu kralja Jeruzalema. Vrlo je vjerojatno - ukoliko mu je Mandvlion bio povjeren, bilo pravi ili lažni - da bi ga on uzeo sa sobom. U me uvremenu je njegov brat Balduin od Le Bourga preuzeo grofoviju Edese. Kasnije je naslijedio jeruzalemsko prijestolje, i vjerojatno

je upravo on kralj koji je dao povelju Redu vitezova Templara. Dana im je vlast nad brdom Morija, mjestom gdje je Abraham ponudio kao žrtvu svog sina Izaka i gdje je neko stajao Solomonov hram.

Balduin II umro je 1131. godine, a na prijestolju ga je naslijedio njegov zet Fulko, grof Anjoua. On je bio sposoban vojnik koji je, nakon smrti prve supruge, svoje posjede u Francuskoj ostavio sinu, i odlučio ostatak svog života provesti u službi Križu. Njegova vladavina bila sve samo ne mirna; morao se baviti ne samo stalnom prijetnjom od muslimanske invazije, nego i ustankom nekih od njegovih najmoćnijih lordova, te rastućim bizantinskim potraživanjima u regiji. Fulkova smrt 1143. u jaha koj nezgodi ostavila je opasni vakuum. Premda je njegova udovica Melisenda preuzezela teret vladanja na sebe zajedno sa svojim mlađim sinom Balduinom III, to nije bilo u potpunosti zadovoljavajuće rješenje. Međutim, najveći udarac, onaj koji je trebalo predvidjeti i za njega se pripremiti, bio je pad Edese 1145. godine. Premda je i u prošlosti bilo mnogo teško a pa i neuspjeha, ovo je bio prvi važan gubitak teritorija koji je Križarski pokret pretrpio, i kao takav obilježio je obrat situacije.

Gubitak Edese još je jednom potaknuo Zapad na djelovanje. Papa Eugenije odmah je odaslao poziv na Drugi križarski pohod, da se ponovno zauzme grad i da se podlože preostale zemlje Outremera. Pokreta ka sila ovog Križarskog pohoda, međutim, nije bio sam Papa već sv. Bernard iz Clairvauxa. On je bio priznat kao najveći enik svoga vremena, a njegovo vatreno govorništvo bilo je dovoljno da potakne i najsumnjičnije avije i najljepšije kršćane da izvrše svoju duhovnu dužnost i prime se mađari. Putovao je Francuskom i Njemačkom države i propovijed za propovijedi, potiskujući podjednako i plemstvo i seljaštvo da daju zavjete i priključuju se Križarskom pohodu. Posljedica toga bio je još jedan masovni pokret, kojeg ovaj put nisu predvodili mlađi lanovi velikaških obitelji nego sam kralj Luj VII i njegova kraljica Eleonora od Akvitanijske. Na Lujevu nesreću, njegov Križarski pohod ne je slavno završiti. Od početka do kraja bio je to pokolj u službi daljnje udaljavanja Bizantskog carstva, ujedinjenja muslimana u zajednicu koju borbi i otkrivanja prikrivenog razdora među njihovim neprijateljima. Ni u jednom trenutku Križari se nisu približili Edesi. Umjesto toga, iscrpljivali su se dugim maršem kroz Anatoliju i besplodnom opsadom Damaska.

Ovo nije trebao biti kraj Križarskog rata, iako je sigurno bio kraj po etka. Godine 1187. Franci su još jednom izgubili Jeruzalem i gotovo cijelu Palestinu nakon katastrofalne bitke kod Horns of Hattim. Kasniji Križarski pohodi, poput onog Rikarda Lavljeg srca - sina kraljice Eleonore iz njezinog drugog braka s Henrikom II od Engleske - mogli su samo odgoditi ali ne i zaustaviti dan kada e sav Levant kao i Anatolija pasti u islamske ruke. Kona no, u svibnju 1453. g., najve i ratni pljen, sam Konstantinopol, pripao je Ottomanskim Turcima. Velika katedrala Aja Sofija pretvorena je u džamiju, njeni murali i mozaici prekriveni su žbukom, kako otvoreni prikazi ikonografije ne bi vrije ali muslimanske o i. Tako e ostati gotovo pet stolje a, sve dok 1934. g. nije pretvorena u muzej.

Pa ipak, Križarski je pokret imao važnijih i dugotrajnijih posljedica od zadržavanja relativno malog komada zemlje u Levantu. Presudno je da je otvorio vrata prema Istoku, omogu ivši bujici ideja da dopru do dijelova Zapadne Europe koja je u to vrijeme bila spremna i u iš ekivanju prosvje enja. Neposredno ili posredno, klju ni ljudi uklju eni u taj proces bili su vitezovi Templari. Iako je voda prvih devet vitezova Hugues de Payen bio relativno siromašan ovjek, oni su bili pod snažnom zaštitom drugih važnijih li nosti. Prvi od njih bio je sv. Bernard koji je, kao zvijezda vodilja Reda Cistercita kojem su bili pripojeni, napisao njihove statute i osmislio prisegu koju su morali dati prilikom stupanja u Red. Teško je re i do koje je mjere bio uklju en u kasniji razvoj Reda. Njegova nesnošljivost spram Katara u južnoj Francuskoj - koje su kasniji Križarski pokreti i inkvizicija brutalno potisnuli - zasigurno ini nevjerojatnom pretpostavku da bi s dobrodošlicom do eka uvoz "hereti nih" ideja s Istoka u Francusku. Me utim, povelja Templare proglašava nezavisnim Redom izvan svih jurisdikcija, bilo vjerskih ili civilnih, izuzev samog Pape. Stje e se dojam, dakle, da su imali prili no slobodne ruke initi što žele, pa premda je Bernard vjerojatno mnogo utjecao na njih do svoje smrti 1153. g., najvjerojatnije nije bio upoznat s njihovim ezoteri nim interesima.

ovjek koji je imao najviše mo i nad Redom, barem u njegovim ranim danima, bio je feudalni gospodar Huguesa de Payena, grof Hugues od Champagne. On je bio jedan od velikih francuskih baruna koji je darovao zemlju na kojoj je sagra ena opatija Bernarda iz Clairvauxa.

Godine 1125. odrekao se svojih posjeda i obitelji kako bi i sam postao Templar, što mu je oduvijek i bila namjera. Budu i da nije imao nasljednika, grofoviju Champagne predao je svom gospodaru, grofu od Bloisa Teobaldu II. Najstariji sin ovog plemića, Henrik, pratio je kralja Luja VII na Drugom križarskom pohodu. Morao je ostaviti dobar dojam jer nije samo 1152. naslijedio Champagnesku grofoviju, već je 1164. oženio i Mariju, kraljevku iz prvog braka s kraljicom Eleonorom iz Akvitanijske dinastije. Njega je 1181. naslijedio najstariji sin Henrik II koji je 1190. godine takođe otišao u Svetu zemlju. Dvije godine kasnije oženio je udovicu kraljicu Izabelu, unuku Fulka i Melisende. Tako su unutar dvije generacije gospodari Champagne ne samo usmjerili u francusku kraljevsku kuću, već su zauzeli prijestolje samog Jeruzalema. Templarski pokret, koji je svoje koriđene dugovao champagneskom dvoru, sada je teško mogao biti bolje povezan sa sjedištima moću u Francuskoj i na Istoku.

Troves, glavni grad grofovije Champagne, bio je dom najvećeg središta ezoteričnih učenja u Evropi u 1070. godini. Njegov najpoznatiji sin, Chretien de Troyes, napisao je *Le Conte du Graal*, prvu francusku priču o Gralu, nedugo nakon što je Henrik I otišao u Križarski rat 1178. godine. Iako mu je priča ostala nezavršena, Chretien je izgleda bio upoznat s određenom visokim razinama ezoteričnih nauka o tom tajanstvenom predmetu. Prije u o Gralu preuzele su i drugi književnici, među kojima se isti je Wolfram von Eschenbach. U njegovu djelu *Parzifal* objelodanjena je veza između potrage za Gralom i vitezova Templara. On takođe tvrdi da je priča prvo učeno od Templara zvanog Kyot (vjerojatno Giot de Provence, poznati trubadur, redovnik, pjesnik i apologet Templara). Iz svega ovoga izgleda vrlo vjerojatno da je nakon sloma Drugog križarskog pohoda, nešto poznato pod nazivom "Gral", a po mom mišljenju vjerojatno Mandvlion iz Edese, donijeto na uvjete u Champagne. Međutim, to je ustvari bio tek simbol nešto mnogo važnijeg što se događalo: prelaska znanja s Istoka na Zapad.

Hramovi Djevice

Kralja Luja i kraljicu Eleonoru na njihovom je Križarskom pohodu 1147. pratio kontingenat vitezova Templara. To je bila sretna okolnost jer bi bez njihove zaštite na jednom osobito opasnom dijelu putovanja

ja, kad se ostatak vojske pretvorio u nediscipliniranu rulju, kralj i kraljica nesumnjivo pali u ruke Turaka. Otprilike u to vrijeme i možda kao rezultat njegove bliske povezanosti s Templarima, kralj Luj prihvatio je *Fleur-de-Lys* kao temelj svoga grba (slika 43). Ovo je vjerojatno bio simbol jednog Reda, još tajnjeg od Templara, kojem su oni bili pridruženi.¹ Kako je kralj prošao kroz osobnu promjenu tijekom svog Križarskog pohoda, postavši još religiozniji, izgleda vjerojatno da je njegovo usvajanje ovog osobitog znaka, koji je ubrzo postao kraljevski grb Francuske, u vezi s njegovom inicijacijom u taj Red.

Kao što smo vidjeli, ljljan je bio popularan simbol kako u Egiptu tako i u Bizantu. *Fleur-de-Lys*, koji je Luj VII prihvatio kao svoj grb, vu e svoje ime negdje iz vremena Drugog križarskog rata 1047. godine, i to iz naziva *Fleur-de-Luce* ili Irisa. Radi se o europskoj verziji ljljana ili lotosa koji je Marija primila od an ela Gabrijela. Kao takav, identi an je snopu u prikazu astrološke Djevice i ezoteri no predstavlja cvijet iz kojeg e se izdi i duša novog kralja. Ostaje tajna zašto je *Fleur-de-Lys* postao tako važan simbol u Francuskoj, me utim, daljnja potvrda njegovog ezoteri nog zna enja iznesena je u zapanjuju oj knjizi *Misterije katedrale u Chartresu*, koja je objavljena daleke 1966. godine. Njezin je autor potpisana kao Louis Charpentier, no budu i da autorska prava pripadaju Robertu Laffontu, za pretpostaviti je da se radi o pseudonimu. Kako god bilo, knjiga "Louisa Tesara" (engl. "carpenter" zna i tesar, drvodjelja, op. prev.) odaje poznavanje žive ezoteri ne tradicije koje povezuje Templare s gradnjom velikih katedrala Francuske. Engleski prijevod francuskog originala donosi predgovor Janette Jackson koja je šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stolje a u Britaniji bila dobro poznata kao pokreta ka sila R.I.L.K.O.-a² koji je objavio ovo izdanje. Ona piše:

... M. Charpentier otvara nove vidike i mogu nosti. On, ustvari, govori da su Chartreska i druge katedrale, poput veli anstvenih spomenika Egipta i Gr ke, bile o itovanje tajne prenijete ovje anstvu okultnim ili misti nim putovima.

O kojoj se tajni radi i na koji je na in prenesena, u knjizi se ne objašnjava dokraja; knjiga je o ito napisana tako da ponudi samo putokaze, bez da oda previše tajni. Ujedno i provocira suludim

izjavama, širokim generalizacijama i pretjeranim simplifikacijama nekih poprili no složenih ideja. Osim toga, knjiga sadrži brojne naznake da Charpentier nije sam otkrio ili došao do svega onoga o emu piše. Stje e se dojam da je on "upu en", upoznat s barem nekim od ideja koje iznosi. To, nadalje, navodi na zaklju ak da je on sam bio (ili jest) upu enik (inicijant) one vrste škole o kakvoj smo prije govorili.³

U svojoj knjizi Charpentier tvrdi da je devotoricu prvotnih vitezo va Templara sv. Bernard zadužio da prona u i donesu natrag u Francusku Zavjetni kov eg. On prepostavlja da je kov eg bio zakopan negdje na brdu Morija, prije uništenja prvog Solomonovog hrama. Dokazi za ovu pri u zaista su tanki. Nemamo razloga povjerovati u to da je Mojsijev Zavjetni kov eg donesen u Francusku umjesto u Etiopiju. Me utim, ako Zavjetni kov eg shvatimo kao simbol što, razumije se, i jest, tada je on nešto vrjednije od drvene kutije sa starim kamenim plo ama: u tom slu aju, on predstavlja istinsku *Gnozu*, a nju su uistinu u Francusku donijeli Templari. Dokaz za to Charpentier pronalazi u ne emu što se na prvi pogled ini nevažnim za njegovu glavnu temu: pokazuje kako su katedrale Notre-Dame sjeverne Francuske bile položene prema odre enom nacrtu. On dokazuje da je sam Zavjetni kov eg sadržavao neku vrstu planova za izgradnju hramova, koje su, nakon što su ih u Francusku donijeli Templari, srednjovjekovni masoni upotrebljavali kao nacrte za gradnju goti kih kat edrala, poput one u Chartresu.

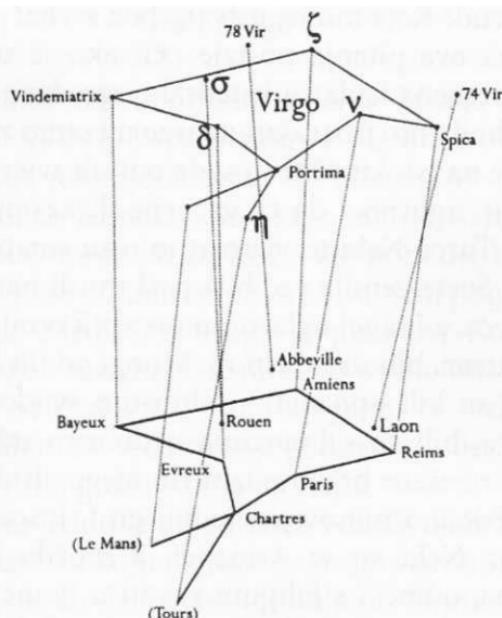
Prije 1150. godine u Europi su postojale glomazne romani ke katedrale, po uzoru na onu u Durhamu u Engleskoj. Zatim je, nakon Drugog križarskog pohoda, razvijena posve nova metoda gradnje. To je bio "goti ki" stil, za koji je karakteristi na upotreba rebrastih svodova, vise ih greda, velikih površina obojenog stakla i, iznad svega, šiljastih lukova. Ova obilježja, iako razvijena i dovedena do savršenstva u Francuskoj, nisu zapravo nastala onđe nego na Istoku. Obilje šiljastih lukova medu ruševinama starih gra evina Edese svjedo i da je "ranogoti ki" stil na ovom podru ju bio poznat prije 1145. budu i se nakon te godine crkve više nisu gradile.

Još jedna potvrda može se prona i u Mardinu, gradu koji Franci nikad nisu pokorili i koji je pod turском vladavinom ostao tijekom

cijelog razdoblja za kojeg je Edesa bila križarski grad. Dee i ja posjetili smo Mardin žele i vidjeti taj drevni grad na vrhu brda, koji je neko bio dom velike zajednice jakobita. Hodaju i glavnom ulicom naišli smo na gra evinu, sada radionicu, koja je jednom o igledno bila crkva. Iznenadilo nas je što je imala vrata sa šiljastim lukom koja su uz to bila okružena krivudavim kamenim ipkastim ukrasima tipa koji u Britaniji povezujemo s Normanima. Kako ni Normani ni Franci nisu sagradili ovu crkvu, bio je to o it dokaz da ovaj stil nije nastao u Francuskoj nego ili u Armeniji ili u sjevernoj Mezopotamiji. Nakon tog kulturnog prijenosa, za manje od jednog stolje a krajolik Europe se promijenio, kako su jedna za drugom podizane ove gra evine koje pobu uju strahopoštovanje. Veli anstvene katedrale Francuske bile su neboderi svojih dana, najviše gra evine izgra ene bilo gdje u poznatom svijetu još od Velike piramide u Gizi.

U Charpentierovojoj knjizi više od njegovog mišljenja o gotici, ma kako udesna bila, zainteresiralo me njegovo otkri e da su katedrale Notre-Dame na sjeveru Francuske smještene po to no odre enom

Prikaz 16.

Katedrale u sjevernoj Francuskoj i lik zviježda Djevice
(Le Mans i Tours su jedine ucrtane katedrale koje nisu posvećene Djevici Mariji.)

planu. Svaka katedrala - u Rouenu, Chartresu, Laonu, Reimsu i drugim mjestima - predstavlja drugu zvijezdu. Uzete zajedno, te "zvijezde" ine glavno tijelo zvijež a Djevice. Iako to Charpentier ne spominje, taj precizni nacrt (kojeg može provjeriti svatko s kartom Francuske i crtežom zvijež a Djevice) u opipljivom obliku izražava hermeti ku maksimu: "Kako gore, tako dolje". Budu i da je zvjezdana korelacija bila suštinska ideja koja je stajala iza gradnje egipatskih piramida IV. dinastije, to upu uje na kontinuitet tradicije. Me utim, dok je u Egiptu izvedba arhitektovog plana uklju ivala relativno malu površinu podru ja s piramidama u blizini Kaira,⁴ prikaz Djevice u Francuskoj je golem.⁵

O ito je, dakle, da su masoni koji su izgradili katedrale bili visoko motivirani, nadahnuti vizijom golemin razmjera. Oni i njihovi dobro initelji, medu kojima su morali biti i kralj kao i vojvode Champagnea i Burgundije,⁶ izvršavali su tajni plan od najve e važnosti. Gradnja samo jedne katedrale zahtjevala je vrlo mnogo, kako finansijskih sredstava tako i vremena. Podizanje njih deset ne samo da bi bilo teško, ve bi iziskivalo veliku ustrajnost i predanost. Pitanje je, emu sav taj trud? Koja mu je, ustvari, bila svrha?

Odgovor na ova pitanja postaje o it ako se uzme u obzir op a klima i duh vremena kada su katedrale izgra ene. Neuspjeh Drugog križarskog pohoda bio je strašan udarac ne samo za Franke nego još i više za krš ane na Istoku. Oni su sada postali svjesni da Jeruzalemsko kraljevstvo nije sigurno i da e ga prije ili kasnije, kao Edesu prije njega, zauzeti Turci. Neki to vjerojatno nisu smatrali lošim jer je, na kraju krajeva, Sveta zemlja ve bila pod muslimanskom vladavinom nekoliko stolje a, a Franci uglavnom nisu bili omiljeni. Pa ipak, ostali, a osobito Armenci, bili su zabrinuti. Mnogi od tih ljudi, medu njima i arhitekti⁷ koji su bili upoznati s rebrastim svodovima i upotrebom šiljastih lukova, bili su s Francima u dobrim odnosima. Balduin I ohrabrivao je miješane brakove izme u njegovih sljedbenika i mjesne aristokracije Edese, i njihov posljednji grof, Joscelin II, bio je i sam polu-Armenac. Neki su se Armenci, a možda i pripadnici nekih drugih skupina, odlu ili s Filipom vratiti u Francusku, gdje su svoje graditeljske sposobnosti mogli upotrijebiti za dobru stvar.

ini se da su neki pojedinci, vjerojatno Armenci, koji su bili

povezani s tajanstvenim Sarmanskim bratstvom, primili uputu da povjere nešto odre enim Francima, uklju uju i Luja. Klju njihovog poslanja može se razabratи pažljivim pogledom na kartu sjeverne Francuske i njezinom usporedbom s prikazom Djevice. Šokantno je da u prikazu Djevice katedrala u Reimsu predstavlja zvijezdu "Spica", iji su simboli snop žita i cvijet ljljana. Osim toga, zahvaljuju i svojim kraljevskim vezama, katedrala u Reimsu, a ne ona u Chartresu, tijekom Srednjeg vijeka bila je najvažnija katedrala u Francuskoj; stolje ima je to bilo mjesto krunidbe francuskih kraljeva. Reims, stoga, stvarno i metafori ki predstavlja mjesto *Fleur-de-Lysa*. On ozna ava Blagovijest, izbor žene koja e roditi budu eg Mesiju. Na vrlo suptilan na in figura Djevice prostrta preko sjeverne Francuske upu uje na nadanje, koje je i Luj vjerojatno dijelio, da e sljede i Mesija biti Francuz i to kraljevske krvi. Stoga je njegova dužnost bila da pripremi put za njegov dolazak, koji se više nije o ekivao u Jeruzalemu nego u Francuskoj. To objašnjava njegovo preuzimanje *Fleur-de-Lysa*, Horusovog simbola, kao osobne oznake.

Grad Maga

Francuzi nisu sami željeli mjesto ro enja Mesije premjestiti iz Palestine u Europu. Kada je Papa pozvao u Križarski rat za ponovno osvajanje Edese, tada još nije shva ao da e njegove rije i nai i na spremjanje isto no jednako kao i zapadno od Rajne. Do tada se Germani nisu osobito zanimali za Križarske pohode; bili su skloniji svoju kršansku dužnost odraditi podjarmljivanjem pogana na svojim isto nim granicama. Me utim, ovoga je puta car Konrad odlu io preuzeti vode u ulogu i zasigurno se nije zadovoljio time da ostane po strani i prepusti svu slavu Luju. Njegova e odluka uroditu iznena uju im rezultatima sedamnaest godina kasnije, i to daleko od Svetе zemlje, u katedrali grada Kolna na Rajni.

Katedrala u Kolnu jedno je od goti kih remek-djela Europe premda, kao i njema ka država koju na mnogo na ina simbolizira, nije bila dovršena sve do završetka devetnaestog stolje a. Rimski grad, kojeg je u ovom dalekom i zaba enom kutu Carstva utemeljio car Klaudije po želji svoje žene Agripine, u po etku se zvao *Colonia Agrippinensis*.

Kršanstvo je vjerojatno u Kom stiglo prilično rano i do 313. n.e. - kao rezultat Konstantinovog proglaša u Miljanu kojim daje slobodu bogoštovlja svim kršćanima - bilo je već dovoljno vrsto utemeljeno da je lokalnom biskupu Maternusu bilo dopušteno sagraditi veliki crkveni kompleks na brdu iznad grada. Na mjestu gdje je stajati sama katedrala nekad se nalazio maleni hram posvećen Merkuriju Augustu. Oko 330. n.e., svega pet godina nakon Nikejskog koncila, došlo je do katastrofe i Köln su po prvi put zauzeli Franci. Nisu odmah okupirali grad, ali je on 475. g. postao glavno prebivalište kralja Hilderika, a Franci su u međuvremenu preobraćeni na kršćanstvo. Tijekom nekoliko sljedećih stoljeća crkva je u više navrata obnavljana. Rasla je veličina i značaj, odražavajući promjenjivu sreću u kraljevstvu tako i Francu kog kraljevstva, koje je sada obuhvaćalo osim Francuske i Njemačke te sjevernu Italiju.

Dana 23. prosinca 800. godine, u jednom od slavnih trenutaka europske povijesti, Papa je francu kog kralja Karla Velikog okrunio za cara Zapada. On je prijestolnicu preselio u Aachen (Aix-la-Chapelle), ali je nadbiskup Kolna ostao najviši crkveni dostojaństvenik u Njemačkoj, koji je vodio veliku nadbiskupiju što se protezala od južne Belgije do Bremena. Za Karlovog života, Aachen je bio sjajna prijestolnica preporodne i ponovno ujedinjene zapadne Europe. On je u Konstantinopol poslao izaslanike, a katedrala u Kolnu je i dalje rasla tijekom cijelog ovog franza kog razdoblja, odražavajući tu rastuću moć. Međutim, presudni događaj koji ga je pretvorio u glavno hodočasničko središte odigrat će se oko tri i pol stoljeća kasnije, tijekom vladavine cara Fridrika Barbarose i izravno je povezan s pričom o Romenju.

Fridrik "Crvenobradi", vladar Svetog rimskog carstva, u svoje vrijeme bio je najmoćniji ovjek Europe. On je bio sin Fridrika II, vojvode Suebijske (provincije u jugozapadnom dijelu Njemačke) i Judite, kćeri Henrika IX, bavarskog vojvoda. Naslijedivši očevu titulu, već kao mladić od dvadeset i etiri godine, krenuo je u Drugi križarski rat na strani svoga ujaka, cara Konrada.

Poput francuskog, i njemačkih je kontingencijskih krenuo s visokim i ekivanjima, ali je takođe bio loše organiziran i osuđen na poraz. Fridrik se, međutim, okoristio tim iskustvom i dobro se držao na bojnom polju. Dokazao se kao sposoban vođa i njegov ga je ujak zavo-

lio, te preporučio da umjesto njegovog vlastitog sina on bude izabran za nasljednika titule cara nakon njegove smrti. To se zaista i dogodilo, te je 9. ožujka 1152. Fridrik okrunjen za Svetog rimskog cara u Aachenu. Uskoro je pokrenuo niz vojnih pohoda u Italiji u namjeri da ponovno utvrdi carsku vlast, što ga je neizbjježno, i to u više prigoda, dovelo u sukob s Papom. Godine 1158., tijekom njegova drugog talijanskog vojnog pohoda, Milano je vraćen pod carsku upravu.

Godine 1163., nakon zastoja u ratnom pohodu na Siciliju, tada neovisnu normansku državu, Henrik je pažnju preusmjerio natrag na Njemačku. Navodno je u Miljanu oplja kao jednu od najvažnijih gradskih zbirk relikvija - kosti Maga. One su 1164. donijete u Koln po nalogu nadbiskupa Rainalda von Dassela. Tada je odlučeno da će se graditi novi hram kako bi se udomile ove vrijedne kosti (slika 3). Međutim, 1247. tek je sama katedrala obnovljena u gotičkom stilu. Radovi su započeli 1248., ali prije negoli je vatrica uništila staru crkvu. Nova je građevina trebala biti raskošnog stila i od samog početka zamišljeno je da katedrala bude goleme razmjere. Međutim, projekt je trpio zbog brojnih odraga i anja, pa je tek 15. listopada 1880. u prisutnosti Kaisera Vilima I na vrhu južnog tornja položen posljednji kamen.

Fridrik Barbarosa nije mogao predvidjeti sve posljedice prenošenja prepostavljenih relikvija Maga u Koln, ali su one očito za njega imale iznimno velik značaj. Neuspjeh Drugog križarskog pohoda i predobro je pokazao slabost franačkih država u Outremeru. Uz to, u Europi se pojavio rastući interes uvećane nacionalne pripadnosti, kao i želja za razvijanjem hodnika i puteva kih mesta bliže kući. Pretvaranjem Kolna u svetište, Fridrik je uspješno prenio Betlehem u Njemačku. Sada njemački, francuski, nizozemski pa i engleski putnici nisu više morali odlaziti na naporno i opasno putovanje do Betlehema da bi se osjetili dijelom Božje nepristupe; bilo je dovoljno posjetiti Koln. To je doprinijelo stvaranju dodatnog bogatstva, trgovine i statusa već i onako vodećeg trgovca koga središta.

Je li to doista bilo sve? Danas nitko ne bi ozbiljno uzeo u obzir mogućnost da su relikvije koje je Fridrik poslao u Koln zaista bili ostaci "prvih kršćana", tajanstvenih Maga koji su posjetili staju u Betlehemu. Srednji vijek bio je vrijeme velike vjere i većina crkava imala je relikvije nekog od svetaca, no tu se doista radilo o stvarima s

onu stranu vjerovanja. Fridrik nije bio budala i nije se bojao izazvati ak ni autoritet Pape kada mu je to odgovaralo. Tvrđnje o lažnoj izvornosti ovih prili no sumnjivih relikvija njega ne bi mogle tek tako obmanuti. Pa ipak, na neki su ga na in privukle. Jedan od razloga za to - kao i za veliku popularnost pri e o Tri kralja kod drugih srednjovjekovnih kraljeva - ležao je u tome što su oni na neki na in simbolizirali ideale Križarstva. Jer baš kao što su strani kraljevi Melkior, Gašpar i Baltazar, kao hodo asnici doputovali da bi se poklonili do nogu novoro enog Isusa unato mjesnom kralju Herodu, križarski vitezovi su Betlehem vratili u krilo Krš anske crkve. Sukladno tome, Magi su bili prirodni zaštitnici Križarskih pohoda, te su stoga zaslužili biti barem podjednako štovani kao i kasniji sveci, ako ne i više od njih.

Ma kakva se istina krila iza relikvija, srednjovjekovni ideal Tri kralja koji se pojavljuju u Betlehemu vrlo se blisko ostvario kod samog Fridrika. Istok je još jednom potresla velika nesre a, ovoga puta prijete i budu em opstanku Outremera. Trajno bez dovoljnog broja ljudi i pouzdaju i se u razjedinjenost muslimanskog svijeta, na kraju su ga pregazile snage njegovog smrtnog neprijatelja Saladina. U srpnju 1187. krš anska vojska, najve a koju je maleno kraljevstvo ikad poslalo na bojno polje, marširala je s ciljem da osloboodi Tiberias koji je bio pod opsadom. Bila je to kobna greška. Na putu kroz Galilejsko gorje, umorni i trpe i strašnu že , do ekani su u zasjedi kod Horns of Hattin. Krš anska vojska je uništena uslijed ega je Saladin bez poteško a mogao zauzeti Jeruzalem, kao i gotovo sve druge utvr ene gradove i dvorce u kraljevstvu, kojem pak nije preostalo ništa drugo no predati se. Papa Grgur VIII zagovarao je novi Križarski pohod kako bi se povratilo izgubljeno; tako su 1190. g. Rikard I, engleski kralj "Lavljen srca" te Filip, kralj Francuske, krenuli u Križarski rat. Pred njima je išao Fridrik, sada ve starac, koji je silno želio još jednom prihvatići izazov Križa. Ponovno osvajanje Palestine nije mu bilo su eno jer je umro u nezgodi prilikom kupanja, prije negoli je njegova vojska stigla do Antiohije. Bez njegove vrste ruke disciplina i red - koji su do tada bili uzorni - u njema kom kontingentu su se slomili. Da je ostao živ, vrlo je vjerojatno da bi ujedinjene vojske Njema ke, Francuske i Engleske bile dovoljno snažne da zauzmu Jeruzalem. On, Rikard i Filip, kao drevna tri kralja, mogli bi posjetiti štalu u Betlehemu i pokloniti se pred jaslama. No, Križarske su snage uspjele zadobiti samo

dio starog kraljevstva. Jeruzalem i Betlehem ostali su izvan granica malene države kojoj je prijestolnica sada bila u Akri. S vremenom će i to biti izgubljeno, kao i svi ostali franački posjedi na Bliskom istoku.

Molitva Rikarda II

Do vremena kada je 1377. Rikard II došao na prijestolje Engleske kao dječak od svega deset godina, štošta se promijenilo. Do tog su vremena veličanstvene katedrale sjeverne Francuske uglavnom bile završene, ali dvije velike tragedije - jedna vanjska, a druga politička - isprije ile su se potencijalno zlatnom dobu francuske kulture. Prva od njih bila je Crna smrt koja je između 1348. i 1349. pokosila trećinu stanovništva Europe. Druga nepotrebna tragedija bio je Stogodišnji rat između Engleske i Francuske. Iako su u njega bili uključeni veliki strijelci i engleski mornarići podoficiri, taj rat je zapravo bio borba između suparničkih francuskih dinastija. Razlog ove titanske borbe za vlasništvo nad jednom od najbogatijih zemalja Europe bio je razvod Eleonore iz Akvitanije od Luj VI nakon Drugog križarskog rata, te njezina kasnija udaja za Henrika II Engleskog. Kao miraz, sa sobom je donijela vrijedno područje Akvitanije koje je bilo priključeno ostalim francuskim posjedima u vlasništvu dinastije Anjou, odnosno Plantageneta. Posjedi engleske krune u Francuskoj postali su znatni, pa se tijekom vremena razvila nesloga između Anžuvinaca i vladajućeg obitelji Valois oko pitanja koji ima pravo na francusko prijestolje. Eduard III, Rikardov đed, napao je Francusku i dobio niz bitki, uključujući i onu kod Crecyja 1346. godine. Deset godina kasnije, u bitci kod Poitiersa, Eduard Crni Knez porazio je i zarobio francuskog kralja Ivana zajedno s njegovim mlađim sinom Dauphinom. Nijedna bitka, međutim, nije razriješila sukob koji je stajao u pozadini svega. Kako sve više anglicirana kralj u Anjou može polagati pravo na prijestolje Francuske? S druge strane, kako bi francuski kralj mogao očekivati da engleski kralj - kao grof Anjou - njemu bude vazalski odan, kao obični podanik?

Kriza još nije bila riješena kada je 1377. godina Rikard, sin Crnog Kneza, preuzeo prijestolje. On se mogao samo moliti Djevici Mariji za vodstvo budućnosti i da je ovaj sukob bliskih kraljevskih kraljevskih kuća kvario odnose

izme u dviju zemalja ve duže od jedne generacije. Njegov brak s Anom eškom, k eri njema kog cara, vjerojatno je bio simbol nove nade i mogu nosti. On je sam preko Crnog Kneza bio potomak Filipa Lijepog, kralja Francuske kao i Eduarda I od Engleske, te mnogih drugih glasovitih kraljevskih loza. Sada je, njegovim savezom sa Svetim rimskim carstvom, sigurno probu ena nada u preporod krš anskog svijeta.

Na iznena uju i opipljiv na in, izgleda da se na to aludiralo u slavnom Wiltonskom diptihu (slika 5). Rikard s kraljevima tj. "Magima" i Ivanom Krstiteljem u pratinji moli se Djevici. Ali, ovdje se nalazi više od jednog skrivenog zna enja. Njegove ispružene ruke mole ju da mu preda dijete Isusa, iju malenu nogu ona pruža. Kao nositelj *Fleur-de-Lysa*, kao dijela svog znakovlja, vrlo je vjerojatno da je znao za tajnu u pozadini gradnje francuskih katedrala i za važnost Reimsa. Ali, na njegovoj oltarskoj slici on kao da zaziva Mesiju da postane njegov vlastiti sin. To se ne e dogoditi; povijest zlo ina se za to pobrinula. Ali, kako bi samo povijest Srednjeg vijeka bila druk ija da je on bio u pravu. Mogli smo imati kralja Mesiju koji bi sjedio na lavljem prijestolju Engleske, nosio *Fleur-de-Lys* Francuske i bio okrunjen u Reimsu. Tako er smo mogli izbjeg i još stolje a ratova i doživjeti još veli anstveniju Renesansu u Europi.

U itelji Mudrosti

Moja se potraga za Magima sada bližila svome kraju. Bilo mi je jasno da se Isusovo ro enje vjerojatno dogodilo ljeti, na dan koji je odgovarao sun evom izlasku Sirijusa tj. Pse e zvijezde. Tog dana, 29. srpnja 7. pr.Kr., njegovo bi ro enje ispunilo proro anstva ne samo Židova, ve podjednako egipatskih i kaldejskih astrologa. Izaslanstvo Maga (možda i više njih) krenulo je s podru ja sjeverne Mezopotamije u potragu za mjestom gdje se odigralo o ekivanu ro enje kralja. Ljudi poslani u ovu misiju bili bi lanovi bratovštine poznate kao "P ele" ili Sarman, kojoj je tridesetak godina ranije zvijezda vodilja bio Antioh Epifan od Komagene. Oni su bili savršeno svjesni opasnosti koja je prijetila od paranoidnog megalomana Heroda, koji je prije trideset godina pomogao Marku Antoniju u

opsadi Samosate. Dakle, bili su spremni u initi sve što su mogli kako bi pomogli Isusu i kako bi sa uvali tajnu o mjestu gdje se staja u Betlehemu nalazila. Biblija napominje da su se posjetitelji vratili u svoju zemlju drugim putem, tako da je moguće da su pošli zaobilaznim putem do Egipta prije povratka kući. Uopće nije nemoguće da su Magi u svakodnevnom životu bili trgovci i da su zbog toga redovito poslom putovali u Egipat. Predvidjevši bijeg Marije, Josipa i Isusa, ondje su im mogli pomoći oko smještaja u sigurnu kuću. U svakom slučaju, postoji vrsta predaja da su roditelji donijeli dijete u Heliopolis, izvorno središte drevne egipatske religije. Poput o ekičvanog feniksa koji se vraća kako bi označio po etak novog doba, on je stigao u grad Sunca.

Iako ne znamo ništa o Isusovom životu između dvanaest godine i po etaka njegovog javnog djelovanja u dobi od trideset godina, ini se da je bio veoma zreo dječak. U Evanđelju je rečeno da se u vrlo ranoj dobi mogao uključiti u razgovarivanje sa starješinama Hrama, o kojem govori kao o "O evoj kući". Druge legende govore da je kao mladi posjetio Perziju i Indiju kao i Egipat, a postoji akademski mit da je došao i u Britaniju u pratnji svog ujaka, Josipa iz Arimateje. Ne možemo tek tako prije i preko ovih legendi. S obzirom na njegovu radoznalnu prirodu, uopće nije teško povjerovati da bi on, poput Pitagore stoljećima ranije, potražio sve mudrace koje je mogao naći - ne samo iz vlastite zemlje i religije, već diljem cijelog Bliskog istoka, pa i šire. Neortodoksna priroda njegove službe, te njegove sposobnosti kao iscjelitelja i kao učitelja odaju da je, poput Mojsija, bio iniciran u najviše stupnjeve Misterija prije nego je započeo s radom. Poznavanje Gnoze u koju su ga vjerojatno uputili Učitelji Mudrosti, uključujući astrologiju one vrste o kojoj se raspravljalo u ovoj knjizi.

Prema hermetičkim učenjima, ljudske duše su visoki entiteti koji su se prije mnogo vremena oduševili Zemljom i, poput muha u paučinu, zapleli se u njezine evolutivne spirale. Sve je ovo vrlo lijepo iznijeto u prvom dijalogu djela *Corpus Hermeticum, Poimandres*:

Ali Um, Otac svih stvari, onaj koji je Život i Svjetlo, rodio je ovjeka, Biće na svoju sliku i priliku. I bio je zadovoljan ovjekom, kao svojim vlastitim potomkom; jer ovjeka je bilo

ugodno gledati, jer je bio sli an svome Ocu. S dobrim je razlogom tada Bog uživao u ovjeku; jer bio je to sam oblik Boga u kojem je Bog uživao. I Bog je ovjeku dao sve stvari koje su bile stvorene.

I ovjek se smjestio u Stvoriteljevoj sferi, i promatrao stvari koje je na inio njegov brat,⁸ koji je bio postavljen nad podru je vatre; i promatraju i Stvoriteljevu kreaciju u podru ju vatre, želio je i za sebe na initi stvari; i Otac mu je dao dopuštenje, imaju i u sebi sva djela Upravitelja (tj. planeta); i Upravitele su uživali u njemu, i svaki od njih mu je dao dio svoje vlastite naravi.

I upoznavši bi a Upravitelja, i primivši dio njihovih naravi, želio se probiti kroz ograni avaju i krug njihovih orbita; i pogledao je dolje kroz strukturu nebesa, probivši sferu i pokazavši naniže usmjerenoj Prirodi prekrasan lik Boga. I Priroda, vidjevši ljepotu Božjeg oblika, nasmiješila se ludom ljubavlju ovjeka, pokazuju i odraz tog najdivnijeg oblika u vodi i njegovu sjenu na Zemlji. I njemu se, taj oblik sli an njegovom, kad ga je video na Zemlji i u vodi, svidio, i poželio je ondje prebivati. I djelom je uskoro slijedilo plan; i nastanio se u tvari bez razuma. I Priroda, kad je dobila onog koga je voljela, uzela ga je u zagrljaj, i oni su se stopili u jedno; jer su bili zaljubljeni jedno u drugo.

I zato je ovjek, za razliku od svih drugih bi a na Zemlji, dvostruk. Smrtan je kao njegovo tijelo; besmrtna kao ovjek vje ne supstance. On je besmrtan, i sve su stvari u njegovoj mo i; ipak on mnogo pati kao smrtnik, podre en Sudbini. Izdignut je nad strukturu nebesa; a ipak se rada kao rob Sudbine.⁹

Hvatanje ljudskog roda u metež prirode hermeti ki je ekvivalent biblijske pri e o Adamu i Evi. Prema ovom itanju, ubojiti "plod" Drveta spoznaje dobra i zla sami je planet Zemlja. Pojevši "zabranjeno vo e", tj. ušavši u utjelovljeni oblik, ovjek se zapleo u mrežu života na planetarnom stupnju i tako postao podložan smrti. Prema hermeti koj doktrini, rijetke su duše sposobne same pobje i od krakova Zemljinog zagrljaja. Ostali, oni koji nisu sveci, idu iz života u život, iz smrti u smrt, u beskrajnom lancu ponovnog ra anja. Prema

ovom u enju, da bi se ikad oslobodili iz ovog Sun evog sustava, potrebna nam je pomo "Odozgor".

U svojoj knjizi *Dublji ovjek*, J.G. Bennett sugerira da su za duše s uzvišenom sudbinom, odnosno one koje mogu ponuditi ovu vrstu pomo i, osigurani posebni uvjeti za njihovo rojenje.¹⁰ U naše vrijeme možemo vidjeti koliko se mnogo brige polaze u odgoju Dalaj Lame, i kako se poslanici šalju u potragu za djetetom za koje se vjeruje da je njegova nova inkarnacija. To se da je prilikom poslanja Maga na djelu bio sličan proces. Dokazi upućuju na to da oni potje u iz iste škole koja je stoljećima kasnije ostvarila kontakt s Gurdjieffom. Ako je to istina, možemo pretpostaviti da su o uvali sjećanje na tako važan događaj. Gurdjieff kaže da se to obično radilo putem tzv. "legominizma", tj. simbola koji nekako sažima značenje onoga što je trebalo prenijeti u budućnost. Primjeri arhitektonskih "legominizama" su piramide u Egiptu, Antiohov hiperoteon i svetište u Arsemiji. Bennett se sjeća da mu je Gurdjieff rekao nešto o tom procesu:

On (Gurdjieff) je rekao da se s vremena na vrijeme iz drugog svijeta - "Odozgor" - u ljudskom obliku inkarnira Sveti Pojedinac s veoma uzvišenom i posebnom misijom, djelovanje koje nije vidljivo u ovome svijetu i koje mogu uočiti samo posebno pripremljeni u enici ili sljedbenici. Ta se misija ne odvija u ovom svijetu, osim što je bitno zauzeto utjelovljeno u ljudskom obliku. Uvedena je određena mogućnost iz sfere u kojoj ne postoji nemoguće. To je nešto novo što ne pripada uzroku i posljedici ovog svijeta, i stoga mijenja cijelu situaciju. Vršenje te misije i na taj način kako se to obavlja ne mogu se vidjeti; ali je općenito nužno da nešto bude više, o čemu, kako bi posebna nova stvar mogla djelovati u vidljivom svijetu, među ljudima sa uobičajenom percepcijom. Da bi se ispunio drugi dio poslanja stvara se sveti lik i taj sveti lik ima u sebi neograničenu moć, jer je njegov izvor sa onu stranu postojeći svijeta. Taj sveti lik vidimo kao osnivač religije, kao proroka ili kao utjelovljenje Boga, koji donosi novu nadu u život svjeku.¹¹

Na taj način koji je zabilježen datum Kristovog rođenja sadržan je u priči o Magima i, osobito, na ikoni Rođenja koja se tradicionalno

koristila za ilustraciju doga aja. Snaga tog "svetog lika" Inkarnacije je izvanredna. On je prikazan na bezbrojnim slikama, skulpturama pa ak i na Boži nim estitkama. Tako er se ponovno odigrava svaki put kad škola pripremi Boži ni igrokaz.¹² Prizor je u biti uvijek isti: Marija, Josip, dijete Isus u jaslama, a oko njih pastiri i mudraci. Iznad staje u kojoj su se svi smjestili nalazi se Betlehemska zvijezda. Ona je petokraka, egipatska zvijezda¹³ a ne šestokraka Davidova zvijezda, koja ustvari predstavlja Sunce. Me utim, kako su "zvijezdu" koja je vodila Mage zapravo inila dva planeta - Jupiter i Saturn u bliskoj konjunkciji - možda bi ju bilo bolje prikazati kao desetokraku zvijezdu.

Pa ipak, skriveno od pogleda i nepoznato pobožnim krš anima, postoji tajno zna enje tog prikaza. To je "legominizam", pri emu se pod krinkom "pastira", "kraljeva" pa ak i Svetе obitelji nalazi Isusov horoskop. Razumijevanje pravog astralnog simbolizma otkriva da dijete Mesija nije samo izraelski prorok, ve istinski faraon ili kralj Horus.¹⁴ Egipatski faraoni imali su brojne titule, uklju uju i i onu " uvar p ela", što je možda izvorno odavalo njegovu ulogu poglavara "p ela" koje skupljaju nektar mudrosti. Njihov najvažniji naslov bio je "Sin Sunca". Kao što smo vidjeli, službeni ro endan kralja Horusa odigravao se na dan sun evog izlaska Sirijusa i istodobne konjunkcije Sunca s Regulusom. Božansku prirodu takvog kraljevskog ro enja u drevnom je Egiptu simbolizirala Sfinga - ovjekoglavi lav.¹⁵

Kraljevi Egipta, osim toga, blisko su bili povezani sa simbolom sokola. U egipatskoj ikonografiji sokol je simbol Horusa, kako u njegovom makrokozmi kom tako i u mikrokozmi kom obliku. Baš kao što sokol lebdi zrakom u visinama promatraju i sve što se dolje doga a, tako i Horus stariji, izvorni egipatski bog neba, lebdi iznad našeg svijeta gledaju i sve što se doga a na Zemlji. On simbolizira Solarni Logos ili božanski izraz Solarnog Oca. Unutar svijeta našeg lokalnog "univerzuma", Sunce je sjedište stvarala ke mo i. Kao entitet ili "kozmos" po svom pravu, Sunce daje život svojoj obitelji planeta, Sun evom sustavu. Manifestacija sun eve volje, tj. Sun evog Logosa, u Egiptu se štovala kao Ra-Harakte - Ra (bog-Sunce) u svom obliku sokola. Kao takav, može se vidjeti u Heliopolisu na vrhu obeliska Senuserta III iz XII. dinastije.

Konjunkcija sokologlavog boga-Sunca Ra-Harakte u zoru s Regulusom, Lavljom zvijezdom *par excellence* simbolizira ro enje

"Horusa mla eg" ili "Horusa, Izidinog sina". On je mikrokozmi ki Horus, prorok koji je Sun ev Logos pretvoren u ovjeka. Ovaj Horus je Sfinga ili Sfinkter, tajanstveni uvar rajske vrata koji pazi da ne uđu oni neinicirani. Za egipatske faraone vjerovalo se da su takve božanske inkarnacije i to je prikazano na predivnoj statui Khafre, graditelja središnje piramide u Gizi, gdje se vidi kralj sa sokolom (Horusom) koji mu sjedi na ramenima i svojim krilima obuhva a pozadinu njegove glave.

Vjerujem da se ovdje u biti radi o velikoj *Gnozi* koja se prenosila posve enicima egipatskih hramova, stolje ima prije Kristovog rođenja. To je egipatsko u enje o oitovanju principa Sun evog Logosa u ljudskom obliku jednako privuklo rane kršćanske filozofe, u želji da pronađe veze između starijih tradicija i nove religije, ali je i zaprepastilo njihove kasnije potomke. Potonji su starije otkrivenje Ozirisove religije žigosali kao davolsko djelo. Sličnosti između kršćanskih i egipatskih obreda i u enja pripisane su avlu koji je "unaprijed predviđao i plagirao" sveta u enja i sakramente Crkve. Ipak, ostaje povjesna injenica da ukoliko je bilo ikakvog plagiranja, onda je ono išlo u obrnutom smjeru. Međutim, vjerujem da se to nije dogodilo samo zato što je kršćanstvo, kad je postalo religijom pogana, preuzele atribute religije koje je željelo zamijeniti, nego prije zato što je sam Isus Krist bio posve enik tradicije Misterija.

Znanje o bliskim vezama kršćanstva s nežidovskim religijama regije posve je iskorijenjeno u Egiptu tijekom progona pogana koji se dogodio 390. n.e. kada su zatvoreni i posljednji hramovi, no "hereza" gnosticisma dalje na istoku, među skupinama poput "perzijskih" nestorijanaca i dalje je cvjetala. Izgon "Perzijske škole" iz Edese u Nisbis, koji se dogodio 489. n.e., uklonilo je s teritorija Rimskog carstva posljednje vidljive nositelje takvih ideja. Nakon toga je religijska ortodoksija postala nadmoćna vladajuća sila diljem Carstva, pa su ljudi svoja gnosti ka shvaćanja morali brižljivo tajiti ako su željeli izbjegi progona radi krivovjerja. Pa ipak, unatoč progonu i podzemnom toku ideja koje su dugo vremena bile mrtve za Zapad - a koje su povezivale djelo Isusa Krista kako s egipatskom hermetičkom tradicijom tako i s perzijskim zoroasterskim otkrivenjem - one su i dalje preživljavale. Izgleda da je negdje u dvanaestom stoljeću na najvišoj razini tajne organizacije - za koju možemo zaključiti da je bila ranije

utjelovljenje Sarmanskog bratstva kasnije povezanog s Gurdjieffom - donijeta odluka da se prenese dio vlastitog znanja na Zapad. To znanje, za koje možemo pretpostaviti da je barem djelomično proslijeo eno vitezovima sv. Ivana, ticalo se važne uloge njihovog sveca zaštitnika.

U starom svijetu postojalo je shvaćanje da su egipatski faraoni na neki način utjelovljivali Solarni Logos, to jest inteligenciju Sunca. Kao takav, faraon ili kralj je bio živu i "bog" ija je odgovornost bila da održi civilizaciju na Zemlji. S osvajanjem Egipta, prvo od strane Julija Cezara a zatim i njegovog nećaka Augusta, ova se ideja preselila u Rim. Cezari su se smatrali nasljednicima faraona, oni su bili nova loza "kraljeva Horusa" s pravima i odgovornostima bogova. Pod omiljenim simbolom orla¹⁶, radije nego sokola, oni su tvrdili da su predstavnici Sunčevog Logosa, te su stvorili novo solarno carstvo u njegovo ime. Rimsko carstvo bilo je krajnje okrutno i grubo, a u Knjizi Otkrivenja pripisan mu je broj zvijeri - 666. To predstavlja vladavinu Sunca iji je broj 6 ovdje u injen "tri puta velikim", kao vladar tijela,uma i duha.

Ne iznenađuje, dakle, da su Papa i drugi Crkveni oči etvrtog stoljeća bili zgraničeni idejom o Isusu kao nekoj vrsti kvazi-faraona, isključivo na temelju datuma njegovog rođenja. Međutim, ono što Zapad o tome nije razumio bilo je to da je kršćanski misterij otišao ak dalje i od egipatskog. U vrijeme piramide, pa i kasnije, vjerovalo se i prihvatalo da je faraon, kao posljednja inkarnacija Horusa mlađeg, bio "nositelj" Solarnog Logosa. Bio je utjelovljenje inteligencije Sunčevog sustava. To je bio izvor njegove moći ili karizme, koja se u hebrejskom jeziku zove *Baruch*, u arapskom *Baraka* a u perzijskom *Hvareno*. Znakovlje faraona bili su kukasti štap i mlat za žito: prvi je ukazivao na to da je on dobar pastir svome stадu, a drugi da je bio svojim neprijateljima. Isus je, u svojoj službi, odbacio mlat i podu avao da moramo voljeti svoje neprijatelje. On je tako inio jer je, zahvaljujući događajima prilikom njegovog krštenja, njegov autoritet bio viši ak i od Solarnog Logosa.

Posebna uloga Ivana Krstitelja je ta da s jedne strane on, kao posljednji u nizu Starozavjetnih proroka predstavlja Ilijinu tradiciju. On takođe, kao jedna Orionska ljestvica, simbolizira zvjezdano nebo iza Sunčevog sustava, mjesto izvan dohvata Sunčevog Logosa na koje su faraoni žudjeli otići i nakon smrti. Njegovo krštenje Isusa stoga

predstavlja sam vrhunac posve enja u misterije dalje od kojeg, izgleda, još nitko nije otišao. Me utim, za Isusa je to bio tek po etak. Matej piše:

»

Tada do e Isus iz Galileje na Jordan k Ivanu da ga on krsti. A Ivan ga odvra aše govore i: "Treba da ti krstiš mene, a ti dolaziš k meni!" Ali mu Isus odgovori: "Pusti sada, jer tako nam doliku-je da sve ispunimo što je u skladu s voljom Božjom." Tada ga pri-pusti.

Kad je Isus bio kršten, odmah izi e iz vode. Iznenada se otvoriše nebesa te on vidje Duha Božjega gdje silazi kao golub i spušta se na njega. I glas s neba re e: "Ovo je Sin moj, Ljubljeni moj, koga sam odabrao!"¹⁷

Duh Božji, simboliziran golubicom, Primarni je Logos i стоји изнад Sunca i zvijezda. On je ista i bezuvjetna ljubav i kao takav leži iza svih stvorenih svjetova. Doga aj na Jordanu, Isusovo drugo ro enje po Svetom Duhu, shva eno je kao jedan posve novi po etak. Ako se u štalici rodio s pravima i privilegijama faraona, sada je transcendirao svoj usud, ispunivši veli anstveniju sudbinu, obuhva en ne sokolom nego golubicom.

ini se da je to zna enje iza pri e o krštenju, koje se u Matejevom Evan elju doga a neposredno prije njegove službe. Ovo ju, ini se, ostalo bolje urezano u pam enje u Siriji gdje su se stolje ima uvale i obožavale relikvije sv. Ivana. Danas se one, ili ono što bi one trebale zna iti, još uvijek mogu vidjeti u istambulskom muzeju Topkapi (slika 34). Tamo se, u relikvijaru ukrašenom draguljima nalazi djeli sve eve lubanje, vjerojatno izbavljen od Herodijade i Salome. Zbog svog sim-bolizma kao ruke koja je polila vodom Kristovu glavu i tako zapo eli njegovu misiju, još su važnije kosti njegove desne šake i ruke o uvane u zlatnoj škrinji u obliku ruke. Da li je kralj Rikard II, koji je Ivana smatrao svojim zaštitnikom, zaista razumio sve ove stvari, možemo samo naga ati. Zamamno je misliti da jest, i da je upravo to razlog što Wiltonski diptih ak i danas ima takvu snagu i mo . To je podsjetnik, ako ga ikad zatrebamo, da pravi Boži nije 25. prosinca niti ak 23. kolovoza¹⁸, nego 6. sije nja, na blagdan koji povezujemo s dolaskom Maga, ali koji je ustvari Kristovo Krštenje.

EPILOG

Uožujku 1996. g. Dee i ja smo se vratili u Francusku kako bismo

na mjestu doga aja potražili dokaze da je ezoteri no znanje povezano s tradicijom Tri kralja zaista u Srednjem vijeku prenijeto s Istoka u Francusku. Prvo odredište bio nam je Reims, glavni grad Champagne, ija katedrala predstavlja zvijezdu Spica u prikazu Djevice o kojem je pisao Charpentier. Za vrijeme svoga posjeta odabrali smo po etak prolje a i stigli smo, ustvari, nave er 25. ožujka, na blagdan Blagovijesti an ela Gabrijela Djevici Mariji. inilo nam se to prikladnim obzirom na vezu s astrološkom Djemicom, me utim bilo je neugodno hladno i morali smo se dobro umotati.

Iako u velikoj mjeri nanovo izgra en nakon razaranja u Prvom svjetskom ratu, Reims je još uvijek bio dostojanstven i zanimljiv grad. Svojevremeno je bio duhovno srce Francuske, i u tom je gradu na Boži 498. mjesni biskup, sv. Remi krstio Klodviga, prvog krš anskog frana kog kralja. U inivši to, Remi je postavio temelje za budu e francusko kraljevstvo, te osigurao opstojnost Katoli ke crkve i nakon raspada Zapadnog rimskog carstva. Ludvig Pobožni,¹ unuk Pipina Mla eg i sin Karla Velikog, došao je na prijestolje 816. godine. Premda su njegovi slavni preci ve srušili stariju merovinšku dinastiju, a Karla Velikog je 800. godine sam Papa okrunio za cara, Ludvig je vlastitom krunidbom u Reimsu svjesno povezao svoju s Klodvigovom dinastijom. Nakon toga, gotovo su svi francuski kraljevi slijedili njegov primjer i kao i on bili su krunjeni u Reimsu, a vjerojatno najpoznatija krunidba bila je ona Karla VII koji je, prili no nevoljko, svoju sudbinu do eka od Ivane Orleanske 1429. godine.

Kult kraljevskog dostojanstva koji je okruživao Reims i pravo nje- govih nadbiskupa da djeluju kao misnici na krunidbenim sve anosti- ma podržavala je i legenda o Svetoj ampuli ispunjenoj svetim uljem, koju je s nebesa donijela golubica i dala ju sv. Remiju da ju upotrijebi za Klovigovo krštenje. Ona se uvala u Remijevoj grobnici, u zaseb- noj bazilici oko milju udaljenoj od Katedrale, a uz razliite ceremoni- je iznosila bi se na po etku krunidbenih procesija.² Reims je ostao krunidbeni grad Francuske sve do 1825. g. kada je Karlo X, iz obnovl- jene kuće Bourbona, nakratko preuzeo prijestolje. Raskošna odjeća za krunidbu koju su nosili on i njegov sin Dauphin, kao i ostala kraljevs- ka oprema, poput divnih ogrta i njegovih pratilaca i brojnih složenih goblena, glavni su ukrasi zbirke u muzeju koji se sada nalazi u biskupovoj palači, odmah uz veli anstvenu crkvu. To su bili neki od predmeta koje smo danas i ja došli pogledati.

Parkiravši auto na malenom trgu u smjeru sjeveroistoka, krenuli smo prema Katedrali koja se s te udaljenosti mogla nazrijeti jedino kroz prolaze između zgrada. Kako smo se približavali, postupno su ovi letimi ni vidici postajali sve veći i veći dok se iznenada nije pojavila ispred nas u svoj svojoj veličanstvenosti. Iako nije najveća od francuskih katedrala - ta titula pripada katedrali u Amiensu - to je građevina predivnih omjera i sklada s negdašnjom - prije nego su suvremenim ratovima i one iščeznile u zraku uzeli svoj danak - vjerojatno najljepšom zbirkom srednjovjekovnog kiparstva na svijetu. Nasre u, povremene restauracije i - tamo gdje je to bilo potrebno - zamjena nekih dijelova mnogo su pridonijele zacjeljivanju rana. Danas, poput feniksa, Katedrala ponovno ponosno stoji kao neka velika lađa u iščekivanju da slobodno otplovi sa svojih potpornih stupova.

U zamjenu za jednu raniju građevinu uništenu u požaru, s grad- njom sadašnje Katedrale započelo se 1211. i radovi su uglavnom privedeni kraju do 1275. godine. Premda nikad nije bila u cijelosti dovršena - uvijek joj je nedostajala većina šiljastih tornjeva po zamisli izvornih arhitekata, ak i prije nego što je bila granatirana 1914. g. - ona svejedno predstavlja gotičko remek-djelo. Međutim, njezin najveći i ponos i dalje su njeni vanjski kipovi koji, u smislu onoga što prikazuju, ilustriraju središnja vjerovanja i tradicije Katoličke crkve. Katedrala u Reimsu je, kako se danas, u biti bila svetište Djevice Marije

i, u skladu s tim, njezina umjetnost uglavnom se bavi Radosnim ota-jstvima: Blagovijest, Ro enje i Marijino Uznesenje. Hodaju i oko gra evine, nemogu e je ne osjetiti barem djeli radosne strane krš anstva. Doduše, Kristove muke prikazane su i u kamenu i na staklu, no ti mra ni i esto depresivni prizori nikako ne dominiraju.

Osim toga, i letimi an pogled na kipove je dovoljan da ovjek pre-pozna jasnu i o iglednu ezoteri nu narav sadržane ikonografije. Dalo se naslutiti da baš svaka od statua ima svoju svrhu, premda ona nije uvijek o ita na prvi pogled. Jedan primjer za to je i veza Katedrale u Reimsu s nevidljivim, an eoskim svijetom. Na potpornju koji izvana podupire zidove gra evine stoji cijeli bataljun an ela raširenih krila koji pjevaju hvalospjeve Djevici, Majci Božjoj. Na isto nom kraju kora, sa svog vrha na tankom šiljastom tornju, odakle se pogled pruža na cijelu gra evinu, nalazi se osamljen zlatni an eo s gromobranom u obliku križa spasenja u ruci. Iako se ni u jednom vodi u ne spominje koga ili što je ova figura predstavljala, bio sam siguran da se radi o Gabrijelu, an elu Blagovijesti.

Na više osobnoj i ljudskoj razini, otkrit emo da je Gabrijel dva puta prikazan medu kipovima koji ukrašavaju troja zapadna vrata. Te su skulpture medu najljepšima ikad izra enima u Srednjem vijeku i pokazuju tragove bizantskih utjecaja. Kako sugerira P. Demouy, autor nedavno objavljenog vodi a Katedrale u Reimsu, to bi mogla biti posljedica etvrtoog križarskog rata.

Najoriginalnije obilježje kipova može se vidjeti u drugoj školi (prije 1240.) koja je, nakon nekoliko pokusnih komada za sjevernu la u crkve, izradila svoja remek-djela za glavni ulaz. Vizitacijska skupina, unato tragovima mosan težine, naro ito se ini kao da vu e podrijetlo iz antike. Tijela oživljuju, ne miruju uspravno na dvije noge, pregibi se mi u, lica izražavaju unutarnji život. Ovo se može objasniti prisutnoš u na podru ju franko-rimskih spomenika. Moda oponašanja antike mogla je do i iz Gr ke. Godine 1204., u vrijeme etvrtoog križarskog rata, Križari su na poticaj Venecije osvojili Bizantsko carstvo. Mnoga gospoda iz Champagne sudjelovala su u tom pothvatu, sljede i Villehardouine i Champilitte koji su na neko vrijeme za sebe stvorili malene kneževine na gr kom tlu.³

Kipovi takozvane "Vizitacijske skupine" zaista su klasi ni, kako stavom tako i odje om, što ide u prilog tvrdnji da su Križari - ili to nije, zanatlje koji su putovali s njima - u ili od Bizantinaca i pokrenuli mini-Renesansu u Reimsu trinaestog stolje a. Me utim, najljepši kipovi pripadaju kasnijoj, doma oj školi koja je nekako uspjela posti i sintezu prošlosti i sadašnjosti u izradi nekih od najistan anijih i najproduhovljenijih skulptura ikad nastalih. Najpoznatiji od njih je takozvani "nasmijani an eo" iji je lik sa najsjevernijih od triju vrata, zaista neobi no, postao ikona u oglašavanju Reimsa kao turisti kog odredišta (slika 39). Danas se njegov prikaz može vidjeti na svemu, od razglednica do kalendara, salveta i vr eva za kavu. Da je ovaj an eo trebao biti Gabrijel, dakle astrološka Djevica, jasno proizlazi iz druge statue, odmah uz glavni ulaz. Ovdje je prikazan, s istim nasmiješenim licem, kod samog ina navještaja Radosne vijesti Mariji, kad joj je rekao da je ona izabrana da postane Isusova majka. Oba an ela danas su praznih ruku, ali gotovo je sigurno da su svojevremeno držali ili ljljan ili glasni ku palicu.

Veza izme u Katedrale i francuskog *Fleur-de-Lysa* bila nam je posve jasna iz mnogih prikaza amblema koji se mogu vidjeti na njoj i oko nje. Zabati krova su prekriveni naizmjeni nim linijama *Fleur-de-Lysa* i listova djeteline - amblema koji predstavljaju Sveti Trojstvo. Kako je gra evina na kraju Prvog svjetskog rata ostala bez krova, ovo je o ito pripadalo suvremenoj izradi, ali na drugim mjestima simboli *Fleur-de-Lysa* uklesani su u kamene ukrase pregrada oko kora i prikazani na štitovima koji su originalni. ini se prikladnim da u vrtovima pokraj katedrale rastu irisi, tako da živi svijet odražava onaj umjetni ki (ili bi možda trebalo biti obrnuto). U svakom slu aju, prepostavka da su u srednjovjekovnom poimanju ovaj grad i ova gra evina predstavljal zemaljski par zvijezde Spica na nebu potvr ena je, a zasigurno tu ideju ne nije e ni ono što je preživjelo od njezine misti ne arhitekture.

Katedrala je iznutra prili no mra na i ne ostavlja dojam dobrodošlice. Prolaze i kroz zapadna vrata, na ulazu nas je do eka ledeni mlaz zraka. Zrak u zgradi bio je toliko hladniji od vanjskoga, koji je bio relativno topao, da smo mogli vidjeti svoj dah. Unato tome, nismo mogli ne diviti se ljepoti i raskoši crkvene la e, mnogo ve e nego smo o ekivali. U skladu s goti kom tradicijom - koja je bila na

svom vrhuncu u vrijeme kada je započela gradnja sadašnje crkve - stupovi koji podupiru krov bili su uski i elegantni. Veli anstveni krovni svod, visoko iznad naših glava, izgledao je kao da lebdi u zraku. Njegova je težina ustvari, podrazumijeva se, zidarskim umijećem bila prebačena na velike vanjske potpornje.

Kora atičke crkvene lađe prema glavnom oltaru bilo je poput ulaska u iskrivljenje u vremenu. Okruživali su nas prizori koji pripadaju drugom, ranijem razdoblju francuske povijesti, koja nam je doduše bila poznata iz knjiga, ali ipak odvojena od stvarnosti suvremenog Francuske. Kult kraljevske osobe, sažet u *Fleur-de-Lysu*, nekad je stajao u samom središtu francuskog života i kulture. Premda, u biti, nije u britanskoj tradiciji, u određenom smislu bio je jedinstven. Teško je oteti se dojmu da je odrubljivanjem glave Luju XVI. za vrijeme Revolucije izgubljeno nešto vrjednije od samog života jednog čovjeka. Ma koliko daje bio nerazborit, on je bio živ u veza s neobičnim i tajnovitim prošlošću koja je umrla, ili se barem sakrila od pogleda, nakon što je on pogubljen na giljotini.

Izašavši na topu sunčevu svjetlost, krenuli smo oko južnog dijela crkvene lađe, do dvorišta muzeja Tau. Bio sam uvjeren više nego ikad da su Majstori Mudrosti ovdje nešto usadili, neku poruku možda značajniju danas nego u njihovo doba. Da je ključ vjerojatno bila astrologija postalo je jasno kada me Dee iznenada povukla za rukav i pokazala prema gore na kip na vrhu zabata južne poprečne crkvene lađe. Bio je to kentaur koji je odapinjao strijelu na tlo u podnožju (slika 40). Ona je bila oduševljena jer je, bez svake dvojbe, predstavljao njezin horoskopski znak Strijelca, ali nije se moglo objasniti što je on radio tamo, iznad friza Marijinog Uznesenja. Kako smo kasnije otkrili, nije se radilo o slučajnosti; ustvari, bio je to ključni dokaz povezanosti između škole zidara (masona) koji su gradili katedralu u Reimsu i tradicije Maga.

Astrologija katedrale u Reimsu

Jedan od glavnih razloga za naš dolazak u Reims bila je želja da provjerimo sadrži li sama crkvena ikakve tragove svog astrološkog značenja. Jedan od najotrijednijih bio bi svakako njezina orijentacija.

Premda su sve stare crkve bile ugrubo usmjerene sa svojom glavnom osovinom od istoka prema zapadu, postoji tradicija po kojoj bi prema svom nacrtu trebale biti okrenute prema mjestu izlaska sunca na blagdan onog sveca kojem su posve ene. Stoga sam silno želio provjeriti to poravnanje i uvjeriti se je li Katedrala zaista usmjerena prema izlasku sunca 25. ožujka, na blagdan Blagovijesti. Koriste i jednostavan kompas, isti onaj koji smo prije toga ponijeli u Komagenu, ubrzo smo utvrdili da je najveća osovina koja prolazi središnjim dijelom crkvene luke usmjerena prema toki trideset stupnjeva sjeverno od istoka. To nije bilo ono što sam očekivao i definitivno se ne bi podudaralo s Uzašašem kada bi Sunce izašlo manje ili više ravno na istoku. Što bi moglo biti razlog ovome? Brza provjera sa SKYGLOBE-om nakon povratka u Englesku pokazala je, za udno, da je Katedrala položena prema mjestu izlaska Regulusa kakvo bi bilo u vrijeme Kristova Rođenja 7. godine pr.Kr.. Drugim riječima, Katedrala je ustvari bila posvećena datumu "Rođenja" - 29. srpnju 7. godine pr.Kr..

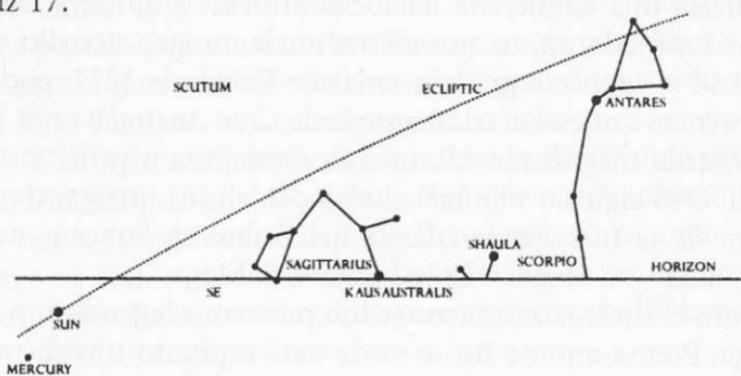
Kako je glavna osovina crkve pokazivala na trideset stupnjeva sjeverno od istoka, razumno je bilo pretpostaviti da su linije koje prolaze kroz sjevernu i južnu poprečnu luku također bile pomaknute za trideset stupnjeva. To je znalo da je linija koja je prolazila ispod figure Strijelca bila usmjerena na točku trideset stupnjeva istočno od juga. Još sam jednom, uz pomoć računala, mogao utvrditi da bi na datum kad je započeta gradnja sadašnje Katedrale 1211. godine, ona bila poravnata s mjestom izlaska zvijezde *Cauda Australis* u repu Strijelca. To je zvijezda magnitude 1.9, ujedno najsjajnija u prilogu tamnom zviježđu. Ovo sigurno nije bila slučajnost, ali još intrigantnija bila je injenica da je ta zvijezda izlazila heliakalno sa Suncem na dan 6. siječnja, dakle, na Blagdan Triju kraljeva tj. Maga.

Datum 6. siječnja zasigurno je bio povezan s legendom o krštenju Klodviga. Prema onome što se može naći i zapisano u vodi imena, to se krštenje dogodilo na Božić 598. ili 599. n.e.. Međutim, obzirom na kip Strijelca kao i ostale simbole, bilo je jasno da je to morao biti "stari" Božić, tj. Bogojavljenje, a ne 25. prosinca, jer bi to također bio blagdan Kristovog Krštenja. Ne iznenađuje da je Crkva o tome radije šutjela kad se zna da je simbolizam Klodvigovog krštenja u svojim implikacijama gotovo bogohulan. Svetu ampulu je navodno s neba donijela golubica. Tako je Klodvigu i svim budućim kraljevima Francuske

potvrđena njihova titula i to istim simbolom koji je značio spuštanje višeg Logosa na Krista kada se, tijekom njegovog krštenja na Jordanu, Duh Sveti, u obliku golubice, spustio na njega i kada ga je Božji glas proglasio svojim ljubljenim sinom.

Dublji smisao bio je jasan i nedvosmislen: u očima Crkve, sigurno i u očima Klodviga i njegovih nasljednika, kraljevi Francuske vladali su Božanskim pravom. U složenom i promišljenom ponovnom varanju na snagu Isusovog Krštenja na Jordanu, izgleda da je u Reimsu sv. Remi preuzeo ulogu Ivana Krstitelja. Ne iznenađujuće da je najstariji dio crkve - krstionica - smještena na mjestu gdje je nekad bilo još starije Rimsko kupalište. Ono se nalazi na sjevernoj strani crkve i trenutno se iskopava. Odmah do njega je trostruki portal sjevernog ulaza, bogato ukrašen reljefima i kipovima. Prema tradiciji, ova se strana Katedrale uglavnom bavi Sudnjim danom. Iznad središnjeg ulaza nalazi se veliki reljef. U njegovom donjem dijelu vrlo je slikovito prikazana kobalnih duša. Te linosti, koje uglavnom izgledaju kao bogataši, vode vragovi grotesknog izgleda da bi ih bacili u veliki kotao. U gornjem dijelu nalaze se prizori uskrsnuća sa golim Ijudima koji se

Prikaz 17.

Strijelac u rastućem poravnjanju s katedralom u Reimsu na svetkovinu Isusovog krštenja, 6. siječnja 1211.

uzdižu iz svojih grobnica. Iznad njih, na najvišem dijelu timpana, lik je Krista kao Suca. Sve je ovo aluzija na pred-predzadnje poglavlje u Bibliji:

Zatim opazih veliko bijelo prijestolje i onoga koji je sjedio na njemu. Ispred njegova lica išeznu zemlja i nebo. Ni trag im nije ostao! I opazih mrtvace, male i velike, gdje stoje pred prijestoljem. I otvoriše se knjige. I druga knjiga, knjiga života, bi otvorena. Tada su mrtvaci su eni po onom što je napisano u knjigama, po svojim djelima. More predade mrtvace koji su se nalazili u njemu; Smrt i Podzemlje predadoše mrtvace koje su držali. I bili su su eni, svaki po svojim djelima. Tada su Smrt i Podzemni svijet bili ba eni u ognjeno jezero - ognjeno jezero, to je druga smrt. I tko se god ne nađe upisan u knjizi života, bi ba en u ognjeno jezero.⁴

Mnogo sam razmišljao o ovoj zamisli Sudnjeg dana na kraju vremena u vrijeme dok sam radio na *Proročanstvima Maya*, svojoj prethodnoj knjizi kojoj sam bio koautor uz Mauricea Cotterella. U toj smo se knjizi bavili vjerovanjem Maya da će sadašnje doba završiti 2012. godine i to povezivali s Cotterellovim idejama o ciklusima Sunčevih pjega. Međutim, i kršanski svijet ima svoja vjerovanja vezana uz tisuće i ona se tako erine povezanima s našim vremenom i sa simbolima oko Rođenja. Je li moguće da smo mi biti svjedoci drugog Isusovog dolaska, što god to značilo, na način kako je prorečeno u Bibliji?

Drugi dolazak i Nostradamusovo proročanstvo

Prošlo je gotovo dvadeset i pet godina otkako smo John i ja krenuli na hod u Betlehem i sada, konačno, pronalazim odgovore na barem neka od pitanja koja su nas tada toliko zbunjivala. Najvažnije pitanje, međutim, i dalje ostaje: Živimo li mi na kraju Eona ili ne? Možemo li prihvati, u našem vremenu, Drugi dolazak Isusa Krista? Ovo su važna pitanja i ne treba ih olako uzimati. Pa ipak, ne možemo

zanemariti injenicu da je otkrije veze između egipatskih piramida i zviježđa Oriona Roberta Bauvala, zajedno sa spoznajom da je Ivan Krstitelj/Ilija nekako povezan s tom istom skupinom zvijezda, ponudilo ključ za interpretaciju ovih prorocnih anstava. U posljednja dva stiha Starog zavjeta najavljuje se da će Ilija biti poslan da pripremi put za Mesiju.

Evo, poslat u vam proroka Iliju prije nego dođe Dan Jahvin, dan velik i strašan. On će obratiti srce otaca k sinovima, a srce sinova k ocima, da ne dođem i ne udarim prokletstvom zemlju.³

Premda se ne može odbaciti mogunost da će neobičan ovjek, odjeven samo u devinu kožu i kožni remen još jednom ponovno potvrditi pokraj Jordana, postoji i astrološko objašnjenje prorocnog anstava. U posljednjih dvanaest i pol tisuća godina, od završetka posljednjeg Ledenog doba, zviježđe Oriona stalno se u svom precesijskom ciklusu krećalo prema sjeveru. U vrijeme gradnje piramida, oko 2450. pr.Kr., Alnitak, najniža zvijezda Pojasa, poravnavala se jednom dnevno s južnim otvorom iz Kraljeve odaje Velike piramide. Danas se to više ne događa a budući da se Pojas "pomaknuo" sjevernije. Ustvari, dosegao je svoj najsjeverniji položaj na nebu, kraj polovice precesijskog ciklusa. Zagonetno je da je Mintaka, najsjevernija zvijezda pojasa, sada smještena samo nekoliko minuta od luka ispod Nebeskog ekvatora, imaginarnog kruga koji prolazi nebom i, poput svoga zemaljskog para, dijeli sjevernu hemisferu od južne. Mintaka nikad neće zaista preći tu crtu prije negoli se ponovno počne kretati prema jugu. Stoga bi se moglo reći da živimo na kraju jednog "Orionovog doba".

Ideja da su Ljudska doba povezana s precesijskim ciklusima zainteresirala je Bennetta. Tijekom razgovora koji sam s njim vodio, pitao sam ga vjeruje li da živimo na kraju vijeka i što bi to za nas moglo značiti. U to vrijeme nisam u potpunosti razumio na što je mislio, no on je ustvrdio da je ovo zaista vrijeme promjene, da se proces pokrenut na kraju posljednjeg Ledenog doba - negdje oko 10.000 godina pr.Kr. - sada približava svom dovršetku. Očekivao je još neke velike promjene u ne tako dalekoj budućnosti. Te je ideje, nasreću, donekle razradio u svojoj posljednjoj knjizi naslova *Majstori Mudrosti*, gdje je dobro objasnio ovo pitanje:

Ovdje moram re i nešto o trajanju takozvanih "epoha". Postoji dobro poznato gledište koje povezuje povijesne cikluse s precesijom ekvinocija i dijeli veliku godine - ili veliki krug - od dvadeset pet tisu a sideralnih godina na dvanaest znakova Zodijaka... Meni izgleda o ito da su se u ljudskom životu dogodile velike promjene u intervalima od dvanaest tisu a godina - to je ugrubo pola velikog kruga - unatrag sve do Adama⁶ prije trideset sedam tisu a godina.⁷

Precesija ekvinocija prili no se zanimljivo dalje razgranava. Budu i da je Orion sada dosegao svoju najvišu to ku na sjevernom nebnu, nje-gova ispružena "ruka" ili palica tako er se pomaknula prema sjeveru. U vrijeme kada su se komagenski kraljevi bavili gradnjom svojih spomenika Sunce bi se u prolazu "rukovalo" s Orionom 26. ožujka. Sada se to doga a na ljetni solsticij - 21. lipnja. Orion kao da opet ukazuje prema svršetku ciklusa. Je li mogu e da su stari narodi bili toliko zainteresirani za Oriona, bez obzira da li su ga zvali tim imenom ili nekim drugim poput Herkul, Samson, Ilija ili Nimrod, jer im je bila poznata njegova uloga uvara vremena, ije je kretanje ozna avalo pro-laženje vjekova? Ako je tako, "ruka" nebeskog sata danas nepokoleblji-vo pokazuje dvanaest. Podne je u velikom danu ovjeka.

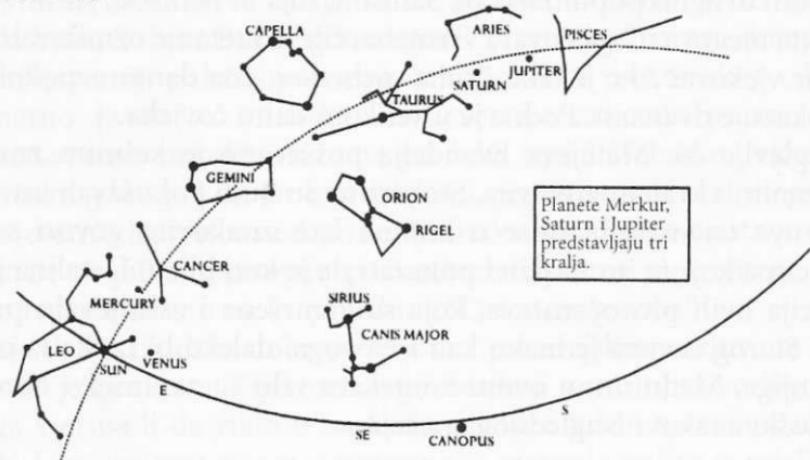
Poglavlje 24. Matejeva Evan elja posve eno je kobnim znacima povezanim s krajem vremena. Stolje ima su ljudi pokušavali interpretirati ove tajanstvene spise u kojima Isus znakovito govori svojim u enicima koji e im znakovi pokazati da je kraj blizu. Detaljna interpretacija ovih proro anstava, koja su zamršena i zahtijevaju poznavanje Starog zavjeta jednako kao i Novoga, daleko bi izašla iz okvira ove knjige. Me utim, u ovom kontekstu vrlo su zanimljivi odre eni astrološki znakovio iglednog zna aja:

... Jer e dolazak Sina ovje jega biti sli an munji što sijevne na istoku i rasvijetli sve do zapada. Gdje god bude strvina, tamo e se orlovi skupljati.

Odmah poslijе nevolje tih dana sunce e pomr ati, mjesec ne e sjeti, s neba e zvijezde padati i nebeska zvijež a e se uzdr-mati. Tada e se ukazati na nebesima znak - Sin ovje ji...⁸

Što bi "znak Sina ovje jega na nebesima" mogao biti - uopće nije jasno. Matej, izgleda, pretpostavlja da smo ga prepoznati kad ga ugledamo. Međutim, možda još zanimljivija od astrološkog gledišta jest injenica da je 24. kolovoza 1999. nebo biti gotovo isto kao što je bilo 29. srpnja 7. pr.Kr., na datum koji je vjerojatno pravi Isusovo endan. Uzorak "tri kralja", tj. planeta Jupitera, Saturna i Merkura nije posve isti, jer iako Merkur još jednom "kleči" pred Suncem u konjunkciji s Regulusom, dva diva ne tvore jednu sjajnu zvijezdu i nalaze se u Ovnu, a ne u Ribama. Tako er je ovoga puta Venera, koja nije bila prisutna u horoskopu 7. godine pr.Kr., iznad horizonta. Unatoč ovim razlikama, korelacija između dva horoskopa je bliska. Takvo poravnavanje planeta ne događa se često i nikad se ranije nije dogodilo u vrijeme kad je Orion (simbol proroka Ilije) bio na vrhuncu svog ciklusa, najavljujući i neki veliki događaj. Bi li to mogao biti znak za koji nam je rečeno da ga potražimo? Nadamo se da ne smo trebati dugo ekati da bi saznali.

Prikaz 18.

Zvijezde koje predstavljaju 'Povratak magova', 24. kolovoza 1999. Drugi Dolazak?

Uslijed ponovnog otkrija Isusovog horoskopa, žarko sam želio vidjeti kako bi on izgledao naslikan na klasičan način kao slika "Klanjanja Maga". jedno je riječima objasniti da je betlehemska priča "zapisana u zvijezdama", a nešto sasvim drugo možemo i pokazati ljudima sliku događaja prema načelima hermetičke tradicije. Zamolio sam svoga starog prijatelja Bengta Alfredsona, švedskog umjetnika zavidnog talenta, da izradi sliku u ulju. On je samouki umjetnik stare škole, neka vrsta suvremenog Rembrandta, naučenog na slikanje imaginarnih prizora preuzetih iz mitologije. Znao sam da će on razumjeti o čemu govorim kada sam rekao da zvijezde predstavljaju razlike li nosti u priči o Rođenu i da bi upravo on mogao to prikazati svjetlom i bojom. Jedini uvjet koji sam postavio bio je da to mora biti astronomski točno, a da bih to osigurao poslao sam mu dijapositiv noge neba kakvo bi bilo u zoru 29. srpnja 7. pr.Kr. (slika 37).

Dana 8. lipnja 1996., nakon nekoliko mjeseci rada, Bengt mi je donio sliku. Bio je to napet trenutak za sve nas dok smo odmotavali zaštitni omot da bi otkrili djelo daleko izvan svih mojih i najluđih predodžbi. Slika nije bila samo tehnički ispravna, nego i prelijepa (slika 36). Ovdje je, možda prvi put, prizor Rođenja Izraela prema hermetičkim maksimima: "kako gore, tako dolje" - što predstavlja bit u enja sadržanog u Hermesovoj Smaragdnoj ploči. Ova slika je tajni izvor inspiracije, i mogla bi nas, kad bi samo znali slušati, povesti na put prema Mileniju. To bi moglo potrajati, ali u skrivenoj povijesti svijeta, dvadeset pet godina, pa tako i cijeli ovjekov životni vijek, tek je trenutak. Osjećam se povlaštenim i zahvalnim što mi je otkriven barem djeli skrivene povijesti. Meni je dovoljno da sam sa osjetio dijelom procesa, barem na trenutak. S Bengtovim dopuštenjem ovdje reproduciramo njegovu sliku "Klanjanja" i u izatelju ostavljamo da prosudi ovaj "legominizam" našeg vremena.

Adrian Geoffrey Gilbert, 25. lipnja 1996.

Ro enje Horusa i Velika sfinga u Gizi

Jedan od još nerazjašnjenih misterija svijeta okružuje Veliku sfingu u Gizi (slika 7). Suvremena egiptologija smatra da ona predstavlja faraona Kefrena i da je vjerojatno isklesana u isto vrijeme kad je izgrađena i njegova središnja piramida u Gizi. Međutim, ovo se nešto nije opere prihvata eno i danas postoje mnoge spekulacije o tome kada je ova statua doista nastala. Proširujući i djelo Schwallera de Lubicza o ovoj temi, nezavisni egiptolog John Anthony West i njegov su-istraživač Robert Schoch, geolog, iznijeli su dokaze koji potvrđuju da je Sfinga mnogo starija nego što se ranije smatralo. Analizirajući atmosferske uzorke, kako na tijelu same Sfinge tako i na okolnom kamenom usijeku u kojem sjedi, zaključili su da je morala biti isklesana u vremenu prije negoli se Egipat pretvorio u pustinju. Dokazi o eroziji nastaloj uslijed vode sugeriraju da je morala nastati još tamo negdje oko 8000. ili 9000. godine pr.Kr.. Ovo novo datiranje Sfinge vrlo je kontroverzno i nije prihvataeno od strane ortodoksnih egiptologa koji inzistiraju na tome da Sfinga nije starija od piramide, te ju datiraju u cca. 2500. godinu pr.Kr.. Neosporno je da je glava Sfinge izrađena u stilu faraona IV. dinastije. Prema Westu i Schochu to je vjerojatno zato što je, za razliku od tijela na koje je smještena, ponovno isklesana tijekom vremena gradnje piramide. Međutim, ako i ako prihvatićemo ovo tumačenje, ostaje pitanje - zašto?

Poput svih velikih religija i ona drevnog Egipta po svojoj se prirodi dotiče objavljenja. Vjerovalo se da je nekad u dalekoj prošlosti obitelj "bogova" stanovnicima oko Nila donijela civilizaciju. Te božanske osobnosti, pod vodstvom Izide i Ozirisa, bile su djeca bogin-

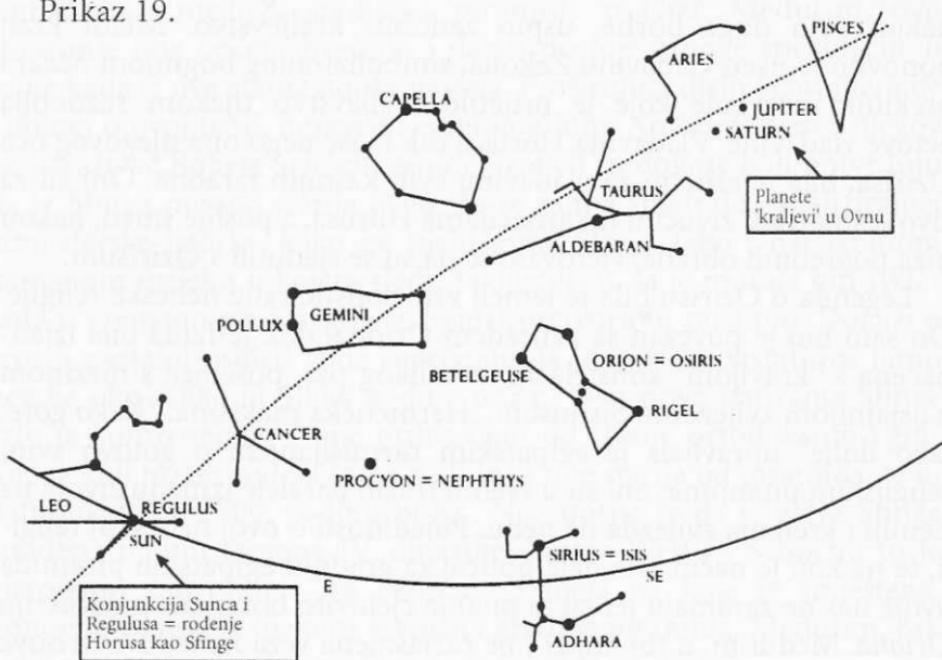
je neba zvane Nut. Prema mitologiji religije, kao što je bezbroj puta ponavljano u misti nim dramama a osobito u pogreboj ceremoniji, Oziris je bio prvi kralj Ujedinjenog Egipta. Njegova vladavina bila je pravedna, i pod njegovim vodstvom neko barbarски narod preobrazio se u jednu od prvih velikih civilizacija. Na nesre u, njegov brat Set postao je ljubomoran i Oziris je ubijen. Set je usurpirao kraljevstvo i raskomadao tijelo mrtvog kralja, razbacavši njegove dijelove po Nilu. Ožaloš ena udovica Izida koja je bila Ozirisova sestra i ujedno družica, potajno je sakupila dijelove i povezala ih, te tako napravila prvu mumiju. Koriste i magijske obrede i zazivaju i zagovor boga Sunca Ra, uspjela je oživjeti Ozirisa tek da uzme njegovo sjeme i tako zatrudni. Kad su njegove zemaljske dužnosti bile ispunjene, Oziris se vratio u nebeske predjele gdje je postao vladar i sudac smrti. Izida se u me uvremenu sakrila u mo vare Delte i uskoro rodila sina nazvanog Horus. On je, kad je odrastao, izazvao svog ujaka na dvoboju i, nakon vrlo duge borbe, uspio zadobiti kraljevstvo. Mladi kralj ponovno je uveo vladavinu Zakona, simboliziranog boginjom *Maat* i prekinuo bezvla e koje je prijetilo kraljevstvu tijekom razdoblja Setove vladavine. Vladavina Horusa, ak i više nego ona njegovog oca Ozirisa, bila je arhetip za vladavinu svih kasnijih faraona. Oni su za života smatrani živu im inkarnacijama Horusa, a poslije smrti, nakon niza pogrebnih obreda, vjerovalo se da su se sjedinili s Ozirisom.

Legenda o Ozirusu bila je temelj vrlo sofisticirane nebeske religije. On sam bio je povezan sa zvijež em Oriona, dok je Izida bila izjedna ena s "kravljom" konstelacijom Velikog psa, posebice s njezinom najsjajnjom zvijezdom Sirijusom. Hermeti ka maksima: "Kako gore, tako dolje" upravljala je egipatskim razmišljanjem o gotovo svim religijskim pitanjima; oni su u svemu tražili paralele izme u života na Zemlji i kretanja zvijezda na nebu. Pojedinosti o ovoj nebeskoj religiji, te na koji je na in ona dala poticaj za gradnju egipatskih piramida ovdje nas ne zanimaju jer su ta pitanja cjelovito obra ena u *Misteriju Oriona*. Me utim, u toj knjizi nije razjašnjena veza izme u Ozirisove zvjezdane religije i kulta Sunca Ra-Heraktea. Budu i je ovo postalo neka vrsta kamena spoticanja za mnoge ljudi, vrijedilo bi se time detaljnije pozabaviti.

ini se da stari Egipani o Zemlji nisu razmišljali kao o rotiraju em tijelu kao mi danas, i stoga su na izlaske i zalaske Sunca, Mjeseca i zvi-

jezda gledali kao na vrlo misti ne stvari. Isto no nebo smatrali su mjestom rojenja, a zapadno mjestom smrti. Svakoga dana Sunce je izlazilo u zoru, podižu i se nebom poput ptice, prije negoli bi krenulo prema dolje, prema zalasku. Dnevno Sunce stoga se prikazivalo simbolom boga-sokola - Ra-Herakte. Za razliku od većine drugih ljudi Starog svijeta, kalendar Egipata nije bio ni solarni ni lunarni nego sotski. Za njih je najvažniji dan u godini bio sunčev izlazak Sirijusa odnosno izlazak Sirijusa u zoru i taj dan u srpnju označavao im je po etak nove godine. Svake godine u to vrijeme rijeka Nil poplavljuje svoje obale, zbog otapanja leda u planinama iznad velikih jezera iz kojih izvire. Tako je povratak Sirijusa/Izide nakon razdoblja nevidljivosti za Egipat označavao novi početak.

Prikaz 19.

Rodenje 'Kralja Horusa' u doba piramida. 13. srpnja 2450 pr. n. e.

Međutim, jednako je važno bilo i ponovno rođenje Horusa koje je također padalo otprilike u to vrijeme. Konjunkcija Sunca s Regulusom, najsjajnijom zvijezdom u Lavu, simbolizirala je rođenje kralja kao "Sina Sunca". Izgleda da upravo to simbolizira Velika sfinga u Gizi. Bez obzira da li je glava preoblikovana ili ne, nema sumnje da je barem ta crta Sfinge nastala istodobno s pyramidama. U *Misteriju Oriona* Robert Bauval i ja iznijeli smo cca. 2450. pr.Kr. kao godinu izgradnje Velike piramide. Robert je do tog datuma došao razmatranjem astronomskog poravnjanja takozvanih "otvora za zrak". Stoga je vrlo zanimljivo zabilježiti da su 13. srpnja, na dan kad je te godine Sunce bilo u konjunkciji s Regulusom, planeti Jupiter i Saturn gotovo bili u konjunkciji u zviježđu Ovna. Iako je treći "kralj" tj. Merkur nevidljiv ispod horizonta, ovo je nevjerojatno slijedno betlehemske horoskopu. Možda je to zaista bio pravi datum rođenja kralja Horusa, a Sfinga je ili isklesana iz temelja ili preoblikovana kako bi trajno zabilježila taj događaj. U tom slučaju, ona vjerojatno doista predstavlja kralja IV. dinastije, premda osobno smatram da je to Khufu (Keops) prije nego Khafra (Kefren), budući da izgleda da upravo njegova piramida predstavlja prvi ključ za sve ove misterije.

Lovac Orion

Nisu samo stanovnici Srednjeg istoka bili zadivljeni zvijezdama Oriona i povezivali ih sa svojom mitologijom. Većina kultura i društava, pa i onih europskih, imaju stelarne mitove u korijenu svojih tradicionalnih legendi. Taj utjecaj astronomije na mitologiju dobro su dokumentirali profesori Giorgio de Santillana i Hertha von Dechend u svom djelu Hamletov mlin ("Hamlet's Mill"), koje slijedi tragove mitova sadržanih u Shakespeareovoj drami Hamlet, unatrag sve do Ledenog doba. Na taj su način uspjeli pokazati, i to vrlo uvjerljivo, da se u korijenu mnogih drevnih mitova nalaze astronomski injenice i da se većina neobičnih pojedinosti koje nalazimo u pričama ustvari može razumjeti tek ako ih sagledamo u ovom kontekstu. Orion - kao iznimno važno i sjajno zviježđe - unatoč injenici da nosi razne maske, pojavljuje se u cijelokupnoj mitologiji; gotovo je uvijek prepoznatljiv kada se skinu slojevi kulturnih obloga.¹

U gromkom mitu o Orionu pronalazimo mnogo više egipatskih utjecaja negoli u hebrejskom. Priča kako ga je oslijepio kralj Hija odražava Setovo ubojstvo Ozirisa, dok su i Izida i Eos božice zore i obje zaklinju boga-Sunce (Ra/Helija) da vrati Ozirisu/Orionu punu snagu. Orionov glavni zadatak u gromkim mitovima je oslobođiti otok od divljih zvijeri što se - premda ušima suvremenog povjeka zvući prilično anti-ekološki - može tumačiti kao pružanje sigurnosti ljudima, i stoga pomaganje civilizaciji. Slično tome, iako po svemu sude i nije bio lovac, Oziris je bio bog kojem su Egipťani pripisivali širenje civilizacije. Zatim, postoji priča o Orionovoj "slučajnoj" smrti na

rukama Artemide, koja je tako er gr ki pandan Izide. Ponovo je Artemidin/Izidin brat organizirao Orionovu/Ozirisovu smrt i, u oba slu aja, nakon smrti on odlazi me u zvijezde, i postaje dobro nam znano zvijež e. Gr ki se mit, svakako, zna ajno razlikuje od egipatske pri e o Ozirisu, osobito u svom prikazu Oriona kao divljeg lovca umjesto boga koji donosi civilizaciju. Me utim, postoji i druga strana "lova kog" posla; njezina bit je u tome da treba žrtvovati dio divlje prirode da bi društvo postalo civilizirano. Ovo je vjerojatno bilo i u korijenu mita o Samsonu. Rezanje njegove kose moglo bi simbolizirati civiliziranje njegove divlje prirode. Istodobno, lovac se mora dokazati svojom hrabroš u u hvatanju i ubijanju divljih zvijeri. Orion je lovac divljih životinja, a Samson golim rukama ubija lava. ini se da je nešto od ovog mitskog elementa kro enja životinja izvorno bilo u pozadini egipatskih obreda na sve anostima bika Apisa, kao i kasnijeg gr kog mita o Tezeju i Minotauru.

Kultovi bika neko su bili prošireni cijelim podru jem Mediterana i Srednjeg istoka; štoviše, na Kreti su uklju ivali stavljanje na kocku života akrobata koji su skakali preko rogova jure ih bikova. U rimska vremena, kultovi bika ponovno su oživljeni dolaskom mitraizma iz Irana. Ovaj kult, premda zaognut u iransku mitologiju i rje nik, sada je prepoznat kao esencijalno gr ki.² Najpopularnija predodžba kulta Mitre, takozvani *Mithra Tauroctonus*, prikazuje lik boga u inu ubijanja bika. Prema poznatom stru njaku za mitove Josephu Campbellu, originalnu statuu Mitre u inu ubijanja bika vjerojatno je stvorio kipar iz Pergamske škole, krajem tre eg stolje a pr.Kr.³ Stotine kopija ove statue prona ene su po cijeloj Europi, a jedan primjerak se može vidjeti i u Britanskom muzeju. Simbolizam statue je temeljno astrološki. Figura Mitre, za koju se vjeruje da je ra ena prema liku Aleksandra Velikog, predstavlja Oriona, dok je bik kojeg ubija - naš stari prijatelj Taurus. Mitra zabija nož u srce bika i iz rane istje e zrnje žita, što vjerojatno predstavlja Mlije nu stazu. Ovu "krv" liže pas koji nesumnjivo predstavlja Canis Majora. Iza bika i u pozadini stoje božanski blizanci - Gemini, koji su zaista sljede e zvijež e Zodijaka koje dolazi nakon Bika. U napadu na bikove testise ispod se nalazi Škorpion, znak nasuprot Biku koji "vlada" tim dijelom tijela. Stoga vidimo da je cijeli prizor astronomski: predstavlja zvijež a koja izlaze na istoku prilikom zalaska Sunca na Mitrin ro endan koji je padao na dan 25. prosinca.

Kult Mitre bio je veoma popularan medu Rimljanim i bio je najozbiljniji suparnik krš anstvu sve dok Konstantin krš anstvo nije proglašio državnom religijom. Razumije se da medu njima ipak postoje ozbiljne razlike, jer dok krš anstvo u i da se Isus Krist žrtvovao na križu za dobro svijeta, Mitra je lovac koji hvata i ubija nebeskog bika kako bi sav život mogao živjeti. Postoje filozofska objašnjenja koja proizlaze iz ina ubijanja bika i kontrole osjetilnih strasti, ali Mitra prije svega razbija jaja da bi napravio omlet. Divlji bik mora umrijeti da bi se mogla utemeljiti civilizacija, tek tada se zrnje može požeti da bi jeli i ovjek i pas. Kult Mitre Europom su pronijele Rimske legije kod kojih je bio osobito omiljen; Pariz je postao jedno od njegovih glavnih središta. Nikako nije slu ajnost da su Mitrinu frigijsku kapu etrnaest stolje a nakon pada Rimskog carstva preuzeli *sans culottes* Francuske revolucije. Oni su, poput svih revolucionara, sebe doživljavali kao heroje zadužene da unište stari poredak kako bi mogao biti zamijenjen ne im novim. Kult Mitre na osobito o igledan na in preživio je u obliku španjolskih borbi s bikovima. Borba izme u ovjeka i bika nailazi na odaziv najprimitivnijih nagona, ali iznad svega slavi junashtvo toreadora, koji igra ulogu lovca Oriona.

Vizija zvijež a Oriona kao velikog lovca na nebu tako er je uobi ajena u svim mitologijama sjeverne Europe. Iako se mit mijenja i razvija ovisno o vremenu i mjestu, odre eni bitni elementi ostaju isti. Orion je lovac i herojska li nost i obi no je div. On je hrabar, zgodan, snažan, privla an ženama i pomalo slobodna duha. U *Hamletovom mlinu* de Santillana i von Dechend prepoznaju Oriona u germanskem junaku Earendelu, ije se ime piše i kao Orendel, Oervandill i Aurvandil. On je bio lovac koji se borio s divovima i zaustavljao udovišta. Doživio je i razli ite druge pustolovine, pa tako i brodolom prije nego što je osvojio ruku Breide, najljepše me u ženama. U jednoj neobi noj pri i, koja je zabilježena u spjevu *Edda*, Thor pri povijeda da je jednom u košari prenio Oervandilla preko ledene rijeke Eliwagar. Na nesre u, jedan od Oervandillovih nožnih prstiju virio je iz košare i smrznuo se. Thor ga je otkinuo i bacio na nebo gdje je postao blistava zvijezda poznata kao "Oervandillov prst". O ito se ledena struja Eliwagara može protuma iti kao Mlije na staza, a "prst" kao zvijezda Sirijus, koja zaista nije daleko od Orionovog "stopala".

Najvjerojatnije da je ime Orendel (u svim svojim varijacijama), prema Santillani i von Dechendovoj, izvedeno iz staronorveške rije i "ör" koja zna i "strijela" i sufiksa "endel":

Nama se presudnom ini izvedenica iz ör=strijela, kako to sugerira Grimm, i Uhland, koji je Orendela objasnio kao "onoga koji upravlja strijelom" (nasuprot svom djedu, Gerentilu, koji je radio s ger=kopljem).⁴

U brojnim starim izvorima de Santillana i von Dechendova pronašli su aluzije na Mlije nu stazu, i to kao tragove ili otiske stopala neke životinje ili pak kao otiske skija šumskog ovjeka. Izgleda da lovac slijedi neku životinju Mlije nom stazom; ponekad se radi o jelenu:

Bez obzira radi li se o liku sina Božjeg, šumskog ovjeka ili Medvjeda, on je lovio jelena duž Mlije nog puta, rastrgao ga i razbacao njegove udove nebesima desno i lijevo od bijele staze, i tako su Orion i Veliki medvjed bili rastavljeni.³

U ovom kontekstu Oriona treba promatrati kao strijelca, koji prikravši se svom plijenu, jelenu (vjerojatno druga verzija Bika) duž Mlije ne staze, napinje svoj luk i priprema se odapeti strijelu.

Orendel je Anglosaksoncima bio poznat u pretkršanska vremena, i može ga se promatrati i kao izvornog Herne (ili Cerne) Lovca, rogatog boga poganskih mitova. Možemo ga prepoznati u poznatoj figuri dorsetskog Cerne Abbas diva. Ovaj vjerovatno keltski spomenik naglašava vezu između Oriona i plodnosti jer prikazuje nagog diva s falusom u erekciji. Arhetip Hernea vjerovatno je nadahnuo mitove o drugom velikom strijelcu - Robinu Hoodu. Ta je veza izravno skandinavska budući da je dio Engleske s kojim je ova legenda najviše povezana (Yorkshire, Nottinghamshire i Lincolnshire) svojevremeno bio dio Danske i imao mnogo vikingških naseljenika. Tijekom Srednjeg vijeka lov nije bio isprazna razbibriga nego nužnost za preživljavanje. Ljudi su Normanima jako zamjerali nametanje novih šumskih zakona koji su ograničavali lova ka prava običnih maloposjednika. Na području gdje su se još uvijek pamtile skandinavske legende, ne bi bilo

nemogu e da mjesnog prvaka, poput Robina Hooda, zamijene s mitovima koji su okruživali Orendela.

Mit o Robinu Hoodu sadrži sve poznate motive, tipi ne za prije u o Orionu. Tu je div koji, ovaj puta, nije sam Robin nego njegov pratitelj Mali John; vjerna djevica/žena, djeva Marion (Izida/Eos); zlobni kralj John koji ga želi ubiti (Set/Enopion, kralj Hij) i konačno Abbess ili Kirklees, žena koja mu na kraju donosi smrt (Artemida/Delila/Salomma). U kontekstu prije o Orionu posebno je zanimljiva legenda o smrti Robina Hooda. Mali John ga odvodi u Kirkleesin samostan ali, umjesto da ga izlije i, zla nadstojnica pušta ga da iskrvari. Iako slijep zbog gubitka krvi, Robin uspijeva, uz Johnovu pomoć, odapeti posljednju strijelu da bi označio mjesto svoga groba. Sljepilo i gubitak muževnosti na rukama žene ne treba posebno komentirati, ali izgleda da strijela upućuje na nešto drugo. U *Hamletovom mlinu de Santillana i von Dechendova* ukazuju da je u mnogim mitologijama svijeta, Sirius esto meta na koju se cilja strijelom. Stoga posljednju strijelu Robina Hooda možemo protumačiti kao prikaz odlaska njegove oslobođene duše prema najblistavoj zvezdici - Erendilovom prstu tj. Siriju.

Mit o Orionu, božanskom lovcu, nije potpuno izumro ni u naše doba, premda se iznenađujuće promijenio. Stari Rimljani imali su boga zvanog Saturna kojeg su kasnije izjednačili s grčkim bogom Kromom. On je bio izvorni Otac vremena, "starac" s dugom bijelom bradom koji je nosio pješani sat i srpski. Iako je običajno povezan s planetom Saturnom - nije je razdoblje kružne putanje od približno trideset godina najduže od vidljivih planeta - ne treba previše maštati da bi se uvidjelo kako je taj lik vremena izvorno bio Orion. Kao što smo već vidjeli, konstelacija izlazi u sumrak na dan Božića, ali tako da vrijedi istaknuti da ona još uvijek izlazi oko zore tijekom ljetnih mjeseci, a kada izlazi oko ponudnika, to je znak jeseni. Orion još uvijek označava godišnja doba i daje osjećaj za vrijeme.

Pod kršćanskim utjecajima, kult Oriona potisnuo je neobičan mit koji kombinira elemente lovca s elementima Oca vremena. To je, dakako, legenda o Djedu Božićnjaku. Ako odstranimo kršćanski vanjski premaz sv. Nikole i njegove navodne velikodušnosti, vidimo figuru Oca vremena kako najavljuje Novu godinu. Djed Božićnjak je, međutim, tako da skandinavski "Orion" koji donosi kuhanju i hranu i

darove (izvorno možda pljen vikinške plja ke) za svoju ženu i djecu. Me utim, za razliku od Robina Hooda, on više ne lovi jelena duž Mlije nog puta, ve je pripitomio divlju životinju i koristi njezinu snagu za vu u svojih sanjki. Promatraju i boži no nebo nakon zalaska Sunca, vidimo ga kako jaše nad vrhovima dimnjaka dok ga vu e njegov omiljeni sob Rudolf. "Crveni nos" potonjega nije ništa drugo do naš stari poznanik, zvijezda Aldebaran, veliki crveni div iz Hijada kojeg zovemo Volovsko oko.

ini se da su izlasci i zalasci zvijež a Oriona i njegovog bliskog susjeda Sirijusa, najsjajnije zvijezde na nebu, u pozadini mnogih od najpostojanijih mitova. Žudnja za sjedinjenjem s ovim zvijezdama najsnažnije je izražena u Tekstovima piramide, i stje e se dojam da predstavlja glavni motiv za njihovu izgradnju. Pa ipak, izgleda da su i drugi eznuli za ovim osobitim zvijezdama, a najdirljivije je to izraženo u legendi o posljednjoj strijeli Robina Hooda. Pri a o Orionu na neki je na in pri a svakog ovjeka koji se želi uhvatiti ukoštac s prirodom, prilagoditi se životu na Zemlji i svojoj sljepo i, pripremiti se za svoju krajnju sudbinu nakon smrti budu i da ezne za boljim svijetom medu nebeskim zvijezdama. Naš Djed Boži njak blijedi je odraz tih ranijih mitova, me utim, i kao takav, svejedno odaje da ovaj arhetip još nije posve izumro u kolektivnoj podsvijesti.

Abrahamovo putovanje u Obe anu zemlju

Čvrsto uvjerenje žitelja sjeverne Mezopotamije da Urfu treba izjedna iti s Urom koji se spominje u Bibliji potaklo me da ponovno pogledam prva poglavla Postanka. Želio sam saznati da li je Abraham zaista odavde došao i da li se njegova legendarna selidba podudara s poznatom poviješću.

Datirati bilo što u Bibliji samo po sebi je problematično, pa tako i datiranje Knjige postanka. To nije pravocrtna povijest i pisana je na mnogo razina - dijelom alegoričnoj, dijelom simboličnoj, dijelom kao sjećanje. Prije svega, to je religiozni dokument koji ima za cilj obraniti i utvrditi vjerovanja određenih ljudi, odnosno Izraelaca, u njihov identitet kao ljudi izabranih od Boga. Jesu li su oni doista bili jedinstvena obitelj, predvodena praočcem Abrahacom koji je putovao iz Ura u Kanaan, više je pitanje vjere nego znanosti. Ipak, sa sigurnošću možemo reći da su ljudi koji su zapisali tu legendu vjerojatno poznavali zemljopis i imali neku vrstu sjećanja, ma kako bližedog, na stvarne događaje koji su se zbili njihovim precima. Abraham je u Bibliji pastir. Sa svojim stadima, ženom Sarom i drugim sljedbenicima, on putuje iz Ura u Harana, a zatim prema Kanaanu, biblijskoj "Obe anoj zemlji". Međutim, zbog gladi, na neko vrijeme odatle odlazi u Egipt gdje je Sara, zbog njegove laži da mu je sestra a ne žena, "odvedena u faraonov dom". Kada je prevara otkrivena, Abrahamov dom je otpremljen iz Egipta natrag u Kanaan.

Prema većini znanstvenika, "kaldejski Ur" spomenut u Bibliji, treba tražiti u sjevernoj Mezopotamiji, 140 milja južno od Babilona. Taj Ur bio je prijestolnica Sumera, najranije poznate civilizacije u regiji.

Njegove ruševine u Tell el Mukayyaru u Iraku prvi je iskopao Taylor 1854. g., no odgovaraju a istraživanja obavljena su tek poslije Prvog svjetskog rata. Me utim, do najvažnijih nalaza došlo se tek sredinom 20-ih godina prošlog stolje a, pod vodstvom Leonarda Woolleya. On je iskopao veliki *ziggurat* ili stepenastu kulu, a osim toga, ponovno je posjetio ostatke drevnog hrama boga-Mjeseca Sina u obližnjem Tell el Obeidu, koje je prije toga otkrio H.R. Hall 1919. godine. Njegovi nalazi, sada izloženi u Britanskom muzeju, pokazali su se kao iznimno stari. U travnju 1925. Woolley je u *Ilustriranim londonskim novinama* napisao:

Ono što ovaj hram i sve prona eno u vezi s njim ini tako izvanredno zanimljivim jest njegova starost. Iz kamena temeljca znamo da ga je u ast božice Nin-Khursag sagradio A-an-nipad-da, drugi kralj prve urske dinastije, koja je sve do izlaska tog materijalnog dokaza njenog postojanja na svijetlo dana, obi no smatrana mitskom. Još je prerano da bi se kralj to no datirao, jer babilonski popisi dinastija nisu nepogrešivi, a druge dokaze još treba tražiti; ali njegova vladavina sigurno pada unutar etvrtoog tisu lje a pr.Kr.; i najkonzervativnije procijene pripisale bi našem hramu starost od oko 5.400 godina.

Me utim, najve a Woolleyeva otkri a tek su trebala uslijediti. Godine 1928. objavio je niz lanaka koji su se odnosili na otkri a zna ajnih pogrebnih objekata, uklju uju i nedirnutu grobnicu kraljice i masovnu grobnicu cijelog jednog harema robova, sluga i tjelesnih uvara koji su pratili pokojnog kralja na putu na drugi svijet. Sama grobница kraljice Shub-ad sadržavalaje veli anstveni zlatni nakit za glavu, koji je sada tako er izložen u Britanskom muzeju, kao i mnogi drugi predmeti napravljeni od zlata, srebra i dragog kamenja. Možda zbog implicitne veze s biblijskom pri om o Abrahamu i Izaku, Woolley je poprili no zaintrigiralo njegovo otkri e dokaza o ljudskim žrtvama u Uru, pa piše:

Ništa manje iznimno od predmeta prona enih prošle zime u kraljevskim grobovima u Uru bilo je otkri e obreda ljudske žrtve koji su pratili pokapanje kralja. U cjelokupnoj literaturi

Babilonije ništa ne upu uje da se bilo kakav obi aj takve vrste prakticirao u bilo koje doba; s time se prekinulo mnogo prije povijesnog razdoblja iz kojeg potje u naši pisani materijali, a sje anje na to bilo je ili zaboravljen ili pažljivo zatajeno od strane pisaca, posrmljenih barbarstvima ranijih dana. Ali sada imamo vrst dokaz da je u etvrtom tisu lje u prije Krista sumerski kralj otišao u grob u društvu cijele pratnje vojnika, dvorjana i žena, koji su, poput posuda s hranom i pi em, oružja i oru a stavljениh u njegov grob, trebali služiti njegovim potrebama i zadovoljstvima na drugom svijetu.

U vrijeme kada je Woolley kopao u Uru postojalo je nemalo suparništvo izme u arheologa koji su radili u Egiptu i Mezopotamiji oko toga tko e prona i najstarije i najneobi nije dragocjenosti. Prošlo je tek nekoliko godina otkako je Howard Carter otkrio Tutankamonovu grobnicu u Dolini kraljeva, pa je pronalazak tako važnih grobova u Uru morao djelovati kao veliki poticaj za ponos svih koji su radili u Sumeru. Razumije se, Woolley je bio zadovoljan što su njegova otkri a pokazala da je Ur bio visoko civiliziran, i to barem nekoliko stotina godina prije osnutka egipatskog Starog kraljevstva tijekom kojeg su sagra ene piramide. Me utim, jesu li arheolozi pretjerivali s tvrdnjama o biblijskoj vezi izme u ovog zlatnog grada Ura i praoca Abrahama?

Akademска kompetitivnost izme u egiptologa s jedne i sumerologa s druge strane prerasla je okvire jednostavnih pokušaja dokazivanja da je jedna ili druga civilizacija bila drevnija od one druge, i to je zabrinjavalo i zaklade. Velika iskopavanja esto su ovisila o potpori prili no bogatih dobro initelja, poput Lorda Carnarvona u slu aju Howarda Cartera i Tutankamonovog otkrivanja, no bilo je i drugih zainteresiranih skupina. Medu njima su prednja ila društva posve ena dokazivanju autenti nosti Biblije. Pod imenima poput "Zaklada za istraživanje Egipta" ili "Zaklada za istraživanje Palestine", osiguravali su sredstva potrebna da Woolley ili Petrie nastave svoje radove na nalazištima. Svakako, ovi pokrovitelji o ekivali su da e im se to isplatiti: gdje je to bilo mogu e iskopinama se trebala dati biblijska interpretacija, i one su trebale potkrnjepiti Božju rije , a ne dovoditi ju u pitanje. esto su bili razo arani, jer su vrijeme i prašnjava arheologija dolazili do dokaza koji su bili ili neutralni ili

protivni biblijskoj kronologiji. Međutim, u Uru su se Hall, Wooley i ostali rado tomu priklonili. Tell el Mukayyar postao je "kaldejski Ur" i kao gotova injenica prihvatao je da je ovo moralno biti mjesto iz kojeg su Abraham i njegov otac Terah krenuli na putovanje u Zemlju Kanaansku. Otkriće značajnih kraljevskih grobova i ogromna starost nalazišta pridodali su toj romantičnoj viziji, jer su podupirali zamisao da Abraham ustvari nije bio obični pastir koji je vodio pleme putuju ih Beduina, već stanovnik grada, možda ak i kraljevske ličnosti, iz najstarije prijestolnice u regiji. Datiranje Ura u etvrti tisućljeće je takođe er se slagalo s predodžbama o "ciklusu izbavljenja" od sedam tisuća godina od vremena Abrahama do svršetka tisućljeća. Sukladno tome, bilo bi etiri tisuća godina od Abrahama do Isusa, neka vrsta pripremnog razdoblja; dvije tisuća godina "posljednjih dana" - od Isusovog vremena do "kraja svijeta"; i, napoljetku, tisuća godina. Tisuća godišnjeg kraljevstva koje uslijediti po njegovom povratku, oko 2000. n.e.. Prema ovom ranom unanju vremenu, Abraham je trebao živjeti oko 4.000. pr.Kr. - ne mnogo prije vremena arheološkog Ura. Dovođenjem u vezu Abrahama s ovim "kaldejskim Urom" arheolozi nisu, ili su barem tako mislili, nikoga vrijeđali, a uveseljavali su svoje židovske i kršćanske dobrobitne initelje.

Godine 1953., tijekom svojih putovanja po Iraku, Siriji i Turskoj, J.G. Bennett je posjetio mjesta Woolleyevih iskapanja. Svidio mu se Ur, a iz njegovih spisa jasno proizlazi da je Sumer smatrao mjestom rođenja civilizacije.

Naprotiv, izgleda da ga Egipt nije osobito zanimalo, i nije zabilježeno da je ikada posjetio tu zemlju. Pa ipak, ak i on dodaje zabilješku upozorenja kada izvodi dokaze iz arheoloških iskopina. U svom dnevniku bilježi:

... i tako sam se našao na pragu urskih grobnica, zure i tamnu šupljinu iz koje su izvezene takve dragocjenosti. Najviše me se dojmio ponor koji nas dijeli od daleke prošlosti. Pukom slučajno u pronalazimo ovaj ili onaj trag Starog svijeta. Prema onome što pronađemo, pomoći u nagađanju rekonstruiramo uvjete života. Siguran sam da kad natpisi ne bi bili dešifrirani i grobnice otkrivene, nitko ovim drevnim gradovima ne bi prisao tako visok stupanj kulture.'

Abrahamovo putovanje nije imalo mnogo smisla ako je on u etvrtom tisu lje u bio stanovnik grada južnog Iraka. ak i ako pretpostavimo da je bilo nekih pastira na podruju južne Mezopotamije, držanje životinja ne bi bilo prevladavaju i na in gospodarenja. U rodnoj ravnici donjem Tigrisa-Eufrata bilo je mogu e uzgojiti više od jedne žetve žita i povr a godišnje. Bilo bi nepraktično imati veliko stado ovaca koje bi lutalo naokolo, pasu i obradivu zemlju. Takva vrsta poljoprivrede mnogo je prikladnija za brdovite ili planinske predjele, gdje ovce i koze mogu iskoristiti zemlju koja bi ina e bila neplodna. Tako er, ne bi imalo smisla da je Abrahamov otac Terah poveo svoju obitelj iz Tell el Mukayyara u Haran kad im je pravi cilj putovanja bio Kanaan. Bilo je i bržih na ina da stignu iz Sumera u Kanaan, bez potrebe skretanja u Haran. Me utim, ako je Abraham živio, kako je sada op enito prihva eno u drugom, a ne u etvrtom tisu lje u prije Krista, i ako je došao ne iz Ura u Sumeru nego iz Urfe (Edese), tada je to povijesni scenarij koji ima mnogo više smisla i, nadalje, slaže se s islamskim predajama koje još uvijek žive u regiji.

Iako ne bi priznao tako mnogo, profesor Segal u fusnoti u svojoj knjizi *Edesa, "Blagoslovljeni grad"* navodi na pomisao da bi zapravo ovo moglo biti ono u što je vjerovao. Citira jakobitskog nadbiskupa Mihaela Siricu - prijatelja Zengija, koji je 1044. osvojio Edesu. Mihael navodno kaže da je ime "Orhay" izvedeno iz "Ur", što zna i "grad" i "hay" što zna i "kaldejski", pri emu ovaj pridjev govori da su ga oni nastanjivali. Imenom *Chaldini* sebe su u drevna vremena nazivali stanovnici Uratua, odnosno zemlje kasnije nazvane Armenija. Oni su došli s podru ja planine Ararat, i negdje oko 1500. pr.Kr. doselili u plodne ravnice sjeverne Mezopotamije. Ovdje su uspostavili mo no kraljevstvo Mitani. Orhay je bio jedan od njihovih gradova i bio je kaldejski, za razliku od Ura u Sumeru, koji u svojem zlatnom dobu to nije bio.

Mitani, koji su vladali sjevernom Mezopotamijom sredinom drugog tisu lje a pr.Kr., bili su dio ve e skupine naroda poznatih kao Huriti, ije se mjesto u povijesti polako po inje bolje razumijevati. Oko 1670. pr.Kr. narod poznat kao Hiksi ili "Kraljevi pastira" osvojio je Egipat. Osvajanje se dogodilo tijekom takozvanog Drugog me urazdoblja. Hiksi su zauzeli podruje Delte, a njihovi kraljevi obilježili su XV. i XVI. dinastiju. U Egipatskom muzeju u Kairu mogu

izme u dviju rijeka koja se neko zvala Babilonija, a danas je dio suvremenog Iraka, same rijeke izviru prili no daleko na istok od ove ravne, aluvijalne doline, na planinskom platou isto ne Turske. Taj plato kojim dominira planina Ararat izgleda kao mjesto biblijskog Edena.

Rijeka je izvirala iz Edena da bi natapala vrt; odatle se granala u etiri kraka. Prvom je ime Pišon, a optje e svom zemljom havilskom, u kojoj ima zlata. Zlato je te zemlje dobro, a ima ondje i bdelija i oniksa. Drugoj je rijeci ime Gihon, a optje e svu zemlju Kuš. Treća je rijeka Tigris, a te e na istok od Ašura; četvrta je Eufrat⁴

Pripovijetka iz Postanka o etiri velike rajske rijeke ima o ito simboli no zna enje povezano s idejom križa, s njihovim rukavcima usmjerenim prema glavnim točkama kompasa. Unatoč tome, ini se da je za Eden bila određena točka na zemljopisna lokacija i da uvrštavanje Tigrisa i Eufrata na popis odaje da su same rijeke bile stvarne, a ne samo neki apstraktni ideali. Komentatorima je oduvijek bio problem identificirati prve dvije, Pišon i Gihon. Napustivši svaki osjećaj za zemljopis, osjećaj ali su se slobodnima da ih izjedna e s tako različitim riječnim sustavima poput Nila, Gangesa, pa iak i Yangcea. Međutim, ako prihvativamo da je ono što piše u Bibliji zasnovano na nekoj vrsti stvarne tradicije, onda su sve etiri rijeke morale izvirati blizu jedna druge. Tako, ove dvije, kao i Tigris i Eufrat, moraju imati izvore u isto nom anatolijskom platou.

Ustvari, postoje dvije velike rijeke koje izviru prili no blizu izvora Tigrisa i Eufrata, upravo na tom području. Prva od njih je Araks koja izlazi blizu Erzeruma. To je vjerojatno biblijski Pišon i teče više-manje prema istoku do Kaspijskog mora. Danas ona označava granicu između Armenije, Turske i Irana. Ime Pišon znači "slobodnog toka" i, zaista, to je nemirna rijeka koju je u zimsko vrijeme gotovo nemoguće prijeći i opasno je njome ploviti, no ljeti se lako može pregažiti. Havilsku zemlju vjerojatno treba poistovjetiti s Gruzijom koja se nalazi nedaleko od ove rijeke, i koja je nekad bila mitska zemlja Colchisa. Ovamo su Jazon i Argonauti navodno došli u potragu za zlatnim runom. Druga rijeka se zove Gihon, što znači "tok". To je

vjerojatno rijeka Halys (Kizil Irmak), najduža rijeka u Maloj Aziji koju napajaju izvori na Kizil Dag, nedaleko prema sjeveru od izvora Eufrata. Ova rijeka teče prema zapadu prije negoli skrene prema sjeveru i utječe u Crno more. Rijeka Halys dijeli istočnu od zapadne Anatolije, a neko je obuhvaćala srce drevnog Hetitskog carstva kojem je prijestolnica bila na mjestu zvanom Bogazkoy (Hatusa).

Upravo se da je planinsko područje isto ne Anatolije gdje izviru ove etiri velike rijeke mitski Eden. Nedaleko prema istoku od ovog "Raja" nalazi se jezero Van, možda izvorni "vrt" a sjeverno odavde, nad dolinom Araksa oko etiri tisuće metara ispod, nalazi se planina Ararat gdje je navodno Noa pristao sa svojom arkom. Bez obzira da li vjerujemo u priče o Potopu i nasukavanju Noine arke na planinu Ararat, svi dokazi upućuju da je ovo područje mjesto odakle je šira Noina "obitelj" krenula u osvajanje poznatog svijeta. Jedan ogrank ili pleme ove skupine bili su Abrahamiti. Druga, možda veća skupina, bili su *Chaldini* (Kaldejci), koji su svog mitskog pretka, u Bibliji praprunuka Noe, Nimroda smatrali svojim praocem.

Razmotrivši sve ovo, ujedno se vjerojatnim da su pripadnici plemena Abrahama zaista bili Huriti koji su pripadali ogranku obitelji različitom od Kaldejaca Mitanija. Legende o sukobu između Abrahama i mjesnog kralja, kojeg poistovjećuju s biblijskim Nimrodom, a koje su do danas sačuvane stanovnici Urfe, zaista bi moglo biti utemeljene na nekom stvarnom povijesnom događaju. Nadalje, lingvisti će sličnosti između riječi i "Hurrian", Haran (grad), Haran (Abrahamov brat), upućuju na neku vrstu povezanosti. I površni promatrač bio bi primoran priznati da je Abraham možda stvarno rođen u Urfi, i da je bio prisiljen odseliti sa svojom obitelji, najprije u susjedni Haran a potom dalje u Kanaan. Zbog nedostatka spisa ovakvog sadržaja, vjerojatno nikad ne ćemo zasigurno saznati istinu. Međutim, ovo izgleda kao vjerojatniji scenarij od dogovorenog prihvjeta enog stava da je stigao iz Ura u Sumeru. Osim toga, to nas najbliže objašnjenju zašto je područje sjeverne Mezopotamije ostalo važan rezervoar ezoteričnih znanja, veliki dio kojega je povezan s Biblijom, sve do našeg vremena.

Isusovo Uzašaš e

Matejevo Evan elje završava molbom uskrslog Isusa upu enom preostaloj jedanaestorici njegovih u enika (nakon što se Juda objesio) da podu u svijet i podu avaju sve narode, "krste i ih u ime Oca, i Sina i Duha Svetoga". Marko, me utim, nastavlja pri u o Isusu i govori nam o njegovom "Uzašaš u na Nebo":

Pošto im je ovako govorio, Gospodin Isus bi uznesen na nebo i sjede Bogu s desne strane.¹

Luka u svom Evan elju, u pri i o Uzašaš u daje nešto više detalja, govore i nam da se dogodilo u Betaniji, selu blizu Jeruzalema, gdje su živjeli njegovi prijatelji Marta, Marija i Lazar:

Zatim ih povede u blizinu Betanije, podiže ruke pa ih blagoslovi. I dok ih je blagoslivljaо, rastade se od njih: bi uznesen na nebo. Oni padoše ni ice pred njim pa se zatim s velikim veseljem vратиše u Jeruzalem, gdje su sve vrijeme bili u hramu hvale i Boga. Amen.²

Najpotpuniji izvještaj na kojem se temelji tradicionalni prikaz Uzašaš a nalazi se u *Djelima apostolskim*:

Njima (apostolima) je poslije svoje muke tako er pružio mnoge dokaze da je živ: ukazivao im se etrdeset dana i govorio im o Kraljevstvu Božjem...

Zato ga sabrani upitaše: "Gospodine, ho eš li sada obnoviti kraljevstvo u Izraelu?" "Ne spada na vas - odgovori im - da znate vrijeme i priliku koje je Otac odredio svojom vlasti. Ali, primit ete snagu pošto Duh Sveti do e na vas, pa ete mi biti svjedoci u Jeruzalemu, u svoj Judeji, u Samariji i sve do kraja zemlje." Kad to re e, bi na njihove o i uzdignut u zrak, i oblak ga ote o ima njihovim. Dok su o iju uprtih u nebo gledali kako odlazi, najedanput stadoše kraj njih dva ovjeka u bijelu i rekoše im: "Galilejci, zašto stojite i gledate u nebo? Ovaj isti Isus koji je uznesen na nebo izme u vas opet e se vratiti isto onako kako ste ga vidjeli da odlazi na nebo."¹¹

Ova pri a o Isusovom Uznesenju na nebo jedna je od temeljnih crkvenih dogmi i još uvijek se slavi kao velika sve anost etrdeset dana nakon Uskrsa. Na prvi pogled, ovo se razdoblje ini simboli nim, poput etrdeset dana koje je proveo poste i u pustinji. Me utim, pažljivija analiza otkriva nešto zaista izvanredno: Isusovo Uzašaš e ima jasno astrološko zna enje.

Postoji važna rasprava o to noj godini kada su se trebali dogoditi Raspe e, Uskrsnu e i Uzašaš e. U vrlo opsežnom lanku, koji sadrži i dokumentarne i astronomske dokaze, *The Encyclopaedia Britannica* dolazi do 29. godine n.e. kao najvjerojatnije:

Da sumiramo: razli iti datumi i intervali, ijem je približnom odre ivanju posve en ovaj lanak, zasebno imaju tek provizornu i mogu u vrijednost. Možda su njihova uskla enost i konvergencija dodatni poticaj za prihva anje, i u svakom slu aju oni se me usobno osiguravaju - Ro enje 7.-6. pr.Kr., Krštenje 26.-27. n.e., Raspe e 29. n.e. - od ve ih pogreški.¹²

Posljednja ve era, koja se dogodila na prvi Veliki etvrtak, bila je zapravo židovska sve anost Pashe. Ovaj se objed uvijek svetuje na ve er izme u etrnaestog i petnaestog dana hebrejskog mjeseca Nisana. U suvremenim terminima, to zna i na dan prvog punog Mjeseca nakon proljetnog ekvinocija. U godini Isusove smrti, on se pojavio na dan prije sabata, koji po inje u sumrak u petak. Uskrsnu e,

naš suvremenih blagdan Uskrsa, odigralo se dva dana kasnije, sljede e nedjelje, a Uzašaš e etrdeset dana nakon toga.

Postoje neka lutanja u vezi datuma, razlike do tri dana, ovisno o tome kako se ra una pun Mjesec. Me utim, 29. n.e. Pasha je bila negdje izme u 14. i 16. travnja, Veliki petak izme u 15. i 17., a Usksna nedjelja izme u 16. -18. travnja. Dodavanjem etrdeset dana dobivamo vrijeme izme u 26.-28. svibnja. Koriste i SKYGLOBE lako je uo iti da je na sva tri ova dana Sunce bilo u poziciji "rukovanja", iznad pružene desne ruke Oriona. ini se da baš kao što Isusova natalna karta (29. srpnja 7. pr.Kr.) odgovara ro endanu komagenskih kraljeva, tako se i njegovo "Uzašaš e" podudara s usmjerenjem otvora u Arsameji, i odigralo se na datum prikladan za kraljevsko uspinjanje do zvijezda.

U *Proro anstvima Maya*, skre em pozornost, zahvaljuju i *Hamletovom mlinu*, na uvjerenje koje je prevladavalo u Starom svijetu, da su na svakom kraju Mlije ne staze zvjezdana vrata. Prema de Santillani i von Dechendovo, ona su se trebala nalaziti na mjestu gdje ekliptika, ili godišnja staza Sunca, presijeca Mlije ni put. Južni prolaz bio je u blizini repa Strijelca, dok je sjeverni bio u Blizancima, blizu pozicije "rukovanja" iznad Oriona. Ova je predodžba bila dobro poznata u rimskom svijetu i zabilježio ju je Makrobije, pisac iz kasnog etvrtog i ranog petog stolje a n.e."

Zaklju ak, iako možda šokantan za mnoge krš ane, bio bi da baš kao što je Orion simbolizirao Ozirisa, "Oca" egipatskih faraona, tako on sada predstavlja i Isusovog "Oca na nebesima", s ije desne strane on sada sjedi. Ovime se ne sugerira da je sam Bog Otac zvijež e ništa više nego što je Isus Sunce, ve da se hermeti ka maksima "Kako gore, tako dolje", još jednom pokazala prikladnom. ini se da je Isusovo Uzašaš e na nebo, kao i Ilijino, vrsto povezano s Orionom, te da se vjerovalo da je on otišao upravo prema ovom dijelu neba. Obzirom na to, imamo još više razloga primiti na znanje injenicu da Orion, "Otac vremena", sada doseže svoju najvišu to ku na nebu. Zna i li to da e se uskoro otvoriti zvjezdana vrata?

B I L J E Š K E

Prolog

- 1 Pod "ezoteri nim" se misli na znanje koje je ograničeno na nekolicinu nasuprot "egzoteri nom" ili javnom znanju.

Poglavlje 1. Hodoš e u Davidov grad

- 1 P.D. Ouspensky, *A New Model of the Universe* (London, Routledge & Kegan Paul Ltd, 1967.) str. 344. -345.
- 2 Evan elje po Mateju. 1:18-2:12.
- 3 John Harvey, *The Plantagenets*, (Glasgow, Penguin Books, 1976.), str. 149.-150.
- 4 Hone,W. (prijevod), *The Lost Books of The Bible*, (New York, Gramercy Books, 1979.), str. 40.
- 5 Ibid. str. 40.
- 6 Evan elje po Mateju 3:13-17.
- 7 Jonathan Riley Smith, *Oxford Illustrated History of the Crusades* (Oxford, Oxford University Press, 1995.), str. 1.

Poglavlje 2. Susret s Magom

- 1 J.G. Bennett, *Deeper Man* (London, Turnstone press, 1978.), str. 148.
- 2 Ibid. str. 148.-149.

- 3 To je bio jedan od preko dvanaest jezika, uklju uju i gr ki, indonezijski, tibetanski i sanskrt, kojima je vladao.
- 4 Chatalja linije bile su utvr ene pozicije 25 milja zapadno koje su štitile Konstantinopol.
- 5 *Mevlevi*, poznati kao "vrte i derviši" zbog njihovog posebnog plesa u transu, najpoznatiji su me u brojnim sufijskim bratovštinama. Danas se, iako su njihovi samostani još uvijek službeno zatvoreni, pomalo vra aju.
- 6 Teozofsko društvo koje je utemeljila Madame Blavatsky bilo je prethodnica mnogih "New Age" grupa današnjice. To je bila i ostala vrlo široka crkva, koja obuhva a Isto ni i Zapadni misticiзам.
- 7 Naslov *Tertium Organum* bio je prikrivena, posredna aluzija na Aristotelov *Organon*, što zna i "oru e misli" i *Novum Organum* ili "novo oru e misli" Rogera Bacona. Naslovivši svoju knjigu "tre e oru e misli", Ouspensky je provokativno dao naslutiti da njegova knjiga nadopunjuje djela dvojice filozofa.
- 8 Vidi RD. Ouspensky, *A New Model of Universe* (London, Routledge & Kegan Paul Ltd, 1967.), str. xiii-xiv.
- 9 Ibid. str. 32.
- 10 Prema Bennettu, ovo je alternativni izgovor, a Sarmoung je armenizirana verzija imena.
- 11 Gurdjieff pravi maglovite aluzije na ovo u svojim *Beelzebubovim priama njegovom unuku*, Poglavlje XXX, gdje na to upu uje kao na «Klub pristaša legominizma».
- 12 Kenneth Guthrie (preveo i sabrao), *The Pythagorean Sourcebook and Library* (Grand Rapids, Michigan, Phanes Press, 1987.), str.61.
- 13 Ibid. str. 125.
- 14 Ibid. str. 124.
- 15 J.G.Bennett, *Gurdjieff Making a New World* (London, Turnstone Press, 1973.), str. 59.
- 16 Ruševine Anija su prostrane i prelaze granicu izme u Turske i nove Republike Armenije; To je, u vrijeme pisanja, bilo prili no opasno mjesto za posjetiti, budu i daje ta granica politi ki visoko osjetljivo pitanje.
- 17 Aleksandropol se sada zove Lenjinakan, i od raspada Sovjetskog saveza postao je glavni grad Armenske republike.

- 18 G.I. Gurjieff, *Meetings with Remarkable Men* (London, Picador, 1978.), str. 96.
- 19 Ibid. str. 99.
- 20 Ibid. str. 120.
- 21 J.G. Bennett, *Gurjieff Making a New World* (London, Turnstone Press, 1973.), str. 274.
- 22 P.D. Ouspensky, *In Search of the Miraculous* (London, Routledge & Kegan Paul Ltd, 1977.) str. 30.
- 23 J.G. Bennett, *Gurdjieff Making a New World* (London, Turnstone Press, 1973.), str. 56-57.

Poglavlje 3. Potraga me u sufijima

- 1 Sufijske tekije donekle su usporedive s kršanskim samostanima, jedino što su derviši, pandani zapadnjačkih monaha, obično obiteljski ljudi s redovnim poslovima i ne žive u zatvorenoj zajednici. Vezani su, međutim, u poslušnosti njihovom šeiku koji, kao "opat" tekije, djeluje kao *muršid* ili vodi prema svetom životu.
- 2 J.G. Bennett, *Witness* (London, Turnstone Press, 1975.), str. 289.
- 3 Godine 1986., slijedeći i Bennetov put, i sam sam posjetio tekiju u Konji. Ispostavilo se da je to jedna od najneobičnijih građevina koje sam ikad posjetio: svetište koje se pretvara da je muzej. Vani, u dvorištu ispred zgrade bile su uobičajene potrepštine za išenje povezane s islamom i nekoliko starih ljudi zauzetih njihovim *zikr-om*. To je glavna duhovna praksa sufija. Obično uključuje kontrolu disanja u paru, s ponavljanjem molitve, iako se njeni oblici razlikuju od reda do reda, i stvar je inicijacije. Njezinu praksu je da uzdigne svjesnost, i konačno da omogući sjedinjenje s Bogom. Unutar tekije vladala je vrlo osobita atmosfera ljubavi i mira. Blizu vrata bila je grobnica samog Rumija, dotjerana i prekrivena skupim brokatom u kapeli od poda do stropa prekrivenoj kaligrafskim ukrasima. U blizini su bile grobnice nekoliko njegovih najvažnijih sljedbenika, a iznad svake doteran turban koji pokazuje njegov položaj. Sama semahana bila je manja nego što sam očekivao i bila je ispunjena razbacana

nim kov ezima s instrumentima, spisima i ostalim znamenitostima Reda. ak i tada, sje anje na vrte i ples bilo je izgleda snažno utisnuto u strukturu prostorije, tako da me je preplavila potreba da se vrtim oko sebe i prepustim se plesu. Bio je to neobi an osje aj i mislim da je to bilo ono na što je Bennett ciljaо kad je pisao kako gra evina fokusira psihi ke energije.

- 4 J.G. Bennett, *Witness* (London, Turnstone Press, 1975.), str. 290.
- 5 J.G. Bennett *Journeys in Islamic Countries*, (Glos., Coombe Springs Press, 1977.), vol. 2, str. 49.
- 6 Prema Avesti (Yasna, 9, 17), Zoroaster je došao iz Airyanem Vaeja, na rijeci Daitya. U Bundahišu (29,32 i 24,15) stoji da je rijeka Dareja bila u Airan Veju i da je na njezinim obalama njegov otac imao ku u. Bundahiš tako er iznosi daje Airan Vej bio smješten u Atropateni, podru ju sjeverne Medije, zapadno od Kaspijskog mora. Zbog toga je op eprihva eno da je rijeka Daitya (Dareja) zapravo Araks, i da je on došao s ovog podru ja.
- 7 Neki komentatori vjeruju da je on živio mnogo ranije: oko 1400.-1200. pr. Kr. Zbrka ne iznena uje budu i da je ve ina izvornih spisa zoroastrizma uništena u vrijeme Aleksandrovog osvajanja Perzijskog carstva 334. pr. Kr. Još je više usmene predaje izgubljeno jer su mnogi od Maga poginuli kada su makedonski osvaja i plja kali njihove hramove i svetišta. Ipak ih je dovoljno preživjelo da bi vjera mogla treperiti i tijekom, za njih, mra nih dana gr ke dominacije prije nego e se još jednom probiti u preporo enom obliku, kao državna religija Sasanskog carstva.
- 8 Svetе knjige današnjih parskih zoroastrijaca.
- 9 J.G. Bennet, *The Masters of Wisdom* (Santa Fe, Bennett Books, 1995.), str. 51.
- 10 Kao što budisti o ekuju dolazak Maitreye a krš ani Drugi dolazak Isusa Krista, tako zoroastrijanci vjeruju da e se na kraju vremena, roditi posmrtni sin Zoroastera, zvani Saoshyans ("spasitelj") i da e spasiti svijet.
- 11 Naslijedna država starog Perzijskog carstva obnovljena oko 248. pr. Kr.
- 12 Naziv Arijevci uglavnom se odnosi na plemena iji su pripadnici potekli iz Perzije i Indije, a govorili su zajedni ki indo-europski

jezik. Veza izme u tih drevnih plemena i suvremenih Europljana problemati na je i sporna.

- 13 G.I. Gurdjieff (*Meetings with Remarkable Men*), str. 66.
- 14 Hatra je bila pustinjska utvrda južno od Mosula s mnogo armenske populacije. Natpisi upu uju da je svojevremeno sjeverno-mezopotamijski bog Be'elshamin (kralj bogova - vjerojatno da bi ga se izjedna ilo s Ahura Mazdom) bio tamo obožavan zajedno sa Sin-Marilahom, lokalnim Bogom mjeseca.
- 15 J.G. Bennett (*Journeys in Islamic Countries*, vol.2.), str. 49.
- 16 Mithras, Mithra, Mihr su ostale varijacije imena.
- 17 Mitraizam je opisivan kao gr ka filozofija u perzijskoj odje i ali ta je definicija neprimjerena.
- 18 Vjerojatno drvo života.
- 19 Drugi "Adam" je Isus Krist, koji poništava grijeh prvoga.
- 20 Joseph Campbell, *The Masks of the Gods - Occidental Mythology* (London, Souvenir Press, 1974.), str. 261
- 21 Ibid, str. 261 - 262.
- 22 R.C. Zaehner, *The Teachings of the Magi* (London, Sheldon Press, 1975.), str. 15.
- 23 U Indiji se razvila, preko Veda, u brahmanisti ku religiju današnjice. Neobi no, na potkontinentu su Asure (ekvivalenti iranskih Ahura) bili demonizirani dok su Deve (vragovi u zoroastrizmu) podignuti na razinu važnih bogova. Kasnije su indijski politeizam pro istili i modificirali prosvijetljeni u itelji poput Krishne i Buddhe, tako da je izvorna podstruktura Vedske misli gotovo nevidljiva u religiji kakva se sad prakticira na potkontinentu. Ipak, ona još uvijek postoji i u svom je korijenu nadahnu e za ono što bi se možda moglo nazvati Yoga tradicijom.
- 24 E. Wynn-Tyson, *Mithras, The Fellow in the Cap* (London, Rider, 1958.), str. 40.
- 25 Joseph Campbell, *{The Masks of God - Occidental Mythology}*, str. 255.
- 26 Kabalisti ko "drvo života" sa svojih sedam sefirota ili "svjetala" zapravo je proširenje sedmerostrukog židovskog svije njaka Menore.
- 27 Na primjer, pojedinci prožeti snagom Marsa dobri su vojnici. On im daje hrabrost, snagu, silovitost i dinami nost potrebne za

poduzimanje opasnih pothvata. Ali, on tako će daje ljutiti temperament i stvara sklonost prema okrutnosti.

- 28 Joseph Campbell, *The Masks of God - Occidental Mythology*, p. 255
- 29 Otkrivenje 1:20
- 30 Eon doslovno zna i "doba" ali tako će se upotrebljava za duh nekog doba ili vremenski period personificiran kao "bog"
- 31 Po jednom za svako planetarno tijelo?
- 32 G.R.S. Mead, *Trice Greatest Hermes* (London, John M. Watkins, 1964.), vol. III, str. 99.
- 33 Ibid. vol.1. str. 144.
- 34 Ibid. str. 146.
- 35 Ibid. str. 157.
- 36 Ibid. str. 157.
- 37 Evan elje po Ivanu: 1:1-5
- 38 G.R.S. Mead, *Trice Greatest Hermes*, Vol I, str. 161.

Poglavlje 4. Hermes Trismegistos

- 1 A.G. Gilbert, *The Cosmic Wisdom Beyond Astrology* (Shaftesbury, Solos Press, 1991.).
- 2 Knjiga Postanka 11:31-32
- 3 Vidi G.R.S. Mead, *Trice Greatest Hermes*, vol. 1, str. 5 & W. Scott (uredio), *Hermetica*, str. 218-219.
- 4 Zbirka *Hermetica* sadrži više od svog djela *Corpus Hermeticum*.
- 5 Kabala je ezoteri ni oblik judaizma; uključuje meditaciju na određene likove zajedno s astrologijom i Božjim imenima. Prikladno izmijenjena, postaje kršćanska Kabala.
- 6 Vidi Frances Yates, *Giordano Bruno and Hermetic Tradition* (Routledge & Kegan Paul Ltd, 1982.), str. 63.
- 7 Ibid. str. 351-352.
- 8 Walter Scott (uredio), *Hermetica* (Solos Press), str. 34, 41.
- 9 G.R.S. Mead, *Trice Greatest Hermes*, vol. 1, str. 30.
- 10 Adyatum je najsvetiji dio hrama, crkve ili svetišta; npr. Svetinja nad Svetinjama Jeruzalemskog hrama ili Kraljevske odaje u Velikoj piramidi.
- 11 G.R.S. Mead, *Trice Greatest Hermes*, vol. 1, str. 30.

- 12 Horusu se ovdje obra a njegova majka, Izida.
- 13 W. Scott (ur.) *Hermetica*, str. 179.
- 14 Ibid. str. 47.
- 15 Ibid. str. 190.
- 16 Ibid. str. 191-192.

Poglavlje 5. Misterij Oriona

- 1 Kulminacija zvijezde je to ka na nebu, ravno na jugu, gdje, u svom svakodnevnom kretanju nebom, dostiže svoju najve u visinu nad horizontom.
- 2 Vidi *The Orion Mystery* za sve detalje o tom izvanrednom otkri u.
- 3 Evan elje po Mateju 1:17.
- 4 Knjiga Postanka 12:10-20.
- 5 Post. 41:44-45.
- 6 Jakovljeva prva dva sina po Rahelinoj sestri Lei.
- 7 Ravnica oko Harana izme u rijeka Tigris i Eufrat.
- 8 Post. 48:7.
- 9 Aaron je bio Mojsijev stariji brat.
- 10 Izl. 2.1-10.
- 11 Kralj Izraela.
- 12 Druga knjiga o Kraljevima 17:5-6.
- 13 Prva knjiga Ljetopisa 5:26.
- 14 R. Young, *Analytical Concordance to the Bible* (Guildford, Lutterworth Press, 1975.).
- 15 Jer. 43:12-13.
- 16 Pod "njega" se misli na Antioha IV
- 17 Daniel 11:30-31.
- 18 Vladao od 63.-40. pr. Kr., umro 30. pr. Kr.
- 19 Mat. 2:13-15.
- 20 Mt. 2:16.
- 21 *The Lost Books of the Bible*, str. 47.
- 22 Ibid. str. 38.
- 23 R.T. Rundle Clark, *Myth and Symbol in Ancient Egypt* (London, Thames & Hudson, 1978.), str. 87-98.

- 24 Iz. 11:1-2; 10.
- 25 Vidi Poslanica Rimljanima 15:12.
- 26 R.T.Rundle Clark, *Myth and Symbol in Ancient Egypt*, str. 246.

Poglavlje 6. Potraga za tajnim bratstvom

- 1 Vidi gore.
- 2 Kao primjer može se navesti nesposobnost jezida da napuste krug nacrtan oko njih u prašini. Vidi gore.
- 3 Mnogo više e biti re eno o ovom gradu kasnije.
- 4 Ova gr ka imena zna e "dualni oblik" odnosno "mono-oblik".
- 5 Nacionalni bog Asiraca, koji je, premda je izvorno bio lokalno božanstvo grada Assura, kasnije preuzeo mnoge božanske atribute, kako boga sunca tako i boga oluje.
- 6 D. Luckenbill, *Ancient Records of Assiriya and Babylonia - Part One* (London, Histoire & Mysteries of Man Ltd, 1989.), str. 74.
- 7 Ibid. str. 75.
- 8 Ibid. str. 217. Kako je 20 mina srebra bezvrijedna koli ina, samo etvrt talenta, ini se da je Komagena bila bogatija drvom i met-alima.
- 9 Ime grada je nedavno promijenjeno u SanliUrfu - "Urfu slavna" zbog svog herojskog otpora protiv Francuske u razdoblju nakon Prvog svjetskog rata.
- 10 Najmanja od tri piramide u Gizi.

Poglavlje 7. Komagenski lav

- 1 Vidi *The Orion Mistery* (London, William Heinemann Ltd., 1994.), str. 91.
- 2 *Greek Horoscopes*, lanak O. Neugebauera i H.B. van Hoesena.
- 3 Stadij ili furlong bio je drevna mjerna jedinica. Njegova dužina varira od mjesta do mjesta, ali Eratostenov iznosi otprilike 1/10 britanske milje.
- 4 Astronomi uvijek prikazuju datume pr. Kr. kao negativne brojeve. U njihovojoj metodi ra unanja nema "0." godine, a kalendar

- ide s -1. izravno na +1. To zna i da se dodatna godina mora oduzeti od astronomskih datuma da bi ih se pretvorilo u datume pr. Kr.; npr. -61. postaje 62. pr. Kr.
- 5 Zbog precesijskih promjena, 0. stupanj Ovna, to ka gdje ekliptika ili put sunca presijeca nebeski ekvator, postepeno klizi unatrag. Zbog tog odmicanja, astrološki "znakovi" Zodijaka više ne odgovaraju njihovim konstelacijama. ⁶ak je i u Antiohovo vrijeme ova precesija bila zamjetna.
  - 6 Zapravo Mjesec prestiže Merkur, kako dan napreduje.
  - 7 Pojedinosti s ovog putovanja, koje se uglavnom ti u Urfe/Edesse, slijede u idućem poglavlju.
  - 8 W. Scott (ur.), *Hermetica*, str. 52-53.
  - 9 Ibid. str. 206.
  - 10 Mali grad na usamljenoj stijeni na istočnoj strani ravnice Argosa na Peleponezu.
  - 11 U nekim verzijama mita jasno govori da je Zeus mrtvog lava pretvorio u zviježđe Lava. U arsamejskom reljefu Herkul je prikazan s kožom nemejskog lava, koju je obišao nositi kao osebujnu nošnju, prebačenom preko jedne ruke.
  - 12 Danas se, zbog precesije, događa između Blizanaca i Bika.
  - 13 Tako er zbog precesije, i to je skliznulo unatrag za jedan znak, pa je sada gotovo u Škorpcionu.
  - 14 Rođendan Mitre bio je 25. prosinca, neposredno nakon zimskog solsticija.
  - 15 Postoji zviježđe nazvano Herkul koje tvore prilično neupadljive zvijezde između Lire i Sjeverne krune. Ovo zviježđe drugog ili trećeg reda nije moglo biti ono koje su Grci izvorno imali na umu kad su rekli da je Zeus počastio najvećeg od svojih polubogova smjestivši ga među zvijezde.
  - 16 Biti će, zapravo, dvije točke na ekliptici koje su bile u ravnini s ovim prolazom. Prva u proljeće kad se sunce kreće prema sjeveru i druga u kasno ljeto kad se ponovo povlače prema jugu. Poravnanje Regulusa, nakon ljetnog solsticija, druga je od njih. Sada sam tražio prvu, onu koja bi se pojavila u proljeće.
  - 17 Za detalje vidi *The Orion Mystery*.
  - 18 U zoroastrizmu dva najveća grijeha su laganje i one išavanje elemenata. Kako su mrtva tijela smatrana velikim zagađivačima ima

zemlje, obi aj je Perzijanaca bio (a do danas se zadržao me u indijskim Parsima) najprije ostaviti leševe da ih pokljucaju lešinari, prije pokapanja preostalih kostiju.

Poglavlje 8. Grad praotaca

- 1 Daisan zna i "skakanje" na sirijskom, jednako kao i u gr kom prijevodu, Scirtos, koji se tako er koristio. Ovo je vjerojatno aluzija na nemirnu prirodu rijeke koja je bila sklona poplavljivanju kao i isušivanju.
- 2 Ime "Aryu" na sirijskom zna i "lav".
- 3 Plinije, Tacit i Plutarh o Edesijcima govore kao o Arapima.
- 4 Iskrivljivanje aramejskog. To je bio Abgar.
- 5 *The Lost Books of Bible*, str. 62-63.
- 6 "Tada se pronese glas o njemu po svoj Siriji, pa su dovodili k njemu sve koje je mu ila kakva nevolja, razne bolesnike i patnike, opsjednute, mjese are i uzete, a on ih je ozdravljao." (Mt. 4:24).
- 7 Kod Luke u 10. poglavlju, Isus šalje 70 u enika u parovima da se rašire svijetom.
- 8 Izgleda da je datum u skladu s mjesnim kalendarom, utemeljenim na dolasku Seleuka na vlast. Kao po etak njegove dinastije službeno se uzima njegov povratak u Babilon 312. pr.Kr.. Tako bi datum iz 340. godine odgovarao 18. godini n.e. Me utim, to je, kako emo vidjeti, malo prerano za doga aj nakon Raspe a, ali nije ni predaleko.
- 9 Vidi J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"* (Oxford, Oxford at the Clarendon Press, 1970.), str. 76.
- 10 Ibid. str. 77.
- 11 Donekle sli na situacija postoji danas u Meksiku. Tamo postoji sveta ikona Djevice Marije " udesno" otisnuta na halji indijanskog seljaka u šesnaestom stolje u. Ona sada u raskoši visi u bazilici Guadalupe u Mexico Cityu. Njezine se kopije, me utim, mogu prona i u svakoj Katoli koj crkvi diljem zemlje i Djevica od Guadalupe je središte najve eg krš anskog kulta.
- 12 Još uvijek postoje pe ine i izvori povezani s ovim prorocima koje muslimansko stanovništvo štuje do današnjeg dana.

- 13 Svetom Pavlu Antiohija je bila baza za njegove misije propovijedanja Evan elja me u nežidovima, a i za sv. Petra se tako vjeruje da je neko vrijeme tamo živio.
- 14 W. Kingsland, *The Gnosis in the Christian Scriptures* (Solos Press, 1993.), str. 84.
- 15 Ovi prilični tehnički pojmovi znače da je Isus Krist utjelovio "duh vremena". On je utjelovljeni Logos ili Rije Božja.
- 16 Zanimljivo, muslimani su vjerovali da je Mandylion bio relikvija ne Raspe, nego Krštenja. Oni su prihvatali teoriju da je to bio ručnik koji je Isus upotrijebio za brisanje nakon uronjavanja u Jordan.
- 17 Vidi Lynn Picknett i Clive Prince, *Turin Shroud, in whose image?* (London, Bloomsbury, 1994.).

Poglavlje 9. Priča o dva grada

- 1 Kako je opisano u sedmom poglavljtu knjige, vratili smo se u Arsameju da bismo izmjerili smjer otvora na Baznom nalazištu 3.
- 2 Na važnost vode, osobito izvora, u životu Harana upućuje nekoliko biblijskih referenci na grad. Kad je Abraham poslao svog najstarijeg slугу u Haran da pronađe ženu njegovom sinu Izaku, potonji se nagodio s Bogom da prva žena koja ponudi vodu iz bunara izvan grada njemu i njegovim životinjama bude ona prava. Priča ima sretan završetak jer je ona, ustvari, bila Izakova rođakinja Rebeka, i nešto kasnije, oni su se vjenčali.
- 3 D. Luckenbill (preveo), *Ancient Records of Assyria and Babylonia - Part 2*, str. 45.
- 4 Crni obelisk sada se nalazi u Britanskom muzeju.
- 5 D. Luckenbill (preveo), *Ancient Records of Assyria and Babylonia - Part 2*, str. 353.
- 6 Ibid., str. 354.
- 7 J. Riley-Smith (uredio), *The Oxford Illustrated History of the Crusades*, str. 6.
- 8 Vidi J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"* (Oxford at Clarendon Press, 1970.).
- 9 Ovo je bilo ime koje se koristilo za sirijsku monofizitsku Crkvu po njezinom osnivaču: Jakobu Baradeusu, bivšem biskupu Edese.

- 10 Melkiti su bili "kraljevska" Crkva (Melcha zna i kralj) koja se držala službenih u enja, s potporom bizantskog dvora.
- 11 Vidi J. Segal, *Edessa "The Blessed City"*, str. 16.
- 12 S. Runciman, *A History of the Crusades*, vol I, str. 326.
- 13 Postoje razlozi za vjerovanje da se Balduin I mogao susresti s Huguesom nekoliko godina ranije, vidi M. Baignet, R. Leigh i H. Lincoln, *Holy Blood and Holy Grail* (London, Jonathan Cape, 1982.), str. 37.
- 14 To je muslimanska gra evina na mjestu svetišta Solomonovog hrama, koji je za Židove, kršćane i muslimane podjednako bio, i još jest iznimno sveto mjesto. Osmerokutnog je oblika, sa zlatnom kupolom.
- 15 Torinski pokrov je veliki komad tkanine u koju je utisnut lik osobe koja je proživjela raspinjanje na križu.
- 16 Vidi L. Picknett and C. Prince, *Turin Shroud, In whose image?*

Poglavlje 10. Nimrođovi stupovi

- 1 J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"*, str. 174.
- 2 To je isti onaj car koji je sagradio veli anstvenu carigradsku Katedralu Aja Sofija, a uveo je i neka vrlo važna poboljšanja u Edesi. Nakon velike poplave 525. n.e. dao je sagraditi branu i novi odvodni kanal za višak vode iz rijeke Daisan. Njegov je sustav od tada spriječio velike poplave, a u upotrebi je sve do današnjeg dana.
- 3 Ime toparha.
- 4 Sumatar Harabesi je arheološko nalazište jugoistočno od Urfe. Tu su pronađeni važni ostaci povezani sa sabijskim kultom Harana.
- 5 J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"*, str. 58.
- 6 Knjiga Postanka 10:6-12.
- 7 G. de Santillana i H. von Dechend, *Hamlet's Mill* (Boston, Gambit Inc., 1969), str. 166
- 8 J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"*, str. 50.
- 9 U drugoj verziji mita, ona ga ubije nakon što ju je on pokušao silovati.
- 10 Zvijezde postaje nevidljivo jer je tijekom tog dijela godine iznad

horizonta, za trajanja dnevne svjetlosti. Nakon ponovne pojave njegove zore, Oziris/Orion je trajno vidljiv sve ve im dijelom no i, sve dok otprilike devet mjeseci kasnije ne po ne zalaziti oko sumraka, i stoga još jednom ne postane nevidljiv. Vidi *The Orion Mistery* za daljnje pojedinosti.

- 11 Moždaje zanimljivo spomenuti da postoji izvor (*Bir Eyüp*) s vanske strane južnog zida Urfe za koji se vjeruje da se u njemu okupao Job i tako bio izlije en od svojih strašnih muka. U blizini su nekada stajale krš anske grobnice dvojice omiljenih lokalnih svetaca, Kosmasa i Damiana, koji su bili lije nici. Ljekovitim vodama Jobovog vrela služili su se i još se služe bolesni hodo asnici, osobito za lije enje kožnih bolesti.
- 12 Giorgio de Santillana i Hertha von Dechend, *Hamlet's Mill*, str. 165.-166.
- 13 Knjiga o Sucima 14:14.
- 14 Suci 16:28-30.
- 15 Suci 15:18-19.
- 16 J.B. Segal, *Edessa "The Blessed City"*, str. 9.
- 17 1 Prva knjiga o Kraljevima 17:1.
- 18 Baal je bilo feni ko ime za babilonskog Bela. Oboje zna i "Gospodin" i može se odnositi na bilo kojeg boga, uklju uju i, povremeno, i Jahvu, Boga Izraelaca. eš e je Baal ili Bel povezan s kultom planeta Jupitera. Me utim, baalizam kakvom se suprotstavio prorok Ilija bio je obožavanje prirodnih sila. koje je uklju ivalo idole, žrtvovanja i seksualnu magiju.
- 19 Druga knjiga o Kraljevima 2:11-12.
- 20 Vidi *The Orion Misterv* za pojedinosti koji se ti u ove gra e.
- 21 2 Kr. 2:12-14.
- 22 Ovo je navod posljednja dva stiha Starog zavjeta. "Evo. poslat u vam proroka Iliju prije nego do e Dan Jahvin, dan velik i strašan. On e obratiti srce otaca k sinovima, a srce sinova k o ima, da ne do em i ne udarim prokletstvom zemlju." Malahija 4:5-6.
- 23 Mt. 11:10-15.
- 24 Mt. 3:4.
- 25 1 Kr. 19:1-2.
- 26 2 Kr. 9:33-36.

Poglavlje 11. Mi, Tri kralja

- 1 Od 37. g. pr.Kr. do svoje smrti 4. pr. Kr.
- 2 Hasmonejska dinastija, tako er poznata i kao Makabejci, bili su potomci boraca za slobodu koji su donijeli nezavisnost židovskoj državi u drugom stolje u pr. Kr. Njihov je položaj donekle usporediv s položajem komagenske kraljevske obitelji, koja je stekla nezavisnost otprilike u isto vrijeme.
- 3 Josephus, *The Jewish War* (London, Penguin Books, 1977.), str. 64.
- 4 Ibid. str. 69.
- 5 Sideralni kalendar temelji se na cikli nom kretanju zvijezda, posebno Sirijusa, više nego na Suncu i Mjesecu.
- 6 Komagenska Nova godina.
- 7 Knjiga Otkrivenja 5:5.
- 8 Godinu ili dvije nakon što Rinpoche, takav kao Dalaj Lama, umre, šalju se traga i u potragu za djetetom koje je njegova reinkarnacija. Zatim se djetu osigurava posebno obrazovanje i odgoj koji ga pripremaju za njegovu tešku sudbinu.
- 9 Prema Oxfordskom rje niku, termin Zodijak dolazi od gr ke rije i *zoidion* koja zna i «oblikovana životinja».
- 10 Mirtu su koristili Egipani za balzamiranje leševa u procesu mumificiranja.
- 11 Evan elje po Luki 1:5.
- 12 Vidi 12. poglavlje.
- 13 Frances A. Yates, *Astraea* (London, Pimlico, 1975.), str. 30.
- 14 Nalazi se u Britanskom muzeju.
- 15 Zanimljivo je da je u gr kom sustavu astrologije, ve ina koje je preuzeta iz ranih egipatskih izvora, Merkur (Hermes) vladar zvijež a Djevice.
- 16 Frances A. Yates, *Astraea*, str. 30-31.
- 17 U zodijaku Denderaha, gdje je Djevica jasno predstavljena, ona kao da drži neku vrstu biljke duge stabljike što bi mogla biti trska ili ljiljan.
- 18 R.T. Rundle Clark, *Myth and Symbol in Ancient Egypt*.
- 19 Poseban sloj zna enja krije se u tome da kitica lotosa tako er predstavlja podruje delte Donjeg Egipta gdje su se Horus i njegova majka Izida morali skrivati u vrijeme njegovog rojenja.

- 20 Tradicionalno su oni uključivali Sunce i Mjesec a izostavljali Uran, Neptun i Pluton, koji tada nisu bili poznati jer su otkriveni kasnije.
- 21 Mt. 23:13; 23-24.
- 22 Mt. 27:46-50.
- 23 Ps 22:1; 6-8; 14-18.

Poglavlje 12. Drugi križarski rat i hram na Rajni

- 1 Nakon knjige *Sveta krv, Sveti Gral* autora Baigenta, Leigha i Lincolnia, bilo je mnogo spekulacija o tajnovitom Redu znanom kao "Samostan Siona" i njegovim mogućim vezama s Templarima. Oni navode da je taj Red bio ne samo pokreta kašila Križarskog pokreta, nego i da je namjeravao zamijeniti Capetsku dinastiju (iz koje potječe i Luj VII) starijom ali do tada pretendskom lozom Merovinga. Po ovoj analizi, Templari su bili tek prošloje ovog pokreta. Meni je to nevjerojatno. Ima mi se vjerojatnjim da su Templari bili misti na nego politička bratovština, te da je tajni Red s kojim su bili u dodiru bio Sarman i da je njihov simbol u to vrijeme bio ljljan ili *Fleur-de-Lys*.
- 2 Organizacija za istraživanje izgubljenog znanja (Research into Lost Knowledge Organization).
- 3 Naznaka o tome kakva je to škola mogla biti nalazi se u "zahvalama" prevoditelja, Sira Ronald Frasera, koje su otisnute odmah iza Predgovora izdavača. U njima se navodi da je izvornik, francusku verziju knjige u ruke gospodara Jackson stavio nitko drugi do J.G. Benetta.
- 4 Površina od oko 20 km s 10 km.
- 5 Ugrubo oblik romba od 210 sa 160 km.
- 6 Cistercitski red, kojem su hramovi pridruženi, nastao je u Burgundiji pod zaštitom vojvode.
- 7 Armenci su u regiji bili poznati kao arhitekti. Njihova velika crkvena katedrala u Aniju bila je jedna od najljepših građevina na svijetu, a armenske su arhitekte i Bizantinci pozvali da poprave urušeni krov Aja Sofije u Konstantinopolu.
- 8 To je stvaralačka inteligencija, ekvivalent biblijskom Elohim.

- 9 Scott, *Hermetica*, str.50.
- 10 Vidi gore 2. poglavlje.
- 11 J.G. Bennett, *Sacred Influences*, str. 38-39.
- 12 To je tako er fenomen raširen po cijelom svijetu; osobno sam video kako su ak i u tropskom Meksiku ljudi motivirani za gradnju velikih jaslica u prirodnoj veli ini koje postavljaju na uli ne uglove.
- 13 U Egiptu su se sve zvijezde prikazivale s pet krakova. Primjeri za to mogu se vidjeti na stropnim slikama u nekim piramidama i u grobnicama u Dolini kraljeva.
- 14 Iako su kasniji faraoni, poput Ramzesa II, bili okrutni autokrati, sama titula se u po etku primjenjivala na pala u i zna ila je "Velika ku a".
- 15 Recentno djelo autora Johna Anthonya Westa i geologa Roberta Schocha sugerira da je Velika sfinga iz Gize vjerojatno mnogo starija od piramide. Me utim, glava je sigurno isklesana u stilu IV. dinastije, što odaje da je barem ta osobitost nastala istodobno s gradnjom piramide, oko 2450. pr.Kr. Izgleda da je glava, koja je izvorno mogla predstavljati glavu lava, preoblikovana. Model za to vjerojatno je bio Khufu, graditelj Velike piramide.
- 16 Carski orao potje e još iz Babilona i bio je ekvivalentan simbol egipatskom sokolu, na na in kako su ga rabila carstva Asirije, Perzije i Gr ke.
- 17 Mt. 3:13-17.
- 18 Zbog precesijskih promjena kroz stolje a, Sun eva konjunkcija s Regulusom sada se odigrava u kasnom kolovozu, a ne u srpnju.

Epilog

- 1 Ime Ludvig (Louis), tako popularno kod francuskih kraljeva, izvedeno je iz Klodvig.
- 2 Izgleda da je ova Sveta ampula, zajedno s mnogim drugim dragocjenostima, ili oplja kana ili skrivena tijekom Francuske revolucije. Ako je i poznato gdje se ona danas nalazi, to je dobro uvana tajna.
- 3 P. Demouv, *Reims Cathedral*, str. 44.

- 4 Otkr. 20:11-15.
- 5 Malahija 4:5-6.
- 6 U Bennettovom sustavu "Adam" predstavlja evolutivno rođenje inteligencije unutar ljudske rase.
- 7 J.G. Bennett, *The Masters of Wisdom*, str. 30.
- 8 Mt. 24:27-30.

Dodatak 2.

- 1 Giorgio de Santillana i Hertha von Dechend, *Hamlet's Mill* (Boston, Gambit Inc., 1969.), str. 165 -166.
- 2 Bulletin of the Egyptological Seminar 3, (1981), str. 20.
- 3 Campbell, *The Masks of Gods - Occidental Mythology* (London, Souvenir Press, 1974.), str. 257.
- 4 Giorgio de Santillana i Hertha von Dechend, *Hamlet's Mill*, str. 357.
- 5 Ibid. str. 247.

Dodatak 3.

- 1 J.G. Bennett, *Journeys in Islamic Countries*, vol. 2, str. 21.
- 2 Nama je teško ocijeniti važnost tog razvoja u terminima ondašnjeg umijeća ratovanja, ali na mnogo manje, kola su bila drevni pandan suvremenih tenkova. Ona su bila oružje koje je davalo snagu napada koj sili i koje je moglo promijeniti tijek bitke. Dok je vojnik iz pješadije morao sa sobom nositi svoje oružje i štit kud god išao, i stoga je mogao ponijeti tek jedan mač i koplje, ko ijašće sa sobom mogao nositi cijeli arsenal oružja što mu je omogućilo da izabere između borbe prsa o prsa i ispaljivanja projektila s udaljenosti. Ako su i konjanici na mnogo manje zaostajali za ko ijašima, jer je ko ija mogla ponijeti više od jedne osobe. Tako, dok je vozač upravljaо kolima, vojnici pored njega mogli su ispaljivati rijeku strijela na progoniteljsku konjicu, a sama ko ija osiguravala je barem nekakvu zaštitu od uzvratne paljbe. Pojavljivanje ratnih kola u srednjoistočnoj politici

ci moralo je izazvati mnoga previranja, budu i je cijela ravnoteža snage bila promijenjena gotovo preko no i.

- 3 Unutar nekoliko stotina godina preplavili su ga susjedni Hittiti i u inili ga dijelom svoga kraljevstva.
- 4 Post. 2:10-14.

Dodatak 4.

- 1 Mk. 16:19.
- 2 Lk. 24:50-53.
- 3 Dj. 1:3-11
- 4 *Encyclopaedia Britannica*, vol 3, 1951, p.527
- 5 Vidi *Mayan Prophecies*, str. 155-8 i *Hamlet's Mill*, 243-5.